KANTSASAR/ANNUAL SPECIAL

ԿԱՉԱՍԱՐ

ԲԵՐՈՒՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՋԳԱՅԻՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ

ԲԱՑԱՌԻԿ
2023

30 ԱՄԵԱԿ

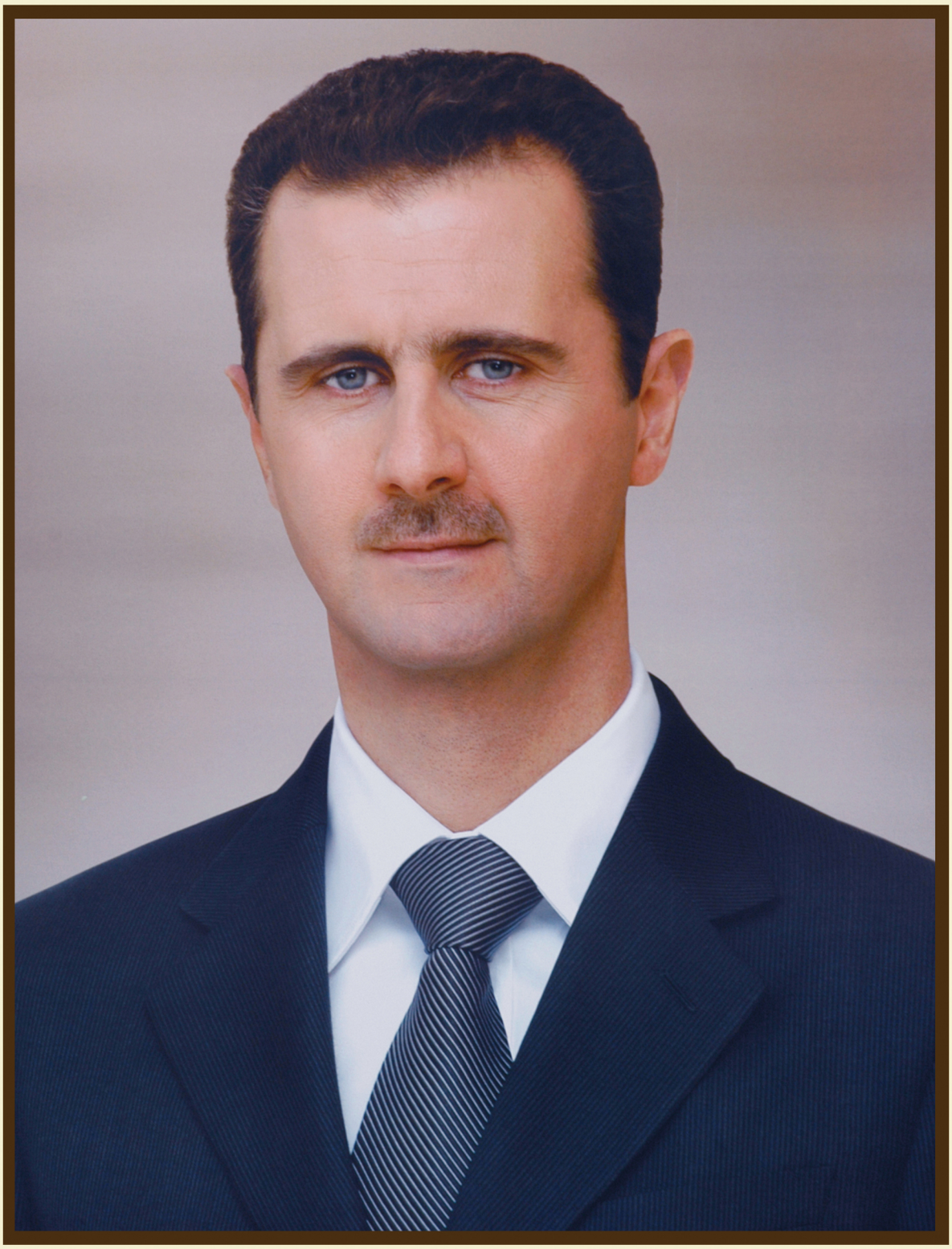

ՆՈՐԻՆ ՎՍԵՄՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՊԱՇՇԱՐ ԱԼ ԱՍԱՏ

ԳԵՐԾ. Տ. ՄԱԿԱՐ ՍՐԲ. ԵՊՍ. ԱՇԳԱՐԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԻՈՅ ԹԵՄԻՆ

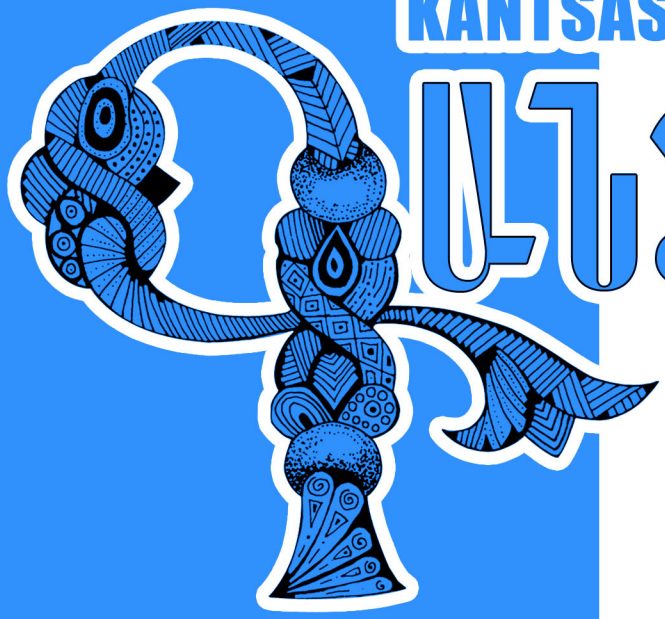

KANTSASAR/ANNUAL SPECIAL

ԱՆՁԱՒԱՐ

ԲԱՑԱՌԻԿ 2023

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄ

ԽՄԲԱԳԻՐ՝
ԶԱՐՄԻԿ ՉԻԼԱԲՕՇԵԱՆ - ՊՕՂԻԿԵԱՆ

ԷՋԱԴՐՈՂ ԵՒ ՁԵՒԱՒՈՐՈՂ՝
ՅՈՎՍԷՓ ՉԱԼՕՂԼԵԱՆ

ԳՐԱՇԱՐ՝
ԱՆԻ ԹՈՓԱԼԵԱՆ - ՍԱՐՈՒԽԱՆ

ՍՐԲԱԳՐԻՉՆԵՐ՝
ՆՈՒՇԻԿ ՍՈՂՈՅԵԱՆ-ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
ՎԵՉԱՆ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ

ԿԱՅՔԷՋԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ՝
ԱԻՕ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀ՝
ՅՈՎԻԿ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ

021 2110 958
www.kantsasar.com
kantsasarweekly@hotmail.com
www.facebook.com/kantsasar
Telegram /KANTSASAR

Ամանորեան Պատգամ

ՅՈՅՍԱՎ ԴԻՄԱՒՈՐԵԼ ԱՄԱՆՈՐՆ ՈՒ Մ. ԾՆՈՒՆԴԸ

Մակար Եպս. Աշգարեան
Առաջնորդ Բերիոյ Հայոց Թեմին

Բերիոյ Հայոց Թեմի սիրելի՛ զաւակներ՝ հաւատացեալ ժողովուրդ, հայրեր ու մայրեր, քոյրեր եւ եղբայրներ,

Տարի մը եւս թաւալելով իր աւարտին կը հասնի եւ իբրեւ անցեալ ժամանակ՝ կուգայ օղակաւորուելու մարդկային պատմութիւնը կազմող ժամանակաշրջթային: Բոլորուած տարի մը, որ լեցուն եղաւ մարտահրաւէրներով, դժուարութիւններով, տագնապներով եւ նեղութիւններով: Շատերու համար ան եղաւ յաջողութեան, իսկ ուրիշներու համար ալ՝ ձախորդութեան տարի մը. ոմանց համար եղաւ ուրախութեան եւ ցընծութեան, իսկ ուրիշներու համար ալ՝ տըխրութեան ու սուգի օղակ մը. կարգ մը ընտանիքներու համար եղաւ ծնունդով մը բախտաւորուելու կամ հարսնեւոր պարագայով մը ծաղկելու, իսկ ուրիշներու համար՝ սիրելի մը կամ հարազատ մը կորսնցնելու իրավիճակ. որոշ երկիրներու համար եղաւ յաղթանակներ ապահովելու, բարգաւաճելու եւ զարգանալու տարի մը իսկ ուրիշներու համար ալ՝ պատերազմի, պարտութեան, կործանարար պայթումներու, հողատարածք, անթիւ ու հազարաւոր անմեղ զոհեր ու նահատակներ տալու եւ սերունդներ, ինչք եւ հարստութիւն կորսնցնելու եւ տնտեսապէս գահավիժելու սեւ տարի մը. ոմանց համար եղաւ ծառայութեան ոսկեայ յոբելեանական ամեակներ տօնելու ուրախութեան եւ հպարտանքի տարի մը, իսկ ուրիշներու համար եղաւ ափսոսանքի ու մոռացութեան մատնուելու տարի մը. շատերու համար եղաւ խաղաղութեան, հանգստութեան, ապահովութեան, հարստանալու, բարձրանալու, գագաթներ նուաճելու տարի մը, իսկ ուրիշներու համար եղաւ փոթորկոտ ալեկոծութեան, անորոշութեան, անօթութեան, յուսախաբութեան, լքուածութեան, աղքատութեան մատնուելու, ճնշուելու, պատառ մը հացի, գաւաթ մը ջուրի, ելեկտրական հոսանքի եւ կեանքի ամենատարրական պայմաններու կարօտը ունենալու շրջան մը: Շատերու համար ան եղաւ զանազան կարիքաւորներու պէտքերը հոգալու առումով առատութեամբ բարերարելու, ողորմելու եւ օժանդակելու օրինաբեր տարի մը, իսկ ուրիշներու համար ալ՝ տրուածներէն օգտուելու եւ կատարուած օժանդակութեան համար երախտապարտ ըլլալու տարի մը. ոմանց համար եղաւ հիւանդին ու աղքատին ծառայութեան ձեռք երկարելու տարի մը, իսկ ուրիշներու համար ալ՝ այդ ձեռքէն բըռնելու եւ անոր յենելով քալելու տարի մը, եւ շարքը երկար է: Աստուծոյ շնորհքով եւ ողորմութեամբ 2022 տարին մեր ետին ձգելով, կ՚ողջունենք 2023-ը:

Տարին երբ իր աւարտին կը հասնի, մանաւանդ երբ նորը կը բացուի, մարդ ինքնաքննութեան, հաշուետուութեան եւ ինքնարժեւորումի կը հրաւիրուի՝ անդրադառնալու իր ընդհանուր իրավիճակին, որուն

լոյսին տակ, առողջ եւ նորոգուած մտածելակերպով ու ապրելակերպով առաջ կուգայ՝ սկսելու նոր տարին: Տէրը կը թելադրէ. *«Ուշադի՛ր եղէք ձեր անձերուն: Չըլլայ որ ձեր սիրտերը գրաւուին կերուխումով, արբեցութեամբ եւ աշխարհիկ հոգերով, եւ յանկարծ այդ օրը ձեր վրայ գայ: Ուստի արթուն եղէք եւ միշտ աղօթեցէք, որ արժանի ըլլաք այս պատահելիքներէն ազատելու եւ Մարդու Որդիին ներկայութեան կանգնելու»* (Ղկ 23.34,36):

Ի՞նչ բան օրը կամ տարին նոր կը դարձնէ: Քանի որ արարչական կարգաւորումին ու տնօրինումին համաձայն, ամէն ինչ բնական իր ընթացքին կը հետեւի: Օրը կ՚աւարտի արեւնամուտով եւ կը սկսի արեւածագով, ինչպէս էր նախորդ օրը եւ էին իրերայաջորդ հազարաւոր, տասնեակ եւ հարիւրհազարաւոր տարիները: Օրը կամ տարին նոր կ՚ըլլայ, երբ մարդ կ՚անդրադառնայ իր կոչումին ու առաքելութեան եւ աստուածատուր կեանքն ու ժամանակը, առիթներն ու միջոցները, կարողութիւններն ու շնորհքները լաւագոյնս կ՚արժեւորէ ու կ՚օգտագործէ, իբրեւ բարի եւ իմաստուն տնտես, թէ՛ իր եւ թէ ուրիշին բարիքին եւ օգուտին համար: Ատիկա ընելու համար պէտք ունինք մտածելակերպի ու ապրելակերպի փոփոխութեան, որպէսզի *«ձեր փորձառութեամբ ընտրէք լաւը, գիտնալով Աստուծոյ կամքը, այսինքն՝ ինչ որ բարի է, ընդունելի է իրեն եւ կատարեալ»* (Հռ 12.2), որ Աստուծոյ Սուրբ Հոգիին ներգործութեամբ եւ Աստուծոյ Սուրբ խօսքին ու պատուիրաններուն ճանաչողութեամբ ու պահպանութեամբ կը կատարուի: Աստուած մեր անձերուն ուշադիր ըլլալ, արթուն հսկել եւ աղօթել կը թելադրէ, որոնցմով մարդ աստուածահաճ եւ մարդօգուտ կեանք մը կ՚ապրի: Որովհետեւ աշխարհը լեցուն է ամէն տեսակ հրապուրիչ, կործանարար եւ մոլորեցուցիչ երեւոյթներով, որոնց նկատմամբ եթէ զգուշաւոր մօտեցում չցուցաբերենք, շուտով մեր կորուստին պատճառ կը դառնան, քանի երկրի վրայ բնակողը անվարան անոնց ենթակայ պիտի ըլլայ:

Ուստի, աղօթենք Շնորհալի Հայրապետին բառերով՝ *«Նորոգող հնութեանց, նորոգեա՛ եւ զիս նորոգ զարդարեա»*, որպէսզի հոգեւոր թուլութիւնը կրկնակի ժխտական ազդեցութիւններով չհարուածէ մեր կեանքը ու մեզմէ չգողնայ ու չհեռացնէ ամէն ինչ որ բարի է, աստուածահաճ է ու կատարեալ:

Աշխարհը, այնօրուան նման, այսօր ալ կը տառապի անարդարութենէ, բռնատիրութենէ, անիրաւութենէ, բարոյազրկուածութենէ, սիրոյ, խաղաղութեան ու համերաշխութեան պակասէ ու բացակայութենէ: Քրիստոսի ծնունդով Աստուծոյ անսահման սէրն ու ողորմութիւնը յայտնուեցան, որպէսզի մարդը սորվի զինք սիրող Աստուծոյ օրինակով իր նմանը սիրել եւ ողորմութեամբ ինքզինք գերազանցել: Յիսուսի ծնունդով՝ Արդարութեան Արեգակը որպէս ճշմարիտ լոյս ծագեցաւ մեղքի ու մահուան խաւարի մէջ նստող մարդոց վրայ, որպէսզի լուսաւորելով զանոնք, մահէն կեանքի անցընէ: Խաղաղութեան Իշխանի ծնունդով մեր առջեւ բացուեցաւ յաւիտենականութեան ճամբան, որպէսզի խաղաղութեան հաստատումին համար գործենք եւ Խաղաղասէրին ու Մարդասէրին ճշմարիտ որդիները դառնանք:

Սիրելինե՛ր,

Այսօր ալ Աստուած նոյն սիրով այցելութեան կու գայ մեզի, մեր տառապեալ աշխարհին, յիշեցնելով որ Ան կը սիրէ մեզ եւ կ՚ուզէ մեր միջեւ բնակիլ, մեր սիրտերուն մէջ հանգչիլ եւ մեր Հայրը կոչուիլ ու ըլլալ: Խոնարհ սրտով ու երախտագիտական զգացումներով վազենք դէպի մեր սիրոյն մարդացող փրկիչը. երկիւղով ու հաւատքով երկրպագենք մանկացեալ Աստուածորդիին եւ որպէս ընծայ՝ ոսկիի, կնդրուկի եւ զմուռսի փոխարէն, մեր անձերը մատուցենք իրեն եւ մեր խոնարհ ու սիրով ջերմացած սրտերը իբրեւ Բեթլեհեմեան մսեղէն մսուրներ պատրաստած՝ հոն ընդունինք զայն եւ վայելենք ու ապրինք հրաշքներուն Հրաշքը:

Բարձրեալ Աստուծոյ փառք տալով կը շնորհաւորեմ ձեր նոր տարին եւ սրտանց կը մաղթեմ, որ 2023 տարին ողջ աշխարհին եւ մեզի՝ բոլորին համար ըլլայ աստուածային անդադրում օրհնութիւններով լեցուն՝ խաղաղութեամբ, առողջութեամբ, յաջողութեամբ, համերաշխութեամբ, համագործակցութեամբ, սիրով, ներողամտութեամբ, հոգեւոր պարգեւներով ու զարգացումներով ողողուն տարի մը: Նաեւ՝ Յիսուս Քրիստոսի Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան խորհուրդով լիցքաւորուած՝ օրհնութիւն դառնանք մեր ընտանիքներուն ու շրջապատին եւ հրեշտակին ու հովիւներուն հետ մենք ալ երկնային Աւետիսը բարձրաձայնենք. *«Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ, ձեզի մեզի մե՛ծ Աւետիս»:*

Խմբագրական

ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԵԼ ՀՈՂԻՆ, ԻՐԱՒՈՒՆՔԻՆ ՈՒ ՄԻԱՄՆՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԻՆ

Ձարմիկ Պօղիկեան

Անցնող տարին Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի համար մարտահրաւէրներ ուրուագծող տարի մը հանդիսացաւ:

Աշխարհաքաղաքական զարգացումները, արցախեան պատերազմին հետեւանքները, Ատրպէյճանի սպառնալիքներն ու շարունակուող բռնաճնշումները, Հայաստանի իշխանութիւններուն իրապաշտ կամ զուսպ քաղաքականութիւն վարելու պատրուակով կատարած զիջումները Արցախը, արցախցիները եւ համայն հայութիւնը կանգնեցուցին բարդ կացութեան առջեւ:

Ընդդիմութեան նախազգուշացումները, քննադատութիւնները խորքային իմաստ կը կրէին: Ատրպէյճանն ու Թուրքիան ներկայ աշխարհաքաղաքական զարգացումներուն մէջ արեւմտեան օրակարգերու հետ աղերսուելով պատերազմի ճակատներ բացին ու յոխորտանքով սկսան սպառնալ տարածաշրջանի երկիրներուն, որոնց կարգին նաեւ Հայաստանին ու Արցախին՝ տարածքներ զիջելու Ատրպէյճանին, յարաբերութիւններ կարգաւորելու Թուրքիոյ հետ՝ Ատրպէյճանի դիմաց թեւաթափ ոգի ու միտք ունենալու հաշուոյն երբեմն:

Հայաստանն ու Արցախը, սակայն, ներկայ դժուար կացութեան մէջ անգամ ամէն գնով տէր պէտք է կանգնին իրենց տարածքներուն եւ միջազգային իրաւունքներուն, այլ խօսքով տիրութիւն ընեն հողին ու իրաւունքին:

Ատրպէյճան, օգտուելով հարաւային Կովկասի մէջ Իրանի ու Ռուսիոյ դէմ արեւմտեան երկիրներու ծրագիրներէն, ինչպէս նաեւ Ռուսիոյ ուքրանական պատերազմով զբաղած ըլլալէն, կը փորձէ արագ կշռոյթով զիջումներ պարտադրել Արցախին, Բերձորի միջանցքը փակել, արցախցիներուն վրայ կենցաղային տարբեր ճընշումներ բանեցնել, փաստօրէն ներկայ պահը ամէն գնով օգտագործելու եւ Արցախցիներուն ինքնորոշման իրաւունքն ու Արցախի կարգավիճակի հարցը հնարաւորինս շուտ թաղելու պատմութեան փոշիներուն մէջ, ապա նաեւ Արցախը հայաթափելու:

Ուստի հայկական կողմը յստակ քաղաքականութեամբ տիրութիւն պէտք է ընէ Արցախի ժողովուրդի ինքնորոշման ու հայրենի հողին վրայ ազատ ու անկախ ապրելու իրաւունքներուն, առանց սակարկութեան ենթակայ դարձնելու զանոնք: Տարածաշրջանի հորիզոնին վրայ կուտակուած սեւ ամպերը պիտի փարատին ի վերջոյ, հետեւաբար նուազագոյն վնասներով դուրս պէտք է գալ այս փուլէն:

Խիզախ արցախցին իր դիրքորոշումով տիրութիւն կը շարունակէ ընել իր հողին ու իրաւունքին, կը մնայ չխոչընդոտել անոր պայքարը խաղաղասիրութեան պատրանքներով ու աշխուժացնել դիւանագիտական եւ քաղաքական աշխատանքները համայն հայութեան ճիգերով:

Հայաստան պարտաւորութիւն չունի կտրուկ արեւելումներու ուղղուելու՝ դէպի արեւմուտք կամ դէպի Ռուսիա: Կամ-կամի քաղաքականութիւնը մեր հայրենիքի ու ազգի շահերէն չի բխիր: Ուստի անհմաստ է ներկայ ժամանակահատուածին լա-

րուածութիւններ ստեղծել ռուսական կամ այլ կողմերու հետ՝ արեւմտեան երկիրներու օրակարգերուն հաշուոյն:

Հայաստանի ու Արցախի, ինչպէս նաեւ հայ ազգի շահերը կը պահանջեն հաւասարակշռուած քաղաքականութիւն վարել բոլորին հետ, առանց զիջելու մեր ազգային օրակարգերէն:

Զիջումները բացառելով մէկտեղ անհրաժեշտ է Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք միասնութեան վերականգնումը: Միասնութիւն, որ պտղաբեր կրնայ ըլլալ եթէ մեր աչքին առաջ ունենանք ազգային համընդհանուր օրակարգերը եւ ոչ թէ նեղ-հատուածական շահերը:

Սփիւռքը եւս հարկ է որ վերականգնէ իր ուժերը ու կեդրոնացնէ զանոնք սփիւռքահայ համայնքներու ուժեղացման, Սփիւռք-Սփիւռք նպատակասլաց գործակցութեան աշխուժացման ու Սփիւռք-Հայաստան-Արցախ լրացուցիչ աշխատանքներու վերարդիւնաւորման վրայ:

Սփիւռքահայ մեր կառոյցները կարիք ունին վերաորակաւորման: Տարբեր ոլորտներու մէջ մասնագիտական, բծախնդիր աշխատանքի մակարդակին հասնելու հարկը կը զգացուի: Սիրողական աշխատանքով կարելի չէ հաստատութիւններ պահել այլեւս, որովհետեւ դարը գիտութեան ու սրընթաց զարգացման դար է:

Փոքր օղակներէ սկսելով հանգրուանաբար որակաւորել է պէտք սփիւռքեան մեր տարբեր հաստատութիւններն ու կառոյցները: Ու կը հաւատանք, որ Սփիւռքի տարբեր համայնքները ունին երիտասարդական հսկայ յենարաններ, որոնց կարելի է վստահիլ ու գործի դաշտ մղել զիրենք նոր որակով:

Սփիւռք-Սփիւռք գործակցութիւնը շատ մը հարցերու լուծում կրնայ բերել: Այդ գործակցութիւնը միայն նիւթական օժանդակութիւններով պէտք չէ սահմանափակել, այլեւ մարդուժի փոխանակումով հարստացնել, մշակութային գործունէութեան ու հայապահպանման սատարող կրթադաստիարակչական ու հայագիտական միասնական ծրագիրներու մշակումով բեղմնաւորել եւ այլն:

Սուրիահայ համայնքի 2022 տարին եղաւ կենցաղային եւ տնտեսական ահաւոր դժուարութիւններով բնորոշուող տարի մը: Թէեւ միասնութիւնը տեղ-տեղ սկըսած էր մթագնիլ ու առիթ տալ հատուածական մտածողութեան զարգացման, բնականաբար երկրի դաժան պայմաններու ազդեցութեան ու համահայկական մեր կեանքին մէջ յառաջացած ճեղքերուն բերումով, սակայն, բարեբախտաբար տարեվերջին նկատելի սկսաւ դառնալ սուրիահայութեան առողջ միասնութեան վերահաստատումը: Բերիոյ Հայոց Թեմը օժտուեցաւ նորընտիր Առաջնորդով, յանձին՝ Գերշ. Տէր Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեանի, ինչ որ նոր եւ լուսաւոր էջ մը բացաւ թեմի աշխոյժ կեանքին մէջ:

Տարեվերջին գումարուած Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգ. Ընդհ. Ժողովը ուրուագծեց սուրիահայ եւ լիբանանահայ համայնքներու սատար կանգնելու միջոցներն ու գործնական քայլերը՝ նոր յոյս մը պարագծելով զոյգ համայնքներու գոյերթի ճանապարհին վերեւ:

Ժողովը հաստատեց նաեւ, որ *«Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք եռամիասնութիւնը, հակառակ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւններուն եւ բաժանարար այլեւայլ կեցուածքներուն, երաշխիքն է մեր ազգի միաւորման եւ գոյապահպանման: Ուստի միասնութիւնը միշտ պէտք է պահել ամուր եւ անխոցելի»:*

Ժողովը վճռեց նաեւ զօրավիգ կանգնիլ Հայաստանի ու Արցախի հզօրացման նպաստող բոլոր ծրագիրներուն, որոնց մէջ գործնական առաջնահերթութիւն է հայոց բանակին հզօրացումը: Ժողովը միասնական գործելաձեւը համարեց միակ ուղին մեր եկեղեցւոյ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան, մեր ազգին ու մեր հայրենիքին զարգացող գոյերթի ապահովման համար:

Սփիւռք-Հայրենիք գործակցութեան ամրապնդումը կարիք ունի միասնական աշխատանքի տրամաբանութեան զարգացման: Մէկը միւսը չի կրնար կառավարել, բոլորը միասին հարկ է որ առաջնորդեն մեր ազգը՝ ուժեղացնելու Հայրենիքն ու ամրացնելու Սփիւռքը:

ՄԻԱՄԵԱՅՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ԲԵՐԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ

(1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2022 -31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2022)

Բերիոյ Հայոց Թեմի Ազգ. Վարչութիւնը անցնող տարուան ընթացքին գործեց յանձնառութեամբ ու նուիրումով՝ Սուրիոյ պատերազմի հետքերուն ընդառաջ, վերականգնումի եւ վերաշինութեան աշխատանքի լծուելով: Երկրիս տնտեսական, առողջապահական եւ քաղաքական ծանր պայմաններուն մէջ, Հայաստան-Արցախ-Սուրիա իրավիճակով եւ աշխարհաքաղաքական պայմաններով մտահոգ, երկրիս կենցաղային դժուարութիւններուն դէմ յանդիման, յարաբերական եւ կազմակերպական բազմաբնոյթ աշխատանքներով, կառչած մնալով սփիւռքահայութեան հնագոյն ու մեծագոյն համայնքի աւանդութեանց ու ժառանգութեանց:

Անկարելի պիտի ըլլայ ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացնել թեմի ծաւալուն գործունէութեան լրիւ պատկերը, որ կ՚իրականանայ թեմակալ առաջնորդին, հոգեւորական դասուն եւ աշխարհական նուիրեալ ազգայիններուն ճիգերով: Արդ, տեղեկատուական բնոյթով կը ներկայացնենք գործունէութեան համառօտագրութիւնը:

1-ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

-Բերիոյ Հայոց Թեմի Ազգ. Երեսփոխանական ժողովի 169-րդ նիստով յառաջացած Ազգային Վարչութիւնը, թեմի առաջնորդ սրբազան հօր նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ գումարած անդրանիկ նիստին (14 Յունուար 2022-ին) ընտրեց իր դիւանը, իսկ ժողովական անդամներուն միջեւ ներկայացուցչական կապի պարտականութիւնները բաժնեց հետեւեալ պատկերով.

-Մեթր Սունպուլ Սունպուլեան՝ Ատենապետ- Կալուածոց Հոգաբարձութեան կապ,

-Երկչ. Մարալ Գալայճեան-Սեմէրճեան՝ Ատենադպիր,

-Երկչ. Յարութ Աւընեան՝ Ազգ. Քարէն Եփփէ Ճեմարանի Խնամակալութեան, Ուսումնական Խորհուրդի եւ Դամասկոսի Ազգ. Միացեալ վարժարանի կապ,

- Գուրգէն Գալուստեան՝ Ազգ. Միացեալ վարժարանի Հոգաբարձութեան, շրջաններու թաղականութեանց, հոգաբարձութեանց եւ «Գ.Եսայեան» սրահի խնամակալութեան կապ,

- Մանօ Տէր Մանուէլեան՝ Տնտեսական Խորհուրդի եւ նստավայրի թաղականութեանց կապ,

- Արմէն Գասպարեան՝ Տնտեսական Խորհուրդի եւ նստավայրի թաղականութեանց կապ,

- Փիէռ Մուսալլի՝ Ընկերային Ծառայութեան եւ Նպաստից Յանձնախումբի կապ,

-Ազգ. Վարչութեան ընտրութիւնը վաւերացուեցաւ ՆUOSS Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետի՝ թիւ 17/22 17 Յունուար 2022 թուակիր պաշտօնագիրով:

-Վարչութիւնս նկատի ունենալով տիրող տնտեսական ծանր իրավիճակը եւ յետ պատերազմին սուրիահայութեան դիմագրաւած դժուարութիւններն ու նոր մարտահրաւէրները, նախագահութեամբ թեմակալ առաջնորդին, առաջորդական տեղապահին, ապա հայրապետական նուիրակին ու Բերիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մակար սրբ. Եպս. Աշգարեանի, վերոյիշեալ ժամանակաշրջանին յարմարելով ստեղծուած բոլոր դժուարին պայմաններուն, բծախնդրութեամբ իրագործեց իրեն վստահուած աշխատանքները:

2-ԲԵՐԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Բերիոյ Հայոց Թեմի Ազգ. Վարչութիւնը իր պաշտօնավարութեան միամեայ գործունէութիւնը բոլորեց, թեմական առաջնորդներու յաջորդականութեան հետեւեալ պատկերով.

-14 Յունուար 2022-էն - 16 Օգոստոս 2022, նախագահութեամբ՝ Բերիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մասիս Ս. Եպս. Զօպուեանի:

-16 Օգոստոս 2022-ին, Թեմիս Բարեջան Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մասիս Սրբ. Եպս. Զօպուեան անակնկալօրէն հրաժարական ներկայացուց եւ մեկնեցաւ թեմէս: Արդ Ազգային Վարչութիւնը, ըստ օրէնի, համախորհուրդ Ազգ. Երեսփոխանական ժողովի դիւանին, Ազգ. Երեսփոխանական արտակարգ նիստ առաջարկեց, ուր մանրամասն զեկոյց փոխանցեց սրբազանի մեկնումին մասին եւ տեղապահ մը ընտրել առաջարկեց: Ազգային Երեսփոխանական ժողովը ընդունեց Մասիս սրբազանին հրաժարականը եւ ընդառաջեց Ազգ. Կրօնական եւ Վարչութեան խառն ժողովի առաջարկին: Ցետ խորհրդակցութեան, առաջնորդական տեղապահ ընտրուեցաւ Հոգշ. Տ. Մանուկ Աբղ. Պարիխանեան (այժմ Վրդ.):

-26 Օգոստոս 2022-էն սկսեալ թեմական կեանքը ընթացաւ առաջնորդական տեղապահութեամբ՝ Հոգշ. Տ. Մանուկ Աբղ. Պարիխանեանի, համաձայն Ազգային Երեսփոխանական 170-րդ նիստի որոշումին:

-Վեհափառ հայրապետին տնօրինումով, թեմիս հայրապետական նուիրակ նշանակուեցաւ Գերշ. Տ. Մակար Ս. Եպս. Աշգարեան՝ ՄՏԿԿ թիւ 126/22 13 Հոկտեմբեր 2022 թուակիր պաշտօնագիրով: Երեքշաբթի, 25 Հոկտեմբեր 2022-ին, Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի երէց միաբաններէն, հայրապետական նուիրակ Գերշ. Տ. Մակար Ս. Եպս. Աշգարեան Բերիոյ Հայոց Թեմ ժամանեց:

-2 Դեկտեմբեր 2022-ին, Ազգային Երեսփոխանական 172-րդ ժողովը յատկացուած էր թեմական առաջնորդի ընտրութեան: Նիստին ընթերցուեցաւ ՆՍՕՏՏ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետին թիւ 143/22 26 Նոյեմբեր 2022 թուակիր պաշտօնագիրը, ապա ըստ օրէնի փակ քուէարկութեամբ եւ ձայներու բացարձակ մեծամասնութեամբ, թեմի նոր առաջնորդ ընտրուեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ միաբան Գերշ. Տ. Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեան:

3-ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Ցետ սուրիական պատերազմին, վերականգնումի եւ վերաշինութեան հեռանկարով ու պատկերացումներով, թեմական եւ ազգային կեանքի այլաբնոյթ կարիքներու բաւարարման առաջադրութեամբ, Ազգային Վարչութիւնը իրեն վստահուած գործունէութիւնները ծրագրեց հիմնական հետեւեալ վերնագրումներով՝ Ազգ. Առաջնորդարան, Ազգային Մարմիններ, Վարչական, Ուսումնակրթական, Ընկերային, Մարդասիրական, Կալուածային-Շինարարական, Թեմական, Վերականգնում եւ Վերաշինութիւն:

4-ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ

Ազգ. Վարչութիւնը ձեռնարկեց ազգ. մարմիններու յառաջացման, նկատի առնելով թեմի բազմատեսակ կարիքները եւ Ազգ. Վարչութիւն-թեմական ժողովուրդ փոխադարձ ակնկալութիւններու եւ գործակցութեան ընդհանուր շրջագիծը: Ազգ. Վարչութեան կողմէ յառաջացած նոր կազմերուն կողքին, ըստ կարիքի, տեղի ունեցան նաեւ շարք մը մարմիններու համալրումը կամ յատուկ յանձնախումբերու յառաջացումը: Յառաջացան զանազան ազգային մարմիններ (խորհուրդներ, հոգաբարձութիւններ, խնամակալութիւններ, յանձնախումբեր…), թեմի ազգային ծառայութեան մէջ կամաւորաբար գործեցին մեծաթիւ ազգայիններ:

-Ազգ. Վարչութիւնը յառաջացուց ազգային մարմիններու մեծամասնութիւնը եւ հետամուտ եղաւ իրենց տարած աշխատանքին նաեւ յատուկ հոգատարութիւն ցուցաբերեց շրջաններու ազգային մարմիններու յառաջացման եւ գործունէութեան ընթացքին՝ յաճախակի այցելութիւններով եւ աշխատանքային նիստերով:

Հալէպի Ս. Քառասնից Մանկանց Մայր Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ

Սարգիս Կիրակոսեան՝ Ատենապետ
Շաքէ Սէլեան՝ Ատենադպիր
Խաչիկ Սասունեան
Ճորճ Պաթթուք
Դաւիթ Հալլաճեան
Գէորգ Քիլէճեան
Վազրիկ Սարգիսեան
Յակոբ Փայասեան

Հալէպի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ

Ճորճ Գոզանեան՝ Ատենապետ
Մայտա Եագուպեան-Յովհաննէսեան՝ Ատենադպիր
Յակոբ Արոյեան
Կարպիս Յարութիւնեան
Յովսէփ Խարաճեան
Ճորճ Գասապեան
Գօգօ Տէր Պօղոսեան
Զոհրապ Սարաճեան
Ներսէս Լեւոն Լէհիմճեան

Հալէպի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ

Խաչիկ Շաթոյեան՝ Ատենապետ
Խաժակ Տիլպէրեան՝ Ատենադպիր
Զարեհ Ստեփանեան
Գարեգին Կարապետեան
Զաքար Ղազարեան
Ժոզէֆ Պալապանեան
Յովհաննէս Գվըրեան
Տալիտա Մելքոնեան
Վարդուկ Յովհաննէսեան

Խաչիկ Շաթոյեանի ճամբորդութեան եւ Խաժակ Տիլպէրեանի մահուան հետեւանքով կազմը համալրուեցաւ Մանուկ Քէօշկէրեանով եւ Ներսէս Ղարիպեանով:

Հալէպի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ

Յարութ Կարապետեան՝ Ատենապետ
Աշոտ Թեճիրեան՝ Ատենադպիր
Վահէ Թերզեան
Նազարէթ Խտըրլարեան
Մանիա Ազէզեան

Ազգային Քարէն Եփփէ Ճեմարանի Խնամակալութիւն

Երկրչ. Տիգրան Պետրոսեան՝ Ատենապետ
Վերա Գաբրիէլեան-Գէորգեան՝ Ատենադպիր
Յարութ Մինասեան
Նորիկ Մարաշլեան
Յովսէփ Էլէյճեան
Վիգէն Մազլումեան
Նանոր Տէկիրմէնճեան-Սուլահեան
Արա Ղազարեան
Յակոբ Շահինեան

Վերա Գաբրիէլեան-Գէորգեանի ճամբորդութեան պատճառով, զինք փոխարինեց երկրչ. Կարպիս Պետրոսեան: Իսկ ատենադպրութեան պաշտօնը ստանձնեց Նորիկ Մարաշլեան:

Ազգային Միացեալ Վարժարանի Հոգաբարձութիւն

Յարութ Լէպլէպճեան՝ Ատենապետ
Թալին Ալեքսանեան՝ Ատենադպիր
Գօգօ Թիւֆէնքճեան
Վաչէ Ճուհարեան
Ռաֆֆի Պօշկեզէնեան
Խաչիկ Մաւեան
Արա Աբոշեան

Տնտեսական Խորհուրդ

Մակի Պէրպէրեան՝ Ատենապետ
Վիգէն Քիւփէլեան՝ Ատենադպիր
Մուշեղ Պայրամեան
Ռոզալին Քիլիսեան
Գէորգ Շահինեան
Ռաֆֆի Սողոյեան
Ասպետ Գասապեան

Յարաբերական Մարմին

-Պետական երեսփոխան եւ Ազգ. երեսփոխանական ժողովի ատենապետ Ժիրայր Րէիսեան,
-Առեւտրական գրասենեակի ներկայացուցիչ Յարութ Չամիչեան,
-Մամլոյ գրասենեակի ներկայացուցիչ Ռուբէն Գէորգեան,
-Ազգային գործիչ՝ Վրէժ Եագուպեան,
-Ազգային Վարչութեան դիւանն ու անդամները:

Ընկերային Ծառայութեան Խորհուրդ

Բժ. Պերճ Գասապեան՝ Ատենապետ
Արշօ Գալաքեան-Քիլիսեան՝ Ատենադպիր
Բժ. Թագուհի Թաշճեան-Գաբրիէլեան
Շահէ Բանոյեան
Արուս Սունպուլեան-Չաղլասեան
Ժագ Գազէզեան
Ռաֆֆի Սիւլիւքճեան

Կալուածոց Հոգաբարձութիւն
Կարապիս Մարաշլեան՝ Ատենապետ
Սիլվա Բախանեան-Նազարեան՝ Ատենադպիր
Սարգիս Գրատեան
Գարլօ Օհանեան
Յարութ Վարդապետեան
Պատրիկ Չրաքեան
Նորա Գրաճեան

«Գ. Եսայեան» Սրահի Խնամակալութիւն
Բժ. Միսաք Պօշկեզէնեան՝ Ատենապետ
Թագաւոր Թագաւորեան՝ Ատենադպիր
Հրաչ Ղարիպեան
Միհրան Գաթրճեան
Հրաչ Խրոյեան

Նպաստից Յանձնախումբ
Փիէռ Մուսալլի՝ Ատենապետ
Ձեփիւռ Գէորգեան՝ Ատենադպիր
Յարութ Հայրապետեան
Արշօ Այվազեան
Լուսի Էքիզեան-Գազէզեան

Ուսումնական Խորհուրդ
Անի Գալտընեան՝ Ատենապետ
Արփի Սանոսեան՝ Ատենադպիր
Գօգօ Հայիկեան
Նորա Օհանեան
Սոնա Ղազարեան
Բալիկ Առաքելեան-Պիթար
Արա Սանոսեան

Դամասկոսի Ազգային Միացեալ Ճեմարանի Հոգաբարձութիւն
Գէորգ Գալէմքէրեան՝ Ատենապետ
Էլօ Գարակէօզեան՝ Ատենադպիր
Կարօ Այարեան
Արամ Աճեմեան
Կարօ Ապաճեան

Լաթաքիոյ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ
Տոքթ. Մինաս Պալեան՝ Ատենապետ
Աւետիս Կարպուշեան՝ Ատենադպիր
Վարդան Եագուպեան
Սարգիս Քէչէճեան
Մովսէս Աբգարեան
Մարօ Սողոմոնեան
Աբրահամ Ճապպուր

Լաթաքիոյ Ազգ. Նահատակաց Վարժարանի Հոգաբարձութիւն
Երկրչ. Մեղրիկ Ապահունի-Մանճեան՝ Ատենապետ
Դոկտ. Ղիսէ Սարգօ՝ Ատենադպիր
Ռաֆֆի Գոչեան
Ալեքս Գալալաքեան
Թագուհի Գրիգորեան

Թարթուսի Թաղական Խորհուրդ
Մակի Սեմէրճեան՝ Ատենապետ
Աւետիս Քիւրթիւքեան
Ձարեհ Արոյեան

Քեսապի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ
Վիգէն Լնդեան՝ Ատենապետ
Յովհաննէս Մանճիկեան՝ Ատենադպիր
Ժիրայր Չելէպեան
Արամ Գազազեան
Շանթ Լնդեան

Քեսապի Ազգային Ուսումնասիրաց Միացեալ ճեմարանի Հոգաբարձութիւն
Նշան Լնդեան՝ Ատենապետ
Էլօ Գլընճեան՝ Ատենադպիր
Արա Քէշիշեան
Արա Գազազեան
Թամար Ղազարեան
Անի Աշըգեան
Սամուէլ Տեմիրճեան

Հասիչէի Ս. Յովհաննու Կարապետ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ Եւ Ազգ. Մեսրոպեան Վարժարանի Հոգաբարձութիւն
Արմէն Նալպանտեան՝ Ատենապետ
Թորգոմ Սարգիսեան՝ Ատենադպիր
Գէորգ Քասեմեան
Վարդգէս Սարգիսեան
Սիմոն Աւագեան

Գամիշլիի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ
Վարդան Մուրատեան՝ Ատենապետ
Սեդօ Ղուկասեան՝ Ատենադպիր
Ղուկաս Դարբինեան
Յակոբ Դաւիթեան
Յակոբ Խաչատուրեան
Յարութ Մանուկեան
Խաչիկ Գասպարեան
Ապտուլահատ Տօնապետեան
Սագօ Կարապետեան

Գամիշլիի Ազգ. Եփրատ Վարժարանի Հոգաբարձութիւն

Սարգիս Սիմոնեան՝ Ատենապետ
Բժշկի. Մարի Մելքոնեան-Պետրոսեան՝ Ատենադպիր
Յակոբ Տօնապետեան՝ Գանձապահ
Նարեկ Մելքոնեան՝ Հաշուապահ
Անահիտ Թէօքմէճեան՝ խորհրդական

Ղնեմիէի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդ

Վահէ Արըճեան՝ Ատենապետ
Սիլվա Երէցեան-Պոյաճեան՝ Ատենադպիր
Ժիրայր Արըճեան

Տերիքի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ եւ Ազգ. Ազատութիւն Վարժարանի Թաղական Խորհուրդ

Սերոբ Սուսանեան
Նուպար Կենճոյեան
Շանթ Թովմաս
Յակոբ Իսրայէլեան
Պետրոս Թորին
Վրէժ Վարդօ
Սարգիս Աբրահամ

Դատաստանական Խորհուրդ

Ճորճ Պապեան՝ Ատենապետ
Վահէ Ղազարեան՝ Ատենադպիր
Արժ. Տ. Գառնիկ Քհնյ. Չափանեան
Արժ. Տ. Նարեկ Ա. Քհնյ.Չերենցեան
Մեթր Շողեր Մուշեղեան-Հայրապետեան

Վերաքննիչ Ատեան

Հոգշ. Տ. Մանուկ վրդ. Պարիխանեան՝ Ատենապետ
Ճորճ Շահինեան՝ Փոխատենապետ
Արժ. Տ. Զարեհ Քհնյ. Շաքարեան՝ Ատենադպիր
Արժ. Տ. Յուսիկ Ա. Քհնյ. Սեդրաքեան
Ժիրայր Րէիսեան

Ժառանգական եւ Կտակաց Խորհուրդ

Արժ. Տ. Գառնիկ Քհնյ. Չափանեան
Սարգիս Կիրակոսեան

ԲԵՐԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ՏԱԳՆԱՊԱՀԱՐ ԾՐԶԱՆՆԵՐ

-Սուրիոյ մէջ ծաւալած պատերազմին հետեւանքով չյառաջացան ստորեւ յիշեալ տագնապահար շրջաններու կազմերը, շըրջաններուն սուրիական պետութեան հակակշռին տակ չգտնուելու, վտանգաւոր եւ հայութենէ պարպուած ըլլալու բերումով, սակայն կապերը շարունակուեցան մնալ առաւելաբար նախատագնապեան շրջանի հետեւեալ կազմերու ներկայացուցիչներուն հետ.

1-Ռաս ուլ Էյնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ եւ Ազգ. Նահատակաց վարժարանի Թաղական Խորհուրդին,

2-Ռաքքայի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ եւ Ազգ. Նուպարեան վարժարանի Թաղական Խորհուրդին,

3-Եագուպիէի Ս. Հռիփսիմէ եւ Ս. Աննա եկեղեցիներու Թաղական Խորհուրդին եւ Ազգ. Վերածնունդ վարժարանի Հոգաբարձութեան,

4-Թէլ Ապիատի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդին եւ Ազգ. Խորէնեան վարժարանի Հոգաբարձութեան:

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐ

Բերիոյ Հայոց Թեմի Ազգ. Վարչութեան յառաջացուցած յանձնախումբերն են.

Ներքին Կանոնագրի Յանձնախումբ

Մեթր Սունպուլ Սունպուլեան
Սիլվա Ճապաղջուրեան

Ազգային Վարժարաններու Շահարկման Յանձնախումբ

Գուրգէն Գալուստեան
Յովսէփ Գասապեան
Վիգէն Քիւփէլեան
Երկրչ. Սիլվա Բախանեան-Նազարեան
Մեթր Նորա Գրաճեան

5- ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Բերիոյ Հայոց Թեմի Ազգային Վարչութիւնը իր հերթական նիստերով ու բոլոր մակարդակներու վրայ, յաճախակի ներքին ու արտաքին հանդիպումներով հետեւեցաւ հայ կեանքի աղերսուած հարցերուն: Թեմական պատասխանատուութեամբ քննարկուած նիւթերը ու անոր հետեւանքով գոյացած որոշումները հիմնուած էին թեմի անհրաժեշտ կարիքներուն եւ ընդհանրական շահերուն վրայ:

-Ազգ. Վարչութիւնը իր հերթական եւ արտահերթ նիստերուն, ազգային մարմիններու եւ ներկայացուցիչներու հետ յատուկ

օրակարգերով հանդիպեցաւ, ինչպէս նաեւ ընդունեց Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովի ատենապետը, սուրիական խորհրդարանի երեսփոխան Ժիրայր Ռէիսեանը եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան Քաղաքական Ժողովի անդամ Հրաչ Յակոբեանը:

-Ազգ. Վարչութեան պաշտօնավարութեան ընթացքին յառաջացած բոլոր ազգ. մարմինները եւ յանձնախումբերը իրենց վըստահուած աշխատանքները առաջ տարին համաձայն իրենց ուղեցոյցին:

Բերիոյ Հայոց Թեմը իր առաջնորդով, Հալէպի եւ շրջաններու բոլոր կառոյցներով սուրիական պատերազմի տագնապալից օրերուն ամենայն յանձնառութեամբ եւ պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ շարունակեց գործել եւ իր ներդրումը բերել սուրիական օրհնեալ հայրենիքը կրկին ծաղկեցնելու գործընթացին, կառչած մնալով մեր ազգային-եկեղեցական արժէքներուն:

ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Միամեայ այս շրջանին գումարուեցան ազգ. երեսփոխանական 169-170-171 եւ 172 թուակիր ժողովները:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս տարեշրջանին Ազգային Երեսփոխանական ժողովի լրացուցիչ ընտրութիւններ կազմակերպուեցան՝ Ճեզիրէի, Լաթաքիոյ եւ Քեսապի շրջաններուն մէջ:

-Սուրիական Ճեզիրէի եւ Ծովափնեայ շրջաններուն համար, երկար ընդհատումէ ետք, Ազգային Վարչութեան հետեւողական ջանքերով կազմակերպուեցան եւ իրականացան Լաթաքիա, Քեսապ եւ Ճեզիրէ շըրջաններու մէջ Ազգային Երեսփոխանական լրացուցիչ ընտրութիւններ եւ քուէարկութեամբ 2022-ի վիճակներով Ազգային Երեսփոխաններ ընտրուեցան՝

-Լաթաքիոյ մէջ (Կիրակի 27 Մարտ 2022) Աւետիս Կարպուշեան:

-Քեսապի մէջ (Չորեքշաբթի 30 Մարտ 2022) Նշան Լնդեան:

-Ճեզիրէի մէջ (Կիրակի 3 Ապրիլ 2022-ին) ընտրուեցան.

-Գամիշլի՝ Անդրանիկ Սարգիսեան եւ Աբիկ Քէհեաեան,

-Հասիչէ՝ Արմէն Նալպանտեան:

6- ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՈՒՂԵԳԻԾ-ԾՐԱԳԻՐ

Հայոց Թեմի Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովի 169-րդ նիստի որոշումներուն եւ տրամադրութիւններուն հիմամբ, ինչպէս նաեւ սուրիական տագնապի պայմաններուն լոյսին տակ, ի մասնաւորի տնտեսական ահռելի իրավիճակին, սուրիական թըղթոսկիի անկումին ի տես եւ վերականգնումի ու վերաշինութեան հրամայականին վըճռակամութեամբ, թեմական եւ ազգային կեանքի այլաբնոյթ կարիքներու բաւարարման առաջադրութեամբ Ազգ. Վարչութիւնը ծրագրեց եւ իրականացուց հետեւեալները՝

1-Տէր Զօրի Սրբոց Նահատակաց Եկեղեցւոյ եւ Ապրիլեան Յուշահամալիրի վերա-

շինութեան մեկնարկ:

2-Ազգ. Սահակեան վարժարանի վերաշինութիւն:

3-Ազգ. Մեսրոպեան եւ Հայկազեան վարժարաններու արտօնագրերու եւ կամ շէնքի շահարկումի ձեռնարկում:

4-Հալէպի Ս.Գէորգ եկեղեցւոյ վերաշինութիւն:

5-Ղնեմիէի Ս.Գէորգ եկեղեցւոյ վերաշինութիւն եւ վերօծում:

6-Տերիքի մէջ բնակարանի մը գնում:

7-Ազգային Առաջնորդարանի Խորհրդակատարութեանց նոր սակացոյցի ճշդում:

8-Ազգային Քարէն Եփփէ Ճեմարանի 75-ամեակը յատկանշող պատմական մասնա-

շէնքի վերաշինութիւն եւ վերաբացում:

9-Ձեռնարկեց եւ գործադրութեան դրաւ պետական ելեւմտական տնօրէնութեան հրամանագիրի լոյսին տակ պահանջուած հաշուապահական ծրագիրի պատրաստութիւնը օրինական հաշուապահի կողմէ:

10-Ձեռնարկեց Ազգային Առաջնորդարանի հաշուապահական ծրագիրի վերանորոգութեան եւ որոշեց արդիական նոր համակարգիչներով օժտել Ազգային Առաջնորդարանը:

11-Ընթացք տուաւ Ս. Քառասնից Մանկանց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղադրուած Աստուածամօր եւ Յիսուս Մանուկի պատմական սրբապատկերի նորոգութեան, որ գծուած է Հալէպի համար եւ կը պատկանի 17-րդ դարուն:

12-Ձեռնարկեց զանազան կալուածային, շինարարական, տնտեսական եւ վարչական աշխատանքներու հետապնդման:

13-Ձեռնարկեց եւ աւարտեց Թեմի ներքին Կանոնագրութեան վերամշակման աշխատանք եւ զայն ներկայացուց Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան:

14-Պաշտօնէութեան նիւթական իրավիճակին բարելաւման համար, ամսականներու մանրակրկիտ սերտողութիւն եւ յաւելում կատարեց եւ նուէր գումարներ շնորհեց:

15-Համազգայինի Հալէպի հայագիտական հիմնարկի նիւթական յատկացում կատարեց եւ հետամուտ մնաց հիմնարկի կարիքներուն:

16-Սերտողութեան ենթարկեց ազգ. կալուածներու վարձակալութեան սակագիները եւ երկրէս ներս բնակող վարձակալներուն նկատմամբ յատուկ հոգատարութիւն ցուցաբերեց:

17-Հետամուտ եղաւ Ճեզիրէի եւ ծովափնեայ շրջաններուն մէջ ազգային երեսփոխանական լրացուցիչ ընտրութիւններու կայացման, համախորհուրդ շրջանի թաղականութեանց հետ:

7- ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ

7-1-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ-ՍՈՒՐԻՈՅ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՆՍՕՏՏ ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ (Երեքշաբթի, 24 Մայիս 2022-ին)

- Վեհափառ հայրապետը 24 Մայիս 2022-ին, դէպի Տէր Զօր ուղեւորութեան ընթացքին, ժամանեց Դամասկոս, ուր ջերմապէս ընդունուեցաւ Սուրիոյ Վսեմաշուք Նահագահ Պաշշար ալ-Ասատի կողմէ: Վեհափառ հայրապետի շքախումբին մաս կը կազմէին Թեմակալ Առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Մասիս Սրբազան Եպս. Զօպուեան, Լիբանանի Խորհրդարանի երեսփոխան Յակոբ Բագրատունի եւ Բերիոյ Հայոց Թեմի պատուիրակութիւնը (Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովի ատենապետ եւ սուրիական խորհրդարանի անդամ Ժիրայր Րէիսեան, ՄՏԿ Կաթողիկոսութեան Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան Քաղաքական ժողովի անդամ եւ Թեմիս Ազգային Երեսփոխան Հրաչ Յակոբեան, Ազգ. Վարչութեան յարաբերական յանձնախումբի անդամ Վրէժ Եագուպեան, Ազգ. Երեսփոխանական ժողովի անդամ, Ազգ. Վարչութեան ատենապետ մեթր Սունպուլ Սունպուլեան եւ Տէր Զօրի ազգայիններէն Սուրէն Վարդանեան:

Հանդիպման ընթացքին նախագահ

Ասատ յայտնեց, որ Սուրիոյ ժողովուրդը կը յատկանշուի ներդաշնակութեամբ ու խաղաղ գոյակցութեամբ՝ հասարակութեան մասնիկներուն կրօնական եւ ցեղային տարբերութիւններով մէկտեղ:

Իր կարգին, ՆՍՕՏՏ Արամ Ա. կաթողիկոս շեշտեց, որ սուրիահայերը կառչած պիտի մնան Սուրիական Հայրենիքին եւ Սուրիոյ ժողովուրդի բոլոր մասնիկներուն հետ գործակցաբար իրենց ողջ ներուժը պիտի տրամադրեն պատերազմին հետեւանքները յաղթահարելու եւ երկիրը վերականգնելու նուիրական աշխատանքին:

Երեքշաբթի, 24 Մայիս 2022-ին, վսեմաշուք նախագահին հետ տեսակցելէ ետք վեհափառ հայրապետը հանդիպում ունեցաւ վարչապետ Հուսէյն Արնուսի, Կրօնից նախարար դոկտ. Շէյխ Մուհամմատ Ապտուլ Սաթթար ալ-Սեյիտի հետ:

- Վեհափառ հայրապետ 25 Մայիս 2022-ին, իր շքախումբով պաշտօնապէս ընդունուեցաւ Տէր Զօրի նահանգապետ դատախազ Ֆատէլ ալ-Նաժարի եւ տեղւոյն պետական պատասխանատու գործադիր գրասենեակներու բարձրաստիճան պաշտօնատարներու կողմէ:

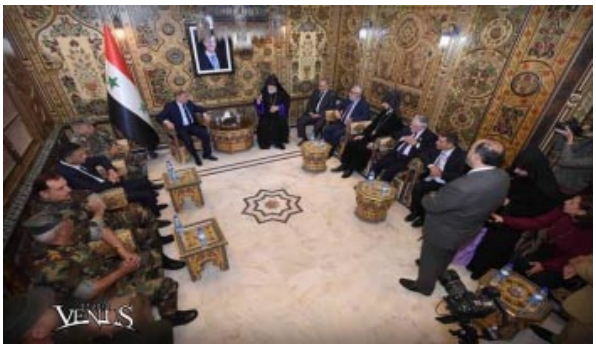

7-2-ՀՈՎՈՒՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՍՕՏՏ ԱՐԱՄ Ա. ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ՝ ԴԱՄԱՍԿՈՍ ԵՒ ՏԷՐ ԶՕՐ

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՐԲՈՑ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅՈՒՇԱՀԱՄԱԼԻՐԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԿՆԱՐԿ

- Չորեքշաբթի, 25 Մայիս 2022-ին, ՆՍՕՏՏ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետ շքախումբով ժամանեց համահայկական ուխտավայր՝ Տէր Զօր: Շքախումբին մաս կը կազմէին Հալէպի, Լաթաքիոյ, Քեսապի եւ Ճեզիրէի շրջանի ազգային Երեսփոխաններ եւ ազգայիններ: Վեհափառն ու իրեն ընկերակցող շքախումբը ջերմապէս դիմաւորուեցան պետական բարձրաստիճան պատասխանատուներու կողմէ: Վեհափառ Հայրապետը Տէր Զօրէն վերաշինութեան մեկնարկը կատարեց Համազգային ուխտատեղի՝ Տէր Զօրի Սրբոց Նահատակաց եկեղեցւոյ եւ Յուշահամալիրին, որ Հայաստանի Հանրապետութեան Վերանկախութեան տօնին դիտումնաւոր կերպով քանդուեցաւ 21 Սեպտեմբեր 2014-ին, թրքական հովանաւորութիւնը վայելող ահաբեկչական խըմբաւորումներու ձեռամբ: Այցելութեան նպատակն էր վերահաստատել հայութեան ուխտը եւ պահանջատիրութիւնը, ինչպէս նաեւ արաբ ժողովուրդին հետ ձեռք-ձեռքի վերականգնումի աշխատանքներուն սատարել:

7-3-ԲԵՐԻՈՑ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՍՕՏՏ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետին եւ Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան հրաւէրով, թեմակալ առաջնորդներն ու թեմի պատասխանատուներ պարբերաբար հանդիպումներ ունեցան Անթիլիասի մէջ, թեմին, սուրիահայութեան վերականգնումին եւ Սուրիոյ իրավիճակին:

Նախկին Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մասիս Սրբ. Եպս. Զօպուեան, որպէս Ազգ. Կեդրո-

նական Վարչութեան Կրօնական Ժողովի անդամ, մինչեւ իր մեկնումը, ապա նորընտիր Առաջնորդ Գերշ. Տէր Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեան Անթիլիասի մէջ մասնակցեցան Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան Կրօնական Ժողովի նիստերուն եւ լիակատար նիստերուն, ուր բանաւոր եւ գրաւոր զեկոյցներ ներկայացուցին Հալէպի սուր ճգնաժամին, քաղաքական ու տնտեսական ծանր իրավիճակին, թեմի ընդհանուր վերակազմակերպումի երեք տարածքներուն մասին.- վերաշինութիւն, վերակազմակերպում եւ սուրիահայութեան վերականգնում, յատկապէս վերջին Սուրիոյ տասնամեայ պատերազմէն ետք ունեցած անձուդարձերուն եւ անոր լոյսին տակ շրջանի որդեգրած ձեւերուն, նաեւ անդրադարձ ունեցան թեմի դիմագրաւած մտահոգութիւններուն: Հրաչ Յակոբեան որպէս Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան Քաղաքական Ժողովի անդամ, իր կարգին Անթիլիասի մէջ մասնակցեցաւ Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան լիակատար եւ աշխատանքային նիստերուն:

7-4-ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

Վեհափառ հայրապետի հրաւէրով, թեմակալ առաջնորդներն ու Բերիոյ Հայոց Թեմի Ազգ. Իշխանութիւնը իրենց մասնակցութիւնը բերին Կաթողիկոսութեան զանազան նախաձեռնութիւններուն: Հալէպ առաքուեցան վեհափառ հայրապետին պատգամները, Հայրապետական Գիրերը, նամակները, շրջաբերականները եւ լրատուական հաղորդագրութիւնները, որոնք քննարկուեցան եւ համապատասխան որոշումներ առնուեցան: Թեմիս առաջնորդները, առաջնորդական տեղապահը եւ պատասխանատուները մասնակցեցան նախաձեռնուած բոլոր ձեռնարկներուն:

Վեհափառ հայրապետին հետ առանձնակ հանդիպումներ ունեցան թեմակալ առաջնորդն ու Ազգ. Վարչութեան ատենապետը:

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ

ՆՍՕՍՏ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետ իր հայրական օրհնութիւնն ու գնահատանքը փոխանցեց Սուրիահայ ուսուցիչներուն, գնահատելով սուրիահայ բոլոր վարժարաններու 400 ուսուցիչները նիւթական պարգեւով:

ՍՐԲԱԼՈՅՍ ՄԻՒՌՈՒՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

-Բերիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերաշնորհ Տէր Մասիս Սրբ. Եպս. Զօպուեանի գլխաւորութեամբ թեմի պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէին Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան անդամ Հրաչ Յակոբեան,

Ազգային Երեսփոխանական ժողովի ատենապետ եւ պետական խորհրդարանի երեսփոխան Ժիրայր Րէիսեան, Ազգային Վարչութեան ատենապետ Մեթր Սունպուլ Սունպուլեան եւ ազգայիններ՝ Վրէժ Եագուպեան եւ Արմէն Գասպարեան, Ուրբաթ, 1 Յուլիս 2022-ի երեկոյեան իրենց մասնակցութիւնը բերին ՆՍՕՍՏ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետի Հովանաւորութեամբ եւ միաբան հայրերու ներկայութեամբ տեղի ունեցած Միւռոնօրհնէքի շնորհաբաշխ արարողութեան, ապա նաեւ այդ շրջագիծէն ներս կազմակերպուած բոլոր ձեռնարկներուն:

ՆՍՕՍՏ Արամ Ա.Վեհափառ Հայրապետի Գահակալութեան 25-Ամեակին (1995-2020) Նուիրուած Գիրք

-Հինգշաբթի, 4 Օգոստոս 2022-ին, Գերշ. Տ. Մասիս Սրբ. Եպս. Զօպուեան հանդիպում ունեցաւ Բերիոյ Թեմի Կաթողիկէ Համայն-

քի Առաջնորդ Արհիեպատիւ Տ. Պետրոս Արք. Միրիաթեանի եւ Սուրիոյ Հայ Աւետարանական համայնքի համայնքապետ Վերապատուելի Յարութիւն Սելիմեանի հետ Հայ Կաթողիկէ Համայնքի Առաջնորդարանէն ներս: Հանդիպման ներկայ գտնուեցաւ

դոկտ. Հուրի Ազէզեան եւ ներկայացուց ՆՍՕՍՏ Արամ Ա.Վեհափառ հայրապետի գահակալութեան 25-ամեակին (1995-2020) նուիրուած գիրքը: Առաջնորդ Սրբազան Հայրը գիրքէն օրինակ մը նուիրեց համայնքապետներուն:

ՆՍՕՍՏ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետին Տնօրինումով Վարդապետական Աստիճանի Տուչութիւն

ՆՍՕՍՏ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետի հանդիսապետութեամբ եւ տնօրինութեամբ, Կիրակի, 16 Հոկտեմբեր 2022-ին, Անթիլիասի Մայրավանքի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր տաճարին մէջ, յընթացս Ս. եւ Անմահ Պատարագին, հինգ երիտասարդ միաբաններ ստացան վարդապետութեան մասնաւոր իշխանութեան չորս աստիճան-

ները՝ ձեռամբ «Կիլիկիա» մատենադարանի տեսուչ Գերշ. Տ. Շահան Ս. Արք. Սարգիսեանի եւ Խարտաւիլակութեամբ Հոգշ. Տ. Վիգէն Վրդ. Տալգըլճեանի:

Թեմիս Առաջնորդական Տեղապահ Հոգշ. Տ. Մանուկ Աբղ. Պարիխանեան եւ Քեսապի Հոգեւոր տեսուչ Հոգշ. Տ. Անդրանիկ Աբղ. Քիւրիւմեան ստացան Վարդապետական կարգի իշխանութիւն:

-Գլխաւորութեամբ թեմիս նորընտիր Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեանի, թեմիս Ազգ. Երեսփոխանական

ժողովի 171-րդ նիստով ընտրուած տասը պատգամաւորները իրենց մասնակցութիւնը բերին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողի-

կոսութեան Ազգ. Ընդհանուր ժողովին, 7-9 Դեկտեմբեր 2022-ին: Պատգամաւորները այնուհետեւ աշխատանքային հանդիպում ունեցան վեհափառ հայրապետին հետ: 2022-2026 տարեշրջանի համար թեմէս Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան անդամ ընտրուեցաւ Հրաչ Յակոբեան:

8-ԹԵՄԱԿԱՆ

-Կիրակի, 9 Յունուար 2022-ին, Թեմիս բոլոր եկեղեցիներէն ներս ընթերցուեցաւ ՆՍՕՍՏ ԱՐԱՄ Ա.-ի «Սփիւռքի Տարուան» Հայրապետական Հռչակագիրը:

-Թեմակալ Առաջնորդին թելադրանքով եւ հետեւողութեամբ թեմիս բոլոր եկեղեցիներէն ներս նշուեցան եկեղեցական եւ ազգային բոլոր տօները:

-Կիրակի, 24 Յուլիս 2022-ին, Գերշ. Տէր Մասիս Ս. Եպս. Զօպուեանի ձեռամբ, Սրբ. Քառասնից Մանկանց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Նոր Միռոնով Առաջին Ջրօրհնէքը կատարուեցաւ Այլակերպութեան տօնին առթիւ: Նոյն օրը թեմիս բոլոր եկեղեցիներէն ներս Ջրօրհնէք տեղի ունեցաւ:

-Կիրակի 24 Յուլիս 2022-ին, Թեմիս բո-

լոր եկեղեցիներէն ներս, Այլակերպութեան տօնին առթիւ Ս. եւ անմահ Պատարագ մատուցուեցաւ: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս ՆՍՕՏՏ Արամ Ա. Վեհափառ հայրապետի տնօրինումով եւ Գերշ. Տէր Մասիս Սրբ. Եպս. Զօպուեանի ձեռամբ եւ օրհնութեամբ վարդապետական լանջախաչ կրելու իրաւունք շնորհուեցաւ Հոգեշնորհ Տէր Մանուկ Աբղ. Պարիխեանի եւ Հոգեշնորհ Տէր Անդրանիկ Աբղ. Քիւրիւմլեանի:

-Կիրակի, 30 Հոկտեմբեր 2022-ին, Հայրապետական Նուիրակ Գերշ. Տ. Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեան Սրբ. Քառասնից Մանկանց մայր եկեղեցւոյ մէջ Ս.Պատարագ մատուցեց եւ իր պատգամը ուղղեց ժողովուրդին:

-Կիրակի, 6 Նոյեմբեր 2022-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Արցախի մէջ նահատակուած հերոսներու Բ. տարելիցին առիթով, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսապետութեամբ Բերիոյ Հայոց Թեմի Հայրապետական Նուիրակ Գերշ. Տ. Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեանի:

-Հինգշաբթի, 10 Նոյեմբեր 2022-ին, Հայրապետական Նուիրակ Գերշ. Տ. Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեան Հալէպի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսապետեց անդրանիկ Ս.Պատարագին եւ իր պատգամը ուղղեց ժողովուրդին:

-Կիրակի, 13 Նոյեմբեր 2022-ին, Հայրապետական Նուիրակ Գերշ. Տ. Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեան Հալէպի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսապետեց անդրանիկ Ս.Պատարագին եւ իր պատգամը ուղղեց ժողովուրդին:

-Կիրակի, 11 Դեկտեմբեր 2022-ին, Բերիոյ Հայոց Թեմի նորընտիր Առաջնորդ Գերշ. Տէր Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեան իր Անդրանիկ Պատարագը մատուցեց Ս. Քառասնից Մանկանց մայր եկեղեցւոյ մէջ:

ՂՆԵՄԻԷԻ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԵՐՕԾՈՒՄ

Հովանաւորութեամբ եւ ձեռամբ Բերիոյ Հայոց Թեմի Բարեջան Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մասիս Սրբ. Եպս. Զօպուեանի, Ուրբաթ, 8 Յուլիս 2022-ին, Ղնեմիէի Ս. Գէորգ վերաշինուած եկեղեցւոյ վերօծումը կատարուեցաւ: Պատուիրակութեան մաս կազմեցին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան երիտասարդ միաբաններէն Հոգշ. Տ. Առաքել Աբղ. Գատեհճեան, Ազգային Վարչութեան անդամ Արմէն Գասպարեան, տեղւոյն Թաղականութիւնները, պետական բարձրաստիճան զինուորական եւ աշխարհական պատասխանատուներ, շրջանի հայութիւնը, լրատուամիջոցներ եւ ՀՄԸՄ-ի փողերախումբը:

ԲԵՐԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐԱԿԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄ

Բերիոյ Հայոց Թեմ ժամանեց Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի երէց միաբաններէն, Հայրապետական Նուիրակ Գերշ. Տ. Մակար Ս. Եպս. Աշգարեանը, Երեքշաբթի 25 Հոկտեմբեր 2022-ի առաւօտուն, ուր ջերմապէս դիմաւորուեցաւ Առաջնորդական Տեղապահ Հոգշ. Տ. Մանուկ Վրդ. Պարիխանեանի, Քահանայից Դասուն, Ազգային Իշխանութեան, Թեմիս վարչական բոլոր մարմիններուն, հալէպահայ բարեսիրական, մարզական, մշակութային միութիւններու ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Հայրապետական Նուիրակին կ'ընկերակցէին Հոգշ. Տ. Ջաւէն Վրդ. Նաճարեան եւ Հոգշ. Տ. Սարգիս Վրդ. Աբրահամեան:

ԲԵՐԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

5 Դեկտեմբեր 2022-ին, Ազգային Երեսփոխանական 172-րդ ժողովը գումարուեցաւ, նիստը յատկացուած էր Թեմի Թեմական Առաջնորդի ընտրութեան: Ընթերցուեցաւ ՆՍՕՏՏ Արամ Ա. Վեհափառ հայրապետի թիւ 143/22 26 Նոյեմբեր 2022 թուակիր պաշտօնագիրը, ապա ըստ օրէնի փակ քուէարկութեամբ եւ ձայներու բացարձակ մե-

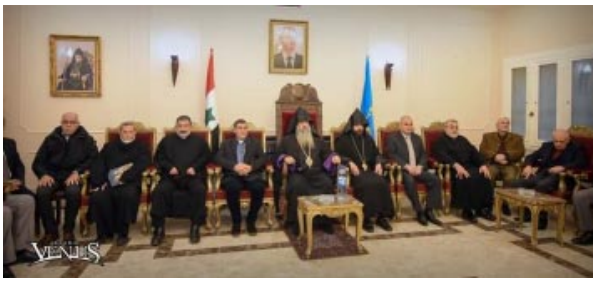

ծամասնութեամբ, թեմի նոր առաջնորդ ընտրուեցաւ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ միաբան՝ Գերշ. Տ. Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեանը, նորընտիր առաջնորդի ընտրութիւնը ընդունուեցաւ ծափողջոյններով եւ թեմիս մեր բոլոր եկեղեցիներու միաժամ ղօղանջով:

-Շաբաթ, 10 Դեկտեմբեր 2022-ին, Բերիոյ Հայոց Թեմի նորընտիր Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մակար Սրբ. Եպս. Աշգարեանի պաշտօ-

նական ընդունելութիւնը եւ աջահամբոյր տեղի ունեցաւ Բերիոյ Հայոց Թեմի պատգամաւորներուն հետ Լիբանանի մէջ գումարուած Ազգ. Ընդհանուր ժողովէն վերադարձին: Առաջնորդը թեմի Գործադիր Իշխանութեան՝ Ազգ. Կրօնական ժողովին եւ Ազգ. Վարչութեան կողմէ Հալէպի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ կազմակերպուած պաշտօնական ընդունելութեամբ դիմաւորուեցաւ:

9-ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թեմական Առաջնորդին գլխաւորութեամբ, ընկերակցութեամբ Ազգային Վարչութեան անդամներուն եւ ազգայիններու, հովուական ու աշխատանքային այցելութիւններ տրուեցան Թեմի Թարթուսի, Լաթաքիոյ, Քեսապի, Ճեզիրէի, Դամասկոսի, Ղնեմիէի հայ համայնքին՝ զանոնք աշխուժացնելու եւ վերակազմակերպելու հեռանկարով: Հանդիպումներ տեղի ունեցան նաեւ շրջաններու վարժարաններու աշակերտութեան, ուսուցչական կազմերուն, հոգաբարձութեանց եւ եկեղեցիներու թաղականութեանց, ինչպէս նաեւ միութիւններու վարչական կազմերուն հետ:

Առաջնորդ Սրբազան Հայրը իր հանդիպումներուն ընթացքին շեշտեց հայեցի դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը, հայկական ինքնութիւնը պահող հայ դպրոցը վերակազմակերպելու եւ հայ հոգեւոր ինքնութեան պաշտպան հայ առաքելական եկեղեցւոյ պայծառացման անհրաժեշտութիւնը:

ՓԱՌԱՏՕՆ՝ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ ՔԵՍԱՊԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Սուրիոյ զբօսաշրջիկութեան նախարար Ռամի Ռատուան Մարթինիի եւ Բերիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մասիս Սրբ. Զօպուեանի, գործակցութեամբ՝ Լաթաքիոյ Զբօսաշրջիկութեան Տնօրէնութեան եւ Քեսապի Գիւղապետութեան, մասնակցութեամբ ՍՕ Խաչի, Համազգայինի եւ ՀՄԸՄ-ի տեղի ունեցաւ Քեսապի Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին նուիրուած փառատօնը, մասնակցութեամբ ՀՄԸՄ-ի, Համազգայինի եւ ՍՕԽ-ի:

-Կիրակի, 14 Օգոստոս 2022-ին, Սրբազան Հայրը պատարագեց Քեսապի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ եւ իր հայրական պատգամը ուղղեց Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առիթով: Պատարագի ընթացքին, ՆՍՕՏՏ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետին տնօրինումով Սրբազան Հայրը վարդապետական լանջախաչ շնորհեց Քեսապի Հոգեւոր Տեսուչ Հոգշ. Տ. Անդրանիկ Աբղ. Քիւրիւմեան: Պատարագի աւարտին, տեղի ունեցաւ խաղողօրհնէք եւ

սկաուտական աւանդական տողանցք, մասնակցութեամբ՝ ՀՄԸՄ-ի Հալէպի, Լաթաքիոյ եւ Քեսապի սկաուտական խումբերուն եւ

փողերախումբերուն, իսկ երեկոյեան, ՀՄԸՄ-ի Հալէպ մասնաճիւղի խարուկահանդէսին, Էքիզոլուխի բանակավայրէն ներս:

Երկուշաբթի, 15 Օգոստոս 2022-ին, սրբազան հայրը նախագահեց Էսկիւրանի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Սուրբ եւ Անմահ Պատարագին, ապա բկեղի եւ մատաղի օրհնութիւն կատարեց:

Երեքշաբթի, 16 Օգոստոս 2022-ին, Գարատուրանի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ եւ Անմահ Պատարագ մատուցեց Քեսապի Հոգեւոր Տեսուչ Հոգշ. Տ. Անդրանիկ Աբղ. Քիւրիւմեան:

10- ԹԵՄԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

10-1- ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թեմական առաջնորդներու գլխաւորութեամբ եւ ընկերակցութեամբ ազգ. վարչութ-

եանց ներկայացուցիչներուն, Ազգ. Երեսփոխանական ժողովի ատենապետ եւ Սուրիական Խորհրդարանի անդամ Ժիրայր Ռէհեանի եւ ազգայիններու շնորհակալական, քաղաքավարական, շնորհաւորական, պաշտօնական, աշխատանքային եւ շարք մը յատուկ հարցերու հետապնդման օրակարգով, յարգալիր յարաբերութեան մէջ եղաւ Հալէպի եւ մայրաքաղաք Դամասկոսի պետական աւագանիին եւ պաշտօնատարներուն հետ: Թեմի տարբեր շրջանները կատարուած այցելութիւններու ընթացքին, տեղւոյն պետական-կառավարական բարձրաստիճան պատասխանատուներուն հետ տեղի ունեցան հանդիպումներ: Պետական շրջանակին հետ կատարուած այս հանդիպումները, հիմնական ու առաջնային կերպով ընթացան թեմիս ունեցած կարգ մը դժուարութիւններու շուրջ եւ օրէնքի ընձեռած հնարաւորութիւններով ազգային ծրագիրները նպաստաւորելու: Սրբազան Հօր գրասենեակէն ներս, զանազան առիթներով, խորհրդակցական եւ աշխատանքային բնոյթի այցելութիւններ ընդունուեցան բարձրաստիճան եկեղեցականներու, պետական կառավարական պաշտօնատարներու, դիւանագիտական ներկայացուցիչներու եւ համայնքային պատասխանատուներու:

10-2- ՍՈՒՐԻՈՅ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. Վարչութիւնը, նկատի առնելով նախագահական հրամանագիրի թիւ 216/2022 4 Օգոստոս 2022 թուակիրի տրամադրութիւնը տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններու կայացման առնչութեամբ, որոշեց մասնակցիլ ընտրութիւններուն: Հալէպի Նահանգապետարանի Խորհուրդի թեկնածուներ առաջադրուեցան երկրչ. Տիգրան Պետրոսեան եւ երկրչ. Մարալ Գալայճեան-Սեմէրճեան: Իսկ Քաղաքապետարանի Խորհուրդի թեկնածու առաջադրուեցաւ Արա Մութաֆեան: Կիրակի, 18 Սեպտեմբեր 2022-ին տեղի ունեցած ընտրութիւններուն դրական արդիւնք չարձանագրուեցաւ եւ Թեմը թեկնածուներ չունեցաւ:

Այս տարեշրջանին, Գամիշլիի եւ Քեսապի շրջաններուն մէջ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններուն յաջողութիւն արձանագրեց Գամիշլիէն բժ. Անդրանիկ Սարգիսեան, որ մաս կազմեց շրջանի քաղաքապետարանի խորհուրդին եւ ստանձնեց գործադիր գրասենեակի պատասխանատուութիւնը, իսկ Քեսապէն Յովսէփ Բենդէզեան եւ Վաչէ Աղպաշեան, որոնք մաս կազմեցին ծովափնեայ շրջանի քաղաքապետարանի խորհուրդին:

10-3- ԲԵՐԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄ- ՀՀ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. Վարչութիւնը, սրբազան հօր գլխաւորութեամբ պաշտօնական եւ յարգալիր յարաբերութեան մէջ եղաւ ՀՀ Դամասկոսի Դեսպանութեան եւ Հալէպի Գլխաւոր Հիւպատոսութեան հետ: ՀՀ Դիւանագիտական ներկայացուցչութիւնները, Հայաստան-Սփիւռք շրջագիծին մէջ կազմակերպուած հանդիպումներուն, ձեռնարկներուն, համագումարներուն առիթներով համապատասխան տեղեկանք փոխանցեցին Ազգ. Վարչութեան յատուկ պաշտօնագրերով: Փոխադարձաբար, հրաւէրներ ուղղուեցան անոնց Ազգ. Իշխանութեան կողմէ կազմակերպուած բոլոր նախաձեռնութիւններուն:

Շաբաթ, 7 Մայիս 2022-ին, Բերիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մասիս Ս. Եպս. Զօպուեան, Ազգային Առաջնորդարանէն ներս ընդունեց ՀՀ Սփիւռքի Գործերու Գլխաւոր Յանձնակատար տիար Զարեհ Սինանեանն ու անոր ընկերակցող պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէին ՀՀ Սուրիոյ դեսպան Տիգրան Գէորգեան, ՀՀ Հալէպի Գլխաւոր Հիւպատոսութեան խորհրդական, հիւպատոս Բաբգէն Պատալեան:

10-4- ՀՀ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Փետրուար 2019-էն ցայսօր, թեմակալ առաջնորդներու գլխաւորութեամբ, թեմս սերտ յարաբերութիւն կը մշակէ Սուրիոյ ազատագրուած հողատարածքներու ականազերծումը կատարող եւ Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի Ընկերաբժշկական կեդրոնի դարմանատան ճամբով սուրիացի ժողովուրդին բժշկական ծառայութիւն մատուցող ՀՀ Մարդասիրական Առաքելութեան Խումբին հետ, կրօնական եւ ազգային տօներուն յաճախակի այցելութիւններ տալով եւ հանդիպումներ ունենալով անոր հետ:

10-5-ՊԵՏԱԿԱՆ-ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ

-Պաշտօնական, շնորհաւորական, աշ-

խատանքային եւ յատուկ հարցերու հետապնդման օրակարգերով Առաջնորդ Սըրբազան Հայրը, ընկերակցութեամբ Ազգային Կրօնական Ժողովի, Ազգային Վարչութեան ներկայացուցիչներու եւ ազգայիններու, անցնող շրջանին պետական բարձրաստիճան պատասխանատուներու շարք մը այցելութիւններ տուաւ Հալէպի, Դամասկոսի, Լաթաքիոյ, Թարթուսի, Քեսապի Գամիշլիի մէջ:

Փոխադարձաբար, զանազան առիթներով ընդունեցան պետական-կառավարական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, դիւանագիտական ներկայացուցիչներ, համայնքային պատասխանատուներ եւ բարձրաստիճան եկեղեցականներ:

10-6-ՅԱՐԱՆՈՒԱՆԱԿԱՆ

Բերիոյ Հայոց Թեմի թեմակալ առաջնորդները, առաջնորդական տեղապահը եւ Ազգ. Վարչութիւնը պաշտօնական յարաբերութիւն մշակեցին քոյր համայնքներու համայնքապետներուն հետ, ինչպէս նաեւ քրիստոնեայ համայնքներուն եւ իսլամ հոգեւոր պետերու հետ՝ խորհրդակցելու Սուրիոյ վերականգնումի աշխատանքներուն եւ յատկապէս յետ Հալէպի ամբողջական ազատագրումին, ժողովուրդին կեանքի վերակազմակերպման շուրջ:

10-7-ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

-Թեմակալ առաջնորդն ու առաջնորդական տեղապահը հետեւողականօրէն մասնակցութիւն բերին ամսական հերթականութեամբ գումարուած Հալէպի քրիստոնեայ համայնքներու հոգեւոր առաջնորդներու ժողովներուն, ինչպէս նաեւ միջեկեղեցական եւ միջհամայնքային հանդիպումներուն:

10-8-ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԵՒ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սրբազան հայրը իր մասնակցութիւնը բերաւ Միջին Արեւելքի Եկեղեցիներու Դամասկոսի Խորհուրդի գրասենեակի ժողովներուն, հերթական եւ առցանց (Հալէպ) նիստերով: Այս խորհուրդին ժողովները կը միտին հոլանտական եկեղեցիներու կողմէ նիւթական օժանդակութիւն տրամադրել քրիստոնեայ համայնքներուն:

Բերիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդները Ազգ. Առաջնորդարանէն ներս ընդունեցին Caritas-Syria, SALT, ACN,DORCAS, GOPA, Hope Center- Caritas-poland, SOS, MENONITTE FMEEC, Together-Caritas-Aleppo բարեսիրական կողմերու ներկայացուցիչները՝ խորհրդակցաբար նպաստի ծրագիրներ իրագործելու:

10-9- ՆԵՐՔԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. մարմիններու, յանձնախումբերու վստահուած աշխատանքներու ընթացքին եւ դիմագրաւած դժուարութիւններուն վերահասու դառնալու, միասնաբար զանոնք քննարկելու, տարուած աշխատանքներուն մղում տալու եւ վերականգնումի ռազմավարութիւններ ճշդելու առաջադրանքով, Ազգ. Վարչութիւնը աշխատանքային հանդիպումներ ունեցաւ լրիւ կազմերուն, դիւաններուն եւ ներկայացուցիչներուն հետ:

Սրբազան հայրը անցնող շրջանին յաճախակի այցելութիւններ տուաւ ազգային եւ հայկական վարժարաններուն, Հայ Ծերանոցին, ՀՅ Մարդասիրական Առաքելութեան խումբին, ազգային կառոյցներուն, հալէպահայ նահատակներու ընտանիքներուն, Ազգային Պատսպարանին, Հալէպի եւ շրջաններու մէջ գործող մշակութային, բարեսիրական եւ մարզական միութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն, ինչպէս նաեւ ընդունեց անոնց այցելութիւնը:

10-10- ԹԵՄԻ ԾՐՁԱՆՆԵՐ

Հակառակ տիրող տագնապին ու դժուարութիւններուն, Սրբազան Հօր գլխաւորութեամբ թեմի զանազան շրջաններուն տրուած հովուական այցելութիւններուն ընթացքին, Ազգ. Վարչութիւնը յաճախակի հանդիպումներ ունեցաւ տեղւոյն ազգ. մարմիններուն հետ, իրենց աշխատանքային հարցերուն, ծրագիրներու մշակման եւ իրագործման, առկայ դժուարութիւններու եւ անոնց շրջանցման օրակարգերով:

Անցնող տարուան ընթացքին Բերիոյ Հայոց Թեմի շրջաններէն՝ Քեսապ, Լաթաքիա, Թարթուս, Պանիաս, Գամիշլի, Հասիչէ, Տերիք, Ղնեմիէ եւ Դամասկոս կատարուեցան տասնեակ այցելութիւններ:

11- ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ-ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

11-1- ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Թեմի պատմական հարստութիւններուն կարեւոր բաժիններէն կը հանդիսանայ յատկապէս ՍՔՄՄ եկեղեցւոյ սրբապատկերնե-

րու հաւաքածոն: Ազգային Վարչութիւնը, թեմի հոգեւոր-ազգային արժէքներու եւ հարստութիւններու պահպանման հետամուտ ըլլալով եւ արժեւորելով, Սրբ. ՔՄՄԵ Քահանայից սենեակէն ներս գտնուող Աստուածամօր եւ Յիսուս Մանուկի մեծարժէք պատմական սրբապատկերի կարեւորութիւնը (պատրաստուած՝ յատուկ Հալէպի համար, 17-րդ դարուն), անոր մասնագիտական նորոգութեան ձեռնարկեց:

11-2- «ՁԱՐԵՀԵԱՆ» ԳԱՆՁԱՏՈՒՆ

- Գերշ. Տ. Շահան Սրբ. Արք. Սարգիսեանի գլխաւորութեամբ, թեմի «Զարեհեան» Գանձատան եւ ՍՔՄՄ Եկեղեցւոյ եկեղեցական եւ թանգարանային արժէք ներկայացնող հարստութիւնները նախորդ շրջանին պատերազմի պատճառով փոխադրուած էին ապահով պահեստանոց:

Այժմ, յետ Գանձատան նորոգութեան, աշխատանք պիտի տարուի Գանձատան սպասներն ու իրերը վերստին ցուցադրելու:

-Ս.Գէորգ եկեղեցւոյ սպասները փոխադրուեցան Ս. Քառասնից Մանկանց Մայր եկեղեցի եւ Գերշ. Տ. Մասիս Սրբ. Եպս. Զօպուեանի հսկողութեամբ աշխատանքը ընթացք առաւ, անոնք նկարահանուեցան եւ ցանկագրուեցան, սպասները մաքուր մնացած են, կը պատկանին 1980-1990 թուականներուն:

11-3- ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Թեմակալ Առաջնորդ Գերշ. Տ. Շահան Սրբ. Արք. Սարգիսեանի գլխաւորութեամբ, Ազգային Վարչութեան որոշումով, Ազգ. Կեդրոնական Գրադարանի գիրքերուն դասաւորումը կատարուեցաւ ազգապատկան «Գեղարդ» շէնքի Բ. յարկի յարկաբաժինէն ներս: Աշխատանքը վստահուեցաւ Խաչիկ Շահինեանին:

-Ազգ. Վարչութիւնը անհրաժեշտ նկատեց գիրքերու տեղադրումը Ազգ. Կեդրոնական նորոգուած գրադարան:

11-4- ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ԱՐԽԻՒՆԵՐ

Ազգային Վարչութիւնը առ ի գործադրութիւն Ազգային Երեսփոխանական 169-րդ նիստի բանաձեւերուն, ձեռնարկեց Ազգ. Առաջնորդարանի վերնայարկը գտնուող արխիւներու դասաւորման աշխատանքին:

11-5- ՄԱՄՈՒԼ

-Բերիոյ Հայոց Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանի պաշտօնաթերթ՝ «Գանձասար» շաբաթաթերթը շարունակեց անխափանօրէն լոյս տեսնել, արտացոլացնելով թեմական կեանքին եւ յատկապէս հալէպահայութեան առօրեան: «Գանձասար»-ը ունի իր յատուկ կայքէջը՝ www.kantsasar.com:

«Գանձասար»-ի մէջ լոյս տեսան նաեւ Ազգ. Վարչութեան գործունէութեանց հաղորդագրութիւնները, յայտարարութիւնները, թղթակցութիւնները եւ միամեայ տեղեկագրերը:

-«Ռատիօ Երազ»-ը դիմատետրի իր էջի ուղիղ սփռումներով համայն աշխարհին ներկայացուց թեմի եկեղեցական արարողութիւններն ու առաջնորդին մասնակցութեամբ տարբեր ձեռնարկները, ինչպէս նաեւ նորընտրի առաջնորդին ընտրութիւնն ու ընդունելութիւնը:

-Ազգ. Առաջնորդարանը օժտուեցաւ դիմատետրի յատուկ էջով (Բերիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդութիւն անունով): Էջը օրական դրութեամբ կը հաղորդէ Բերիոյ Հայոց Թեմի բոլոր շրջաններու գործունէութեանց լուրերը ամենայն բծախնդրութեամբ եւ առարկայականութեամբ, ճոխ լուսանկարներով:

11-6- «ՕՇԱԿԱՆ» ԳՐԱՏՈՒՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի «Օշական» գրատունը շարունակեց իր աշխատանքը, մատակարարելով հոգեւոր գրականութիւն, Մեծն Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ թեմիս հրատարակութիւնները, ինչպէս նաեւ կարգ մը յուշանուէրներ: Գրատունը ունի իր մնայուն պաշտօնեան:

11-7- «Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ» ՀԱՆԴԻՍԱՍՐԱՀ

-«Գ. Եսայեան» սրահը, որպէս Հալէպի մեծագոյն եւ գեղեցկագոյն սրահներէն մին, շարունակեց իր առաքելութիւնը: Խնամակալութիւնը Ազգ. Վարչութեան հետ համախորհուրդ, սրահին լիարժէք հոգատարութիւնը ստանձնեց, այս տարեշրջանին իրականացաւ շարք մը անհրաժեշտ նորոգութիւններ, սրահը օժտուեցաւ անհրաժեշտ սարքաւորումներով:

11-8- ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

-Ազգ. Վարչութիւնը հետամուտ եղաւ Հայոց Ցեղասպանութեան 107-րդ տարեդարձի ոգեկոչումը կազմակերպելու՝ աշակերտական, ժողովրդական, միջհամայնքային, միջմիութենական եւ պաշտօնական-դիւանագիտական նախաձեռնութիւններով:

-Հայոց Ցեղասպանութեան 107 -ամեակի ոգեկոչումներէն իւրայատուկ էր՝ Բերիոյ

Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տէր Մասիս Սրբ. Եպս. Ջօպուեանի հովանաւորութեամբ եւ մասնակցութեամբ ՀԵՄ-ի կազմակերպած Ժողովրդական աննախադէպ ջահերթը՝ Ուրբաթ, 22 Ապրիլ 2022-ին, ինչպէս նաեւ Հալէպի Պետական համալսարանէն ներս աւանդութիւն դարձած Հայկական Մշակութային Շաբաթը՝ 6-9 Յունիս 2021-ին:

- Տարիներու ընդհատումէն ետք, 2022 տարին յատկանշուեցաւ պատմական ուխտագնացութեամբ դէպի Տէր Զօրի Համահայկական Սրբավայր 21 Ապրիլ 2022-ին (վեհափառ հայրապետին առցանց պատգամով) եւ 25 Մայիս 2022-ին (վեհափառ հայրապետի օրհնաբեր ներկայութեամբ):

11-9- «ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ»

-Աւանդութիւն դարձած «Հայ Մշակոյթի Շաբաթ»-ը այս տարի եւս ընթացք առաւ Կի-

րակի 5 Յունիս 2022-ին, հովանաւորութեամբ Սուրիական Արաբական «Պաաս» Կուսակցութեան Հալէպի Համալսարանի Մասնաճիւղի ընդհանուր քարտուղարին,

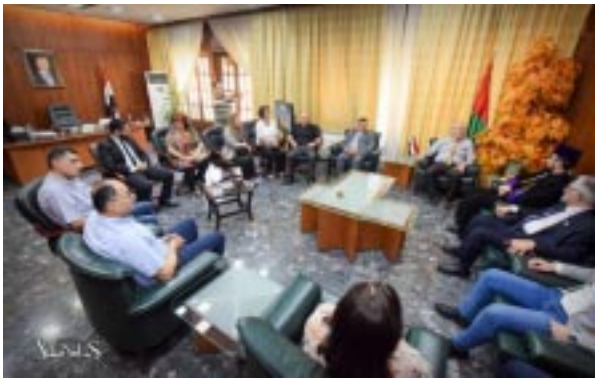

օրհնութեամբ թեմակալ Առաջնորդ Սրբազան Հօր, կազմակերպութեամբ ՀԵՄ-ի, Հալէպի Համալսարանէն ներս, չորս իրերայաջորդ օրերու տեւողութեամբ:

12-ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. Վարչութիւնը իր 25 Փետրուար 2022 թուակիր նիստին, յառաջացուց հընգանդամ յանձնախումբ մը, գլխաւորութեամբ Մասիս Սրբազանին, տարիներ շարունակ ընդհատուած «Օշական» կրօնական լրատուն 2022-էն սկսեալ ամսական դրութեամբ վերահրատարակելու համար:

13- ՈՒՍՈՒՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ

13-1- ԱԶԳ. ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ ՃԵՄԱՐԱՆ

-Ազգ. Քարէն Եփփէ Ճեմարանը դարձաւ թեմակալ առաջնորդներուն եւ Ազգ. Վարչութեան ուշադրութեան կիզակէտը, որպէս առանձին պարտաւորութիւն եւ նորահաս սերունդներու կերտման միջնաբերդ: Սրբազան Հայրը եւ Ազգ. Վարչութիւնը խորհըրդակցաբար խնամակալութեան հետ, ջանք թափեցին իրենց աջակցութիւնը բերելու Ճեմարանի վարչական ներքին վերակազմակերպման եւ ուսումնակրթական մակարդակի բարձրացման, խնամակալութեան եւ տնօրէնութեան հետ տեղի ունեցան խորհըրդակցական ու աշխատանքային հանդիպումներ:

-Ճեմարանի հիմնադրութեան 75-ամեակը յատկանշուեցաւ նորոգուած մասնաշէնքի վերաբացումով 13 Սեպտեմբեր 2022-ին:

-Սրբ. Թարգմանչաց տօնին առիթով, 8 Հոկտեմբեր 2022-ին, հովանաւորութեամբ Բերիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդական Տեղապահ Հոգշ. Տ. Մանուկ Աբղ. Պարիխանեանի (այժմ վարդապետ), Ազգ. Քարէն Եփփէ Ճեմարանի շրջափակէն ներս, Սրբոց Թարգմանչաց տօնակատարութեան ընթացքին քուէթահայ բարերար Կիրակոս Գույումճեա-

նի «Ներսէս Շնորհալի» մրցանակով պարգեւատրուեցան հալէպահայ բոլոր վարժա-

րաններուն մէջ 12-րդ կարգի պետական լրացուցիչ քննութիւններուն առաջին երեք բարձրագոյն նիշերը ապահոված երեք ուսանողներ, որոնք երեքն ալ այս տարեշրջանին Ազգ. Քարէն Եփփէ Ճեմարանի աշակերտներ են:

13-2- ԱԶԳ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԵՄԱՐԱՆ - ԴԱՄԱՍԿՈՍ

Դամասկոսի «Զաւարեան Համալիր»-ի պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ 27

Մայիս 2022-ին: Ներքնասրահը անուանուեցաւ «Արփի Կարապետ Պետիկեան»:

14- ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

14-1- ՆՊԱՍՏԻՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Նպաստից Յանձնախումբը բծախնդիր եւ հետեւողական աշխատանքով շարունակեց իր առաքելութիւնը, Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ կարիքաւոր ընտանիքներուն նիւթական, կրթական, նորածիններու, առողջապահական, բնակարանային, սննդամթերքի օժանդակութիւններ տրամադրելով եւ տարեցներու յատուկ ծրագիրներ իրականացնելով:

14-2- ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ

Թեմիս Ընկերային Ծառայութեան Խորհուրդը շարունակեց իրեն վստահուած առաքելութիւնը, յաճախակի յարաբերութեան մէջ մնաց նստավայրի զանազան բարեսիրական կողմերու հետ եւ առաւելագոյն օժանդակութիւններ ապահովեց Ժողովուրդի զաւակներու զանազան կարիքներուն, ինչպէս նաեւ բծախնդրօրէն ստանձնեց թեմիս կտակարար ազգայիններու հոգատարութիւնը:

14-3-«ԱՐԱՐԱՏ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ» -NGO- ՈՉ-ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Վարչութիւնը իր 22 Յուլիս 2022 թուակիր նիստին, որոշեց դիմում կատարել համապատասխան գրասենեակներուն, առաջարկելով հիմնել բարեսիրական միութիւն մը Սուրիոյ մակարդակով եւ անոր որպէս անուանում յարմար նկատեց «Արարատ Մարդասիրական Միութիւն»-ը եւ միութեան հիմնադիր անդամներ նշանակեց:

15- ԲԵՐԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄ-ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

15-1- «Գ. ԿԻԼԻՊԷՆԿԵԱՆ» ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

-Բերիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մասիս Սրբ. Եպս. Զօպուեանի գլխաւորութեամբ, «Գ. Կիւլպէնկեան» հիմնարկութեան հայկական բաժանմունքի փոխ-յարաբերութիւնները վերահաստատուեցան, վարիչ տնօրէն դոկտ. Ռազմիկ Փանոսեանի հետ, յատկապէս սուրիական տագնապի շրջագիծէն ներս:

15-2- ՃԻՆԻՇԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՁԵՌՆԱՐԿ

Թեմի ժողովուրդին այլազան կարիքներուն բաւարարման ի խնդիր, ՃՅՁ-ը՝ Սրբազան Հօր ճամբով համախոհ գործակցութեան մէջ եղաւ:

Ձեռնարկի տնօրէնութիւնը յարգալիր յարաբերութեան մէջ եղաւ Թեմի Ազգ. Իշխանութեան հետ եւ փոխանցեց իրենց կողմէ մատուցուած ծառայութեան կամ գործունէութեան 2022 տարուան տեղեկագիրը:

Թեմական առաջնորդը, հայ կաթողիկէ եւ հայ աւետարանական համայնաքապետներուն հետ՝ յաչս պետութեան շարունակեց հովանաւորել Ճինիշեան Յիշատակի Ձեռնարկը:

15-3- «ՀԱՈՒԲՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕՉԵԱՆ» ՄԱՆԿԱԽՆԱՄ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Հիմնարկութիւնը շարունակեց Ազգ. վարժարաններու աշակերտութեան բուժ ծառայութեան գործը եւ գործունէութեան տեղեկագիրը փոխանցեց: Այժմ նոր պայմաններու լոյսին տակ (23 Սեպտեմբեր 2022-ի թեմի ներկայացուցիչներուն փոխանցումին համաձայն) հիմնարկութիւնը կը գործէ Ճինիշեան յիշատակի ձեռնարկ անուան տակ, նորանշանակ տնօրէն տիկ. Լանա Պոյնարեան-Մալաքեանի հսկողութեամբ:

Թեմակալ առաջնորդը, հայ կաթողիկէ եւ հայ աւետարանական համայնաքապետներուն հետ՝ յաչս պետութեան շարունակեց հովանաւորել Ճինիշեան Յիշատակի Ձեռնարկը:

15-4- ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՏՆԿԻԿԵԱՆ ՖՈՆՏ

Բարեսիրական-մարդասիրական բնագաւառէն ներս ֆոնտը շարունակեց գործնական ներդրում ունենալ, համաձայն Ֆոնտի յատուկ կանոնագրութեան տրամադրութիւններուն: Նախագահութեամբ թեմակալ առաջնորդներու տարեկան հերթականութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Արտաւազդ Տնկիկեան Ֆոնտի հիմնադիրին եւ իր մօր՝ Բենելոբ Տնկիկեանի յիշատակին:

16- ՄԻՋՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ

16-1- ՀԱՅ ԾԵՐԱՆՈՑ

Հայ Ծերանոցը ուղղակի հովանաւորուած Հալէպի հայ երեք համայնքապետներով, եւ ղեկավարուած միջհամայնքային խնամակալութեամբ, տնօրէնութեամբ եւ

պաշտօնէութեամբ, այս տարեշրջանին շարունակեց իր խնամատարական գործը որակական եւ կազմակերպչական իմաստով հնարաւոր բծախնդրութեամբ:

Ծերանոցի խնամատարական գործը մեր ժողովուրդին բարեսիրութեամբ կ՚ընթանար, սակայն այսօրուան նիւթական տագնապին պատճառով Հայ Ծերանոցի անյապաղ օժանդակութեան կարիքը կը մնայ մեր հիմնական հարցերէն մին:

Այժմ հայ մամիկներուն կայք հաստատած կեդրոնը ենթարկուած է պարպումի վտանգին՝ ի դէմ մշտական ներկայացուած բողոքներու, պաշտօնական դատի յարուցմամբ: Այսօր թեմը ահազանգ կը հնչեցնէ հայ մամիկներու ու պապիկներու կարեւորագոյն հոգատարութեան ապաստանի եւ կենցաղային կարիքները ապահովելու իմաստով: Թեմը իր ամբողջական զօրակցութիւնը կը յայտնէ Հայ Ծերանոցին, սակայն հնարաւորութիւնները կը մնան սահմանափակ: Ձեռնարկուեցաւ նոր խնամակալութեան յառաջացման եւ աշխատանք տարուեցաւ պետական գրասենեակներու ու դատական ատեաններու մօտ՝ դէմ դնելու ծերունիները առժամեայ իրենց ապաստանէն դուրս հանելու գործընթացին:

16-2- ԹԵՐԱՃ ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ «ԱՐԵՒԻԿ» ԿԵԴՐՈՆ

Հակառակ «Արեւիկ» կեդրոնի պատերազմի արդիւնքով քանդումին, թերաճ հայ մանուկներու գործունէութիւնը շարունակուեցաւ շաբաթական դրութեամբ, Ազգ. Կիւլ-

պէնկեան այժմ Միացեալ վարժարանի կառոյցէն ներս, ղեկավարութեամբ միջհամայնքային խնամակալութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այսօր որդիաբար պարտք կը զգանք շնորհակալութիւն յայտնելու ՆՍՕՍՏ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետին, թեմակալ առաջնորդներուն, թեմէս ներս անձնուիրաբար ծառայած ազգայիններուն, ինչպէս նաեւ արտերկրի մէջ կայք հաստատած հայ ազգի բարերարներուն եւ նուիրատուներուն, որոնք իրենց ներդրումը բերին ժողովուրդիս զանազան կարիքներու բաւարարման:

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԸ՝ ԳԹԱՐԱՐ ՄԱՅՐԸ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ

ՀՕՄ-ի մէկ շառաւիղը՝ 103-ամեայ ՍՕ Խաչը որպէս բարեսիրական կառոյց, իր կազմակերպուածութեամբ, նախանձախընդրութեամբ եւ հետեւողականութեամբ Սուրիոյ տարածքին դարձաւ հայ ժողովուրդի կարիքները գոհացնող արագահաս ձեռք մեկնողը՝ Հայ դպրոցին, Հայ Ծերանոցին, Ազգ.Պատսպարանին եւ այլ ազգօգուտ ծրագիրներու:

ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ

Բարեսիրական, առողջապահական եւ բազմաբնոյթ ծրագիրներու իրականացման նպատակով եւ առաւելագոյն օժանդակութիւնը ցուցաբերելու համար սուրիահայութեան, ՍՕ Խաչը շարունակած է իր պաշտօնական յարաբերութիւնները տեղական թէ օտար կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու հետ, որոնք ընթացած են յարգալից եւ փոխադարձ համագործակցութեան ոգիով:

-Պետական Ընկերային Ծառայութեան եւ Աշխատանքի տնօրէնութեան համագործակցութեան ծիրէն ներս ՍՕ Խաչը մասնակցած է.

*Բարեսիրական Միութիւններու Համընկերակցութեան ժողովներուն, դասընթացքներուն՝ քարտուղարական, Պուրսայի, «Գործուն Կնոջ Հմտութիւններու Զարգացման», ցուցահանդէսներուն եւ շնորհաւորական այցելութիւններ տուած տօնական օրերու առիթներով:

* 2022-ին Պետական Ընկերային Ծառայութեան եւ Հարցերու գրասենեակը պարգեւատրած է ՍՕ Խաչի պետական Վարչութիւնը պատուոյ գիրով, երկրէն ներս առողջապահական եւ նիւթական իր ներդրումին համար:

* «Մի՛ Լռեր» քարոզարշաւին նստավայրի մասնաճիւղերու երեք ընկերուհիներով:

* Բարեսիրական ընկերութիւններու՝ «Արին», «Ճամիէթ Ահըլ ալ-Խէյր» նուիրած նիւթական օժանդակութիւնն ու սննդակողովները բաժնած է կարիքաւոր ընտանիքներու:

*Արաբական Ռամատանի տօնին առիթով այցելած եւ հիւրասիրած է արաբական բարեսիրական կեդրոնի մը սաներուն:

*Դամասկոսի մէջ Diblomatic Womens Club-ի նախաձեռնած ցուցահանդէս վաճառքին, հայկական ասեղնագործութեամբ եւ քաղցաւենիներու տեսականիով:

* 19 Դեկտեմբերէն մինչեւ 8 Յունուար, իր արտադրութիւններով մասնակցած է Christmas Village փառատօնին, Հին Հալէպի «Ալ-Հաթապ» հրապարակին տարածքին:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ

Ա.- Մասնաճիւղեր

ՍՕ Խաչը այսօրուան տուեալներով ունի -10- մասնաճիւղ, 1500 անդամ:

Մասնաճիւղերը գործած են խմբային դրութեամբ եւ գործունէութիւն ծաւալած՝ յանձնախումբերու միջոցաւ: Նստավայրի մասնաճիւղերը ամսական դրութեամբ իրենց նիւթական ներդրումը բերած են Շրջանային Առողջապահական եւ Խնամատարական յանձնախումբերուն:

Ներքին դաստիարակչական բնոյթի աշխատանքներուն կողքին, կազմակերպած են եկամտաբեր ձեռնարկներ, ինչպէս՝ պտոյտներ, ընթրիքի երեկոներ, նախաճաշ, դասընթացքներ եւ տոհմիկ սովորութիւններու յայտագրով ձեռնարկներ: Մասնակցութիւն բերած են գաղութային հանդիսութիւններու: Մնայուն ծրագիրներու շարքին եղած է Հայ Ծերանոցի եւ Ազգ. Պատսպարանի սաներուն այցելութիւնն ու ճաշով հիւրասիրութիւնը:

Այցելութիւններ կատարած է շրջաններու մասնաճիւղերուն՝ Դամասկոս, Քեսապ եւ Լաթաքիա, «Մայրերու Օր»-ուան տօնակատարութեան եւ անդամական ընդհանուր ժողովներուն:

Այս ընթացքին վարչութիւնս ՍՕԽ-ի բարձրագոյն՝ ԿԱՆԹԵՂ շքանշանով պատուած է -3- ընկերուհի:

Բ.-Շրջանային յանձնախումբեր

ՍՕ Խաչի Ազգ. Պատսպարան, «Փեթակ» խոհանոց, Դաստիարակչական, Աշխատանոց, Ձեռարուեստ, Խնամատարական, Առողջապահական, Մանկամսուր, Հրատարակչական , Արխիւային, Շուկայավարման, հնատիպ ձեռագործներու արժեւորման, եւ վերջերս յառաջացած Պաշարի շրջանային յանձնախումբերը, 44 պաշտօնեաներով, իւրաքանչիւրը իր աշխատանքի ծիրէն ներս գործած է աշխուժօրէն եւ նուիրումով, բարոյական եւ նիւթական մեծ վարկ ապահովելով միութեան:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ - ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

Ընկերաբժշկական կեդրոնէն ներս տեղակայուած դարմանատունը շարունակած է իր ծառայութիւնը մատուցել շրջանի հայ թէ օտար բնակչութեան, յարմարագոյն սակերով եւ երբեմն ալ անվճար, նիւթական դըժուարութիւններ ունեցող անձանց:

Որոշ պարագաներու համար ալ տրամադրուած են տնային հիւանդներու անհրաժեշտ սարքեր վերադարձուելու պայմանով, ինչպէս՝ անկողին, աթոռակ, անթացուպ եւ 0xymeter. Դարմանատունէն ներս կը մատուցուին 21 մասնագիտական բաժիններու առողջապահական ծառայութիւններ:

ՀՀ Մարդասիրական մասնագէտ բժիշկներու խմբակները կամաւորաբար կը ծառայեն դարմանատունէն ներս եւ համա-

գործակցութեան բարձր ոգիով կը սատարեն դարմանատան:

Յանձնախումբը կազմակերպած է Շտապ Օգնութեան դասընթացք՝ տեսական եւ գործնական գիտելիքներու, դասախօսութիւններ, Կուրծքի քաղցկեղի Mamoghraphy-ի, շաքարախտի, աչքի անվճար քննութիւններ:

Առողջապահական մարձումի կեդրոնը կը գործէ ամէնօրեայ դրութեամբ, երեք մասնագէտներով եւ նպաստաւոր այցեգիներով: Իր ծառայութիւնը կը մատուցէ հանրութեան՝ մեծ վարկ ապահովելով:

Առողջապահական Նախարարութեան պահանջով, քանի մը ամսուան ընթացքին շինարարական աշխատանքները իրենց աւարտին հասան եւ դարմանատունը ունեցաւ Ընկերաբժշկական կեդրոնէն անջատ մուտք:

ՍՕ ԽԱՉ-ԱԶԳ.ՊԱՏՍՊԱՐԱՆ

ՍՕԽաչ-Ազգ. Պատսպարանը կը ղեկավարուի Շրջանային Յանձնախումբով, որ հետամուտ եղած է առաւելագոյն կատարելութեամբ իրագործել իրեն վստահուած աշխատանքը եւ ծառայութիւնը, սաներու ֆի-

զիքական եւ հոգեկան առողջութեան պահպանման ու կենցաղային առօրեայ խնդիրներու լուծման կողքին, ապահովելով անոնց

համար ուսումնառութեան բնականոն ընթացք եւ բազմակողմանի կայուն զարգացում՝ ի խնդիր ապագայի ինքնաբաւ, յաջողակ եւ ընկերութեան համար օգտակար անհատի կազմաւորման:

Փորձած է առաւելագոյնս գոհացնել սաները, առօրեայի ընթացիկ մթնոլորտէն դուրս՝ շրջապտոյտով, բանակումով եւ այլ հրաւէրներով:

Տնտեսական ծանր պայմաններու պարտադրանքով, օժանդակութիւն ապահովելու մտահոգութեամբ շարունակած է բարեսիրական տարբեր կազմակերպութեանց հետ յարաբերութիւնները եւ փորձած է ընդլայնել գործակցութեան իր շրջանակը: Միաժամանակ ընդունած է պաշտօնական այցելութիւններ եւ հրաւէրներ քրիստոնեայ թէ իսլամ բարեսիրական կազմակերպութիւններու, կիրակնօրեաներու, քոյր միութիւններու, վարժարաններու, համայնքային մարմիններու եւ անհատներու:

ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

ՍՕ Խաչը բարեսիրական եւ դաստիարակչական աշխատանքներու կողքին, ընկերային կեանքը բարելաւելու հեռանկարով, յատուկ բծախնդրութեամբ հետամուտ եղած է Սուրիոյ մէջ ՀՕՄ-ի ծրագիրներու եւ մարդասիրական օժանդակութիւններու ան-

խափան շարունակականութեան, իրականացնելով.-

*ՀՕՄ-ի «Պնակ մը Տաք Ճաշ» ծրագիրը «Փեթակ» խոհանոցէն ներս, Խնամատա-

րական յանձնախումբի մատակարարումով եւ հսկողութեամբ:

* ՀՕՄ-ի Քանատայի Միաւորի ներդրումով 2022 Դեկտեմբերին՝ «Տաքուկ Ձգեստներ»-ու ծրագիրը պատրաստութեամբ աշխատանոցին եւ բաշխումը Ազգ. Միացեալ Մանկապարտէզի եւ Վարժարանի աշակերտութեանց:

* ՀՕՄ-Ի ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՖՈՆՏԷն 2021-2022 ուսումնական տարեշրջանի նպաստէն օգտուեցան Հալէպի Պետական համալսարանի երկու ուսանողներ:

*ՀՕՄ-ի Ամերիկայի արեւելեան շրջանի միաւորի ներդրումով 2022-ին, «Տաքուկ Բնակարան» ծրագիրը:

*ՀՕՄ-ի «Ձիներուրի Տուն» վերականգնողական ծրագրին օժանդակած է արժէքաւոր ու հնատիպ ձեռագործ մը տրամադրելով, որմէ գոյացած գումարը պիտի յատկացուի սոյն ծրագրին ՍՕԽաչի անունով:

Ասոնց կողքին իրականացուցած է.-

* ՀՕՄ-ի Օրուան առիթով հոգեհանգըստեան արարողութիւն՝ ՀՕՄ-ի, ՍՕԽ-ի եւ Ազգ. Պատսպարանի բարերար ննջեցեալներուն հոգիներուն համար, նստավայրի թէ շրջաններուն մէջ:

* Դաստիարակչական յանձնախումբի կազմակերպութեամբ. «Մեծ Պահք»-ի դա-

սախօսաշարք՝ «Պահեցողութիւնը Հրաւէր

Ապաշխարութեան» եւ «Սուրբ Գրային Դէմքեր» դասախօս՝ Գերշ. Տ. Մասիս Ս. Եպս. Ջօպուեան, իսկ «Հաղորդակցութեան Հըմտութիւններ» դասախօս՝ Ալին Լահտօ: Նաեւ դասընթացքներ՝ հայերէն լեզուի, արա-

բախօս մայրերու յատուկ եւ համակարգչային Microsoft Word ծրագիրի օգտագործման:

* Ձեռարուեստի Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ գաւառներու ասեղնագործութեան զանազան դասընթացքներ:

*31 Մարտ 2022-ին, «Մայրերու Օր»-ուան աւանդական տօնակատարութիւն յատուկ գեղարուեստական յայտագիրով եւ բանախօս՝ ՀՕՄ-ի Կեդր.Վարչութեան անդամ եւ Միջին Արեւելքի ներկայացուցիչ Նելլի Վէքիլեան: Այս առթիւ գնահատագրերով պարգեւատրուած են ՍՕ Խաչի շարքերէն ներս 30 տարուան ծառայութիւն ունեցող 10 ընկերուհիներ, իսկ շրջաններէն 25 ընկերուհիներ:

«Մայրերու Օր»-ուան տօնակատարութիւնները նշուած են նաեւ բոլոր շրջաններէն ներս:

*30 Նոյեմբեր եւ 1, 2 Դեկտեմբեր 2022-ին, Շրջ. Վարչութեան կազմակերպութեամբ՝ Նոր Տարուան տօնավաճառ, Ձե-

ռարուեստի, Աշխատանոցի, «Փեթակ» խոհանոցի, Մանկամսուրի, Շիրակ վաճառատան եւ Առողջապահական յանձնախումբերու, ինչպէս նաեւ նստավայրի երեք եւ շրջաններու՝ «Մեղրի» եւ «Գետաշէն» մասնաճիւղերու վարչութիւններու մասնակցութեամբ :

*«Գերազանց ուսանողներու ծրագիր»-ի իրագործումով, նիւթական պարգեւներով գնահատած է 2021-ին Ազգ. Քարէն Եփփէ Ճեմարանի եւ շրջաններու Միջնակարգի եւ Երկրորդականի պետական քննութեանց առաջին երեք դիրքերը գրաւած հայ աշակերտները:

ՔԱՐՈԶՉԱԿԱՆ - ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ՍՕ Խաչի դիմատետրի էջը՝ «Souriahay Oknoutian Khach - Շրջանային Վարչութիւն» անունով, շարունակած է գործել եւ նպաստել միութեանս գործունէութեան իրազեկման:

Բոլոր մասնաճիւղերն ու Շրջանային յանձնախումբերը ունին առանձին դիմատետրի էջերը, ուր կը տեղադրուին իրենց յայտարարութիւններն ու գործունէութիւնները: Իսկ ձեռնարկներու թղթակցութիւնները լոյս կը տեսնեն «Գանձասար» շաբաթաթերթին մէջ:

Քարոզչական իմաստով.

*Քանատայի «Հայ Հորիզոն» առցանց կայանի տեղւոյն հաղորդավարուհին Սեպտեմբեր ամսուան ընթացքին այցելած է առողջապահական կեդրոն եւ արձանագրած բժշկական կեդրոնէն ներս մատուցուած բազմաբնոյթ ծառայութիւնները:

* «Գանձասար» պաշտօնաթերթի խմբագրութիւնը նկարահանած է «Պնակ Մը Տաք Ճաշ» եւ «Տաքուկ բնակարան» ծրագիրները: Թղթակիցները հարցազրոյց ունեցած են Խնամատարական յանձնախումբէն կարգ մը ընկերուհիներու հետ բարեսիրական այս զոյգ ձեռնարկներուն մասին:

*2022-ին Պետական Ընկերային Ծառայութեան եւ Հարցերու գրասենեակը պարգեւատրած է ՍՕԽաչի Պետական Վարչութիւնը պատուոյ գիրով, առողջապահական նիւթական ներդրումին համար:

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Այս ծիրէն ներս մասնակցած է գաղութէն ներս կայացած մարզական, բարեսիրական, մշակութային, երիտասարդական եւ ուսանողական միութիւններու, ազգային հաստատութիւններու, Հայոց Ցեղասպանութեան, Մայիսեան անկախութեան, Շուշիի նահատակ շրջանէս 3 ընկերներու

հոգեհանգստեան արարողութեան, ՀՅԴ 132 ամեակի տօնակատարութեան, Հայ Դատի, ՏԻՄ-ի ընտրութիւններուն, Հայրենիքի մէջ Ատրպէյճանի վերջին յարձակումին նահատակուած զինուորներու հոգեհանգստեան արարողութեան, Հայ Դատի եւ ընդհանրապէս բոլոր միջոցառումներուն:

* 28 Յունուար 2022-ին, ՀՀ Մարդասիրական խմբակին այցելող պատուիրակութեան մաս կազմելով ներկայ եղած է Հայոց Բանակի օրուան միջոցառումին:

* 5, 6 եւ 7 Մարտ 2022-ին, Հալէպի Առեւտրական Գրասենեակի կազմակերպած ցուցահանդէս վաճառքին «Յասմիկի եւ Կաղնիի» փառատօն անունով, «Շիրաթոն» պանդոկէն ներս Ձեռարուեստի, Աշխատանոցի եւ «Փեթակ» Խոհանոցի, որպէս քարոզչութիւն միութեանս արտադրութիւններուն:

* 18 Օգոստոս 2022-ին, Երեւանի մէջ Սուրմալուի առեւտրական կեդրոնի պայթիւնին արդիւնքով զոհուածներու յիշատակին, ՀՀ Հիւպատոսութեան յանձինս տիար Բաբգէն Պատալեանի կազմակերպած ցաւակցական ընդունելութեան:

* 12 Նոյեմբեր 2022-ին, ՍՕ Խաչը Շրջ.Վարչութիւնը պաշտօնական հրաւէր ստանալով, մասնակցած է Դամասկոսի մէջ Դեսպանատուներու մակարդակին եւ Diplomatic Women's Club-ի կազմակերպած ցուցահանդէս վաճառքին, «Տամա Ռոզ» պանդոկին մէջ ցուցադրելով Աշխատանոցի, Ձեռարուեստի, «Նայիրի» մասնաճիւղի եւ «Շիրակ» պաշարի տան արտադրութիւնները, որոնք մեծ ընդունելութիւն գտած են եւ բարձրօրէն գնահատուած հայկական ասեղնագործութիւնն ու միութեանս արտադրութիւնները:

* 10 Դեկտեմբեր 2022-ին Ազգ. Վարչութեան հրաւէրով մասնակցած է Բերիոյ Հայոց Թեմի նորընտիր Առաջնորդ Տ. Մակար Ս. Եպս Աշգարեանի պաշտօնական ընդունելութեան:

* Ռատիօ Երազի տնօրէնութեան կազմակերպած լրատուական դասընթացքին երկու ընկերուհիներով:

ԽՆԱՄԱՏԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ

Շրջ. Վարչութիւնը բարոյապէս եւ նիւթապէս օժանդակած է առողջապահական զանազան խնդիրներ դիմագրաւած հայորդիներու, Պետական բարեսիրական միութիւններու կոչին ընդառաջելով, Պետական հիւանդանոցի դեղորայքի, մարզական, Երիտասարդական եւ պատանեկան միութիւններու տարեկան բանակումներուն, Համազգայինի հայագիտական հիմնարկին, Հայ Ծերանոցին եւ այլ կարիքներու:

***ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ.**

ՍՕ Խաչի Շրջանային Վարչութեան կազմակերպութեամբ՝ Նոր Գիւղի «Սահակ Նալպանտեան» սրահէն ներս, 23-24 Յունի-

սին, կայացած է երկօրեայ խորհրդաժողով Մասնաճիւղերու վարչութիւններուն եւ Շրջանային Յանձնախումբերուն, յատուկ օրակարգով: Խորհրդաժողովին մասնակցած են չորս բանախօսներ երկուքը՝ առցանց, ներկայացնելով հետեւեալ նիւթերը՝ «ՀՕՄ-ի գաղափարախօսութիւնն ու ծրագիրները», «Սփիւռքահայ ժամանակակից կին գրողները», «Ազգ եւ Պետութիւն», «Վեհանոյշ Մառք եւ Սիրան Սեզա. Սփիւռքահայ հրապարակագրութեան իւրայատուկ նուաճում մը», նաեւ՝ «Շուկայավարում» եւ «Հաղորդակցութեան Հմտութիւններ»:

Չորս զեկուցաբերները իրենց ներկայացուցած այժմէական նիւթերով ու գիտական բարձր որակով խորապէս տպաւորած են ներկաները, ընդլայնելով անոնց գիտելիքներու հորիզոնը:Իսկ օրուան աւարտին, իրագործուած գործնական աշխատանքները իւրայատուկ մթնոլորտ ստեղծած են առիթ ընծայելով ընկերուհիներուն միջեւ ընկերային ջերմ յարաբերութեան մը մշակման:

***ՓԱՌԱՏՕՆ**

*13-14-15 Օգոստոս 2022-ին, Քեսապի նահանգապետին ու Զբօսաշրջութեան նախարարի հովանաւորութեամբ, Քեսապի մէջ կայացած Փառատօնին, ՍՕ Խաչը մասնակցեցաւ ցուցահանդէսի պատրաստութ-

եամբ, ուր ցուցադրուեցան ՍՕ Խաչի Ձեռարուեստի, Աշխատանոցի, նստավայրի

«Նայիրի», Քեսապի «Մեղրի», «Գետաշէն» եւ Լաթաքիոյ «Շուշի» մասնաճիւղերու արտադրութիւնները:

*28 Սեպտեմբեր 2022-ին Դամասկոսի «Էրեբունի» մասնաճիւղը ներկայ գտնուած է Դամասկոսի Քաֆարսուսէի մէջ կայացած Հայկական Մշակոյթի օրուան ձեռնարկին եւ մասնակցած հայկական ասեղնագործներու ցուցադրումով:

ՀՕՄ-Ի ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԵՌՕՐԵԱՅ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊ

Յատուկ ուշադրութեան արժանի է ՀՕՄ-ի Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ ընկի. Նայիրի Տէրտէրեանի եւ ՀՕՄի Միջին Արեւելքի ներկայացուցիչ Նելլի Վէքիլեանի 19 Նոյեմբերի 2022-ին Հալէպ եռօրեայ այցը:

Նախապէս պատրաստուած յայտագրով, ՀՕՄ-ի ընկերուհիները, Շրջ. Վարչութեան ընկերակցութեամբ, այցելած են Նոր Գիւղի շրջանի մէջ տեղակայուած կեդրոն-

ները՝ Ազգ. Պատսպարանը, ուր իւրաքանչիւր սանի փոխանցած են յատուկ նուէրներ: Այցելած են ՍՕ Խաչի Ընկերաբժշկական կեդրոնի բոլոր յարկերը եւ մօտէն ծանօթացած իւրաքանչիւր յարկէն ներս ծաւալուած աշխատանքին: Այս առթիւ ՀՕՄ-ի Կեդր. Վարչութեան ատենապետ ընկի. Նայիրի Տէրտէրեան բացումը կատարած է նաեւ նորաստեղծ «Շիրակ» Պաշարի վաճառատան, որմէ ետք ընկերուհիները մեկնած են Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ շրջափակ, ուր ներկայ եղած «Տաքուկ Ճաշ» ծրագրի իրագործման: Այցելած են՝ Ազգ. Միացեալ Մանկապարտէզ, Նախակրթարան, Ազգ. Քարէն Եփփէ Ճեմարան, «Զաւարեան» Մշակութային Կեդրոն ու հանդիպում ունեցած են Հայագիտական Հիմնարկի վարչութեան, ուսուցչական կազմին եւ աշակերտութեան հետ, «Սեւան» եւ «Անի» մասնաճիւղերու կեդրոնները, ինչպէս նաեւ Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցի եւ հին Հալէպի թաղերն ու Հալէպի բերդը:

Կայացած է ՀՕՄ-ի Կեդր.Վարչութեան եւ ՍՕ Խաչի Շրջ. Վարչութեան անդամներու լիագումար նիստ, որուն ընթացքին ՀՕՄ-ի Կեդրոնականի ընկերուհիները իրազեկ դարձած են իւրաքանչիւր շրջանի իրավիճակին, ծաւալած գործունէութեան, դիմագրաւած դժուարութիւններուն եւ լսած ներկայացուցիչներու առաջարկները:

Երեքշաբթի, 22 Նոյեմբերի առաւօտեան, ՀՕՄ-ի Կեդր. Վարչութեան ընկերուհիները հանդիպում ունեցած են «Լեւոն Շանթ» սրահէն ներս, ՍՕ Խաչի անդամուհիներուն հետ: ՀՕՄ-ի Կեդր. Վարչութեան ատենապետ՝ ընկի. Նայիրի Տէրտէրեան տպաւորիչ եւ համապարփակ զեկոյց մը փոխանցած է ներկաներուն ՀՕՄ-ի ծաւալած վերջին եռամեայ գործունէութեան շուրջ: Աւարտին ընկերուհիները այցելած են նաեւ վիլլաներու «Նախշատուն»-ը եւ Սիւլէյմանիէի «Narod» վաճառատուները ու ծանօթացած ՍՕ Խաչի արտադրութիւններուն:

ՀՕՄ-ի Կեդրոնական վարչութեան ընկերուհիներու կատարած Հալէպի եռօրեայ այցելութիւնը առիթ ընծայեց ընկերուհիներու փոխ ծանօթացման եւ սերտ յարաբերութեանց մշակման: Կեդրոնականի ընկերուհիները ականատես դարձան Հալէպի մէջ ՍՕ Խաչի ծաւալած բարեսիրական լայնածաւալ գործունէութեան եւ բարձր գնահատեցին այս ծիրէն ներս իրականացած բոլոր աշխատանքները:

Շրջ. Վարչութիւնը կ’ողջունէ գաղութէն ներս իր անդամուհիներու բերած կարեւոր ներդրումը, յատկապէս՝ ազգային արժէքներու պահպանման, գաղութը կենսունակ ու առողջ պահելու եւ մեր աւանդութիւններուն իւրայատուկ յատկանիշները արժեւորելու առումով:

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՀՄԸՄ-Ի ՍՈՒՐԻՈՅ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Կազմութիւն

ՀՄԸՄ-ի Սուրիոյ շրջանի 22-րդ Ներկայացուցչական ժողովը տեղի ունեցաւ Կիրակի, 11 Յուլիս 2021-ին, Արամ Մանուկեան Ժ. Տան «Լեւոն Շանթ» սրահէն ներս: Ժողովի աւարտին ընտրուեցաւ Սուրիոյ Շրջանային Վարչութեան նոր կազմը, որ իր անդրանիկ նիստին կատարեց դիւանի ընտրութիւնը հետեւեալ պատկերով.-

-Եղբ. Աւետիս Տէրվիշեան Ատենապետ (Հալէպի մասնաճիւղի ներկայացուցիչ)

-Եղբ. Կարօ Գալայճեան Ատենադպիր

-Եղբ. Յովիկ Սիւլահեան Գանձապահ (Հաշուեքննիչ յանձնախումբի ներկայացուցիչ)

-Քոյր Լիզա Լալէեան Հաշուապահ (Շրջ. Սկ. Խորհուրդի ներկայացուցիչ,Գրական եւ Յուշամատեան յանձնախումբերու ներկայացուցիչ)

-Եղբ. Յարութ Օգճեան Խորհրդական

-Եղբ. Եղիա Քիլէճեան Խորհրդական

-Եղբ. Միհրան Տիգրանեան Խորհրդական (Գամիշլի մասնաճիւղի ներկայացուցիչ)

-Եղբ. Յարութ Գաբրիէլեան Խորհրդական (Լաթաքիոյ եւ Քեսապի մասնաճիւղերու ներկայացուցիչ)

-Եղբ. Պօղոս Խաճարեան Խորհրդական (Դամասկոսի մասնաճիւղի ներկայացուցիչ)

5 Նոյեմբեր 2022-էն սկսեալ եղբ. Յարութ Օգճեան մաս կազմեց վարչութեան:

Շրջ. Վարչութեան գործավարուհին է քոյր Սեսիլ Պազարպաշեան:

Անդամական

Սուրիոյ շրջանի անդամներու թիւն է.

-Սկաուտ 720

-Մարզիկ 545

-Անդամ 312

-Ընդհ. թիւ 1577

Սուրիոյ Շրջանի Մասնաճիւղերու թիւ եւ իրավիճակ

-Դամասկոս մասնաճիւղ՝ 95 սկաուտ, 18 մարզիկ, 43 անդամ, ընդհ. թիւ156

-Հալէպ մասնաճիւղ՝ 260 սկաուտ, 335 մարզիկ, 130 անդամ, ընդհ. թիւ 725

-Լաթաքիա մասնաճիւղ՝ 130 սկաուտ, 94 մարզիկ, 47 անդամ, ընդհ. թիւ 271

-Գամիշլի մասնաճիւղ՝ 110 սկաուտ, 78 մարզիկ, 40 անդամ, ընդհ. թիւ 228

-Քեսապ մասնաճիւղ՝ 125 սկաուտ, 20 մարզիկ, 52 անդամ, ընդհ. թիւ 197

Հինգ մասնաճիւղերը կը գործեն աշխուժօրէն, շաբաթական հերթական գործունէութեամբ:

Պատգամաւորական ժողովէն մինչեւ օրս Սուրիոյ շրջանի իրագործումներ

Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առիթով, Քեսապի մէջ աւանդական տողանցք, երեք մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ:

Հոգեհանգստեան արարողութիւն ՀՄԸՄ-ի հին ու նոր ննջեցեալներու նաեւ ՀՄԸՄ -ական նահատակներու յիշատակին:

Ապա գերեզմանատան մէջ ՀՄԸՄ-ի դամբարանին եւ նահատակներու յուշակոթողին դիմաց ծաղկեմատոյց եւ մոմավառութիւն՝ սկաուտներու եւ փողերախումբի մասնակցութեամբ:

ՀՄԸՄ -ի հիմնադրութեան տարեդարձին առթիւ աւանդական ընթրիք:

Մասնակցութիւն Համա-ՀՄԸՄ-ական առցանց մարզախաղերուն:

- 9 Յուլիս 2022-ին, պաշտօնական հանդիսութեամբ Տերիքի Սկաուտական կորիզը յառաջացաւ եւ Միութեան դրօշի փոխանցման արարողութիւն կատարուեցաւ:

Շրջանէս եղբ. Յակոբ Ուրիշիկեան իր մասնակցութիւնը բերաւ ՀՄԸՄ-ի Կեդր. Վարչութեան կազմակերպած Արարատեան կարգի դասընթացքին:

ՀՄԸՄ-ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Աւօ Տէրվիշեան մասնակցեցաւ Կեդր. Վար-

չութեան կազմակերպած միջ դիւանային խորհրդաժողովին, 11-13 Նոյեմբեր 2022-ին, Լիբանան:

<u>Մասնակցութիւններ եւ Գործունէութիւններ</u>

- Շրջ. Վարչութիւնը իր մասնակցութիւնը բերաւ Հայոց Ցեղասպանութեան յիշատակին նուիրուած բոլոր նախաձեռնութիւններուն եւ ջահերթին: Շրջ. Վարչութիւնս

իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Հ.Հանրապետութեան անկախութեան հանդիսութիւններուն:

-21 Ապրիլ 2022-ին, ՀՄԸՄ-ի Կեդրոնական Վարչութեան անդամն ու ՀՄԸՄ-ի Սուրիոյ Շրջ. Վարչութեան ատենապետը ազգային պատուիրակութեան հետ այցելեցին Տէր Զօրի Սրբոց Նահատակաց Յուշահամալիր,

որ հիմնովին քանդուած էր թրքական հովանաւորութիւնը վայելող ահաբեկչական խմբաւորումներու ձեռամբ: Այցելութիւնը կը նպատակադրէր Հայոց Ցեղասպանութեան 107-րդ տարելիցին վերահաստատել հայութեան ուխտը եւ պահանջատիրութիւնը, ինչպէս նաեւ արաբ ժողովուրդին հետ վերականգնումի աշխատանքներուն նպաստել:

-Հայաստանի Անկախութեան կերտման 104-ամեակին առիթով, ՀՄԸՄ-ի Հալէպ

Մասնաճիւղի վերանորոգուած մարզաւանի բացման հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ

«Զարթնի՛ր, Լաօ» պատգամին հնչեղ արձագանգով:

Հովանաւորութեամբ Բերիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդին, Կիրակի, 29 Մայիս 2022-ի միջօրէի ժամը 12:00-ին, ՀՄԸՄ-ի Ազիզիէ շրջանի վերանորոգուած զոյգ դաշտերուն պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ, ՀՅԴ Բիւրոյի անդամ Կիրօ Մանոյեանի, Պատկան Մարմինի եւ Ազգ. Իշխանութեան ներկայացուցիչներուն, Սուրիոյ խորհրդա-

րանի անդամ Ժիրայր Րէիսեանի, ՀՄԸՄ-ի Կեդրոնական Վարչութեան անդամ Մանուկ Քէօշկէրեանի, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգ. Կեդր. Վարչութեան անդամ Հրաչ Յակոբեանի, ՀՄԸՄ-ի Սուրիոյ Շրջ. Վարչութեան եւ Շրջ. Սկ. խորհուրդին, ՀՄԸՄ-ի «Ծառայութեան» շքանշանակիրներու ներկայութեամբ:

- Շրջ. Վարչութեան հովանաւորութեամբ Հալէպի, Քեսապի, Լաթաքիոյ եւ Դամասկոսի մասնաճիւղերու վարչութիւնները

իրենց տարեկան բանակումները կազմակերպեցին 2022-ի ամրան:

- 9 Յուլիս 2022-ին Շրջ. Վարչութիւնը մասնակցութիւն բերաւ Գամիշլի Մասնաճիւղին կազմակերպած Հայ Սկաուտի Օրուան հանդիսութեան, որուն ընթացքին յուշանուէրով պարգեւատրուեցան երկարամեայ ծառայութիւն ունեցող վաստակաշատ ՀՄԸՄ-ականներ: Ծառայութեան շքանշանով պարգեւատրուեցաւ երկար տարիներու ծառայութիւն ունեցող եղբ. Մովսէս Ադամեան:

- 10-20 Յուլիս 2022-ին, ՀՄԸՄ-ի Սուրիոյ շրջանը Համա-ՀՄԸՄ-ական 11-րդ մարզախաղերուն իր մասնակցութիւնը բերաւ 46

մարզիկներով, պասքէթպոլի (խմբային եւ անհատական), ոտնագնդակի, ֆութսալի եւ ճատրակի մարզաճեւերու մրցումներուն: Պատուիրակութեան պատասխանատուն էր Եղբ. Եղիա Քիլէճեան: Հալէպի մասնաճիւ-

ղի վարչութեան ներկայացուցիչ քոյր Նորա Գրաճեան, Գամիշլի մասնաճիւղի վարչութ-

եան ներկայացուցիչ եղբ. Ատուր Ադամեան:

Մարզիչներն էին՝ քոյր Մակի Տօնապետեան, եղբ. Ալեքսան Հէքիմեան, եղբ. Ռաֆֆի Սարգիս եւ եղբ. Ժիրայր Կարապետեան:

Սուրիոյ շրջանի պատուիրակութիւնը մարզախաղերուն բաժակներու եւ մետալներու արժանացաւ:

- 14 Օգոստոս 2022-ին, Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առիթով, Շրջ. Վարչութիւնս Քեսապի մէջ կազմակերպեց աւանդական տողանցք: Յետ խաղողօրհնէքի արարողութեան, տողանցքը ընթացք առաւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիէն մինչեւ համալիր, ուր տեղի ունեցաւ պաշտօնական հաւաք: Տողանցքին իրենց մասնակցութիւնը բերին Հալէպի, Լաթաքիոյ եւ Քեսապի մասնաճիւղերու փողերախումբերն ու սկաուտական կազմերը:

- 18 Օգոստոս 2022-ին, Շրջ. Վարչութիւնը ցաւակցական այցելութիւն տուաւ ՀՀ Հալէպի Գլխաւոր Հիւպատոսութեան՝ Երեւանի «Սուրմալու» առեւտրական կեդրոնի պայթումին տխուր առիթով եւ ցաւակցական խօսք արձանագրեց սգոյ մատեանին մէջ:

- 18 Սեպտեմբեր 2022-ին, Շրջ. Վարչութիւնը իր մասնակցութիւնը բերաւ Հալէպի Ինքնակառավարման Մարմիններու ընտրութիւններուն:

<u>Տերիքի Սկաուտական Կորիզի Յառաջացում</u>

Տերիքի Սկաուտական Կորիզը յառաջացաւ 9 Յուլիս 2022-ին: Շրջ. Վարչութեան անդամները ներկայանալով Տերիք պաշտօ-

նական հանդիսութեամբ Միութեան դրօշի փոխանցման արարողութիւն կատարեցին:

Շրջ. Սկաուտ Խորհուրդ

Շրջ. Սկաուտ Խորհուրդը շաբաթական դրութեամբ գումարած է ժողովներ եւ ատենագրութիւնները յղած է Շրջ. Վարչութեանս:

Կազմս յառաջացուց Շրջ. Սկաուտ Խորհուրդին նոր կազմը, իր 11-րդ նիստով (22 Սեպտեմբեր 2021-ին) հետեւեալ պատկերով.

Քոյր Ալին Քիւրիւմլեան ատենապետ
Քոյր Լիլիթ Տոլմօղլեան ատենադպիր
Եղբայր Նազօ Խաչոյեան հաշուապահ
Եղբայր Ճորճ Քիւրքլեան գանձապահ
Քոյր Բէկի Պալմանուկեան գոյքապահ
Եղբայր Ռաֆֆի Սիւլահեան շրջ. Խմբապետ
Քոյր Նաթալի Թաթոսեան շրջ. խմբապետուհի

Գործունէութիւններ

- 4,5,6 Յունիս 2022-ին, Շրջանային Խորհուրդի ատենապետն ու Շրջանային Խմբապետութիւնը այցելեցին Լաթաքիա եւ Քեսապ, ուր տեղի ունեցաւ խմբապետական եւ աստիճանաւորական կազմերու վերաորակաւորման սեմինար: Լաթաքիոյ մէջ տեղի ունեցաւ խմբապետ աստիճանի քննութիւն, որմէ ետք հինգ քոյրեր եւ եղբայրներ ստացան խմբապետ աստիճան:

- 1 Յուլիս 2022-ին, Հալէպի Մասնաճիւղէն հինգ քոյրեր եւ եղբայրներ խմբապետ աստիճանի քննութիւն յանձնեցին: Թեկնածուները խմբապետ աստիճանը ստացան 25 Սեպտեմբեր 2022-ին:

- 8,9,10 Յուլիս 2022-ին, Շրջանային Խորհուրդէն երկու քոյրեր եւ Շրջանային Խըմբապետութիւնը այցելեցին Գամիշլի, ուր

հանդիպում ունեցան մասնաճիւղի սկաուտ խորհուրդին հետ, ինչպէս նաեւ տեղի ունեցաւ վերաորակաւորման սեմինար յատուկ խմբապետական եւ աստիճանաւորական կազմերուն: Շրջանային վարչութեան հետ կազմս այցելեց Տերիքի շրջան, ուր կատարուեցաւ նորակազմ կորիզի դրօշակի յանձնում:

- 13 Օգոստոս 2022-ին Քեսապի մէջ տեղի ունեցաւ Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ աւանդական տողանցք, մասնակցութեամբ Հալէպի, Քեսապի եւ Լաթաքիոյ մասնաճիւղերու փողերախումբերուն եւ սկաուտական կազմերուն:

- 8,9,10 Հոկտեմբեր 2022-ին, Շրջանային Խորհուրդէն երկու քոյրեր եւ Շրջանային խմբապետը այցելեցին Դամասկոս. Սէյտնայայի մէջ տեղի ունեցաւ խմբապետական վերաորակաւորման սեմինար:

Յանձնախումբեր

Շրջ. Վարչութիւն յառաջացուց հետեւ-

եալ յանձնախումբերը.–

Գրական յանձնախումբ

Յանձնախումբը կը բաղկանայ հետեւեալ քոյր-եղբայրներէ.

Քոյր Սեւան Ազարիկեան-Պարմաքսզեան
Քոյր Նայիրի Ազարիկեան-Արոյեան
Քոյր Մարինա Չիլ Աբոշեան-Պօղիկեան
Եղբ. Ժիրայր Կարապետեան
Եղբ. Վիգէն Չաղլասեան

Յանձնախումբին մօտ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչն է քոյր Լիզա Լալէեան:

Հաշուեքննիչ յանձնախումբ

Յանձնախումբը կը բաղկանայ հետեւեալ քոյր-եղբայրներէ.

Քոյր Մարիա Գաբուճեան
Քոյր Մարիա Սէրայտարեան
Եղբ. Շահէ Շահինեան
Եղբ. Վահէ Պօշկէզէնեան

Յանձնախումբին մօտ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչն է եղբ. Յովիկ Սիւլահեան:

Հարցաքննութեան յանձնախումբ

Յանձնախումբը կը բաղկանայ հետեւեալ քոյր-եղբայրներէն.

Եղբ. Կարպիս Թովմասեան
Քոյր Զեփիւռ Մուղալեան
Եղբ. Վիգէն Սեմէրճեան

Յանձնախումբին մօտ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչն է քոյր Լիզա Լալէեան:

Յուշամատեանի յանձնախումբ

Շրջ. Վարչութեան նստաշրջանին, Յուշամատեանի յանձնախումբը կը շարունակէ իր աշխատանքները, իր լրումին հասցնելու յուշամատեանի հրատարակութեան բծախնդիր աշխատանքը:

Յանձնախումբին մաս կը կազմեն հետեւեալ քոյրերն ու եղբայրները.-

եղբ. Մանուկ Քէօշկէրեան, եղբ. Խաժակ Տիլպէրեան, քոյր Արփի Սանոսեան, եղբ. Յովիկ Փամբալեան եւ եղբ. Յակոբ Տլտլեան: Յանձնախումբին մօտ Շրջ. Վարչութեանս ներկայացուցիչն է քոյր Լիզա Լալէեան:

Սուրիոյ Ներքին Կանոնագրութեան վերամշակման յանձնախումբ

Շրջ. Վարչութեան նստաշրջանին, Սուրիոյ ներքին կանոնագրութեան վերամշակման յանձնախումբը պիտի շարունակէ իր աշխատանքը: Յանձնախումբը կը բաղկանայ հետեւեալ քոյրերէն եւ եղբայրներէն.

Եղբ. Եղիա Քիլէճեան
Քոյր Մարալ Գալայճեան-Սեմէրճեան
Քոյր Լիզա Լալէեան
Եղբ. Յովիկ Փամբալեան

Եղբ. Յովիկ Սիւլահեան նաեւ Կեդր. Վարչութեան Սուրիոյ ներկայացուցիչ եղբ. Մանուկ Քէօշկէրեան:

Յանձնախումբը ամբողջացուց իրեն վստահուած աշխատանքը:

Կորուստներ

Անցնող օրերուն Շրջ. Վարչութիւնը գուժեց մահը հետեւեալ քոյր-եղբայրներուն.-

- Հալէպ մասնաճիւղի հաւատաւոր անդամ եղբ. Վարուժան Մարգարեանի (Երեւան)
- Տէր Զօրի կորիզի ազգային բարերար եղբ. Յարութ Վարդանեանի (Լիբանան)
- Սուրիոյ Շրջանային նախկին խմբապետուհի եւ Հալէպ մասնաճիւղի հաւատաւոր ՀՄԸՄ-ական քոյր Հուրի Սէրայտարեանի (Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ)
- ՀՄԸՄ-ի Կեդրոնական Վարչութեան անդամ եւ ՀՄԸՄ-ի Հարաւային Ամերիկայի Շրջանային Վարչութեան նախկին ատենապետ եղբ. Արմանտօ Թորգոմեանի (Արժանթին)
- ՀՄԸՄ-ի ծառայութեան շքանշանակիր, Հալէպ մասնաճիւղի ոտնագնդակի ախոյեան, հաւատաւոր երէց եղբայր Անդրանիկ Սիւլիւքճեանի (Հալէպ):
- ՀՄԸՄ-ի Հալէպ մասնաճիւղի հաւատաւոր անդամ, «Արժանեաց» շքանշանակիր եղբ. Մանուէլ Հալլաճեան (Քանատա):
- ՀՄԸՄ-ի Հալէպ մասնաճիւղէն ծառայութեան շքանշանակիր Եղբայր Յարութիւն Մաւեանի:
- ՀՄԸՄ-ի Հալէպ մասնաճիւղէն ծառայութեան շքանշանակիր եղբայր Սեդրաք Տօնականեանի:
- ՀՄԸՄ-ի Հալէպ մասնաճիւղէն ծառայութեան շքանշանակիր եղբայր Խաժակ Տիլպէրեան:

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԻՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ ՄԸ 30-ԱՄԵԱԿԸ

Խաժակ Մկրտիչեան

Ոմանց մտքին մէջ լուրջ շփոթ կայ գաղափարակիր մամուլի ազատութեան շուրջ, եւ զայն կը նոյնացնեն միահեծան վարչակարգերու հովանաւորած քարոզչական միջոցներուն հետ: Յաճախ, գաղափարակիր մամուլի ազատութեան աստիճանը էապէս կը գերազանցէ «ազատ» յորջորջուած մամուլի շատ մը միջոցները, որոնք այս կամ այն կողմի նիւթական աջակցութիւններուն տուրք տալու, կամ քաղաքական գիծին ծառայելու խիստ պարտաւորութեան տակ մտած կ՚ըլլան, իրականութիւնները ծուռ հայելիներու մէջ կը մատուցեն եւ արդարութեան ոտնահարման շատ մը փաստերուն դիմաց աչք կը փակեն:

Ի տարբերութիւն անդիմագիծ մամուլին, գաղափարակիր մամուլը յաւելեալ պարտաւորութիւններ ունի, կշռադատուած խօսք արտաբերելու, ստուգուած լրատուութիւն հաղորդելու, արդար արժեւորում կատարելու եւ կրած գաղափարին ճշմարտացիութիւնը ապացուցելու առաքելութիւն ունի նաեւ: Ի վերջոյ, գաղափարակիր մամուլը պէտք է առաջնորդուի ինքնագրաքննութեամբ, զոր ոմանք գրաքննութեան հետ կը շփոթեն:

Սուրիոյ «Գանձասար» շաբաթաթերթի 30-ամեակին նուիրուած սոյն յօդուածին մէջ այս նախաբանը կատարեցի, պարզելու համար, թէ ինչպիսի՛ առաքելութիւն կատարելու գիտակցութեամբ ճամբայ ելաւ այս շաբաթաթերթը: Ծնելով Արցախեան պայքարով ստեղծուած ընդհանուր մթնոլորտին մէջ՝ շաբաթաթերթը շարունակեց կրել Արցախի մէջ հայ ճարտարապետութեան հպարտութիւնը հանդիսացող Գանձասար

վանքին անունը: Միաժամանակ, հայեացքը ուղղած դէպի անցեալ, փորձ կը կատարուէր Սուրիոյ մէջ վերականգնելու դաշնակցական մամուլի փառաւոր աւանդոյթը, զոր կը մարմնաւորէր «Արեւելք» օրաթերթը: Նախ ճակատին ԱՐԵՒԵԼՔ վերտառութիւնը կրելով, ապա բովանդակային իմաստով՝ «Գանձասար» շաբաթաթերթը ինքզինք կը նկատէր տարիներ առաջ դադրեցուած Արեւելք օրաթերթի յետնորդը:

Օրուան պատասխանատու մարմինին կողմէ այս պարտականութիւնը դրուեցաւ

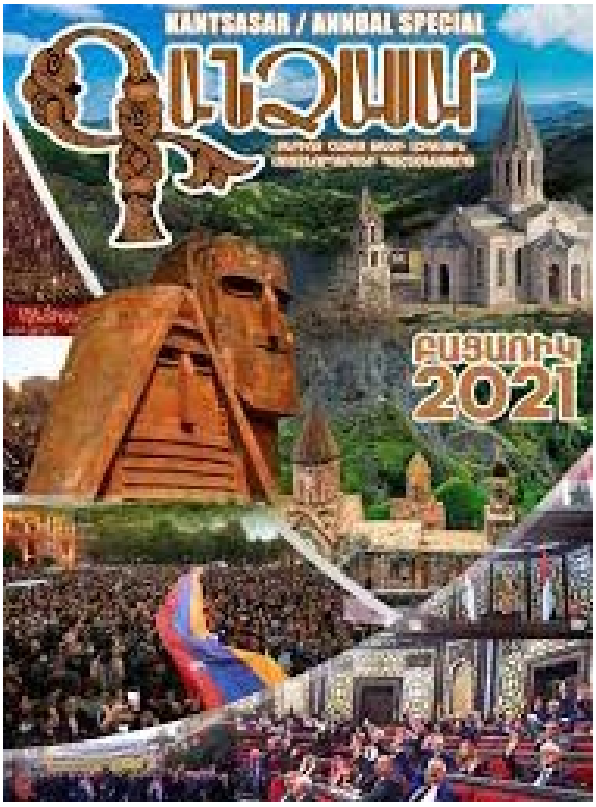

ուսերուն խումբ մը երիտասարդներու, որոնք լրագրական ու հրապարակախօսական փորձ չունենալով ու սահմանափակ կարելիութիւններով ճամբայ ելան, միշտ սորվելու պատրաստակամութեամբ, նաեւ վայելելով պատասխանատու մարմինին ամբողջական աջակցութիւնն ու նեցուկը:

Անմիջապէս ի յայտ եկաւ նման հարթակ մը ունենալու սուրիահայ մտաւորականութեան ծարաւը, որ ինքնադրսեւորուելու պատեհ առիթէն օգտուելով ու կամաւորաբար սկսաւ աշխատակցիլ ու հարստացնել սուրիահայ նորածին շաբաթաթերթին էջերը: Մտաւորականութեան ու ընթերցողին այդ խանդավառութիւնը երիտասարդ խումբին մօտ ամէն դժուարութիւն յաղթահարելու վճռակամութիւն կը յառաջացնէր, եղած մէկ համակարգիչին վրայ փոխն ի փոխ նստելով, գիշերներ լուսցնելով, գրաշարական, էջադրական եւ լրագրական ունեցած հմտութիւնները ի գործ դնելով՝ ամէն ջանք թափուեցաւ գործը ի կատար ածելու եւ անշրջելի սկիզբ մը դնելու համար:

Գաղափարակիր ու դիմագիծ ունեցող «Գանձասար»-ը որոշած էր դառնալ ողջ սուրիահայութեան բեմը եւ առաջին իսկ օրէն մերժեց հատուածականութիւնը, իր էջերը լայն բանալով Սուրիոյ ազգային, եկեղեցական, կրթական ու մշակութային բեղուն կեանքի լուսաբանման դիմաց: Այդպիսով, «Գանձասար»-ը հարստացաւ ու հարընտացուց: Շատ մը երիտասարդ ու կայացած մտաւորականներ իրենց գրական, մշակութային, պատմագիտական ու հրապարակախօսական մտքի պտուղները հանրութեան ներկայացուցին «Գանձասար»-ի էջերուն ընդմէջէն:

«Գանձասար»-ը չմոռցաւ նաեւ ընթերցողին ժամանցը եւ փորձեց բաւարարել տարբեր հետաքրքրութիւններ ունեցող ընթերցողին սպասելիքները: Չմոռցաւ նաեւ մանուկ ընթերցողին կարեւորութիւնը եւ ծնունդէն շատ կարճ ժամանակ անց՝ սկսաւ հրապարակել «ԿԿու» մանկապատանեկան յաւելուածը, ուր երիտասարդ մանկավարժն ու պատկերազարդողը առիթ ունեցան հրապուրելու հայ մանուկն ու պատանին, այդպիսով՝ հայ մամուլին հանդէպ սէրը ջամբեցին մատղաշ սերունդին:

Ծննդոցով սկսած առաքելութիւնը անխափան շարունակեց «Գանձասար»-ը, ժամանակի պահանջքներուն հետ քայլ պահելով նորոգուեցաւ ու զարգացաւ, Սուրիոյ դժնդակ օրերու բոցին մէջ, ոչ միայն չընկըրկեցաւ, այլ շարունակեց նորոգուիլ, արդէն լրագրական ու հրապարակախօսական կենսափորձով զինուած՝ կից նոր հորիզոններ բացաւ իր առջեւ, մտաւ թուայնացման ու համացանցի աշխարհ, ուր աշխարհի տարբեր անկիւններու մէջ ծուարած սուրիահայուն հետ հաղորդակցելու ծաւալը ընդլայնեց եւ տպագիրի կողքին լսատեսողական բնագաւառը նուաճեց:

Հաւատարիմ իր գաղափարակիր կոչումին, «Գանձասար»-ը սփիւռքահայ մամուլի անդաստանին մէջ իր արժանի տեղը նուաճեց եւ այսօր հանդէս կու գայ իբրեւ 30-ամեայ երիտասարդ: Նոր նուաճումներու յոյսով, երթը կը շարունակուի:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԵՐԿՈՒՆՔ

Հեփիւռ Պապիկեան-Աւագեան

1980-ականներու վերջերը պէտք է ըլլայ, արդէն ճիշդ թուականը չեմ յիշեր, Ազգային Առաջնորդարանը կ՚որոշէ ունենալ իր պարբերաթերթը:

Աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել 1960-ական թուականներէն դադրած «Արեւելք» օրաթերթը զինք փոխարինողը չունենալով, եւ շուրջ 20 տարի մամուլի, որպէս օրաթերթ կամ շաբաթաթերթ, ձայնը Սուրիոյ տարածքին դադրած ըլլալով, մանաւանդ երբ սուրիահայ գաղութը իր փառքի օրերը կ՚ապրէր, իր թատերական, մշակութային, մարզական եւ կրթական համակարգերով, անհրաժեշտութիւն կը զգացուէր արտացոլացնել այդ բոլորը ու զանոնք հասանելի դարձնել հանրութեան՝ ունենալով պարբերաթերթ մը, որպէսզի մամուլը իր դերը վերստանձնէր եւ համախմբէր գաղութի ցրուած ուժերը:

Առաջին այս խմբագրակազմի անդամներս կը հրաւիրուինք առաջնորդարան. որպէս խմբագիր նշանակուած էր Կորիւն Շահինեանը, իսկ խմբագրակազմը կը համալրուէր Ծովինկ Ղազարեանով եւ Պարգեւ Աւագեանով: Պաշտօնական բաժինէն ետք, խըմբակը կը սկսի աշխատանքի՝ համագործակցելով այդ օրերու գիր- գրականութեան մօտ անձերու հետ, խորհրդակցելով եւ գիրենք գործի հրաւիրելով:

Խմբագրատուն մը ունենալու հեռանկարով այդ օրերու Ազգ. Հայկազեան աղջկանց բաժինի կից գնուած փոքր բակին երկրորդ յարկէն երկու սենեակներ կը տրամադրուին, որուն մէկ հատին մէջ կը տեղադրուի «Քրիստափոր» գրադարանի մամուլի հաւաքածոն, իսկ կողքի սենեակը պիտի ծառայէր որպէս խմբագրատուն՝ հեռանկար ունենալով մամլոյ դիւանի մը ստեղծումը:

Ամբողջութեամբ պարապ սենեակը նախ պէտք էր կահաւորել, ձմրան ցուրտ օրերուն վառարանի մը անհրաժեշտութիւնը զգալի էր, բայց այդ կարգադրութիւնները շատ արագ ընթացան, բոլորն ալ խանդավառ էին գործը սկսելու, որովհետեւ մամուլի անհրաժեշտութիւնը այնքան զգալի էր այլեւս գաղութին մէջ. շուտով նորաստեղծ խմբագրատունը վերածուեցաւ գրասէր խըմբակի մը մտերմիկ հաւաքավայրին:

Սուրիոյ մշակութային կեանքը կ՚արտացոլար այդ օրերուն Լիբանան տպուող՝ Ազդակ, Արարատ եւ Զարթօնք թերթերուն մէջ,

որոնք ուշացումով Սուրիա կը հասնէին:

Առաջին պարբերականի նիւթերու ընտրութիւնն ու համադրումը այնքան ալ հեզասահ չընթացան: Տարբեր տեսակէտներ ի մի բերել եւ ամբողջական դրուագքի մը մէջ դնելը բաւական երկար ժամանակ խլեց կազմէն: Մանաւանդ որ մտայնութիւններու յընտակ տարբերութիւնը զգալի էր տարբեր խաւերու մօտ:

«Արեւելք» տպարանը իր հին մամուլի գործիքով տակաւին կը գործէր Առաջնորդարանի կից Հոգետունի կամարներէն մէկուն տակ, Սրբոց Քառասնից Մանկանց եկեղեցւոյ դրան դէմ, ինչ որ շատ մօտ էր խմբագրատան: Հոս ալ խմբագրակազմը իր դժուարութիւնները ունեցաւ: Պէտք էր սպասել որ պաշտօնեան մէկ-մէկ տառերը շարէ եւ փորձեր յանձնէ ու երբեմն ալ յանդիմանէ խմբագրակազմի անդամներէն մէկն ու մէկը հայերէն լաւ չիմանալնուն համար:

Կողքը եւս պէտք էր ձեւաւորուէր, իսկ անոր համար հայկական մոթիւներ ընտրելը մեր գործն էր, յետոյ զայն ղրկելու համար *գինկոկրաֆ* Վարդանին ու սպասելու *փլաքին*:

Ժամանակը արագ կը սահէր, ու շրջապատի անհամբերութիւնն ալ երբեմն կը նեղէր:

Վերջապէս որոշ փորձառութիւն ձեռք ձգելէ ետք, խմբագրակազմը առաջին թիւը լոյս ընծայեց տարի մը ետք, «Օշական» անունով:

Յարմար նկատուեցաւ ունենալ մնայուն խմբագիր մը յաջորդ թիւերը լոյս ընծայելու համար, եւ այդ գործը վստահուեցաւ պրն. Խաչիկ Շահինեանին:

Յառաջիկայ տարիներուն, «Արեւելք» տպարանը փոխադրուեցաւ Թիլէլի նորակառոյց «Արարատ» շէնքին գետնայարկը, ունենալով նոր մամուլ. խմբագրատան համար տրամադրուեցաւ շէնքի ամենավերեւի՝ 5-րդ յարկը: 1993-էն վերջ պարբերաթերթը վերածուեցաւ շաբաթաթերթի ու կոչուեցաւ «Գանձասար» շաբաթաթերթ:

Պատերազմի թէժ օրերուն, ռմբակոծման իր բաժինը կրեց նաեւ «Գանձասար»-ի խմբագրատունը: Երբեմն Նոր Գիւղ, երբեմն Արամ Մանուկեան Ժողովրդային տուն տեղափոխուելով, երբեմն բժ. Իսկենտէրեանի դարմանատան մէջ, կողք-կողքի, հակառակ վառելանիւթի եւ ելեկտրական հոսանքի չգոյութեան, ստեղծուած բազում դժուարութիւններուն մէջ խմբագրակազմը շարունակեց իրեն վստահուած աշխատանքը՝ այս անգամ բանբերը ըլլալով պատերազմի աւերներուն ու սուրիահայութեան տագնապալի օրերուն:

Այդ օրերուն անգամ մըն ալ սուրիահայ մամուլին հետ աշխատելու առիթը կ'ունենամ, բայց այս անգամ որպէս թերթի սրբագրիչի:

Վայելելով քանդուած Հալէպի «բարիքները», բայց հաւատալով մամուլի դերին, յամառօրէն իր աշխատանքը շարունակելով, բարեխնամ օր մը «Գանձասար»-ի խմբագրակազմը վերադարձաւ իր հինգերորդ յարկի խմբագրատունը, նորոգուած ու ներկուած կեդրոնը:

Կարծես պատերազմ չէր անցած այս երկրէն ու թերթը հաւատալով իր առաքելութեան պիտի շարունակէր իր 30-ամեայ երթը նոր խանդավառութեամբ:

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ

Խաչիկ Շահինեան

Լրագրութիւնը կը հանդիսանայ հասարակական այն էական եւ օգտակար ձեռնարկներէն կամ աշխատանքներէն, որ առաւելագոյնս աղերսուած է ազատութեան եւ բազմակարծութեան գաղափարներուն:

«Լրագրութիւն» եւ «ազատութիւն» արտայայտութիւնները, որպէս եզր եւ բոհանրապէս համատեղ հանդէս եկող այս քոյր ըմբռնումները իրենց սերտ փոխկապակցութեան կողքին կը ներփակեն նաեւ տարբերութիւններ, մէկը միւսին հակասող կամ զիրար ամբաստանող ու գայթակղեցնող:

Լրագրութիւնը կ՚արծարծէ ազատութեան հարցը, զայն արգելակող մարտավանդակութիւն, միշտ եւ ամէնուրեք զուգահեռաբար կը հնչեն եւ իրարմով կը պայմանաւորուին: Յիրաւի, առանց յանձնառու լրագրութեան, դժուար է ազատութիւն ձեռք բերել եւ առանց պատասխանատու ազատութեան՝ ներգործուն լրագրութիւն ստեղծել:

Ասիկա անշուշտ բանաստեղծական գեղեցիկ ձեւակերպում չէ, զոր լրագրողներ հրապարակ կը նետեն յաճախ, ոչ ալ անբովանդակ գնահատում կամ անզօր առաքինութիւն, որ սոսկական խօսքի սահմանները անկարող է շրջանցել: Ընդհրաւէրները, իսկ ազատութիւնը՝ լրագրութեան հիմնախնդիրներն ու մտահոգութիւնները:

Շատ հեղ, մէկը միւսին նկատմամբ կը սխալի, կը մեղանչէ, այն աստիճան՝ որ մարդիկ երբեմն կ՚ընդվզին եւ կը հրաժարին երկուքէն՝ թէ՛ ազատութենէն եւ թէ լրագրութենէն:

Այնուամենայնիւ, մամուլը հանրային դպրոց է, հասարակութիւնը ուղղող, դաստիարակող եւ առաջնորդող հարթակ: Աւելին՝ ազգային թէ մարդկային հաւաքական ազնուագոյն արժէքներու արթուն պահակ, վսեմ

սկզբունքներու եւ առաքինութեանց ջատագով…:

Մամուլի պարտականութիւնն է հանրային կեանքի ծառայութեան կոչուած կառոյցներու թերութեանց եւ անբաւարարութիւններու մատնանշումը, ցաւեր եւ դժուարութիւններ յաղթահարող ելքերու եւ դարմաններու որոնումը, յաջողութեանց եւ նուաճումներու խրախուսումը, սայթաքումներէ եւ որոգայթներէ զգուշացումը…:

Մամուլը պէտք է ըլլայ արդարամիտ եւ անկողմնակալ, հաւասար հեռաւորութիւն պահէ բոլորին, անհաշուենկատօրէն ծառայէ բոլոր կողմերուն անխտիր: Մանաւանդ՝ պէտք է ըլլայ ճշմարտութեան երկրպագու, անշահախնդիր, պարկեշտ…:

Պայքարի դրօշ պէտք է պարզէ փտածութեան եւ կաշառակերութեան, շեղ եւ խոտոր բարքերու, յոռի եւ եպերելի երեւոյթներու դէմ…:

Պէտք է հետամտի հասարակական դաշտը աղաւաղող, խաթարող որոմներն ու տատասկները մաքրազտել:

Մամուլն ու հանրային այլ քարոզամիջոցներ պարտաւոր են ըլլալ միաւորիչ ազդակ եւ ոչ՝ պառակտող, երկրի մը կամ ժողովուրդի մը բոլոր հոսանքները, ողջ կարելիութիւններն ու հնարաւորութիւնները համատեղող, միազանգող միջոց եւ ոչ՝ բաժանարար կամ թուլացնող պատճառ:

Մամուլը կը հանդիսանայ ցոլացումը, արտայայտիչը զայն հրատարակող կողմին (պետութիւն, համայնք, կազմակերպութիւն, խմբակցութիւն կամ անհատ) հաւատամքին, աշխարհահայեացքին, տեսլականներուն, գործունէութեան, ընկերկումներուն, յառաջընթացին… աւելին՝ այն ամպիոնը, ուր անհատներ եւ խմբակցութիւններ ի մի կուգան՝ հասարակական խնդիրներ ու մտահոգութիւններ քննելու, արժեւորելու, դատելու եւ համապատասխան վճիռներ արձակելու…:

Հանրային կարծիքի ձեւաւորման ոլորտին մէջ մամլոյ դերակատարութիւնը անփոխարինելի է եւ առաջնային:

Բազմակարծութիւնը, հաւաքականութիւնը յուզող մտահոգութիւններու բարձրաձայնումը, կառուցողական եւ քաղաքակիրթ քննադատութիւնը կը կազմեն կայացած, առանձնայատուկ, յստակ ուղղուածութիւն եւ դիմագիծ հարթած, ինքնիշխան՝ բայց պատասխանատու մամուլի կարեւոր բաղկացուցիչներէն:

Հրապարակագրական ասպարէզին ծառայելու պատրաստուողը պէտք է իմանայ, որ գործ պիտի ունենայ արդարադատութեան անաչառ ատեանի մը հետ, որովհետեւ մամուլը անկաշառ եւ անշահախնդիր

դատաւոր ըլլալու կոչուած է:

Դատելու իրաւունք կարելի է նուաճել միայն ապաւինելով ինքնաքննութեան եւ ինքնակշռումի տարբերակին:

Նուիրական արժէքներ եւ առաքինութիւններ ջատագովելու, ընդհանրական ցաւերու դարմաններ որոնելու, դժուարութիւններ յաղթահարելու.... կ'առաջնորդեն մեզ զննելն ու վիճարկելը, որոնք կը համարուին մամուլի ճշմարիտ կոչումը, հիմնական առաքելութիւնը:

Յոգեմտաւոր արիութեան յայտարար է ինքնադատութիւնը, հզօր անհատականութեան գրաւական, որմէ կը խուսափին, կը սարսափին թուլակամները, անդիմագիծ եւ անողնաշար մեղկ մահկանացուներ:

Ինքնադատութիւնը պէտք է ըլլայ խիստ, բծախնդիր եւ պարկեշտ, իսկ այլոց հասցեագրուած դիտարկումները՝ մտքի ու լեզուի քուրայէն անցած, վաւերական փաստերով ամրագրուած, հաւաստի փորձաքարի զարնուած:

Մամլոյ գլխաւոր առաքելութիւնը կը սահմանուի ինքնաքննութեամբ, ինքնադատութեամբ, ինքնարժեւորումով եւ ինքնաճանաչումով:

Առանց ազատութեան մամուլը չի կրնար շնչել, առանց ժողովրդավարութեան եւ բազմակարծութեան չի կրնար գոյատեւել:

Անկաշկանդ մտածողութիւնն ու ազատ խօսքը հացի եւ ջուրի չափ էական են անոր կենսաւորման եւ յարատեւութեան համար:

Մամուլը կոչուած է անկաշառ եւ անշահախնդիր դատաւոր դառնալու:

Բանաւոր մահկանացուներ հազուադէպօրէն անհամաձայնութիւն կը յայտնեն բարձրարժէք հասկացողութեանց վերաբերեալ... իսկ հակառակ պարագային՝ այդ տարակարծութիւնը կ'ըլլայ ձեւական, որ առաւելաբար կ'առնչուի տուեալ ընկալումներուն հասնելու կերպերուն ու միջոցներուն, սակայն լրջօրէն կը վնասէ նոյն այդ վսեմ ըմբռնողութեանց ու կը նսեմացնէ զանոնք, որքան ալ գերակշիռ ըլլայ անոնց արժէքը կամ գնահատականը:

Առկայ իրավիճակէն խուսափելու համար հարկ չկայ շատ հեռուները երթալու, ոչ ալ աւելորդ ընդհանրացումներու եւ տեսական բացատրութիւններու ապաւինելու: Բայց պէտք է խոստովանիլ՝ որ պատրաստի մոգական լուծումներ ընձեռուած չեն մեզի տիրող կացութիւնը արմատապէս դարմանելու համար:

Ազատութիւնը կը մեղադրէ լրագրութիւնը, եւ փոխադարձաբար՝ լրագրութիւնը կը դատապարտէ ազատութիւնն ու անոր գոյացուցած մթնոլորտը, չվերահսկուած պայմանները, այն աստիճան՝ որ շատ անգամ անոնց միջեւ կը ստեղծուի սուր, բայց ծիծաղելի հակադրութիւն, անկամրջելի անջրպետ ու վանողականութիւն:

Վերջերս տեղացի (սուրիացի) պետական պատասխանատու մը դժգոհութեամբ կ'արտայայտուէր մամլոյ եւ տեղեկատուական այլ միջոցներու հասցէին, մեղադրելով զանոնք գիտական հիմնաւորումով առողջ եւ օգտակար պատկերացումներ չներկայացնելու, երկիրը յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճման մղող, ինչպէս նաեւ նպատակայարմար օրէնքներու մշակման եւ արդիւնարար դարմաններու որոնման կենսականութիւնը ընդգծող տեսակէտներ եւ նախագիծեր չառաջադրելու թերացումով: Ան կը գանգատէր, թէ մարդիկ առհասարակ բացասականօրէն տրամադրուած են մամլոյ եւ լրատուական աշխարհին, ու յատկապէս՝ պետական մարզի հաղորդա-ծառայութիւններուն նկատմամբ, որովհետեւ անոնք հասարակութեան իսկական ցաւերուն, դժուարութիւններուն հարազատ թարգման չեն հանդիսանար, միանգամայն պատասխանատուներու կողմէ տրուած խոստումները անհրաժեշտ աչալրջութեամբ եւ հետեւողականութեամբ չեն հետապնդեր: Նոյն պատասխանատուն կը շարունակէր հարց տալով:

«Որեւէ երկնակամարի տակ լիիրաւօրէն ազատ մամուլ գոյութիւն ունի՞ արդեօք»:

«Մեր երկրի (Սուրիոյ) պաշտօնական լրատուադաշտը իր կարգին բաւարար ազատութիւն կը վայելէ՞ միթէ»:

Ապա կ'եզրակացնէր. *«Այս զոյգ հարցադրումներուն անվարան կրնանք պատասխանել՝ ե՛ւ այո, ե՛ւ ոչ, երկու պարագաներուն ալ չսխալելով»:*

Անշուշտ առեղծուածի մասին չէ խօսուածը: Առ ի պարզաբանութիւն, անմիջապէս խոստովանինք՝ որ Սուրիոյ պաշտօնական մամուլը համալիօրէն չէ օգտագործած իրեն ընծայուած ազատութեան բաւական տարողունակ լուսանցքը: Միւս կողմէ չուրանանք նաեւ, որ այդ ազատութիւնը չարաշահող եւ խուչընդոտող

տարրեր չեն պակսիր մեր իրականութենէն ներս:

Մարդիկ նոյնատեսակ դիրքորոշումներ չունին ազատութեան նկատմամբ: Ազատութիւնն ալ միանշանակ կողմնորոշում չունի ճշմարտութեան հանդէպ: Ճշմարտութիւնը իր հերթին, յստակ եւ վճռական կեցուածք չի դրսեւորեր առարկայականութեան առընչութեամբ:

Ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընել:

Ուսումնասիրողներ, տեսաբաններ եւ վերլուծաբաններ բազմիցս փորձած են պատասխանել այս հարցին՝ ազատութեան գաղափարը համեմատելով այլ հասկացութեանց հետ, ինչպէս՝ պատասխանատուութիւն, ճշգրտութիւն, ճշմարտացիութիւն, պարկեշտութիւն, հաւատարմութիւն, արդարացիութիւն.... եւ այլն, որոնք բոլորն ալ, ըստ պայմաններու, յարափոփոխ ըմբռնումներ են եւ անկարող՝ խնդրին վերջնական լուծում բերելու:

Ազատ մամուլն ու անսանձ լրահոսքը կրնան առանց բաւարար տուեալներու կամ ապացոյցներու անմեղ մը ամբաստանել, նոյնիսկ դատապարտել զայն իբրեւ յանցագործ նման անմեղ ամբաստանեալներ, որոնց ազատութիւնը բռնաբարուած է, ինչպէ՞ս կ'ընկալեն արդեօք մամլոյ ազատութիւնը, մտածումի եւ արտայայտութեան անկաշկանդութիւնը:

Կացութիւնը տարբեր եւ աւելի բարենպաստ չէ նաեւ միջ-պետական քաղաքական բեմահարթակի վրայ:

Միացեալ Նահանգներ կը դաւանի ըլլալ կարծիքի եւ մամլոյ ազատութեան ջատագով առաջատար երկիր: Անուրանալի է միանգամայն, որ ԱՄՆ-ի հպատակներ իրենց երկրէն ներս կը վայելեն զայն ազատութիւններ՝ մարդկային իրաւանց, անկաշկանդ մտածումի եւ արտայայտութեան առումներով: Ամերիկացիք արդարօրէն կը հպարտանան իրենց ազատ մամուլով, որուն շնորհիւ յաջողած են ժողովրդային թէ պաշտօնական հարթութեանց վրայ թոյլատրուած որեւէ շեղ ընթացք ուղղել, մինչեւ անգամ բարձրագոյն դիրքի տէր անձնաւորութեանց սայթաքումներ հակակշռել, նախագահներ պաշտօնազրկել, ինչպէս պատահեցաւ նախագահ Նիքսընի պարագային: Սակայն եթէ պահ մը հարց տանք, թէ նոյն ամերիկեան մամուլը արդեօք ինչպէ՞ս կը վերաբերի այլ ժողովուրդներու կամ ազգերու իրաւունքներուն ու ողբերգութեանց պարագաներուն: Արդեօք համահաւասար արդարամտութեամբ եւ անաչառութեամբ հանդէս կու գա՞յ բոլորին հանդէպ անխտիր: Աւելին՝ ազատութեան եւ արդարութեան ջահակիր ամերիկեան եւ եւրոպական զանգուածային լրատուամիջոցներ արդեօք համարժէք պարկեշտութեամբ եւ անկողմնակալութեամբ կ'արձագանգե՞ն օրական դրութեամբ աշխարհի տարբեր երկրամասերու վրայ արձանագրուող բոլոր իրադարձութիւններուն եւ զարգացումներուն:

Պատասխանները դժուար թէ դրական, բաւարարող եւ համոզիչ ըլլան:

Արդարեւ, ճշմարիտ ժողովրդավարութիւնն ու այլակարծութիւնը իրողապէս անընդունելի են նաեւ միջազգային մակարդակով: Այն երկիրը կամ անձնաւորութիւնը, որ կը քննադատէ գերհզօր պետութեանց արտաքին քաղաքականութիւնը, կը մատնանշէ այնտեղ նշմարուող բացայայտ եւ կոպիտ սխալները, անարդարութիւնները, շահախնդիր դիրքորոշումները... կը համարուի ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան հակադրուող թշնամի կողմ, որ կը քաջալերէ բռնութիւնը, ահաբեկչութիւնը եւ կը զօրակցի չարագործ եւ կործանարար ուժերու:

Վերոյիշեալ ընդգծումներն ու ակնարկութիւնները, անտարակոյս, չեն միտիր մտածումի եւ արտայայտութեան ազատութիւնները սահմանափակող որեւէ վարքագիծ կամ ուղղուածութիւն արդարացնելու, այլ ընդհակառակը՝ անգամ մը եւս շեշտելու եւ հաւաստելու, որ ազատութիւնը կը հանդիսանայ անփոխարինելի նախապայման մամլոյ շնչառութեան ու յարատեւութեան համար:

Կը մնայ յիշեցնել, որ ազատութիւնը միշտ վտանգուած է, անընդհատ ճգնաժամ կ'ապրի, որովհետեւ սովորաբար մահկանացուներուս կը հետեւի, մեր քմահաճոյքին ենթակայ է, եւ առանձնապէս կախեալ է մեր վերաբերումէն, մեր վայելած հեղինակութենէն եւ մեր նիւթական հնարաւորութիւններու տարողութենէն:

Արդ՝ ի՞նչ պէտք է ընել, ինչպիսի՞ հնարքի դիմել: Լուծման ի՞նչ տարբերակներ առաջարկել:

Ազատութիւնը կը մնայ ելքի եւ լուծման առաջնորդող հրաշագօր միակ միջոց:

ԹՂԹԱԿԻՑԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

Սեւան Ա. Մանճիկեան

Կեանքի ընթացքին երբ քաղցր յուշեր կը մտաբերես, հոգիդ կը հրճուի ու սիրտդ կը ցնծայ: Ես ալ այդ զգացումը կ'ունենամ, երբ մտքիս մէջ կը թերթատեմ կեանքիս յուշերուն էջերը ու կը հասնիմ այդ էջին. այդ էջը «Գանձասար» շաբաթաթերթի թղթակցութեանս տարիներու էջն է: Այդ էջին առջեւ կանգ կ'առնեմ:

Մօտաւորապէս քառորդ դար մեծ հաճոյքով, ուրախութեամբ եւ եռանդով տարած եմ այդ աշխատանքը: Առանց անդրադառնալու, թէ ինչպէ՛ս այդ տարիները այդքան արագ սահեցան ու անցան, սակայն ամէն մէկ աւազի հատիկ, եթէ նիւթ մը սեպենք, այդ նիւթերու կուտակումը բաւական մեծ ժառանգ ու ինչու չէ Քեսապի պատմութիւնը վաւերագրելու արխիւ կարելի է համարել:

Թէ ինչպէ՛ս պատահեցաւ, որ Քեսապի թղթակից դարձայ եւ առաջին նիւթս գրեցի: Ներքին մղում մըն էր. խորհեցայ թէ ինչո՞ւ Քեսապի մէջ իրականացուող բոլոր ձեռնարկները, անցուդարձերը, ըլլան անոնք՝ տօնակատարութիւններ, թատրոն, երգչախումբ եւ զանազան առիթներ տեղ չգտնեն «Գանձասար»-ի էջերուն մէջ:

«Գանձասար»-ի խմբագրական կազմին առաջարկ ներկայացուցի, կամաւոր թղթակցութիւններ ուղարկելու փափաքս յայտնեցի: Առաջարկս գնահատանքի արժանացաւ, իսկ ես ուրախութիւնս յայտնեցի այդ աշխատանքը ստանձնելուս համար:

Թղթակցութեան աշխատանքը սրտիս խօսող աշխատանք մըն է: Մանաւանդ երբ այդ աշխատանքը սիրայօժար եւ ինքնակամ կ'ըլլայ: Սակայն յիշողութեանս մէջ շատ լաւ տեղ գրաւած է *«Հին գիւղին մէջ նոր օրէնք չի գործադրուիր»* առածը: Առած մը, որ շատ կը յարմարէր թղթակցութեանս գործընթացի սկիզբին:

Վերջապէս առածները ժողովուրդներու կեանքին մէջ երկար տարիներու փորձառութենէն առաջ եկած են: Ըսել ուզածս՝ թղթակցութեան աշխատանքը այնքան ալ ընդունելութիւն չգտաւ ոմանց մօտ: Թէեւ մեծ խանդավառութիւն գտաւ քեսապցիներուն մօտ, որոնք անհամբերութեամբ լուրեր կը սպասէին Քեսապի մասին: Մանաւանդ Քեսապի եռուն ու բեղուն այդ շրջանին:

Անշուշտ նիւթերս կ'ընդգրկէին Քեսապի երեք համայնքներու ու անոնց դպրոցներու գործունէութիւնը, տօնակատարութիւնները (Վարդանանք, Ապրիլ 24, Մայիս 28 եւ այլ տօնակատարութիւններ), երգչախումբ, թատրոն, դպրոցներու ամավերջի հանդիսութիւններ, հարցազրոյցներ (օրինակ՝ Նիզար Խալիլի հետ) եւ Քեսապի մասին հե-

տաքրքրական այլ նիւթեր:

Կարեւորութեամբ կ՚ուզեմ յիշել, որ այդ թուականներուն այսօրուան ելեկտրոնային կապերու միջոցները գոյութիւն չունէին: Ո՛չ ե-նամակ, ո՛չ WhatsApp-ի ու Messenger-ի դրութիւններ, որոնք կը նպաստեն լուրերն ու թղթակցութիւնները արագ ու հեշտ ձեւով հասցնելու խմբագրութեան:

Այս օրերու հաղորդակցութեան արդիական միջոցներով ապրող նոր սերունդը դժուար թէ ըմբռնէ անցեալի դժուարութիւնները: Օրինակ՝ ինչպէ՞ս կրնամ այսօր զաւակներուս բացատրել, թէ ինչպէս ծնողքս օտարութեան մէջ ապրող մեր հարազատներուն Ամանորը շնորհաւորելու համար մէկ-մէկուկէս ամիս առաջ բացիկներ կը պատրաստէր, կը գրէր եւ նամակատուն կը տանէր: Երբեմն Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը շնորհաւորող բացիկը Ս. Յարութեան տօնին տեղ հասած կ՚ըլլար:

Այս բոլորը կը պատմեմ ըսելու համար, թէ այդ օրերուն թղթակցութեան նիւթ ուղարկելու ճամբան որքան երկար էր ու փշոտ: Նիւթը գրելէ ետք, զայն հասցնելու եւ վաւերագրելու համար քանի մը լուսանկարի կարիքը կ՚ունենայի: Կը յիշեմ՝ լուսանկարչական մեքենային մէջ տեղաւորուած ֆիլմը երեսունվեց նկարներէ կը բաղկանար, իսկ թերթին համար երեք-չորս լուսանկարի կարիքը կար, ուրեմն ամէն անգամ ֆիլմը ամբողջութեամբ կը փճացնէի, որովհետեւ զայն Լաթաքիա պէտք է ուղարկէի տպելու, ապա թղթակցութեան կցելով Հալէպ հասցնելու:

Այդ օրերուն դէպի Հալէպ մէկ-երկու մարդատար փոքր փոխադրակառքեր կային: Ամառը զբօսաշրջութեան եղանակին աւելի դիւրին էր նիւթ ղրկելը, որովհետեւ ամէնօրեայ երթեւեկութիւն գոյութիւն ունէր: Սեպտեմբերին՝ դպրոցներու բացումին հետ, փոխադրակառքերը շաբաթը անգամ մը

կամ տասնըհինգ օրը անգամ մը Հալէպ կ՚ուղղուէին: Բայց այդքան սիրալիր կը տանէի այդ աշխատանքը, որ բոլոր դժուարութիւնները ինծի համար կը փարատէին այդ օրերուն:

Հետզհետէ համացանցային աշխարհին զարգացումով աշխատակցութեան ընթացքս ալ դիւրացաւ:

«Գանձասար»-ը իր երեսուն ամեակի սեմին կը մնայ միշտ երիտասարդ ու վերանորոգուող, իսկ ինծի համար «Գանձասար»-ին ու անոր խմբագրակազմին հետ գործակցիլը՝ հաճելի աշխատանք:

ՋԵՐՄ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱՆՔ

Գէորգ Պետիկեան

Մենք՝ հայերս, դարերէ ի վեր, միշտ եղած ենք ընթերցասէր ու քաջալերած հայ գիրն ու գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ հայ գրիչն ու հայ գրողը:

Ո՛չ մէկ կասկած:

Սակայն ինչո՞ւ յանկարծ այս յառաջաբանը: Ըսե՛մ:

Հաւանաբար, շատ շատերու նման, ես ալ շնորհակալութեամբ ստացած եմ այն ենամամակը, որուն մէջ կը յիշուէր, թէ Հալէպի «Գանձասար» շաբաթաթերթը արդէն երեսուն տարեկան դարձած է, եւ կը խնդրուի այս առթիւ սրտի խօսք մը արձանագրել, եւ ընթերցողը հաղորդակից դարձնել անձնական մտածումներու եւ մտքի հարազատ թափառումներու:

Ու ինչ մեղքս պահեմ, նման «հրաւէրներ» միշտ դիմաւորած եմ խանդավառութեամբ, որովհետեւ նպատակը սրտիս շատ մօտ է: Եւ ի տես այս ե-նամակին, յանկարծ հաճելի յուշեր սկսած էին արթննալ մտքիս մէջ: Չէ՞ որ իմ կարգիս, ես ալ, շատ տարիներ առաջ, պատանեկութեանս շրջանին, հայերէն լեզուի ուսուցիչ՝ Զուլալին քաջալերանքով, շաբաթ օրերը մուտք գործած էի այդ օրերու «Արեւելք» օրաթերթի հին ու մեծ շէնքէն ներս, գաղութի «մեծ» մարդոց խճողումին մէջ, իբրեւ արաբերէն լուրերու եւ յօդուածներու սկսնակ ու համեստ «թարգմանիչ»:

Վայրկեանին, բազմազան յուշեր ծնունդ առնելով իրենց հետ իմ ծննդավայր Հալէպէն ինծի բերին անուշ դէպքեր եւ դէմքեր: Տեսակ մը հաճելի աշխարհագրութիւն եւ պատմութիւն: Ու չես գիտեր ինչերէ մեկնած, սկսած էի իր ձագերը կորսնցուցած հաւու նման այդ յուշերուս ետեւէն «վազել», միաժամանակ ապրելով նոր եւ անժամանակ տագնապներ: Այլ խօսքով... անմոռանալի եւ նոյնքան ալ պատմական օրերու յիշատակներ...:

Պէտք է ըսել, թէ ծննդավայրիս հանդէպ իմ դրսեւորած սիրոյ եւ կարօտի այս զգացումները, ամբողջովին հարազատ մտածումի արդիւնք են:

Արդ, միտքս ամփոփելով կ'ուզեմ նաեւ շեշտել, որ իր ծնունդէն ի վեր հայ մամուլը, միայն լուր տարածող միջոց մը չէ եղած, այլ՝ օրուան գլխաւոր դէպքերու, ազգային անցուդարձերու եւ վիճակներու, մեր ժողովուր-

դի մշակութային, ընկերային, քաղաքական համոզումներուն տարածողն ու հրամցնողը դարձած է:

Այլ խօսքով՝ հայ մամուլը, իբրեւ ծառայասէր, դարերու իր կեանքով ու գործով, մեր ազգին ճամբայ ցոյց տուած է: Ու ամէն առիթով կրկնած եմ, թէ հայ մամուլը, հայուն անբաժան մասնիկը նկատուած է: Ան տառապած է ու տակաւին կը տառապի անոր հետ, կ'ուրախանայ եւ բաժնեկից կը դառնայ անոր յաջողութիւններուն: Այսպէս, հայը իր մամուլով հաղորդ մնալով հանդերձ աշխարհին, հայրենիքին եւ Սփիւռքին, իր հայութիւնն է, որ կը փնտռէ անոր մէջ: Նաեւ կը փնտռէ իր ընդհանրական կեանքը, հայու ազգային պայքարին, գոյատեւման հարցերուն զանազան պատկերներուն հետ:

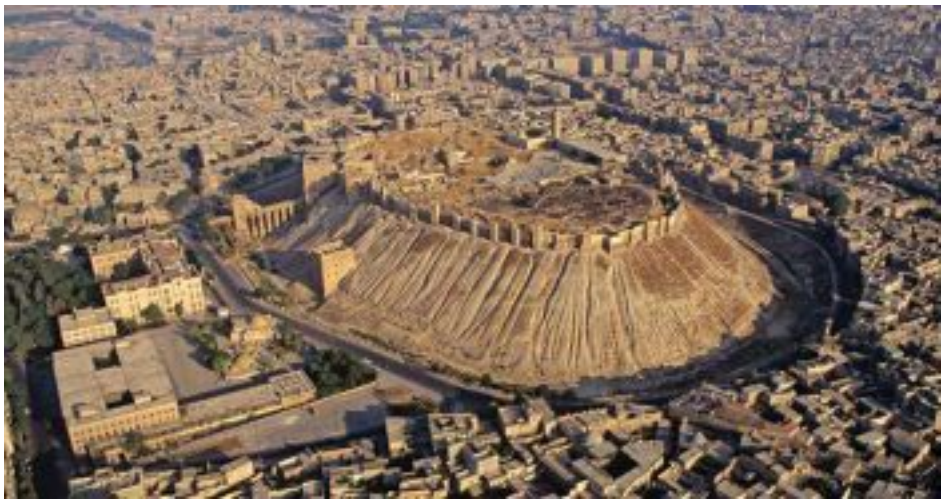

Եւ ահա հարազատ օրինակ մը, հայ մամուլի անբաժան մէկ զաւակը, մեր սիրելի Հալէպի «Գանձասար»-ը, որ այս օրերուն երեսուն տարեկան է, եւ որ իր ծնունդէն ի վեր, իրերայաջորդ խմբագիրներու շունչին տակ հաղորդ պահած է մեր մայր գաղութը, Սփիւռքն ու հայրենիքը, հայութեան եւ Հայաստանի մտահոգութիւններուն, յաջողութիւններուն եւ յառաջդիմութիւններուն, յընտակ բառերով պարզ գրուած բաց գիրքի նման:

Ու պատիւ իրեն, հակառակ անցեալին եւ ներկային տնտեսական ծանր դժուարութիւններուն, «Գանձասար» երեք տասնամեակներէ ի վեր, իր շուրջ համախմբելով գաղութի, հայրենի եւ սփիւռքեան մեծ ու փոքր գրիչները, բոլորին գիտակից նուիրումին եւ զոհաբեր աշխատանքին շնորհիւ, ինքզինք պահած է եւ կը պահէ իր արթուն պահակի դերին մէջ, առոյգ եւ նոյնքան ալ բարգաւաճ:

Այս բոլորը նորութիւններ չեն: Բոլորս ալ լաւատեղեակ ենք:

Տակաւին աւելին՝ «Գանձասար»-ը քալեց եւ տակաւին կը քալէ դէպի իր ժողովուրդը, ազգային խորքով եւ չափով, իր պատկանած երկրին եւ գաղութին ակնկալութիւններով բեռնաւոր, անոր ստեղծագործ իրականութիւնը գնահատելով:

Երեսունամեակ: Յոբելենական թուական մը: Թուական մը, որ կազմուած է զանազան ծանր զոհողութիւններով եւ անսակարկ նուիրումով:

Իմ կարգիս, կը հաւատամ, որ յոբելենական թուականները կ'ապահովեն իրենց պատկանած հաստատութեան գոյութիւնը, յարատեւութիւնը, բարգաւաճումն ու կենսունակութիւնը: Անոր համար տեղին է, որ կատարուին արժեւորումներ, քննադատութիւններ եւ իրականութեան լոյսին բերուին անոր վաստակն ու ցարդ ձեռք ձգած յաջողութիւնները եւ ինչու չէ տրուին նաեւ գնահատականներ:

Այս պարագային անձնապէս կը հաւատամ, որ յոբելեարէն աւելի, մեր գնահատանքին եւ նուիրումին չափն է կարեւոր:

Ինծի համար «Գանձասար»-ը իր գաղութին միակ լայն պատուհանն է, աշխարհին եւ յատկապէս հայ աշխարհին նայելու: Ան է նաեւ, որ ազգային, մշակութային եւ քաղաքական հարցերու կողքին, հասած է ու տակաւին կը հասնի իր շրջանի բոլոր «կարիքներուն», մտքի ու հոգիի հաճոյքի ապրում բերելով իր հետ: Անոր համար ան կոչուած է ըլլալու յատուկ պատկերն ու հայելին՝ սփիւռքեան մեր մայր գաղութին:

Ըսի չէ՞: Այս օրերուն «Գանձասար»-ը երեսուն տարեկան է:

Ան կոչուած է դառնալու անսակարկ ծառայութիւն մատուցող ներկայութիւն մը՝ Հալէպի գաղութէն ներս, անոր ազգային ցաւերն ու խոցելի կէտերը մատնանշողը եւ արարքները գնահատողն ու քննադատողը:

Այսպէս, հայրենիք, Հայաստան, եկեղեցիներ, գաղութ եւ հայ գաղութներ, սփիւռքներ, հայ մշակոյթ, միութիւններ ու կազմակերպութիւններ, հայ վարժարաններ եւ ճեմարաններ, իրեն համար մնայուն արժէքներ ըլլալով հանդերձ, անոնց մասին ինք կը խօսի եւ անոնցմով կը տագնապի եւ նոյնքան ալ կը հպարտանայ:

Պարզ իրականութիւն է, որ ազգովին կը գտնուինք նորագոյն պատմութեան ճակատագրական հանգրուանի մը սեմին: Բազմացած են մեր ազգային գոյութեան սպառնացող վտանգները, որոնք ձեւով մը մեզ բազմաշերտ դարձած են: Արցախ, Հայաստան, սփիւռքներ, Հայ Դատ, եւ այլն ամէնօրեայ հայու ամէնօրեայ հեւքին մաս կը կազմեն արդէն:

Բայց անկախ այս բոլորէն, կը հաւատամ նաեւ, որ ներկայ այս ընդհանրական տառապանքը, ամրացուցած է մեր ժողովուրդի գոյութեան պայքարը: Որքան որ հոսանքը ուժգին ըլլայ, այնքան թիավարողին ճիգը հզօր կ'ըլլայ, ըսած են մեր մեծերը: Ու ճիշդ են:

Միւս կողմէ, բոլորս ալ լաւատեղեակ ենք թէ համակարգիչը, «*ինթըրնէթ*»-ի կայքէջերը, «*այ ֆօն*»-ներն ու «*այ բատ*»-երը, ձայնասփիւռներն ու պատկերասփիւռները, իրենց լուրեր հաղորդելու եւ փոխանցելու արագ եւ նորագոյն միջոցներով կը խանգարեն մամուլին հեզասահ գործընթացը: Սակայն պէտք չէ մոռնանք, որ այս բոլոր նշեալները գործնականապէս չեն կրնար մեր ազգային ցաւերն ու խոցելի կէտերը մատնանշել, մեր արարքները գնահատել եւ քննադատել ու դառնալ ստեղծագործ իրականութիւն մեր բոլորին տուներէն ներս:

Միայն հայ մամուլին վերապահուած են այս դերերը: Շնորհիւ ընկերներու, համակիրներու եւ մանաւանդ զոհաբերող աշխատակիցներու անվերապահ աջակցութեան, ան կը մնայ արթուն դրօշակիրը մեր սիրելի կազմակերպութեան խօսքին ու մտքին: Ու գաղտնիք մը չէ, որ «Գանձասար»-ը գոտեպնդուած շրջանի ընկեր-ընկերուհիներուն ու գաղափարակիցներուն վստահութեան եւ աջակցութեամբ, կու տայ Սփիւռքի եւ հայրենի մարդուն կեանքին պատկերը:

Յստակ են ներկայիս մեր ժողովուրդին նիւթական աննպաստ պայմանները:

Անոր համար էական է զօրավիգ կանգնիլ ու նպաստել հայ մամուլի այս անդամին, անոր գոյատեւման եւ բարգաւաճման բոլոր աշխատանքներուն ու ճիգերուն: Որովհետեւ չմոռնանք, որ մամուլը կ'ապրի շնորհիւ զայն կեանքի կոչողներուն նիւթաբարոյական նեցուկին:

Կը հաւատամ, որ իր երեսնամեակին նուիրուած բոլոր անկեղծ ու սրտանց բարեմաղթութիւնները, առանց բացառութեան, նոր իմաստ, նոր թարմութիւն պիտի բերեն «Գանձասար»-ի կեանքի նոր օրերուն:

Արդ, ժողվելով ապրումներս ու պահերս, իմ կարգիս սրտէս ու հոգիէս բխող շնորհաւորական եւ քաջալերական անկեղծ ու ջերմ խօսքերս եւ զգացումներս կը հասցէագրեմ մեր այս երիտասարդ շաբաթաթերթին ու անոր անխոնջ խմբագիրին, խմբագրական կազմին, պաշտօնեաներուն, իր էջերուն հայ գիրին եւ մշակոյթին գեղեցկութիւնը խընկարկողներուն, հովանաւորողներուն եւ նիւթապէս եւ բարոյապէս քաջալերողներուն, միաժամանակ մաղթելով անոր յարատեւութիւն, յաջողութիւն եւ բարգաւաճում, որպէսզի ան շարունակէ հայ մտքի, ոգիի եւ հոգիի անվերապահ «մատուցողի» իր լուսաւոր ճանապարհը:

Մինչ այդ՝ տարեդարձդ շնորհաւոր սիրելի՛ եւ յարգելի՛ «ԳԱՆՁԱՍԱՐ»:

ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ ՊԻՏԻ ԶԱՐԳԱՆԱԳՐԷ...

Ս. Մահսերէճեան

Քանի մը օր առաջ, երեւակայութեանս փոքրակերտ անջրպետանաւը զիս գիշեր մը տարաւ-հասցուց ապագայի չեմ գիտեր ո՞ր տարին, կանգ առաւ հայ պատմագիրի մը

կտուրին: Առանց աղմուկ բարձրացնելու մտայ պատմագիրին սենեակը: Աղ-պղպեղ մազերով մարդ մըն էր. գրասեղանը եւ պատերուն դարանները բեռնաւորուած էին հատորներով, իսկ համակարգիչի պաստառին կ՚երեւէր էջ մը. ինք, յայտնապէս աշխատելէ յոգնած՝ գացեր-ընկողմաներ էր կիսանկողին թիկնաթոռի մը վրայ եւ կը մրափէր:

Ես ինծի իրաւունք տուի նստելու համակարգիչին առջեւ, տեսնելու՝ թէ ի՞նչ էր գրածը: Էջերը արագ-արագ դէպի ետ սահեցուցի եւ հասայ առաջին էջին: Գրած էր. «Նորագոյն Պատմութիւն Հայոց»: Հետաքրքրութիւնս զիս մղեց արձանագրուած էջերուն մէջ արագ պտոյտ մը ընելու: Աշխատութիւնը բաղկացած էր գլուխներէ. առաջին էջերուն, իբրեւ ներածական՝ թռուցիկ ակնարկութիւններ կային մեր պատմութեան նախընթաց դարերու լուսաւոր ու անփառունակ փուլերուն, յետոյ, աւելի մանրամասնօրէն արձանագրած էր հայկական Զարթօնքի, յեղափոխական շարժումի, Ցեղասպանութեան, Հայաստանի անկախութեան հռչակման, յաջորդած՝ խորհրդային տարիներու եւ անկախութեան վերահաստատման տարիներուն պատմութիւնը: Աչքերս արագ թռիչքներով անցան այդ բոլորին վրայէն, քիչ թէ շատ ծանօթ նիւթեր էին: Զիս կը հետաքրքրէին այն էջերը, որոնք կը բովանդակէին 2022-ի եւ նախընթաց դէպքերը, որոնք նախերգանքն էին այն ժամանակաշրջանին, որուն մէջ կ՚ապրէր այս պատմաբանը՝ իմ այցելութեան պահուն (սենեակին մէջ օրացոյց չկար, ընթերցումի մէջ կլանուելով՝ մոռցայ համակարգիչէն ստուգել, թէ ո՞ր տարին հասեր էի):

Բարեբախտաբար բաւական խիտ էր պատմագրութիւնը: Քանի մը ժամուան մէջ, ընթերցեցի գրածները, հասայ այն էջերուն, ուր արձանագրած էր մեր նորագոյն տասնամեակներուն մասին, որոնց կը յաջորդէին մեր վաղուան՝ տակաւին մեր չապրած դրուագները, որոնք արդէն անցեալ էին իրեն համար: Շատ տխուր եւ զարհուրելի բաներ գրած էր, անհորիզոն էջեր:

Չէի կրնար կրաւորական ընթերցող մը մնալ: Ջնջեցի գրածներէն մաս մը եւ աւելցուցի բոլորովին տարբեր բաներ, որոնց թելադրանքը կու գայ մեր հին ու նոր պատմութեան իրականութիւններէն: Յետոյ, դարձ-

եալ անաղմուկ, վերադարձայ անջրպետանաւս եւ հասայ տուն:

Վստահ եմ, սիրելի՛ ընթերցող, հետաքրքրուած ես թէ ի՞նչ կարդացի ապագայի պատմագիրին համակարգիչին պաստառին վրայ եւ ի՞նչ փոխեցի: Ուրեմն, հակիրճ կերպով արձանագրեմ ինչ որ մնացած է յիշողութեանս մէջ, կարելի չափով օգտագործելով իր նախադասութիւնները:

* * *

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄ. 20-րդ դարու վերջին տասնամեակներուն, աշխարհը ապրեցաւ փոթորկալի փուլ մը, որ աշխարհի տարբեր շրջանները վերածեց պատերազմի գօտիներու: Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ պահ մը ստեղծուած՝ ուժերու հաւասարակշռութիւնը խախտեցաւ, Արեւելքի թուլացումը առիթ տուաւ, որ Արեւմուտքը փորձէ տարածք եւ ազդեցութիւն շահիլ: Ստեղծուած փոթորկալի պայմանները շատ ալ նպաստաւոր չէին մեր հայրենիքին՝ Հայաստանի համար, սակայն կար քաղաքական, դիւանագիտական մարդոց, գիտնականներու եւ մտաւորականներու սերունդ մը, որ գտաւ մեր նաւը այդ փոթորիկներուն մէջէն քիչ թէ շատ յաջողութիւններով վարելու հնարքները: Կային հակասութիւններ, ընտրելի ուղիներու շուրջ վէճեր, սակայն հայութեան շահերուն նպաստող գիծը պարտադրեց ինքզինք: Արդիւնքը այն եղաւ, որ Արցախէն պարզուած անկախական դրօշը տարածուեցաւ դէպի Հայաստան եւ կլանեց Սփիւռքը: Արցախը ինքզինք անջատեց Ատրպէյճանէն, որուն մէջ անուանական ինքնավարութիւն մը ունէր շուրջ 65 տարի, յայտարարեց՝ թէ կ՛ուզէ վերադառնալ եւ վերամիանալ մայր հայրենիքին: Յաջորդեց Հայաստանի վերանկախացումը՝ երբ փուլ եկաւ Խորհրդային Միութիւնը:

Արցախի եւ Հայաստանի վերանկախացումը երկինքէն ինկած խնձորներ չէին հայութեան համար: Անոնք կերտուեցան անհաւասար պայքարներով, հերոսական մարտերով, աներեւակայելի եւ անկարելի թուացող սխրանքներով: Ամէնէն սխրալի հերոսամարտերը մղուեցան Արցախի մէջ. ամբողջ հայութիւնը, բազուկները միացնելով եւ շրջանին մէջ ստեղծուած փոթորիկներէն տարածուող ալիքները կարելի չափով օգտագործելով, յաջողեցաւ պարտութեան մատնել գերակշիռ զինուժով օժտուած ազերիական բանակները, որոնք Շուշիի բարձունքներէն սկսեալ՝ վախկոտ նապաստակներու պէս փախուստ տուին քաջարի ազատամարտիկներուն գրոհներուն դիմաց: Ազատագրուեցան եւ իրողապէս Հայաստանի վերամիացան ո՛չ միայն Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզ կոչուած շրջանը, այլ նաեւ անոր շուրջ տարածուող եւ դարեր շարունակ հայութեան պատկանած շրջաններ: Երեք-չորս տարուան մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան մօտաւորապէս 30 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութիւնը (որ ժառանգ ստացուած էր անդրանիկ հանրապետութենէն եւ խորհրդային տարիներէն) հասաւ մօտաւորապէս 42 հազար քառ. քիլոմեթրի: Գրաւեալ Գետաշէնին եւ Շահումեանին ազատագրումը մնաց օրակարգի վրայ:

Հայութիւնը, աւելի քան երկու տասնամեակ, ու հակառակ Հայաստանի մէջ իշխողներուն իրական կամ վերագրեալ սայթաքումներուն, յաջողեցաւ վերանկախացած տարածքը պահել ու պաշտպանել անհուն զոհաբերութիւններով: Թշնամին չէր ուզեր կուլ տալ արդարութեան վերահաստատման քայլերը, որոնց պիտի յաջորդէին այլ քայլեր, պիտի բախէին Թուրքիոյ դռները, սակայն անոր բոլոր սադրանքները բախեցան հայութեան քար կամքին եւ դիմադրութեան: Հայութիւնը տուաւ բազմաթիւ զոհեր, արձանագրուեցան մեծ ու փոքր ճակատումներ, որոնցմէ ամէնէն յիշատակելին էր 2016-ի Ապրիլեան պատերազմը: Հայը դարձեալ յաղթանակով, անգին զոհերով եւ հողային փոքր կորուստով յաղթանակ պարտադրեց Ատրպէյճանին:

Այդ տասնամեակներուն, Սփիւռքը կրաւորական դիտող մը չէր: Ազատամարտերուն միացան բազմաթիւ երիտասարդներ, անոնցմէ ալ ինկան նահատակներ: Սփիւռքը նաեւ նիւթական մեծ օժանդակութիւններ հասցուց հայրենիքին: Անհատներու եւ տարբեր կազմակերպութեանց «մասնակի» ծրագիրներուն իրականացման զուգահեռ, համահայկական ջանքերով պատմական ծրագիրներ իրականացան Արցախի եւ Հայաստանի մէջ, Արցախը օժտուեցաւ մարտավարական նշանակութիւն ունեցող ճամբաներով, երկրագործութեան մարզը զարկ ստացաւ, շինարարութիւնն ու զբօսաշրջութիւնը՝ նմանապէս:

«ԹԱՒՇԵԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ». Արցախեան ազատամարտի եւ յաղթանակնե-

րու տարիները միայն փայլուն տողերով չարձանագրուեցան Հայաստանի մէջ: Հայաստան չկրցաւ խուսափիլ աշխարհը նորագոյն դարերուն հիւանդ պահող ախտերէն: Շահամոլութիւնը, իշխանութեան չարաշահումները, փտածութիւնը, առաջնահերթութեանց սխալ դիտարկումներն ու նման ախտեր պատճառ դարձան, որ ժողովուրդին մէջ ստեղծուի արդար դժգոհութիւններ: Քանի մը տասնեակ ընտանիք, նիւթական հզօրանքի միջոցով, դարձան իշխանաւոր կամ կանգնեցան կարգ մը իշխանաւորներու կողքին: Բարեկարգչական ճիգերը չհասան սպասուած արդիւնքներուն: Ստեղծուեցաւ վիճակ, որուն մէջ, իշխանութեան հակադրուողները ձեռք բերին պայքարի լծակներ, տարին քարոզչական համապատասխան արշաւներ, յաւակնեցան դառնալ դժգոհութեանց բարձրախօսները:

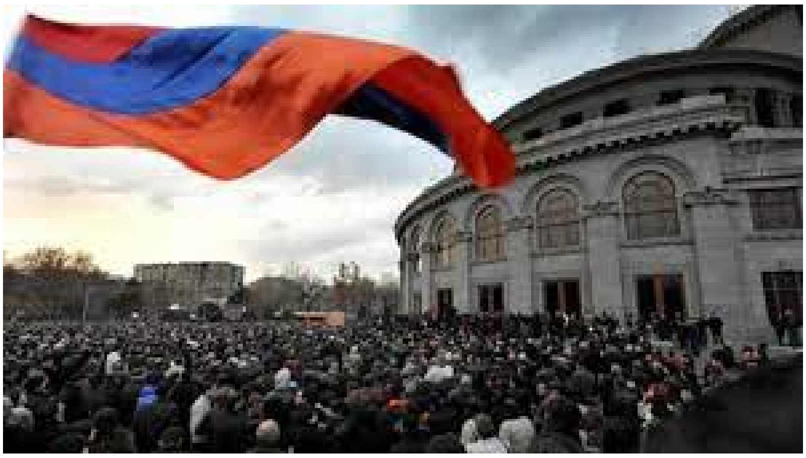

Նոյնքան կարեւոր անտեսում մը եղաւ հայութեան պատմական իրաւունքներուն մասնակի ամրագրումը: Արցախի հանրապետութեան ճանաչումը տեղի չունեցաւ՝ քաղաքական հաշիւներու եւ ճնշումներու բերումով, իսկ Թուրքիայէն հողային պահանջներու թղթածրարը դրուեցաւ յետին դարակի մը մէջ՝ նմանապէս արտաքին շահերու խաչաձեւման հետեւանքով: Մինչեւ իսկ ներքին՝ ներհայկական անդաստանին մէջ, այս դատը չստացաւ անհրաժեշտ ջերմութիւնը:

Եւ ինչպէս որեւէ երկրի մէջ, նոյնպէս ալ՝ Հայաստանի, իշխանաւորներու խոտորումներէն դժգոհներուն ետին երեւցան (կամ աննկատելի կերպով տարածուեցան) առաւելաբար արտաքին զօրակիցներ: Եւ ինչպէս որեւէ նման երկրի, նոյնպէս ալ Հայաստանի՝ այդ զօրակիցները գործի լծուեցան այնպիսի հաշիւներով եւ հորիզոններով, որոնք ի վերջոյ նպաստաւոր ջուրեր չբերին Հայաստանի գետին: Դժգոհները ի վերջոյ բոլորուեցան խմբակի մը շուրջ, որ 2018-ին հռչակեց «Թաւշեայ յեղափոխութիւն» մը: Տեղի ունեցաւ անարիւն իշխանափոխութիւն: Նոյն խմբակը տարիներ առաջ այլ փորձ մըն ալ կատարած էր, չէր յաջողած եւ պատճառ դարձած՝ արիւնահեղութեան. այս անգամ, իշխանափոխութիւնը յաջողեցաւ եւ անցաւ անարիւն: Ժողովուրդը հաւատաց նորեկներուն բարի խոստումներուն: Անոնք հրապարակ եկած էին բազմաթիւ յուսատու ծրագիրներով. կը խոստանային Արցախի հարցը վերջնականապէս լուծել ի նպաստ հայութեան՝ հաստատելով Արցախի ինքնորոշման եւ Ատրպէյճանէն անկախ մնալու իրաւունքը, յայտարարեցին, որ Արցախը Հայաստան է եւ վերջ: Անոնք նաեւ կը խոստանային բանակը վերակազմել եւ արդիականացնել, օդային ու ցամաքային սահմանները կը հռչակէին անթափանցելի, ունէին ընկերային վիճակը հիմնական բարեշրջումի ենթարկող ծրագիրներ, տուին բնակչութեան թիւը միլիոններով աճեցնելու հաւաստիք: Նորեկները ընտրած էին նաեւ իրենց տեսակէտները ընդունելի դարձնող նշանախօսքեր: Օրինակ՝ կ՚ըսէին, թէ իրենցմէ առաջ, Հայաստանի մէջ ամէն բան «ծուռ գացած է», նախկինները միայն կողոպտած էին երկիրն ու բանակը, չարաշահներ անարդար կերպով հարստութիւն կուտակած էին, ուրեմն, իրենց առաջին գործերէն մէկն ալ՝ չարաշահները հաշուետուութեան բերելը պիտի ըլլայ, պետութեան գանձանակը պիտի լեցուի, ժողովուրդին պիտի հանուի զայն բարօրութեան տանող բաժին: Իշխանութիւնը պիտի գործէ թափանցիկ կերպով, որեւէ քայլ պիտի չառնէ կամ համաձայնութիւն պիտի չգոյացնէ՝ առանց ժողովուրդին կարծիքը հարցնելու, որովհետեւ ինք ժողովուրդէն առած է իր ուժը, բացարձակապէս համարատու պիտի ըլլայ ժողովուրդին...:

Ո՞վ պիտի չուզէր հաւատալ եւ յուսալ, որ այս ու նման բարի խոստումներ շուտով իրականութիւն դառնային:

Յուսատու երկինքը տեւեց շատ կարճ,

եւ ի յայտ եկաւ, որ տրուած խոստումները մեծ մասամբ ցնորածին են, մինչդեռ տեղի կ'ունենար ճիշդ հակառակը: Բացուեցաւ պատրանքներով առաջնորդելու փուլ մը: Ժողովուրդը չուզեց տեսնել եւ կարեւորութիւն տալ առաջին նախանշաններուն, որոնք ի յայտ եկան նորեկներու իշխանութեան առաջին իսկ ամիսներուն: Վարչապետը, որ ժողովրդավարութեան դրօշը բարձրացնելով՝ ապահոված էր կարգ մը ընդդիմադիրներու աջակցութիւնն ու զօրակցութիւնը, անոնց հետ կազմած էր համաձայնական կառավարութիւն, բացայայտօրէն յայտարարեց, թէ միայն *«իր խօսքը պիտի քալէ»,* նկատի պիտի չունենայ դաշնակից-գործակիցներու ամէնէն խելամիտ ու առողջ առաջարկներն ու հակաճառութիւնները, որոնք զինք կը հրաւիրէին իրատեսութեան, օրինակի համար՝ ընկերային բարեկարգումի համար չորդեգրել այնպիսի քայլեր, որոնք տագնապները պիտի խորացնէին: Նոյն ատեն, հրապարակ եկան իբրեւ թէ բարեկարգչական նոր ծրագիրներ, որոնց ճամբով, հայագիտութեան եւ հայուն պատմագիտութեան մարզերը հարուածներ ստացան, Եկեղեցւոյ պէս ազգային հաստատութիւններ ուղղակի եւ անուղղակի հալածանքի թիրախ դարձան հազար ու մէկ պատճառաբանութեամբ եւ արդարացման փորձերով, ազգային աւանդութիւնները, ինչպէս՝ ընտանիք հասկացութիւնը եւս նորարարներու արդիականամէտութեան թիրախ դարձաւ, արեւմտեան ախտավարակ բարքերու ներմուծում տեղի ունեցաւ աշխարհին հետ քայլ պահելու խորագիրներուն տակ, պաշտպանական կալուածը եւս սպասուած բարեփոխութիւններն ու ամրացումները չտեսաւ: Քայլ առ քայլ՝ երկիրը գնաց դէպի իրողական մենատիրութիւն: Ժողովուրդին մէջ սերմանուեցաւ բաժանուածութիւն եւ առատ ջուր ստացաւ իշխանաւորներու քարոզչութեան շնորհիւ, նախկին վիհերը արագօրէն խորացան, դարձան անկամրջելի: Տընտեսութիւնը նահանջներ արձանագրեց նա՛եւ աշխարհը կլանած համաճարակին հետեւանքով, սակայն անկէ անկախ ալ, պետական պարտքը, նուազելու փոխարէն, դէպի վեր ոստումներ արձանագրեց, պետութեան գանձանակը մսխումներ արձանագրեց, մսխուեցաւ նաեւ Հայաստան Հիմնադրամին հանգանակած հսկայական գումարներուն մէկ մասը: Երկրագործութեան մարզը, ողնասիւնի այլ ոսկորներու նման, թուլացում կրեց չհասկցողներու մրցակցութեան հետեւանքով, իսկ պետական համալսարանը խաղալիք դարձաւ տարբեր մեքենայութիւններու: Քանի մը տարին բաւարար եղաւ տեսնելու, որ նախկին չարաշահներն ու դիրք օգտագործողները, «թալանչի» կոչուածներուն պարագլուխները ո՛չ թէ հաշիւի բերուած են, այլ դարձած են նորերուն գործակիցները, յենարաններն ու թշնամիին հետ շահու ծրագիրներ հետապնդողները, իսկ «յեղափոխականները» փտածութեան տուած են նոր անուն՝ պարգեւավճարներ, երբ անդին, ժողովուրդին մէջ աղքատներու համեմատութիւնը նոր ոստումներ կ'արձանագրէր:

Գործակիցները երկար չէին կրնար սպասել նման խոտորումներու «պտուղները» տեսնելու համար, եւ շուտով իշխանաւորներուն հետ գործակցութեան վերջ տուին, իրենց դէմ գտնելով անոնց սնամէջ քննադատութիւնները, իսկ ժողովուրդը մեծ մասամբ շարունակեց հմայուած մնալ բարեփոխութեան հաւաստիքներով, աչքերը փակ պահեց բացասական զարգացումներուն դիմաց: Ստեղծուեցաւ եւ արագօրէն խորացուեցաւ ժողովուրդի բաժանուածութիւնը, որ շատ ցոլացումն էր թշմանիին «բաժնէ եւ տիրէ» սեւեռակէտին: Ուսեալ տգէտներու աշխարհակուլ ալիքը համակեց նաեւ Հայաստանը:

Հազիւ երկու տարի անց, Հայաստանի շրջակայ գօտիին մէջ աւելի շեշտակի դարձան նոր փոթորիկներու նշանները: Քիչ մը անդին, Սուրիոյ, Իրաքի, աւելի մօտիկ Իրանի եւ միջին արեւելեան այլ գօտիներու մէջ ստեղծուած արիւնալի տագնապները շատ բան չըսին Հայաստանին ու նոր իշխանաւորներուն, որոնք նոր բարեկամներէն հասնող այս կամ այն ալիքին վրայ նաւարկելով՝ սկսան Հայաստանի նաւուն ուղղութեան մէջ փոփոխութիւններ փորձել, վնասելով արդէն իսկ ձեռքին ունեցած բարեկամութիւններու: Անոնք անտեսեցին *«ձեռքիդ եղող մէկ թըռչունը ծառին վրայի տասը թռչունէն նախընտրելի է»* առածին իմաստը եւ որդեգրեցին *«դժոխքի ճամբան բարի դիտաւորութիւններով կը յարդարուի»* սկզբունքը:

Եւ օր մըն ալ, 2020-ի աշնան, փոթորիկը հարուածեց Արցախը եւ հայութեան պատմութեան մէջ արձանագրուեցաւ 44-օրեայ պատերազմ խորագիրին տակ: Ատրպէյ-

ճան, վայելելով Թուրքիոյ աջակցութիւնը, եւ մինչեւ իսկ ծայրայեղական ահաբեկիչներ դաշտ նետելով, ահաւոր վնասներու ենթարկեց Հայաստանն ու հայութիւնը, որ Հայաստանէն մինչեւ սփիւռքեան ափեր, շունչը բռնած՝ սպասեց, որ «յաղթելու ենք» հաւատիքը շուտով իրականանայ: Յետոյ, օր մըն ալ արթնցաւ (չարթնցողներ ալ եղան), որ հայկական կողմին բաժին հանուած է ահաւոր պարտութիւն մը, աննախընթաց՝ վերջին 100 տարիներուն: Ո՛չ ցամաքային, ոչ ալ օդային պաշտպանութիւնը գործ տեսած էին, մինչդեռ իշխանաւորները պատերազմի նախօրեակին յոխորտացած էին, որ անպարտելի ենք, շրջանի ամէնէն ուժեղ բանակն ու միջոցները ունինք: Հետեւանքը՝ Արցախի մեծ մասը բռնագրաւուեցաւ, ինկան բազմահազար զոհեր, աւեր տարածուեցաւ արցախեան շէներուն: Շատեր արձանագրեցին, որ պատճառներէն մէկն ալ՝ կարգ մը բարեկամներէ հեռու կանգնելու փորձերն էին:

Հայաստանի իշխանութիւնը ո՛չ միայն դրժեց *«ժողովուրդէն գաղտնի բան պիտի չըլնեմ»*-ի խոստումը՝ գաղտնօրէն ստորագրելով 9 Նոյեմբերի անընդունելի համաձայնութիւնը, այլ նաեւ բանաւոր խոստումներով հանգրուան առ հանգրուան թշնամիին նուիրեց անոր կողմէ չգրաւուած հողամասեր, ժողովուրդին մէջ տարածելով *«Արցախը բեռ է, զայն Ատրպէյճանի տանք եւ հանգիստ, խաղաղ ապրինք»* ստապատիր «գաղափարաբանութիւնը»: Ինչպէս *«գաղտնի ոչինչ պիտի ընենք»*-ը, նոյնպէս ալ *«Արցախը Հայաստան է ու վերջ»* յայտարարութիւնը նետուեցան մոռացութեան տոպրակին մէջ, սկըսաւ տարածուիլ *«Արցախը Ատրպէյճանի տարածք է, հոն կրնայ ապագայ ունենալ, ժողովուրդին մարդկային իրաւունքները պէտք է ապահովենք»* ու նման ցնդաբանութիւններ: Բացայայտ դարձաւ, որ Արցախն ու Հայաստանը սկսած են տարբեր լեզուներ խօսիլ, երկփեղկումները նոր խորք ստացան:

«Թաւշեայ յեղափոխութիւն»-ն ու անոր կերտիչները շարունակեցին նոյն խօլ վազքը: Արցախեան տարածքներէն ետք, Հայաստանէն պատառիկներ քայլ առ քայլ գրաւուեցան թշնամիին կողմէ. *«խաղաղութիւն պիտի բերենք»*-ը բացաւ նոր պատերազմներու եւ օր-աւուր զինարձակումներու փուլ մը. իշխանութիւնը ո՛չ միայն կրաւորական դիրք բռնեց հայրենիքէն նոր տարածքներու խլման դիմաց, հազար ու մէկ ինքնարդարացում (որոնք խորքին մէջ ինքնադատապարտում էին) հրապարակ նետելով, այլ պարբերաբար հրապարակ եկաւ թշնամիին անհիմն տեսակէտներուն ջաղացքին ջուր բերելով: Անվիճելիօրէն Հայաստանին պատկանած-պատկանող շրջաններ սկսան կոչուիլ թրքատիպ անուններով, մինչեւ իսկ անկարկութիւններ եղան, որ թուրք-ազերիին հանդէպ հայութի՛ւնը եղած է անարդար, պատմական հակադրութեան մէջ յանցանքի իր բաժինը ունի, ուրեմն, պէտք է զիջումներով, «հայելային ետ քաշուիլ»-ներով (բոլորն ալ ի հեճուկս հայկական հողերու) եւ նման՝ բարի տրամադրութիւններ ցուցաբերելով, պէտք է սիրաշահիլ թուրք ազերին, որ չէր ծածկեր համաթուրանական իր ծրագիրները, զայն նորակերտ եաթաղաններով գործադրութեան դրած էր: Երեւանի իշխանաւորները օր մըն ալ հասկցան, որ ընդդիմադիրները իրաւացի էին, երբ կ՚ըսէին, թէ թշնամին նոր-ցեղասպանական դիտաւորութիւններ ունի...: Եւ սակայն, *«Խաղաղութեան դարաշրջան պիտի բանանք, սահմանագծում պիտի ընենք, ճամբաներ ու հա-*

ղորդակցութեան միջոցներ պիտի վերաբանանք, առեւտուր պիտի զարգացնենք ու անծայրածիր ներդրումներ պիտի ապահովենք» խոստումներով, Հայաստանի իշխանութիւնները շարունակեցին երգել այն երեւակայական յանկերգները, որոնք կը յիշեցնէին *«յաղթելու ենք»*-ները:

Իշխանաւորներուն ստապատիր եւ անհեռատես վարմունքին դիմաց, որ կ'ընդգըրկէր նաեւ բնական դաշնակիցներու անտեսումը, անոնց հանդէպ ցուրտ ու կրաւորական, երբեմն նաեւ թշնամական վերաբերմունքը, բաւական կանուխէն ծնունդ տուաւ ընդդիմադիր շարժումի մը, որ ալիք-ալիք տարածուեցաւ խորհրդարանէն դէպի արտախորհրդարան եւ հրապարակներ, համակեց Սփիւռքը: Ընդդիմադիրները գիտէին, եւ փորձեցին ժողովուրդն ալ համոզել, որ հայրենիքը ահաւոր վտանգի տակ է, իշխանութիւնը մինչեւ իսկ եթէ բարի խոստումներով հմայած է հետեւորդները, փաստերը ցոյց տուած են, որ անկարող է, ատակ չէ դրական շարժում ստեղծելու, պատանդն է թշնամիին ու իր սնանկ քաղաքականութեան, հետեւաբար՝ պէտք է արթննայ պատրանքներէն, միացնէ բազուկները, եթէ չի հաւնիր հրապարակին վրայ գործող ընդդիմադրութիւնը՝ ստեղծէ ի'ր փրկարար բազուկը, եւ ընդդիմադիրները պատրաստ են քալելու ժողովուրդին հետ, անոր կամքին համաձայն:

ԱՆԵՐԵՒԱԿԱՅԵԼԻՆ. Այս բոլորին դիմաց, ի տես եւ իր լուր երկիրն ու հայրենիքը անկումէ անկում տանող զարգացումներուն, ժողովուրդին որոշ մէկ հատուածը նախընտրեց մնալ կոյր ու խուլ, չուզեց տեսնել նոյնինքն Հայաստանին հասած հարուածներն ու արձանագրուած կորուստները, անտեսեց սահմանի ամբողջ երկայնքը իր հակակշիռին տակ առնելու ազերիական «սըխրանքները», չուզեց լսել *«խաղաղ միջոցներով թէ պատերազմով պիտի խլենք Սիւնիքը, պիտի հասնինք Սեւան ու Երեւան, պիտի գրաւենք հայութեան մնալիք շուկաներն ու պիտի կլանենք անոր կեանքը, ինչպէս Արցախի ու Նախիջեւանի, նախապէս նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի, նոյնպէս ալ Հայաստանի մնացեալ հողերէն պիտի քնջենք հայկական ժառանգութիւններն ու հետքերը»* թուրանական սպառնալիքները, ու շարունակեց հաւատք ընծայել՝ թէ տարիներ առաջ իշխանութենէն հեռացուածներն են պատուհասներուն եւ կորուստներուն ամբողջ պատասխանատուն: Այս ապաքաղաքական, իրաւունքէ հրաժարելու եւ իշխանութեան ճամբով՝ օտարներու ծրագիրներու սեղանին իբրեւ գլխաւոր զոհ-համադամ մնալու անհերեւակայելի ու բացատրութիւն չունեցող կեցուածքը բազում արտայայտութիւններ գտաւ: Կորստաբեր իշխանաւորները վերստին ընտրուեցան, շուտով նոր գաղտնի համաձայնութիւններ գոյացուցին թշնամիներուն հետ, անտեսելով ժողովո'ւրդն ալ, ընդդիմադիրնե'րն ալ, հայութեան կա'մքն ալ: Իշխանաւորներուն եւ անոնց մունետիկներուն ստապատիր եւ նոր կորուստներու տանող քարոզչութեան ու վարմունքին դիմաց, ժողովուրդին մէջ սկսաւ տարածում գտնել *«իշխանութիւնը ամէն բան գիտէ, լաւ կ'ընէ»*, *«մենք քաղաքականութենէն չենք հասկնար, քաղաքականութեամբ չենք հետաքրքրուած»*, *«Ամանորի նախօրեակին, հրապարակ լուսաւորելը լաւ բան է»* եւ ինքնադրժումի նման սնոտիք: Մարդիկ անտարբեր մնացին մինչեւ իսկ նահատակներու նկատմամբ այլանդակ կրաւորականութիւն որդեգրած կամ անոնց ծնողներուն դէմ դաժան անկրաւորականութիւն կիրարկող իշխանաւորներու ընթացքին դիմաց: Այս զանգուածներուն մտային կուրութիւնն ու յանցակից անտարբերութիւնը դարձան իշխանաւորներու կորստաբեր ընթացքին լծակից:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՐՈՒՍՏԸ. Ի վերջոյ, այս վիճակը քիլոմեթր առ քիլոմեթր կորստեան մատնեց Հայաստանը, քանի մը տարուան մէջ իրականացաւ համաթուրանական դարաւոր ծրագիրը: Արաքս գետին վրայով, Նախիջեւան-Թուրքիա սահմանին 90-ականներուն կառուցուած «Յոյսի կամուրջը» լինելութեան հասաւ Թուրքիա-Ատրպէյճան միացումով: Հայութեան կրաւորականութենէն, ինքնալքումէն ու հայրենալքումէն առաւել կամ նուազ չափով օգտուեցան թշնամի, դաշնակից ու բարեկամ, մինչեւ իսկ Ցեղասպանութիւն ճանչցողներ ու Արցախի դատին զօրակիցներ, որոնք հազար ու մէկ բարի տրամադրութիւն արտայայտած էին... խօսքով, սակայն գործի չանցան: Եւ անոնք պատրուակ ունէին, տեսնելով, որ Հայաստանի իշխանութիւնները գիջումէ գիջում կ'երթան թշնամիին դիմաց, կը ցանկան, որ իրենք հանգիստ դիտող մնան եւ բարեկամն ու դաշնակիցը գան, պաշտպանեն ու ազա-

տագրեն մեր հողերը, վերահաստատեն մեր իրաւունքները: Ցստակ դարձաւ, որ Հայաստան մատնուած է Կարսի ու Մոսկուայի դաշնագիրներուն ժամանակներէն աւելի՛ վատ վիճակի, որովհետեւ եթէ այդ դաշնագրերը իրենց տակ չունէին հայկական պետական ստորագրութիւն, 9 Նոյեմբերի եւ հետեւող շարք մը համաձայնագրեր, նաեւ բերանացի խոստումներ Հայաստանի կորուստին տակ պաշտօնապէս դրին Հայաստանի պետութեան ներկայացուցիչներուն ստորագրութիւնը: Իսկ աշխարհը չ՚ընդունիր այն, որ «ընտրեալ իշխանաւորները» չեն կրնար ըլլալ ժողովուրդի կամքին, իրաւունքներուն եւ պահանջներուն ներկայացուցիչները, մանաւանդ, որ շատերու գործին ա՛յդ կու գայ: Կրաւորականութեան եւ ինքնալքումի ալիքը համակեց Սփիւռքը, որ վարակուեցաւ պառակտումի, ինքնախաբէութեան եւ հայրենալքումի ախտերով, վերանկախացման յաջորդած տասնամեակներուն իր մեկնած ձեռքերը կամացո՛ւկ մը ծալլեց-մէկ կողմ քաշուեցաւ:

Այլ խօսքով, բարի նպատակներով եւ խոստումներով հրապարակ եկած «Թաւշեայ յեղափոխութիւնը» դարձաւ Հայաստանի տապանաքարին վրայ վերջին խաչը քանդակողը, իսկ խաչին կեդրոնը երեւցան թրքական մահիկն ու եըլտըզը...:

Էջերուն յաջորդած են հազար ու մէկ մեկնաբանութիւն, պատճառաբանութիւն ու բացատրութիւն, թէ՝ Հայաստանը պատմութեան անցընող հայանունները զոհն էին նախկիններուն, զոհն էին ազգամիջեան-շըրջանային ահաւոր մրցակցութիւններու, կամակատարն էին կամ չէին թշնամիին, դաւաճան էին կամ չէին, անփորձ էին կամ անատակ: Տակաւին՝ ժողովուրդը թմբիրի մէջ էր, ժողովուրդը խաբուեցաւ ու շարունակեց հաւատալ, ընդդիմադիրներն են յանցաւորը, որովհետեւ չկրցան համոզել ժողովուրդը, իրականութեան ամբողջական ու դաժան պատկերը ցուցադրել անոր աչքերուն, իսկ հաւատացողներն ու հայրենապաշտպանները մատնուեցան անզօրութեան, ու ամէնէն կարեւորը՝ չնախընտրեցին արիւնալի յեղաշրջումի դիմել:

...Պատմագիրը շարունակեր էր արձանագրել յաջորդ տարիներու պատմութիւնը, թէ՝ ինչե՞ր պատահած են Հայաստանի ու հայութեան կեանքին մէջ, ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԷՆ ու քարտէզէն Հայաստանի վերնալէն ետք: Էջերը այնքա՜ն կը յիշեցնէին Գուսան Սեդրաքի ծանօթ երգին բառերը.

«Երբոր կործանուեց չքնաղ մեր Անին,
Ենթարկուեցինք մենք օտարի լծին:
... Թուրքին էր մնացել հայոց արօտը:

Դժուար է, դժուար...
Որ հայը մնայ օտարի լծի տակ:

Արմենիան հող ա, երկիրը ծով ա,
Սասուն, Մուշն ու Վանը հայկական հող ա»:

* * *

Վստա՛հ եմ, սիրելի՛ ընթերցող, չես մոռցած սկիզբի տողերուն գրածս եւ կռահեցիր, թէ պատմագիրին գրածներէն ո՞ր բաժիններուը ջնջեցի, անոնց տեղը ի՞նչ արձանագրեցի: Վստահ եմ նաեւ, որ դո՛ւն ալ նոյնը պիտի ընէիր:

Ջնջեցի ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՐՈՒՍՏԸ խորագրեալ բաժինը, արձանագրեցի հետեւեալը.

«Հայ ժողովուրդը, Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի տարածքին, չմնաց ընթարմացնող եւ հայրենիքը կորստեան տանող թմբիրին մէջ: Հայը արթնցաւ ամէն տեղ, եւ ինչպէս որ Աւարայրէն ջանք ըրած եւ Սարդարապատի մէջ պահ մը կանգ առած հերոսները մեր պատմութեան ղեկը անշեղ պահած էին իրենց անհուն զոհաբերութիւններով եւ սխրանքներով, յաղթական դուրս եկած էին անհաւասար կռիւներէ, նոյնպէս ալ նոր սերունդները արձագանգ եղան Աւարայրէն, Սարդարապատէն ու բազում հերոսամարտերէն, ապա նաեւ Արցախեան ազատամարտերէն հնչած ահազանգերուն, պատռեցին խոստմնադրուժ եւ կեղծ «յեղափոխականներուն», նոր Փանջունիներուն դիմակները, վերականգնեցին մեր արդարատենջ պայքարը, նոր ժամանակներէն հասնող նոր ալիքները, նոր ուժերու ստեղծած հզօրանքները վերածեցին զինուորական, դիւանագիտական ու քաղաքական հզօրանքի, զանոնք վառելանիւթի վերածեցին ի սպաս Հայաստանի ամբողջական անկախութեան, ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստանը վերականգնելու պայքարին»:

Աւարտին՝ Գուսան Սեդրաքի երգի տողերուն վրայ աւելցուցի.

«Շուշին ու Հադրութը հայկական հող ա,
Քարվաճառն ու Բերձորը հայկական ա,
Գետաշէն-Շահումեանը, Նախիջեւանը,
Արարատն ու Կիլիկիան հայկական ա»:

ՀԱՄԱԿՇԻՌ

Արամ Աւագեան

Ընդհանրապէս մարդկային կեանքին վրայ ազդեցութիւն բանեցնող, գերիշխող գաղափարներ եւ սկզբունքներ կան, որոնք մագնիսացած կ'ըլլան բարձրագոյն արժէքի մը հետ. անոնց ազդեցութեան դաշտին մէջ կը գտնուին նաեւ նշեալ գաղափարները դաւանող, անոնց հաւատացող հաւաքականութիւնները:

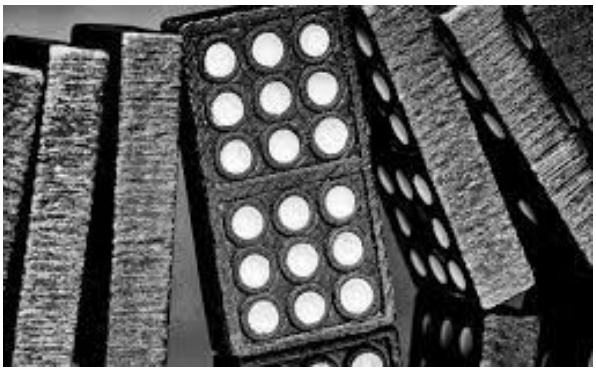

Այսպիսի գերիշխող գաղափար կամ սկզբունք կը վերածուի բեւեռի մը, որ դրական կամ բացասական ազդեցութեամբ համեմատաբար իրեն կը մօտեցնէ կամ իրմէ կը հեռացնէ բոլոր ազդուողները:

Այս իմաստով, հայ ազգային կեանքին մէջ միշտ ալ բարձրագոյն արժէք ներկայացուցած են հայրենիքն ու հայրենիքի գաղափարը, նոյն սկզբունքով յառաջացած է հայոց ազգային բացարձակ բեւեռը:

Ոմանց համար այս գաղափարը դարձած է դրական, անոնց՝ որոնք ապրած ու պայքարած են հայրենիքի ազատագրման, ազատագրեալ հայրենի հողին օրինական կարգավիճակ տալու համար, հայրենի սրբազան գործ համարելով զանոնք:

Իսկ ոմանց համար հայրենիքի գաղափարը դարձած է բացասական բեւեռ: Այսպիսիները միշտ ալ ուղղուած են նոյնինքն հայրենիքի դաւաճանութեան:

Ճիշդ այս կէտին մէջ կը ծնի արիութեան գործը ընդդէմ վատին: Ընտրեալ լաւագոյնները արիութեամբ կը յաղթեն մահուան, իսկ բացասականները պատճառաբանութիւններ փնտռելով, երբեմն ալ յօրինելով, կը շարունակեն արդարացնել իրենց մութ ընթացքը:

Այս ծիրին մէջ կը հանդիպինք բազմաթիւ օրինակներու, որոնք կը բացայայտեն հայրենիքի եւ ազգայնութեան գաղափարի բեւեռացումը: Յիշենք անոնցմէ Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ արաբ ազգայնութեան երկու բեւեռներու փոխազդեցութեան ու ազգային գաղափարականութեան զոյգ օրինակները:

1978-ին, Եգիպտոս, որպէս արաբ ազգայնական թեւի մէկ բեւեռ, կը ստորագրէ տխրահռչակ «Քամփ-Տէյվիտ»-ի յանձնուողական համաձայնագիրը, ինչ որ բնականաբար զիջում կ'ըլլայ իր արաբ ազգայնական բեւեռի բարձունքէն, ապա տեղի տալով՝ առաւել գաղափարական պատասխանատուութեան եւ քաղաքական պարտաւորութեան տակ դրած կ'ըլլայ, նոյն արաբ ազգայնութեան երկրորդ բեւեռը հանդիսացող Սուրիան:

Նոյնանման պատկեր կ'արտացոլայ հայկական տարբերակին մէջ, հայոց ազգային քաղաքական երկնակամարին վրայ:

Այս օրերուն, երբ Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայ իշխանութիւնը.

Ա.- Պարտուողական քաղաքականութիւն կը վարէ Արցախի նկատմամբ:

Բ.- Եւս Արցախի ազատագրեալ հողերուն օրինական կարգավիճակի հասցնելու քաղաքական տարրական պարտականութիւնը կանխամտածուած կ'անտեսէ:

Գ.- Կը ստորագրէ յանձնուողական համաձայնագիր մը, որ Արցախը թշնամիին տրամադրութեան տակ կը դնէ:

Դ.- Հայաստանի Հանրապետութեան որոշ տարածքներ վտանգի կ'ենթարկէ:

Ե.- Վտանգի կ'ենթարկէ հայրենի քաղաքական կամքն ու ազգային պետականութիւնը...:

Դարձեալ զիջած կ'ըլլայ եւ իր հետ զիջիլ կու տայ հայրենի քաղաքական բեւեռը իր երբեմնի բարձունքէն, այլեւ ազգային եւ գաղափարական առաւել պատասխանատուութեան եւ քաղաքական պարտաւորութեան տակ դրած կ'ըլլայ հայ ազգայնութեան երկրորդ բեւեռ հանդիսացող Սփիւռքի քաղաքական իշխանութիւնը եւ ազգային ղեկավարութիւնը:

Հայրենիքի բացարձակ արժէքին շեշտադրման եւ ազգային բեւեռի վերականգնումին գործը կ'իյնայ Սփիւռքի քաղաքական իշխանութեան եւ ազգային ղեկավարութեան ուսերուն:

Տուեալ վիճակը հարկ է նախ հասկնալ, ապա բնութագրել, վերարժեւորում կատարել, որպէսզի ըստ այնմ քաղաքական գործընթաց սկսի, աշխատանքային գործիքաւորում կատարուի եւ գործաբաշխում տեղի ունենայ:

Սփիւռքի իշխանութիւնը պարտաւոր է ինքնակերտումի եւ հայակերտումի գործը տանիլ աւելի բարձր գործելաոճով, որպէսզի ըստ իր կոչումին կարողանայ դիմել կարգ մը քայլերու, որոնք կ'արդարացնեն հայ ազգայնութեան երկրորդ բեւեռ մնալու պարտականութիւնը:

1.- Առաջին կարգին պէտք է բնութագրուի հայ ազգը որպէս մէկ ամբողջութիւն իր տարբեր բաժիններով (հայրենիքի, Արցախի եւ Սփիւռքի): Այս զանազանութիւնը պէտք է դառնայ ուժի աղբիւր, ոչ թէ պառակտումի ազդակ:

2.- Հայ Ազգի հոգեմտաւոր կառոյցը պէտք է պահպանուի իր միացեալ պատմութեամբ, իր պատկանելիութեամբ, գիրով, գրականութեամբ, ընկերային համերաշխութեամբ, լեզուով-կրօնքով, Հայաստանեայց ազգային եկեղեցիով, ապագայի նկատմամբ միացեալ մտասեւեռումով եւ քաղաքական միաձոյլ կամքով:

3.- Հայ ազգի մէկ ամբողջութիւնը պէտք է պահպանուի իր ողջ էութեամբ եւ նոյն հաւատարմութեամբ փոխանցուի յառաջիկայ սերունդներուն, որպէս դրական ժառանգութիւն: Ինչո՞ւ, որպէսզի յաղթահարած ըլլանք ժամանակի գործօնը:

Շատ մը ազգեր հասած են իրենց ծրագրած նպատակներուն, ծրագրի թուականէն 175-200 տարի անց, առանց յուսահատելու շարունակած են պայքարիլ յանուն իրենց ազգային գերնպատակին, զէնք ունենալով միայն ազգային արժէքներու դրական ժառանգութիւնը:

4.- Սփիւռքի ազգային քաղաքական իշխանութեան պարտականութիւնն է նաեւ դաշնակցիլ այնպիսի օտար քաղաքական ուժերու հետ, որոնք հակադրական դիրքորոշման մէջ են մեր ազգային քաղաքական, տնտեսական իրաւունքները բռնաբարող ուժերուն նկատմամբ:

5.- Հայ ազգի ամբողջութիւնը, դրական ժառանգութիւնը, առաւել դրական քաղաքական դիրքորոշումը ապահովելէ ետք, Սփիւռքի ազգային քաղաքական իշխանութիւնը պարտաւոր է ուղիներ որոնել, միջոցներ գըտնել կազմակերպելու համար վերոյիշեալները, երկար ժամանակի համար, երկար շատ երկար ալիքի հիման վրայ, նկատի ունենալով որ.

Ա.- Որքան կազմակերպուած աշխատանք տեղի ունենայ,

Բ.- Որքան երկար ժամանակ տոկալու քաղաքականութիւն մշակուի՝ այդքան կը բազմապատկուի ազգային քաղաքական շահը եւ ազգային նպատակի իրագործումը:

6.- Սփիւռքի ազգային քաղաքական իշխանութեան պարտականութեան ծիրին մէջ կ'իյնայ նաեւ թափանցել.

Ա.- Տեղական,

Բ.- Շրջանային,

Գ.- Միջազգային ուժերու մէջ եւ դասել զանոնք դրական եւ բացասական կարգերու, որպէսզի այդպիսով կարենայ հասնիլ դրական այլընտրանքին, որուն ընդմէջէն կարելիութիւն կ'ունենայ քաղաքական դէպքերու ընթացքը հունաւորելու դէպի ազգային ծրագիր եւ նպատակ:

Վերջ ի վերջոյ, եթէ կատարուին վերոյիշեալ քաղաքական վեց ծրագիրները, Սփիւռքի ազգային քաղաքական իշխանութիւնը կը դառնայ շրջանային զարթնող քաղաքական ուժ, որ պիտի կարենայ իրագործել հայոց ազգային գերնպատակներու նուաճումը: Այդպիսով Սփիւռքի իշխանութիւնը՝ արտաքին քաղաքական ազդեցութեամբ պիտի կարողանայ իր բեւեռային մագնիսական դաշտ ուղղել նաեւ հայրենիքը՝ իր իշխանութեամբ եւ ժողովուրդով:

Այսպիսով յաջողութեան նշոյլները հետզհետէ պիտի յայտնուին հայ ազգի քաղաքական կեանքի մանրամասնութիւններուն մէջ:

ՀՀ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԴՐԵԱԼՆԵՐԸՆ՝ ԴԷՊԻ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐՆԵՐԸ

Դոկտ. Յուրի Ազէզեան

Մուտք

Կը կարծենք, թէ այս եւ նմանօրինակ նիւթեր անհրաժեշտ է դիտել տուեալ ժամանակի միջազգային իրադրութիւններու եւ քաղաքականութեան տեղաշարժերու շրջագիծէն ներս: Հետեւաբար, ջանացինք պատմական դիտանկիւնէն համառօտ կերպով

նախ ներկայացնել ՀՀ անկախութեան նախադրեալները, նկատի առնելով, որ շարք մը առնչակից հարցեր կը կարօտին յատուկ քննարկման, մանաւանդ որ Հայաստանի անկախացման օրերուն, Արցախի հիմնահարցը եւ անկախութեան գործընթացը սերտօրէն աղերսուած էին իրարու հետ:

Արդ, անկախ պետականութեան մը հաստատումը կամ վերականգնումը իւրաքանչիւր ժողովուրդի բաղձալի ցանկութիւնն է, երազանքը, տեսիլքը: Հայ ժողովուրդը եւս իր դարարմատ պատմութեան ընթացքին բազմիցս կորսնցուցած եւ դարձեալ վերականգնած է իր անկախ ու ինքնիշխան պետականութիւնը, միշտ կենսագործելով յոյն իմաստուն Վիրքիլիոս Ա.-ի տեսլահար խօսքը. *«Արաքսը կամուրջներ չ'ընդունիր...»*: Անվիճելիօրէն ամբողջ հազարամեակներ հայ ժողովուրդը եղաւ եւ պիտի մնայ պայքարի ժողովուրդ, հաւատքի ու յոյսի ժողովուրդ:

Այդպէս եղաւ նաեւ Ի. դարու վերջալոյսին, երբ ստեղծուեցաւ Հայաստանի (երրորդ) հանրապետութիւնը, եթէ ընդունինք խորհրդային վարչակարգի հաստատումը պայմանականօրէն («Confidential») անուանել «երկրորդ հանրապետութիւն»: Անտարակոյս, որ 1991 թուականի ՀՀ-ը հիմնուած էր՝ 1918-1920թթ. առաջին եւ 1920-1991թթ. երկրորդ հանրապետութիւններու քաղաքական, տնտեսական, ընկերային հիմքին վրայ, նոյնիսկ դարձած էր երկուքին ժառանգորդն ու իրաւայաջորդը:

1918 թուականի Մայիսի 28-ին Հայաստանի առաջին Հանրապետութիւնը եւ հայոց պետականութեան վերականգնումը՝ հայ ժողովուրդի մեծագոյն յաղթանակներն էին, նոյնիսկ բեկումնային իրադարձութիւն անոր հազարամեակներու պատմութեան մէջ, երբ նաեւ սկիզբ առին Սփիւռք-հայրենիք յարաբերութիւնները: Հայաստանի առաջին Հանրապետութիւնը գոյատեւելով շուրջ երկուքուկէս տարի, հաստատած էր նորագոյն շրջանի հայոց պետականութեան հիմքերը եւ անոր ապահոված էր, թէկուզ եւ անկատար նկատուող գոյութիւնը, ի դէմս Խորհրդային Հայաստանի:

ԽՍՀՄ-ի կազմէն ներս, բնաջնջումի սպառնալիքի չգոյութեան պայմաններու մէջ, Խորհրդային Հայաստանը նուաճումներ արձանագրեց ընդհանրապէս հասարակական ու տնտեսական կեանքի ոլորտներուն եւ բնագաւառներուն մէջ, ունեցաւ բաւական զարգացած արդիւնաբերութիւն, մանաւանդ մշակոյթ, աննախընթացօրէն զարգացաւ ժողովրդագրական պատկերը, սակայն զուգահեռաբար Խորհրդային Միութեան համակարգի ընդհանուր շրջածիրէն ներս

արձանագրուեցան լճացումի դժուար տարիներ, երբ Խորհրդային Հայաստանը միանշանակ չունէր եւ չէր կրնար ունենալ քաղաքականապէս ու տնտեսապէս՝ ազգային անկախ պետութիւն եւ պետականութիւն:

Թէ ի՞նչ էին Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան նախադրեալները: Հայ ժողովուրդի ցանկութենէն, երազանքէն, տեսիլքէն անդին այդ նախադրեալները կապուած էին քսաներորդ դարու աւարտի միջազգային քաղաքականութեան եւ ընկերային-տնտեսական կեանքի բարդ հոլովոյթին հետ, դեռ չհաշուած Արցախեան հիմնախնդիրի ուղղակի առնչութիւնը Հայաստանի անկախութեան գործընթացին հետ: ՀՀ անկախութեան նախադրեալները կարելի է ամփոփել հիմնական հետեւեալ քաղաքական, տնտեսական եւ ազգային-ազատագրական գործօններուն մէջ. ա) Պաղ պատերազմի աւարտը, բ) «Վերակառուցում»-ը եւ Խորհդային Միութեան փլուզումը, գ) Համաշխարհայնացումը, համաշխարհային տնտեսութիւնը եւ Հայաստանը, դ) Անկախութիւն-Հայ Դատ-Արցախեան Շարժում զուգահեռականութիւնը:

ա) Պաղ պատերազմի աւարտը

1980-ական թուականներուն Խորհրդային Միութիւնն ու անոր դաշնակիցները ի գին բազում զոհողութիւններու յաջողած էին հաւասարակշռութիւն մը հաստատել ԱՄՆ-ի եւ Ատլանտեան Ուխտի միջեւ՝ սպառազինութեան, այդ շարքին նաեւ հիւլէական զէնքի եւ հրթիռներու բնագաւառին մէջ, որուն արդիւնքով ԱՄՆ կորսնցուցած էր իր գերակայութիւնը Խորհրդային Միութեան հանդէպ: Այս հանգամանքը ստիպած էր ԱՄՆ-ի եւ ԽՍՀՄ-ի ղեկավարութիւններուն նոր մօտեցումներ մշակել միջազգային անվտանգութեան ապահովման պարագային, մեկնելով այն հիմնադրոյթէն, թէ ապագայի պատերազմին յաղթողներ կամ պատուողներ պիտի չըլլային: Այս դրոյթը պարտադրուած էր նաեւ հարցին տնտեսական տարածքին կողմէ, երբ սպառազինութիւններու մրցավազքը կլանած էր վիթխարի նիւթական միջոցներ եւ աղբիւրներ:

1990-ական թուականներու սկիզբէն իսկ, արդէն Խորհրդային Միութեան տնտեսութիւնը կքած էր, տնտեսութեան զարգացումը կ'ընթանար շատ դանդաղ կշռոյթով, իսկ ժողովուրդին ընկերային-տնտեսական վիճակը դէպի վայրէջք ուղղուած էր:

Սպառազինման մրցավազքը բացասաբար անդրադարձած էր նաեւ ԱՄՆ-ի եւ անոր դաշնակիցներուն տնտեսական կեանքին վրայ, չնայած անոնց զարգացման շատ աւելի բարձր մակարդակին[1]: Տակաւին փոխուած էր համայն մարդկութեան մտայնութիւնն ու հոգեբանութիւնը: Մարդկութիւնը սպառած էր պաղ պատերազմի սպառնալիքներէն, սկսած էր շատ աւելի վճռականօրէն պահանջել պաղ պատերազմի դադրեցումը՝ սպառազինումէն անցնելու համար համագործակցութեան: Տիրող լարուածութեան մեղմացման պիտի նպաստէր «վերակառուցման քաղաքականութիւնը», որուն բաղկացուցիչ մասն էր նոր մօտեցումը արտաքին յարաբերութիւններու հանգուցային խնդիրներուն հանդէպ:

Միջազգային լարուածութեան մեղմացման գործնական առաջին քայլերէն հանդիսացած էր արեւմտեան եւ արեւելեան երկու խմբաւորումներու փոխյարաբերութիւններու նոր ոճի որդեգրումը, ուր տեղ տրուած էին երկխօսութեան բանակցութիւններուն եւ փոխզիջումներու սկզբունքներուն՝ առճակատումէն անցնիլ կարենալու համագործակցութեան:

Ահաւասիկ այս մեկը կարելի է անկիւնադարձային նկատել պաղ պատերազմի վերացման գործընթացին մէջ: Երկու խմբաւորումներուն մաս կազմող պետութիւններու ղեկավարները սկսած էին բարձր մակարդակի հանդիպումներ եւ փոխայցելութիւններ կատարել եւ օրակարգի քննարկման նիւթ ունենալ՝ լարուածութեան մեղ-

---

1.- Երբ անոնց տնտեսական կեանքին մէջ սկսած էին օրինակ՝ աւելի յաճախակի դրսեւորուիլ ճգնաժամային երեւոյթներ, գործազրկութիւնը յարաճուն բարձրացում կ'արձանագրէր, դեռ չհաշուած ընկերային ապահովութեան թազմաթիւ խնդիրները եւ այլն:

մացման եւ միջազգային ապահովութեան խնդիրները[2]:

բ) «Վերակառուցում»-ը եւ Խորհրդային Միութեան փլուզումը

Պաղ պատերազմի աւարտը եւ Խորհրդային Միութեան գլխաւորութեամբ արեւելեան խմբաւորումի փլուզումը՝ համաժամանակեայ գործընթացներ էին:

1980-ական թուականներու կիսուն եւ 1990-ական թուականներու սկիզբը, միջազգային շրջադարձային քաղաքական տեղաշարժերու հետ համահունչ, ԽՍՀՄ-ի մէջ տեղի ունեցած քաղաքական բուռն զարգացումներուն հետեւանքով կազմալուծուած էր Խորհրդային Միութիւնը, Հայաստան իր կարգին անկախացած էր, որուն իրաւական ձեւակերպում տրուած էր 21 Սեպտեմբեր 1991-ին, համաժողովրդական հանրաքուէի արդիւնքով:

Քիչ մը աւելի մանրամասնելով, 1985 թուականի Մարտին փոխուած էր ԽՍՀՄ-ի ղեկավարութիւնը, լճացումի երկար տարիներու ղեկավարութիւնը փոխարինած էին աւելի երիտասարդ քաղաքական գործիչներ: Երկրի քաղաքական, ընկերային-տնտեսական, մշակութային կեանքի արմատական փոփոխութիւններու անհրաժեշտութիւնը ինքզինք արդէն կը շեշտէր, ուստի յայտարարուած էր, թէ ԽՍՀՄ-ը տիրող խորագոյն ճգնաժամէն դուրս բերելու միակ միջոցը «վերափոխում»-ը կամ «վերակառուցում»-ն էր (Perestroyka), որ չէր նշանակեր սովորական «բարեկարգում»-ներու կամ «բարենորոգում»-ներու թղթածրար մը:

1980-ական թուականներու երկրորդ կէսը, սակայն, ճակատագրական հանդիսացած էր Խորհրդային Միութեան համար, երբ վերակառուցման քաղաքականութիւնը, որ առաւելաբար կը խոստանար հասարակութիւնը ժողովրդավարացնել, ձերբազատիլ անցեալի թերութիւններէն, աշխատանքային կարգապահութիւնը բարձրացնել, գիտատարիեստագիտական յառաջընթացը ապահովել եւ զայն կայուն հիմքերու վրայ զետեղել, փաստօրէն իր բոլոր հանգրուաններով ոչ միայն չէր իրականացած եւ ձեռնարկուած նախաձեռնութիւնները ձախողած էին, այլեւ երկրին մէջ սուր բնոյթ ստացած էր յատկապէս ազգային հարցը[3], տակաւին աւելի զօրացած էին հանրապետութիւններու անջատողական եւ կեդրոնախոյս ձգտումները: Մինչեւ անգամ կառավարման անձեռնհասութեան պատճառով, ստեղծուած էր քաղաքական անհակակշռելի վիճակ: Տիրող լուրջ կացութենէն դուրս գալու համար ի դէպ ձեռնարկուած էին շարք մը տնտեսական «բարենորոգում»-ներու, սակայն տրուած ըլլալով որ երկրին մէջ դեռեւս «անսասան» կը մնային նախկին համակարգն ու գաղափարախօսութիւնը առանց գիտական ծրագրաւորման, անոնք եւս դատապարտուած էին ձախողութեան: Այսպիսով ոչ-արմատական ձեռնարկումները առաջնորդած էին դէպի բարդ եւ հակասա-

---

2.- Աւելի՛ն, ԱՄՆ-ի եւ ԽՍՀՄ-ի միջեւ ստորագրուած էին կարեւոր պայմանագրեր, յատկապէս միջցամաքային հրթիռներու կրճատման տեսակէտէ, որպէսզի աշխարհը որոշ չափով դառնար աւելի ապահով եւ անվտանգ: Կարեւոր է յիշել, թէ միջազգային քաղաքական լարուած մթնոլորտի մեղմացման եւ կայունացման մեծապէս նպաստած էին նաեւ 1989-ին խորհրդային զօրքերու դուրս բերումը Աֆղանիստանէն, Գերմանիոյ արեւելեան եւ արեւմտեան հատուածներու վերամիաւորումը 1990-ին, ԱՄՆ-ի եւ ԽՍՀՄ-ի միջեւ արձանագրուած լուրջ գործակցութիւնները, որոնց բարձրակէտը հանդիսացած էր Իրաքի մէջ «անապատին մէջ փոթորիկ» ռազմաքաղաքական ծրագրի իրագործումը: Խորհրդային Միութիւնը թէեւ մասնակցութիւն չէր ունեցած պատերազմական գործողութիւններուն, սակայն լիովին պաշտպանած էր ՄԱԿ-ի բոլոր որոշումները ի նպաստ ԱՄՆ-ի եւ դաշնակից երկիրներուն

3.- Համեմատել՝ Երիտթրքական քաղաքականութեան հետ:

կան գործընթացներու, զուգահեռաբար աւելի խորացնելով ընկերային-տնտեսական ճգնաժամը:

Վերոյիշեալ ճգնաժամը, առաւել պետական եւ անշուշտ իշխող Կոմունիստական կուսակցութեան գաղափարախօսութեան սնանկութիւնը, չլուծուած բազմաթիւ հարցերը եւ մասնաւորապէս ազգային հարցը շարժման մէջ դրած էին Խորհրդային Միութեան միլիոնաւոր քաղաքացիները, ժողովուրդներն ու ազգերը: Փաստօրէն ժողովրդավարական համակարգը կորսնցնելով իր կենսունակութիւնը չէր կրցած յաղթահարել տիրող դժուար կացութիւնը:

1990-1991 թուականներուն առաջինը կազմալուծուած էր Խորհրդային Միութիւնը, երբ հզօրացած էին միութենական հանրապետութիւններու անկախութեան ձգտող շարժումները: 1990-ին ԽՍՀՄ-ի կազմէն դուրս գալու որոշում ընդունած էին մերձպալթեան երկիրներէն Լաթվիա, Լիթվիա ու Էսթոնիա: Այնուհետեւ համանման որոշումներ ընդունած էին միւս հանրապետութիւնները՝ Վրաստան, Ուքրանիա եւ աւելի ուշ Հայաստան, որ այդ օրերուն կաշկանդուած էր Արցախեան հիմնահարցով[4]:

Արցախի պարագային, մէկ կողմէ Խորհրդային Միութեան միտումնաւոր քաղաքականութեան, միւս կողմէ Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութեան ղեկավարութեան զգուշաւոր գործունէութեան հետեւանքով, հայ ժողովուրդը իր վստահութիւնը արդէն կորսնցուցած էր իշխող կուսակցութեան հանդէպ: Այս բոլորը իրենց յարակից խնդիրներով առաջնորդած էին Հայաստանի քաղաքական կեանքի արմատական եւ շրջադարձային փոփոխութիւնները, որոնք սկզբնաւորուած էին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի 1990-ի Մայիսի 20-ի եւ Յունիսի 3-ի ընտրութիւններով, որոնք տեղի ունեցած էին մեծամասնական ընտրակարգով:

Փաստօրէն 1990 թուականի Մայիսի 20-ին, 70 տարի վերջ առաջին անգամ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած էին Գերագոյն Խորհուրդի այլընտրանքային ընտրութիւններ, որոնց մասնակցած էր նաեւ Արցախի բնակչութիւնը: Ընտրական պայքարը հիմնականին մէջ ընթացած էր Հայոց Համազգային Շարժումին (ՀՀՇ) եւ Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութեան (ՀԿԿ) միջեւ, ձայները բաժնուած էին երկուքին միջեւ: Ապա 1990-ի Օգոստոսի 4-ին Հայաստանի նորընտիր Խորհրդարանի ձեռնարկած նախագահական ընտրութիւններով՝ վերջ տրուած էր Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութեան, 70 տարուան մենատիրական իշխանութեան:

Հայաստանի իշխանութիւնները ձեռնամուխ եղած էին ազգային անկախ պետականութեան ստեղծման: 1990 թուականի Օգոստոս 23-ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի առաջին նստաշրջանը ընդունած էր՝ «Հռչակագիր Հայաստանի Անկախութեան Մասին» փաստաթուղթը, եւ դրուած էր անկախացման գործընթացի սկիզբը:

Խորքին մէջ, այս Հռչակագիրը առկայ բացթողումներով հանդերձ, իրաւական կարեւոր փաստաթուղթ էր դէպի անկախութիւն տանող ճանապարհին: Փաստաթուղթը բաղկացած էր 12 կէտէ եւ կը նախանշէր Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքական, տնտեսական, մշակութային զարգաց-

---

4.- Այստեղ անհրաժեշտ է յիշել, թէ Հայաստանի համար տիրող քաղաքական բարդ կացութեան գումարուած էին 1988 թուականի Դեկտեմբեր 7-ի աղէտալի երկրաշարժը եւ անոր գրեթէ անյաղթահարելի հետեւանքները: Հայաստանի ընկերային, բնապահպանական, լեզուամշակութային, ժողովրդավարական, վերականգնումի, նիւթական ու բարոյական տարածքներով, եւ այլ գերխնդիրները լուծորդուած էին Արցախեան հիմնահարցին:

ման ուղիները[5]:

Անտարակոյս, որ առկայ խորքային փոփոխութիւնները կը խաթարէին խորհրդային սահմանադրութեան ամբողջականութիւնն ու ներքին կառոյցի տրամաբանութիւնը, տրուած ըլլալով որ իրաւաբանօրէն յստակ կերպով անոնք կը համապատասխանէին ամբողջատիրութեան պահանջներուն՝ Կոմունիստական կուսակցութեան ընձեռելով իշխանութեան անսահմանափակ կարելիութիւններ:

Հայաստանի նկատմամբ Մոսկուայի վարած քաղաքականութիւնը՝ դրսեւորումն էր Խորհրդային Միութեան փլուզումը ամէն գնով կասեցնելու ձգտումին, երբ պարզապէս ՀՀ արդէն կ'ընթանար անկախութեան ճանապարհով[6]:

Մեկնելով Հայաստանի անկախութեան մասին Հռչակագրի դրոյթներէն ու նպատակներէն՝ Մոսկուայէն անկախանալու եւ ազգին շահերէն բխող քաղաքականութիւն վարելու նպատակով, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը 1991-ի Մարտի 1-ին որոշում կայացուցած էր՝ նոյն տարուան Սեպտեմբերի 1-ին Հանրապետութեան տարածքին իրականացնել ժողովրդային հանրաքուէ ԽՍՀՄ-ի կազմէն դուրս գալու եւ անկախանալու հեռանկարով: Այդ թուականին Հանրապետութեան ճնշող մեծամասնութիւնը, այսինքն 2 միլիոն 43 հազար քաղաքացի (քուէարկութեան իրաւունք ունեցողներու 94,39 տոկոսը) «այո» ըսած էր անկախութեան: Հանրաքուէի արդիւնքներու հիմամբ 1991 թուականի Սեպտեմբերի 23-ին Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը Հայաստանը հռչակած էր Անկախ Պետութիւն: 70 տարի վերջ դարձեալ վերականգնած էին Հայաստանի անկախութիւնն ու պետականութիւնը:

Առանց մանրամասնելու, այնուհետեւ Հայաստանի մէջ ստեղծուած էին խորհրդարանական հանրապետութիւն, նախագահական կառավարման համակարգ, երբ հետեւելով օրէնսդիր, գործադիր դատական

5.- 1) Հռչակագրի քաղաքական բաժնին մէջ յիշուած էր, թէ ՀԽՍՀ-ը կը վերանուանուի՝ Հայաստանի Հանրապետութիւն, կրճատուած ձեւով՝ «Հայաստան», այսինքն այնպէս՝ ինչպէս որ կոչուած էր 1918-ի առաջին հանրապետութիւնը: Յատուկ յօդուածով հաստատուած էր ՀՀ օրէնքներու գերակայութիւնը ԽՍՀՄ-ի նկատմամբ, կը նշանակէր, թէ եթէ տուեալ օրէնքը չէր հաստատուած Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ, ապա չէր կրնար գործել ՀՀ մէջ: Նոյնպէս 1990-ի Օգոստոսի 24-ին պետական դրօշ ընդունուած էր եռագոյնը՝ կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն, որ առաջին հանրապետութեան դրօշն էր: Աւելի ուշ, 1992 թուականի Ապրիլ 19-ին ընդունուած էր նոր պետականութեան միւս խորհրդանիշերը՝ զինանշանը, որ դարձեալ առաջին հանրապետութեան զինանշանն էր եւ ազգային հիմնը՝ «Մեր Հայրենիք»-ը: Հռչակագիրը կ'արտօնէր մարդկային իրաւունքներու յարգում, խղճի, կուսակցութիւններու, ժողովներու, մամուլի ազատութիւն, աւելցուեցաւ յատուկ յօդուած 1915 թուականի Հայոց Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման սատարելու գծով: Մինչեւ նոր սահմանադրութեան՝ հիմնական օրէնքի ընդունումը, Հռչակագիրը պիտի ծառայէր որպէս ծրագրային փաստաթուղթ, միաժամանակ դառնալով ազգային օրէնսդրութեան եւ նոր սահմանադրութեան ստեղծման հիմքը:

2) Հռչակագրի տնտեսական բաժնին մէջ նշուած էր, թէ Հայաստանի տարածքին հողը, անոր ընդերքը, ձեռնարկութիւնները կը համարուէին հայ ժողովուրդի սեփականութիւնը: Երկրի տնտեսութիւնը պէտք է հիմնուէր սեփականատիրական եւ ազատ շուկայական յարաբերութիւններու վրայ: Հողը իբրեւ մասնաւոր սեփականութիւն պէտք է գիւղացիին տրուէր, իսկ ձեռնարկութիւններուն մէկ մասը ենթակայ էր սեփականաշնորհման: Փաստաթուղթին մէջ յատուկ կէտով արձանագրուած էր, թէ Հայաստանը պէտք է ունենայ իր մասնաբաժինը ԽՍՀՄ-ի զինեալ ուժերու միջոցներէն, նաեւ պէտք է ունենայ իր սեփական դրամական համակարգը:

3) Մշակութային մասով յատուկ ուշադրութիւն տրուած էր հայերէնին, իբրեւ պետական լեզուի կիրառման հարց: ՀՀ ամբողջ ներքին գործավարութիւնը պէտք է կատարուէր միայն հայերէն լեզուով:

6.- Տեղին է յիշել, թէ պատահականութիւն չէր, այլ քաղաքական ճակատագրական որոշում մը, որ ՀՀ-ը մերձպալթեան երկիրներու, Վրաստանի եւ Մոլտովայի հետ չէր մասնակցած Մոսկուայի նախաձեռնութեամբ ԽՍՀՄ-ի պահպանման վերաբերեալ՝ 1991 թուականի Մարտի 17-ին իրականացած համամիութենական հանրաքուէին, զայն համարելով ազգերու ազատ ինքնորոշման իրաւունքներուն հակասող քաղաքական քայլ: Այս հակադարձութիւնը պէտք է դիտել որպէս քաղաքական յանդուգն քայլ մը, որ նաեւ կ'արտայայտէր հայ ժողովուրդին անկախութեան ձգտող կամքը:

իշխանութիւններու տարանջատման գծով Անկախութեան Հռչակագրի դրոյթներուն՝ ՀՀ Գերագոյն Խորհուրդը 1991-ի Յունիսի 25-ին հաստատած էր նախագահի պաշտօնը[7]:

Անկախութեան ուղիէն ընթացող հանրապետութեան կը սպասէին ծանր փորձութիւններ, դժուարութիւններ, մարտահրաւէրներ[8]: ՀՀ համար այսպիսի ծանր պայման-

ներու մէջ, 1991-ի Դեկտեմբերի 8-ին Ռուսիոյ, Ուքրանիոյ, Պելոռուսիոյ ղեկավարներուն կողմէ՝ Մինսքի մօտակայքի Պելովեժըսկի բնակավայրին մէջ համաձայնագիր ստորագրուած էր ԽՍՀՄ-ի գոյութիւնը դադրեցնելու մասին, որպէս միջազգային կազմակերպութիւն (International subject) եւ աշխարհաքաղաքական իրողութիւն: Միաժամանակ յայտարարուած էր միջազգային համագործակցութեան կազմակերպութեան՝ «Անկախ Պետութիւններու Համագործակցութեան» (ԱՊՀ) կազմաւորման մասին:

Միութենական նախկին հանրապետութիւններէն Մինսքի համաձայնագրին առաջինը արձագանգած էր ՀՀ, որ ողջունած էր ԱՊՀ-ի ստեղծումը եւ յայտնած էր անոր միանալու իր տրամադրութիւնը: Ապա 11 ինքնիշխան պետութիւններու (Ռուսիա, Ուքրանիա, Պելառուս, Ղազախստան, Ուզպեքիստան, Տաճկիստան, Ղրղզիստան, Թուրքմենիստան, Ատրպէյճան, Մոլտովա եւ Հայաստան) ներկայացուցիչներու Դեկտեմբեր 21-ի հանդիպումը տեղի ունեցած էր Ղազախստանի այդ օրերու մայրաքաղաք Ալմա Աթայի մէջ, ուր պաշտօնապէս յայտարուած էր ԽՍՀՄ-ի լուծարման եւ ԱՊՀ-ի ձեւաւորման մասին, որուն աւելի ուշ մաս պիտի կազմէր Վրաստանը: Այլեւս պատմութեան անցած էր աշխարհի առաջին «սոցիալիստ» երկիրը:

Խորհրդային Միութեան փլուզման անմիջապէս յաջորդած էր ժողովրդավարական համակարգի փլուզումը[9]:

Անկախ պետութեան հռչակումէն եւ յատկապէս ԽՍՀՄ-ի փլուզումէն յետոյ՝ Հայաստանը թեւակոխած էր զարգացման նոր հանգրուան մը, պետականութեան կայացման եւ ամրապնդման շրջանը:

գ) Համաշխարհայնացումը, համաշխարհային տնտեսութիւնը եւ Հայաստանը

Քսաներորդ դարու վերջին քառորդին չնախատեսուած անակնկալներու մեծագոյ-

---

7.- Ստեղծուած նոր օրէնսդրութեամբ, 1991-ի Հոկտեմբեր 16-ին Հայաստանի մէջ առաջին անգամ տեղի ունեցած էին նախագահական այլընտրանքային ընտրութիւններ 6 թեկնածուներու մասնակցութեամբ: Ձայներու ճնշող մեծամասնութեամբ (83 առ հարիւր տոկոս) հանրապետութեան նախագահ ընտրուած էր ՀՀ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր Պետրոսեան, փոխնախագահ՝ Գագիկ Յարութիւնեան:

8.- Հանրապետութիւնը կտրուած էր նախկին տնտեսական համակարգի օղակներէն, 1991-ի Նոյեմբերին հերթական անգամ փակուած էր Ատրպէյճանէն եկող կազամուղը եւ սկսած էր Հայաստանի ուժանիւթի շրջափակումը, որ աւելի եւս պիտի ծանրանար, գործելէ դադրած էին հանրապետութեան գրեթէ բոլոր ձեռնարկութիւնները, ընդհատուած էր երկաթուղային կապը եւ այլ մարզեր մեծապէս տուժած էին: ՀՀ տնտեսութիւնը կանգնած էր կազմալուծման լուրջ վտանգի առաջ, որուն զուգահեռ մխիթարական չէր բնակչութեան ընկերային վիճակը: Քաղաքական առումով տարածաշրջանին մէջ լարուածութիւնը սկսած էր աւելի սրիլ:

9.- Երբ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն մէջ արդէն շատ աւելի առաջ դժգոհութիւնը բարձրացած էր գոյութիւն ունեցող քաղաքական եւ ընկերային-տնտեսական կարգերուն հանդէպ: Այդ երկիրները կը գտնէին, որ ուղղակիօրէն կը գտնուէին Մոսկուայի թելադրանքին տակ եւ զօրաւոր ձգտում ունէին ազատագրուելու Խորհրդային Միութեան կապանքներէն: Յիշարժան է, թէ 1956 թուականի Հունգարիոյ ապստամբութիւնը ճնշուած էր խորհրդային զօրքերուն ուղղակի մասնակցութեամբ, 1968 թուականի Չեխոսլովաքիոյ ազատական ելոյթներուն՝ Վարշաւիայի պայմանագրի կազմակերպութեան անդամ երկիրներու հռասայլային զօրամիաւորները հակադարձած եւ մտած էին Բրակ, աւելի ուշ 1981-ին խստօրէն ճնշուած էին Լեհաստանի աշխատաւորներու ելոյթները:

նը հանդիսացած էր Խորհրդային Միութեան փլուզումը, նաեւ խախտած էր գերուժերու հաւասարակշռութիւնը, շրջուած էին տնտեսական արժեչափերը եւ լուսարձակի տակ եկած էին ընկերային տարաբնոյթ երեւոյթներ, որոնց ոլորտներուն մէջ մարդկութիւնը դիմաւորած էր երրորդ հազարամեակը:

Այս երեւոյթներուն ամէնէն լայնածիրը դարձած էր համաշխարհայնացումը (Globalization): Հակիրճ բացատրութեամբ մը, սոյն եզրը որդեգրուած էր անցեալ դարու ութսունական թուականներուն, որոշ պատկերացում մը տալու միջազգային քաղաքական, տնտեսական-ազգային կեանքը վերակառուցելու ձգտող ճիգերուն եւ ուղղութիւններուն, համաշխարհային տնտեսութեան մը իրագործման հեռանկարով, ուր բոլոր երկիրները համահաւասար մրցակիցներ պիտի ըլլային համաշխարհային շուկայի մը մէջ: Միաժամանակ կարելիութիւններ պիտի ստեղծուէին ճարտարագիտական, դաստիարակչական, մշակութային միաձուլման, մանաւանդ որ ժամանակակից ճարտարագիտութիւնն ու յատկապէս հաղորդակցութեան միջոցները զարմանալի արագութեամբ իրարու միացուցած էին երկիրներ, ժողովուրդներ, տնտեսութիւններ, ինչ որ նախապէս անհնար էր:

Վերոյիշեալ գաղափարաբանութեան լիարժէք իրականացման հիմնական խոչընդոտներէն դարձած էր, թէեւ ցարդ վիճելի, բազմատարրութիւնը (Pluralism), որ արգելակած էր ամբողջական միաձուլում մը, գլխաւոր հակազդեցութիւն դրսեւորելով ազգային, ցեղային, մշակութային, նոյնիսկ կրօնական առանձնայատկութիւններու պահպանման հարցը: Չուգահեռաբար համաշխարհայնացումի եղափոխման (Evolution) ասուպային ընթացքը ճշգրտօրէն բնորոշած էր անոր տարածքները՝ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային-մշակութային[10]:

Բացի այդ, համաշխարհայնացումի դրական եւ ժխտական արդիւնքներու շրջագիծին մէջ, ի յայտ եկած էր տիրապետող կամ գերիշխող համաշխարհայնացումը, որ կը ստեղծէր կամ կը ճանչնար միա՛կ գերուժ մը՝ ամբողջ աշխարհին տիրապետող, կ՛անհետացնէր եւ մէկ պարունակի մէջ կը միաձուլէր բազմազան արժէքներ եւ իւրայատկութիւններ, պարտադրելով քաղաքական, մշակութային, ընկերային, նիւթական, սպառողական եւ այլ յատուկ համակարգեր, առանց նկատի առնելու ժողովուրդներու պատմաքաղաքակրթական, հոգեմտաւոր, ընկերաբարոյական աւանդը եւ անոնց զարգացման բնական ընթացքը, որոնց համագումարը՝ ժողովուրդի մը գոյն ու դիմագիծ տուող ազգային ինքնուրոյն մշակոյթն է: Եւ

10.- Միւս կողմէ, ընկերաբանական մօտեցումով, համաշխահայնացումը կը նկատուէր աշխարհի երրորդ յեղաշրջումը, երկրագործական եւ ճարտարարուեստական յեղաշրջումներէն ետք: Ճարտարագիտական յեղաշրջում մը, որ երկրի մը քաղաքական, ընկերային, բարոյական ըմբռնումները փոփոխութեան ենթարկելով, կրնայ բարիք ըլլալ եւ հաւասարապէս չարիք: Ուրեմն համաշխարհայնացումի ազդեցութիւնները դրական թէ ժխտական, իւրաքանչիւր երկրի պարագային սկսան դիտուիլ տարբեր արդիւնքներով, տրուած ըլլալով որ միանշանակ հետեւանքներ չէր կրնար ունենալ: Դրական առումով, թէկուզ տեսական, ընդհանրապէս ընդունուած էր, որ համաշխարհայնացումը հսկայ ոստում մըն էր դէպի միաւորեալ աշխարհ մը, «տիեզերական մեծ գիւղ մը», իբրեւ նոր հանգրուան մը մարդկային քաղաքակրթութեան զարգացման ճամբուն վրայ, ուր բոլոր ժողովուրդները իրենց ներդրումը կ՛ունենային, իրարու կը մերձենային, իրարու հետ հաղորդակցութեան մէջ կ՛ըլլային, համաշխարհային խնդիրները բոլոր ազգերը իրարու միացնող ազդակ կը դառնային, կը կիրարկուէին գիտութեան, ճարտարագիտութեան նուաճումները, առողջապահական նորագոյն դիւրութիւնները, հաղորդակցութեան արդիական ցանցերը, որոնք կը ծառայէին քաղաքականութեան, տեղեկատուութեան, ընդհանուր զարգացման, մարդկային իրաւունքներու հետապնդման, միաժամանակ կը բարձրանար մարդկային ընկերութեան կարգ մը խաւերու կենսամակարդակը: Փոխադարձաբար, ժխտական արդիւնքներէն նկատուած էին անիրաւահաւասարութիւնը, անարդարութիւնը, հարստութեան անհաւասար կուտակումը, հազուագիւտ նիւթերու մսխումը, տկար ժողովուրդներու ստրկացումը՝ տնտեսականօրէն հարուստ եւ ռազմականօրէն զօրաւոր ժողովուրդներու կողմէ, աղքատ երկիրներու պարտքերու կուտակումը, անգործութեան անհամեմատ աճը, մարդկային, մշակութային, ընկերաբարոյական արժէքներու նահանջը, ճարտարագիտութեան բարիքներուն անսանձ առեւտուրը, աժան ձեռավարձքի օգտագործումը, որուն աղբիւրը երրորդ աշխարհի (Third World) ժողովուրդներն են, եւ շարք մը երկիրներու հզօրացումը ի հաշիւ ուրիշ երկիրներու:

այսօր, արդէն այս մղձաւանջն է, որ կ'ապրի հանուր մարդկութիւնը հարց տալով՝ համաշխարհայնացումը բարի՞ք է, թէ չարիք, երբ յատկապէս մշակոյթ (Culture) եզրը, իմաստասէրներու, պատմաբաններու, ընկերաբաններու կողմէ բնութագրուած էր իբրեւ բարացուցիչ մարդոց ինքնարտայայտութեան եւ լինելութեան այլազան կերպերուն: Ի դէպ մանաւանդ արեւմտեան տեսաբաններու կարծիքով, մինչեւ Ի. դարու աւարտը ԱՄՆ իր զօրաւոր գիտական եւ արհեստագիտական նուաճումներով, նաեւ տնտեսական եւ ռազմական ներգործութեամբ՝ առաւել ազդեցիկը պիտի ըլլար համաշխարհային խնդիրները կառավարելու ջանքերուն մէջ, իրողութիւն մը որ անշուշտ կ'անհանգստացնէր տկար երկիրներն ու ժողովուրդները:

Ահաւասիկ այստեղ համաշխարհայնացումը առնչուած էր նաեւ Հայաստանի: Արդարեւ, անկախութեան նախօրեակի դժուար ժամանակահատուածին մէջ, նաեւ եկած էր ժամանակը անյապաղ ճշդելու Հայաստանի տնտեսական ժամանակակից քաղաքականութիւնը եւ իր տեղը գրաւելու համաշխարհային տնտեսութեան մէջ: Իսկ համաշխարհայնացումի ազգային մօտեցումին տարածքը՝ բացասական եղած էր անկախութեան անմիջական վաղորդայնին եւ իր դրսեւորումը ունեցած էր այդ օրերուն որդեգրուած քաղաքականութեան ոլորտներուն մէջ[11]:

դ) Անկախութիւն-Հայ Դատ-Արցախեան Շարժում զուգահեռականութիւնը

Թուրքին անողորմ եաթաղանով, այս ծաւալով ծնունդ առած եւ Սփիւռք կոչուած աշխարհասփիւռ ու բազմատարր իրականութեան պատմութիւնը՝ նոյնինքն Հայ Դատի տարեգրութիւնն է: Յետադարձ արագ ակնարկով մը, կը տեսնենք, թէ առաջին յիսուն տարիներու հանգրուանը (մինչեւ 1965թ.), ամէնուրեք կը բնորոշուի իբրեւ հայութեան ֆիզիքական գոյութեան պահպանման՝ գոյապահպանումի եւ հայապահպանումի շրջան: Յիսնամեակը (1965թ.) վճռական եղած էր հանուր հայութեան համար, երբ լացի ու արցունքի, ողբի ու սուգի էջը փակուելով Սփիւռքի մէջ հայութիւնը վերականգնած էր եւ լծուած էր հայակերտումի, Հայ Դատը սկսած էր ընթանալ դէպի քաղաքականացում: Մինչ հայրենի ժողովուրդը, առաջին անգամ Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին Ապրիլեան Յուշակոթողին շուրջ բռունցքուած՝ խոնարհած էր մեր նահատակներուն յիշատակին:

Այս, մեծ իրադարձութիւն էր խորհրդային միգամած իրականութեան մէջ, ուր դեր ունեցած էին այդ օրերու Խորհրդային Հայաստանի կարգ մը ղեկավարները, մտաւորականութիւնը, հայ եկեղեցին եւ անշուշտ մեր ժողովուրդը՝ իր անբեկանելի կամքով եւ հայկեան ոգիով[12]: Վաթսունամեակին (1975թ.) Սփիւռքի տարածքին ծաւալած քարոզչական եւ դիւանագիտական լայնածիր աշխատանքներուն կողքին, հայ երիտասարդին պահանջատէր կեցուածքը վկայած էր, թէ հայը միա՛յն ժամանակաւորապէս կ'ընդունէր Սփիւռք դառնալ եւ տէրն էր անկորնչելի իր իրաւունքներուն: Եօթանասունամեակին (1985թ.) Հայ Դատի հետապընդման գործընթացի նուաճած ողջունելի յառաջխաղացքը միալար արձագանգած էր, թէ հայութիւնը վճռած է շարունակել իր «Յամառ ու վսեմ» երթը՝ դէպի *«Մի վեհագոյն, մի սքանչելի նպատակ...»*:

Ապա, 1988-ին Արցախեան խիզախ ու անակնկալ պոռթկումը նոր հունաւորում տուած էր Հայ Դատին, վերանորոգած էր պատմական ջարդարարին ու անոր դիւային նորագոյն սադրանքներուն դէմ միակամ

11.- Թէեւ տակաւին կանխահաս է, սակայն ըստ վերլուծաբաններուն, Ռուսաստանի Դաշնութիւն-Ուքրանիա տագնապը, որ գերազանցապէս տնտեսական հիմք ունի, այսօր խախտած է համաշխարհայնացումի տիրապետող դրոյթները, որուն արդէն կանխած էր դարադարձի աշխարհաքաղաքական, տնտեսական, մշակութային նոր պայմաններու հարթակին վրայ՝ ասիական ցամաքամասի տակաւ բարձրացող կարեւորութիւնը, միանշանակ շեշտելով հարաւ-կովկասեան ճակատի բուռն դերակատարութիւնը, ուր տիրող վերիվայրումներէն անմասն պիտի չմնար նաեւ Երկիր դրախտավայր Հայաստանն ու հայկական Արցախը՝ քաղաքականապէս եւ տնտեսապէս:

12.- Ս. Պատարագ մատուցուած է Ս. Էջմիածնի մէջ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի ունեցած է Ապրիլեան Նահատակներու յիշատակին, 1965-ի Հոկտեմբեր 31-ին Ս. Էջմիածնի շրջափակին մէջ կանգնած է Հայոց Ցեղասպանութեան նուիրուած յուշակոթող-խաչքար:

ծառանալու հաստատակամութիւնը, հաւատալով ազատութեան ճանապարհէն ճառագայթող անժամանցելի պատգամին. *«Թշնամին չափազանց անողորմ է, բիրտ ու ոճրագործ. որպէսզի համբերութիւնը շարունակէ առաքինութիւն մնալ, զարկ ուժգին... Զա՛րկ շարունակ, մինչեւ արդարութեան վեմ գործը յաղթանակէ»:*

Պարզապէս հայ ժողովուրդը հայրենիքի թէ Սփիւռքի մէջ այլեւս խորապէս կը գիտակցէր, թէ քաղաքականացած Հայ Դատը եւ մեր Ազգային պահանջատիրութիւնը կենսագործելու միա՛կ ճանապարհը՝ ազատ, անկախ եւ ինքնիշխան Հայաստանն էր:

Հայաստանի անկախութիւնը կանխող տասնամեակներուն եթէ քաղաքական իրադրութիւններուն իբրեւ արդիւնք, Հայ Դատին սեփականատէրը մնացած էր հայ Սփիւռքը, սակայն պատմական պատճառաբանութիւններու խարսխուած ներուժով եւ ազգային յիշողութեան ամէնէն պարզ հասկացութեամբ, հայուն ազատ, անկախ ու ինքնիշխան հայրենիքը իբրեւ իրաւատէրը հայ անուան եւ հայ նահատակներուն, այլեւս իրաւասու դարձած էր պետական բարձրագոյն մակարդակներու, յատկապէս քաղաքական ու իրաւական միջազգային հարթակներու վրայ հետապնդել մեր Դատը, միաժամանակ հզօրացնելով հայկական պահանջատիրութեան լծակները եւ ամրապնդելով Սփիւռք-հայրենիք զուգահեռականութեան արժէչափերը, որոնք հիմնարար կռուաններէն են սկսուած ազգապարծան պայքարը շարունակելու եւ մեր ազգային արժանապատուութիւնը լիագոյն կերպով պահպանելու: Հետեւաբար, հանուր հայութիւնը պահանջատիրական նոր հանգրուանը թեւակոխած էր առաւել լաւատեսութեամբ՝ անկախ Հայաստանի եւ յարանուաճ յաղթանակներու տեսիլքով գօտեպնդուած:

Յստակ է, թէ ՀՀ ներկան ու ապագան պէտք է կերտուէին քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ այլ այժմէական ու արդիական չափանիշերով, բազմապիսի դժուարութիւններով բնորոշուող այսպէս ըսուած փոխանցման շրջանէ մը ետք, երբ մինչ այդ կամայ թէ ակամայ պիտի տուժէինք: Համայն հայութեան համար բախտորոշ այս շրջանին սակայն, մինչ քաղաքական եւ տնտեսական տագնապները արդէն մղձաւանջային եւ գրեթէ պարտուողական դրութիւն ստեղծած են, արդեօ՞ք արդարացի է նաեւ գաղութային դրութիւն ստեղծել եւ «բարի դրացութեան» «բարի» տրամադրութիւններով զոհել Հայկազնեան ցեղի շքեղ դիմագիծն ու յաւերժաբարբառ պատմութիւնը: Ինչպէ՞ս կարելի է մոռնալ Մեծ Եղեռնը, մեր հին ու նոր նահատակներն ու բռնախլուած պապենական հողերը, խեղդել Անլռելի Զանգակատան անլռելի ղօղանջները:

Հանուր հայութեան համար թրքական նախապայմանները անընդունելի են եւ անընդունելի կը մնան մասնաւորապէս ԼՂՀ-ի յանձնումը Ատրպէյճանի եւ Հայոց Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումէն հրաժարումը: Հայ ժողովուրդը իր դարաւոր ու փառաւոր պատմութեան բոլոր հանգրուաններուն՝ յաջողած է համախմբել իր ուժերը, ամրապնդել իր միասնականութիւնը եւ կազմակերպել իր ներուժը, ապացոյցը՝ 1994 թուականին ոսոխին կրած ծանր պարտութիւնն էր, երբ Մայիսի 12-ին կնքուած հրադադարի պայմանագրով հաստատուած էր Ատրպէյճանի պարտութիւնը եւ ՀՀ ու ԼՂՀ միացեալ զօրքերու յաղթանակը, միջազգային ընտանիքին մօտ բարձրացնելով Հայաստանի հեղինակութիւնը՝ որպէս տարածաշրջանային գործօն ու դերակատար, քաղաքական նուաճում մը, որ այսօր ալ ինքզինք կը շեշտէ տարածաշրջանի աշխարհաքաղաքական նոր եւ բարդ պայմաններու բոլորակէն ներս[13]: Այսօր, բաւարար է դուրս գալ ներքին բեւեռացումներէն եւ վստահիլ պայքարի մեր ժողովուրդին անխորտակելի կամքին ու անսպառ կարելիութիւններուն:

Հայաստանի անկախացման նախադրեալներուն հետ համապատասխան, ներկայիս համահաւասար կարեւոր է ՀՀ առաջին 30-ամեակի պատմութեան պարբերացումը, որ հայ պատմագիտութեան կարեւոր առաջնահերթութիւններէն կը հանդիսանայ:

13.- Թշնամին համարձակած էր 2016-ին «ակնթարթային պատերազմ»-ի դիմել, նոյնպէս՝ 2020-ին:

Յատկապէս 1991-2021 թուականներու հանգրուանը բնորոշուած է կարեւոր ու ճակատագրական իրադարձութիւններով, որոնց ժամանակաբովանդակային հանգրուաններու բաժանումը՝ հայոց նոր շրջանի պատմութեան ուսումնասիրութիւնը պիտի դարձնէ աւելի համակարգուած ու ամբողջական:

Կարեւոր հանգամանք է նաեւ այսօր ըստ հնարաւորին խորքային կերպով եւ բազմակողմանիօրէն գնահատել Հայրենիք-Սփիւռք յարաբերութիւններու դերն ու դերակատարութիւնը: Հայաստանի անկախացման եւ ՀՀ ստեղծման պարագային, երբ մեր նորագոյն պետականութեան ընթացքի ճանաչողութիւնը կ'առաջադրէ այդ յարաբերութիւններու հիմնական դրսեւորումները նկատի առնել, որպէսզի ՀՀ պատմութեան շարք մը զարգացումները դառնան առաւել յստակ ու բացատրելի, յատկապէս, որ արդի աշխարհի եւ համայն մարդկութեան համար ապագայէն եկող նորագոյն մարտահրաւէրները՝ 1) Կառավարման արդիւնաւէտ համակարգեր, 2) Ընկերային մեկուսացման հարց, 3) Լարուածութեան եւ վտանգի ու տագնապի համապարփակ զգացումի զարգացում, 4) Ժողովրդավարական գործընթացներու ակնյայտ դանդաղեցում, 5) Գիտաճարտարագիտական յառաջդիմութեան խորացում եւ ընդլայնում, 6) Համաճարակներ, 7) Կլիմայի փոփոխութիւններ եւ անոր հետեւանքները եւ այլն, որոշ պատկերացումներ կու տան նաեւ ՀՀ ապագայէն եկող հիմնական մարտահրաւէրներուն մասին, որոնք միջազգայնագէտներու եւ մասնագէտներու կարծիքով՝ ընդհանուր կերպով կարելի է տեսնել մասնաւորապէս ստորեւ տրուած կէտերուն ընդմէջէն.

ա) ԱՄՆ-ի գլխաւորութեամբ, արեւմտեան աշխարհի յատկապէս ռազմական հզօրութեան վերականգնման պայմաններու հաստատման պարագային, եթէ նաեւ աստիճանաբար վերականգնի ՀՀ տարածաշրջանային միաւորման գործընթացը, կարելիութիւն կրնայ ստեղծուիլ ՀՀ գեռակշռող դերակատարութեան վերաշխուժացման՝ տարածաշրջանէն (Հարաւային Կովկաս) ներս:

բ) Տեղական ռազմական հակամարտութիւններու պայմաններու հաստատման պարագային, ՀՀ հիմնական խնդիրը կը դառնայ անվտանգութեան ապահովումը: Իսկ միջազգային քաղաքական հարթակին վրայ Ռուսիոյ դիրքերուն տկարացումը՝ կըրնայ առաջնորդել ռազմական նոր ուսմունքի (Doctrine) մշակման անհրաժեշտութեան, եւ ուրեմն շարունակուող շրջափակումը կ'արգելակէ ՀՀ տնտեսութեան զարգացումը, կը բարձրացնէ քաղաքական վտանգները, բացասական հետեւանքներ կը ձգէ Արցախեան հիմնահարցի խաղաղ կերպով լուծուելու խնդրին գծով:

գ) Քաղաքակրթութիւններու երկխօսութեան պայմաններու հաստատման պարագային, առաւել հրատապ կը դառնայ ազգի ինքնակայունացման խնդիրը, երբ նոր պայմաններ կը ստեղծուին հայ ժողովուրդի անցեալի, ներկայի եւ ապագայի վերահմաստաւորման խնդրով:

Հետեւաբար, ՀՀ նորագոյն մարտահրաւէրներու ուրուագիծը նուազագոյնը յառաջիկայ տասնամեակին համար կարելի է ամփոփել այսպէս.

1) Կառավարման արդիւնաւէտ համակարգի ստեղծման անհրաժեշտութիւն, որ ժամանակակից տեսական մեկնաբանութեամբ կ'ենթադրէ մտաւոր կարողութիւններու զարգացում եւ ազգի մտաւոր «աղքատութեան» յաղթահարում, որպէսզի կարելի դառնայ յարափոփոխ աշխարհակարգի պայմաններուն մէջ՝ երկարաժամկէտ կառավարման որակեալ համակարգ ունենալ:

2) Մեր տեղը որոշակի դարձնել քաղաքակրթութիւններու երկխօսութեան մէջ, յաւակնելով ինքնուրոյն տեղական քաղաքակրթութեան, որպէսզի ի վերջոյ չնոյնանանք համաշխարհային (Global) ուրիշ քաղաքակրթութիւններու հետ:

3) Ազգի անվտանգութեան ապահովման հարցի պայմաններու մէջ, ֆիզիքական, տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութագիտական անվտանգութեան տարածքներով, նկատի պէտք է առնել նաեւ աշխարհագրական եւ ապակեդրոնացման առանձնայատկութիւնները, որպէս զարգացման հզօրութեան առանցքային փաստարկ:

Եզրակացնելով, ապագայի լուսավառ տեսիլքն է, որ հայ ժողովուրդը պիտի առաջադրէ լուսաշող ապագային, պիտի ձեւաւորէ մեր սպասումներն ու ձգտումները, եւ դառնայ տարուող հայրենանուէր ու ազգանուէր այդ գործը ղեկավարող տոկուն սկըզբունքը:

Հալէպ-Սուրիա

ՄԵՐ ՕՐԱԿԱՐԳԸ
ՍՓԻՒՌՔԻ՞, ԹԷ ՀԱՅԱՇԽԱՐՀԻ

Վրէժ-Արմէն

Կրնա՞նք սահմանել մեր օրակարգը: Փորձե՛լ սահմանել:

Բայց եկէք նախ յստակ բնորոշենք, թէ վերտառութեան այդ «մեր»-ը որո՞ւ կը պատկանի:

Ոմանք կրնան անմիջապէս ենթադրել, թէ խօսքը կը վերաբերի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան, քանի որ դաշնակցական մըն է գրողը, դաշնակցական թերթի մը մէջ է, որ կը գրէ:

Ուրիշներ կրնան այս ստացական ածականը վերագրել Սփիւռքի՝ մեկնելով յօդուածին տիտղոսէն:

Վերջապէս ուրիշներ ալ կրնան, նոյն պատճառաւ, համայն հայութիւնը մտաբերել այդ մէկ բառով, հոմանիշներ նկատելով, անկասկած, Հայաշխարհն ու հայութիւնը :

Բոլորն ալ մասամբ իրաւունք ունին, քանի որ՝

ա) Դաշնակցութեան օրակարգը ուրիշ բան չ՛ենթադրեր եթէ ոչ ե՛ւ Սփիւռքի ե՛ւ Հայաշխարհի հարցերը:

բ) Սփիւռքի օրակարգը չի կրնար անջատուիլ Հայաշխարհի օրակարգէն:

գ) Հայաշխարհի օրակարգն ալ չի կընար գոյութեան իրաւունք ունենալ առանց ներառելու Սփիւռքի հարցերը, եւ Հայաշխարհի կազմակերպութիւնները, որոնցմէ մէկն ալ Դաշնակցութիւնն է:

Բոլորն ալ, սակայն, նաեւ մասամբ կը սխալին՝նոյն տրամաբանութեամբ, քանի որ՝

ա) Սփիւռքի թէ Հայաշխարհի հարցերը միայն Դաշնակցութեան օրակարգին չէ, որ մաս կը կազմեն: Անոնք բոլոր ազգային կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու օրակարգերու *ալֆան* եւ *օմեկան* կը հանդիսանան, թէկուզ տարբեր երանգներով, տարբեր ուժգնութեամբ ու խորութեամբ, յատո՛ւկ ոլորտներու վերաբերեալ, տարբեր մօտեցումներով քննարկուելիք ու լուծուելիք:

բ) Տեսնել վերեւի երկրորդ կէտը…

գ) Տեսնել վերեւի երրորդ կէտը…

Միշտ նոյն տրամաբանութեամբ ալ՝

ա) Այդ չի նշանակեր, որ Սփիւռքի թէ Հայաշխարհի ընդհանրական հարցերուն լուծման որոնումին մէջ պիտի չըլլան նաեւ միայն Դաշնակցութեան, կամ միայն այս կամ այն կազմակերպութեան յատուկ հարցեր՝ առանձնաբար լուծուելիք, որպէսզի ան կամ անոնք ունենան աւելի արդիւնաւէտ գործունէութիւն:

բ) Չի նշանակեր նաեւ, թէ նոյն այդ օրակարգին մէջ պիտի չըլլան միայն Սփիւռքի յատուկ հարցեր, որոնք առանձին լուծումներու կը կարօտին՝ որպէսզի Սփիւռքն ալ աւելի հզօր ու ազդեցիկ դառնայ:

գ) Վերջապէս չի նշանակեր, թէ Հայաշխարհի միւս գլխաւոր բաղադրիչը՝ Հայրենիքը, այսինքն՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Արցախի Հանրապետութիւնը, Ջաւախքն ու մնացեալը, պիտի չունենան

առանձնաբար իրե՛նց յատուկ հարցերը՝ իրենց օրակարգին վրայ:

Ուրեմն այդ «մեր»-ը կը վերաբերի թէ՛ իւրաքանչիւրին եւ թէ՛ բոլորին, սակայն այս յօդուածը փորձ մը պիտի ըլլայ սահմանելու միայն Սփիւռքի օրակարգը՝ Հայաշխարհի ընդհանուր խորապատկերին վրայ. փորձ մը փակելու համար Արամ կաթողիկոսի յայտարարած Սփիւռքի տարին, բայց բանալու համար Սփիւռքի հարցերով աւելի երկարաժամկէտ զբաղելու ժամանակաշրջան մը, հրաւիրելով բանիմաց ընթերցողները, մտածողները՝ ծանօթ ու անծանօթ, որ իրենք ալ իրենց լուման նետեն մտքերու այս համեստ գանձանակին մէջ:

***

Արդ, որո՞նք են Սփիւռքի գլխաւոր հարցերը, որոնք մաս պէտք է կազմեն մեր օրակարգին.

1. Ուժերու եւ ներուժի ճանաչումը. Սփիւռքը ինքզինք պիտի ճանչնայ, գիտնայ արդէն յայտնաբերուած ի՛նչ ուժեր ունի, ի՛նչ ոլորտներու մէջ, եւ տակաւին յայտնաբերուելիք ի՛նչ ներուժ ունի: Ի՞նչ տարբերութիւններ կան հայկական ու այլ սփիւռքներու միջեւ եթէ կրնանք սփիւռք կոչել այլոց արտերկրային հաւաքականութիւնները:

2. Առկայ միջոցներու եւ հնարաւոր նոր միջոցներու ճանաչումը. նոյնպէս՝ ամէն տեսակի, նիւթական ըլլայ, թէ ֆիզիքական, ամէն մարզի ու մասնագիտութեան մէջ: Ճանաչման այս աշխատանքը երբեք պէտք չէ սահմանափակուի լոկ ծանօթ հաստատութիւններու, գործող կազմակերպութիւններու եւ յայտնի անձնաւորութիւններու ստացուածքով ու հնարաւորութիւններով:

3. Ուժերու եւ միջոցներու համադրումն ու համախմբումը՝ հաւաքական ծրագրերու իրագործման ի խնդիր՝ գոյութիւն ունեցող ու տակաւին գոյութիւն առնելիք անհրաժեշտ կազմակերպական կառոյցներով՝ տեղական, շրջանային թէ ընդհանուր առումով: Եւ այս մարզին մէջ հաւանաբար շատ բան ունինք սորվելիք այդ միւսներու «սփիւռքներէն»:

Կարեւոր է, որ կարենանք յստակ տեսնել մեր թերիներն ու պակասները, որոնել անոնց սրբագրութեան ու ամբողջացման ճանապարհները: Ի՞նչ մտայնութիւններ փոխուելու են, ի՞նչ կարծրատիպեր քանդուելու են, ի՞նչ ինքնաքննարկումներ կատարուելու են, որպէսզի բան մը փոխուի մեր իրականութեան մէջ:

Այս առնչութեամբ հետաքրքրական թէկուզ սահմանափակ փորձ մըն է Հայկական Սփիւռքի հարցախոյզ-ը (Armenian Diaspora Survey), Լոնտոնի Հայկական հիմնարկի նախաձեռնութեամբ՝ Հրաչ Չիլինկիրեանի ղեկավարութեամբ ու Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնադրամի օժանդակութեամբ. կարելի է ծանօթանալ անոր արդիւնքներու ամփոփման՝ այցելելով անոր նոյնանուն կայքէջը:

Այս բոլորը իրագործելու համար, կենսական է, որ նաեւ կարենանք համախոհութիւն մը ստեղծել, թէ ի՞նչ է դերը Սփիւռքի՝ Հայաշխարհի ներկայ իրավիճակին մէջ, ազգի գոյութեան պահպանման ու զարգացման տեսակէտէն ըլլայ թէ Հայրենիքի հզօրացման:

Իսկ Հայրենիքը ինք կրնա՞յ դեր մը խաղալ այս առնչութեամբ: Կրնա՞նք բան մը սպասել Հայրենիքէն: Կրնա՞նք հաւատալ, թէ իրարու նեցուկ կանգնելով է, որ պիտի զօրանանք: Այստեղ ընդունինք, որ բան մըն ալ հո՛ն փոխուելու է, որպէսզի նման ակընկալութիւններ կարենանք ունենալ:

Չե՞նք կրնար ի վերջոյ Սփիւռք-Հայրենիք եւ Հայրենիք-Սփիւռք ստեղծել այնպիսի գոյակցութիւն մը, այնպիսի համա՛գոյակցութիւն մը, որ ոչ թէ յաւակնինք մէկը միւսին դաս տալ, մէկը միւսէն ինքզինք գերադաս նկատել կամ մէկը միւսին գործը կատարել, այլ երկուստեք զօրանալ ու մեր Դատը հետապնդել՝ մեր գոյութի՛ւնը ապահովել գալիք դարերուն համար:

Կ՛արժէ այստեղ յիշել Կարօ Արմէնեանի գործածած եզրերը՝ «փոխսնուցիչ սնընդառութիւն» կամ Խաչիկ Տէր-Ղուկասեանի եզրը՝ «փոխներգործութիւն»: Կը նշեմ այս երկու ընկերները, որոնց ունեցած կարծիքներու փոխանակութիւնը իմ վերջին մէկ յօդուածիս առթիւ դրդապատճառն է ներկայ գրութեանս (տես «Մեր մղձաւանջը՝ անզօրութեան զգացումն այս», «Դրօշակ», 2022 Հոկտեմբեր, «Հորիզոն» 2022-11-07, -14):

Այս մտածումները թող մարտահրաւէր մը նկատուին բոլորին համար, բոլորին՝ անոնք ղեկավար ըլլան թէ պարզ գինուոր, մտաւորական ըլլան թէ արուեստագէտ, գիտնական թէ արհեստաւոր, պարզապէս բոլոր անոնց, որոնք ինքզինք հայ կը համարեն:

Խօսինք, վիճինք, հակաճառենք ու համաձայնինք: Ուրիշ ելք չունինք, եթէ պիտի շարունակենք մաս կազմել ազգերու մեծ ընտանիքին:

ՍԹԱՓԻ՛Լ ԵՒ ԱՇԽԱՏԻ՛Լ

Առաքել Արք. Գատեհճեան
Միաբան Կիլիկեան Ուխտին
Անթիլիաս, Լիբանան

«Անորոշութիւններով ու տագնապներով լեցուն Սփիւռքի ներկայ իրավիճակը, մեր ղեկավար մարմիններն ու մտաւորականները պէտք է մղէ իրապաշտ ոգիով ու պատասխանատու մօտեցումով տագնապելու, մտածելու, քննելու, խորհրդակցելու, Սփիւռքի ներկան վերակազմակերպելու եւ ապագան հունաւորող ճամբաներ ու միջոցներ որոնելուց» (Արամ Ա. Կաթողիկոս):

ՆՍՕՍՏ Արամ Ա. շնորհազարդ եւ ազգընտիր Հայրապետը 9 Յունուար 2022-ին իր «մատը վէրքին վրայ» դնելով, 2022 տարին խորագրեց «Սփիւռքի Տարի»: Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին Գահակալը երկու բառերու մէջ ամփոփեց ու մեր աչքերուն առջեւ դրաւ 1915-2022 եւ մանաւանդ՝ 2019-2022 տարիներուն միջեւ երկարող հայ ազգին աննա-

խադէպ ճգնաժամը, ծո՛վ կարիքները, բազմազան մտահոգութիւնները, անքուն պահող հարցերը, մայրենիին դիմագրաւած վտանգները, հայ մշակոյթին բազմաթիւ մարտահրաւէրները... եւ դեռ ինչե՛ր ու ինչե՛ր: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ազգասէր կաթողիկոսը 2022 տարին «Սփիւռքի Տարի» հըռչակելով շտապ արթնութեան կոչ ուղղեց աշխարհի չորս ծագերուն կայք հաստատած

հայութեան՝ Սփիւռքին: Վեհափառը սթափումի ձա՛յն հանդիսացաւ մրափող ու խոր թմբիրի մէջ ընկղմած սփիւռքահայութեան:

Ես անձամբ, նախ իբրեւ Դպրեվանքի աշակերտ, ապա իբրեւ Կիլիկեան ուխտի միաբան, տեսայ, լսեցի ու զգացի Սփիւռքին բարօրութեան համար վեհափառ հայրապետին ապրած ամէնօրեայ տագնապներն ու ցաւերը: Այս առումով հարկ է յիշել Դըպրեվանքի ներկայ տեսուչ՝ Հոգշ. Տ. Պարոյր Վրդ. Շէրնէզեանին հետեւեալ խօսքը. *«Պիքֆայայի վեհարանին գրասենեակին լուսամուտը միշտ բաց է, իսկ լոյսը՝ վառ: Անձնապէս չեմ գիտեր ե՞րբ եւ ո՞ր ժամուն կը մարի: Սակայն գիտեմ, որ այդ սենեակէն ներս տագնապը կ՛եռայ, որպէսզի ձայն դառնայ, իսկ ձայնը՝ պատգամ, պատգամն ալ՝ յոյս»:*

Սփիւռք բառը մեր դիմաց կը դնէ հաստատուն եւ մեծածաւալ արդի Հայոց Պատմութեան հատոր մը, որ հայաբոյր է, առլցուն է ազգասիրութեամբ, հայրենասիրութեամբ եւ հայու արդա՛ր քրտինքով: Հատոր մը, ուր ամէն հայ իր անձին հետ կը հանդիպի: Հատոր մը, որ անցեալին, ներկային եւ ապագային կողմնացոյցն է:

Յաճախ մեր հայ իրականութեան մէջ կայ այն մտածելակերպը, թէ սփիւռքահայութիւնը հայութեան լուսանցքին վրայ գըտնուող իրականութիւն մըն է: Ո՛չ եւ հազա՛ր ոչ: Սփիւռքահայութիւնը միշտ եղած է ու է հայութեան տրոփող ՍԻՐՏը եւ անսակարկելի ԿԵԴՐՈՆը: Ես այսպէս սորվեցայ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մէջ ու այսպէս ալ կը հաւատամ:

Սփիւռքահայութիւնը դարեր շարունակ իր «զաւակներուն բերանէն կտրելով» տուաւ հայրենիքին: Այսօրուան պէս կը յիշեմ, թէ ինչպէս պատանութեանս տարիներուն դրամահաւաքներ կը կազմակերպուէին Հայաստանին եւ մասնաւորապէս Արցախին համար: Սփիւռքահայ հայրենասէրներ սիրայօժար ու սրտաբաց կերպով իրենց փոքր լուման կը դնէին հայութեան գանձանակին մէջ՝ յուսալով, որ իրենց հայրենիքը առաւե՛լ ծաղկուն, առաւե՛լ գեղուն եւ առաւե՛լ կանգուն պիտի տեսնեն: Սա պահուն միտքիս մէջ կու գան Հեթանոսաց Առաքեալին՝ Պօղոսին, հետեւեալ խօսքերը. *«Իւրաքանչիւրը թող տայ՝ նայած իր սիրտի յօժարութեան... որովհետեւ Աստուած զուարթառատ կերպով նուիրողը կը սիրէ»* (Բ. Կորընթացիներուն 9. 7): Բիւր յարգանք ձեզի, ո՛վ ազգասէր հայորդիներ:

Սփիւռքահայութիւնը միայն նիւթական նուէրներ չընծայեց մեր զոյգ հայրենիքներուն, այլ՝ հայրենասիրութի՛ւն, մշակո՛յթ եւ արի՛ւն:

Դարերու ընթացքին Սփիւռքը դարձաւ այն վայրը, ուր հայրենասիրութիւնը առատօրէն կը հայթայթուէր: Սերունդներ աճեցան Ուիլիըմ Սարոյեանի հետեւեալ խօսքով. *«Ձեզմէ շատեր պիտի այցելեն ամբողջ աշխարհ, պիտի տեսնեն շատ գեղեցիկ եւ անուշ տեղեր ու պիտի հասկնան, որ աւելի գեղեցիկ ու անուշ տեղ չկայ, քան հայրենիքը»*: Մանկապարտէզի օրերէս մինչեւ դըպրեվանքեան տարիներս միշտ Արարատ լեռը, եռագոյն դրօշը եւ ՀԱՅ բառը ունեցած եմ աչքիս դիմաց: Սնած, աճած ու ապրած եմ անոնցմով:

Ամեակներ շարունակ Սփիւռքը իր դըպրոցներով եւ յատկապէս Դպրեվանքով, պատրաստեց հայ լեզուն իւրացուցած հայորդիներ: Այսօրուան պէս կը յիշեմ, թէ ինչպէս ամէն առաւօտ Ազգ. Հայկազեան վարժարանին շրջափակին մէջ կ՛երգէինք Ն. Մեզպուրեանի «Ո՛վ Մեծասքանչ Դու Լեզու» բանաստեղծութիւնը: Անոր կրկներգը յատուկ տեղ ունի սիրտիս մէջ.

«Իմ մայրենի քաղցր լեզու,
Կեա՛ց անսասան, կեա՛ց յաւէտ,
Կեա՛ց միշտ լեզուդ իմ հայկարժան,
Կեա՛ց ծաղկալից ծաղկաւէտ»:

Սերունդներ երգեցին, սիրեցին այս բառերը ու հաւատացին իրենց ըսածին:

Տարիներ շարունակ Սփիւռքը իր յատուկ ոճով ներկայացուցած է թատրոններ, պարահանդէսներ, ազգային համերգներ, գիրքի ցուցահանդէսներ եւ դեռ ինչե՛ր ու ինչե՛ր, որոնք բազմաթիւ սերունդներ դաստիարակած են հայկական մշակոյթով:

Սակայն Սփիւռքին դափնեպսակը կը հանդիսանայ ազգին ու հայրենիքին անվիճելիօրէն նուիրուելու գաղափարին սերմանումը հայուն սիրտին մէջ: Քանի՛-քանի՛ հոգեւորական թէ աշխարհական անձինք Սփիւռքէն հայրենիք փութալով իրենց անձը իբրեւ մատաղ ընծայած են, որպէսզի մեր այսօրուան հայրենիքը ապրի: Կ՛արժէ թիւերն ու գնահատականները ունենալ մեր դիմաց՝ անդրադառնալու համար, որ դարերու ընթացքին սփիւռքահայութիւնը ի՞նչ տուաւ հայութեան ու հայրենիքին համար:

Այս բոլորը իմանալով մէկ բան կը հաս-

կնանք. Սփիւռքը դարերու ընթացքին դարձաւ նոր Հայաստան մը, ուր ամէն ինչ հայկական է ու հայաբոյր:

Ի՞նչ պատահեցաւ: Ինչո՞ւ այս բոլորը հետզհետէ անցեալ կը դառնան: Ինչո՞ւ օտարին մշակոյթը աւելի սկսանք սիրել: Ո՞ւր է այսօր մեր հայրենասիրութեան ոգին, մայրենի սուրբ լեզուին պաշտամունքը, հայ մշակոյթին կապուածութիւնը…

Այսօր սիրտի կսկիծով կը տեսնեմ մեր երբեմնի կանգուն, ծաղկուն եւ հայաբոյր Սփիւռքին յամրընթաց քայքայումը: Վտանգին սպառնալիքը կասեցնելու համար, Հայոց Հայրապետը կ՚առաջարկէ. *«Անորոշութիւններով ու տագնապներով լեցուն Սփիւռքի ներկայ իրավիճակը, մեր ղեկավար մարմիններն ու մտաւորականները պէտք է մղէ հրապաշտ ոգիով ու պատասխանատու մօտեցումով տագնապելու, մտածելու, քննելու, խորհրդակցելու, Սփիւռքի ներկան վերակազմակերպելու եւ ապագան հունաւորող ճամբաներ ու միջոցներ որոնելու»:*

Տագնապիլ, մտածել, քննել, խորհրդակցիլ…

Ահաւասիկ լուծումը ձերբազատելու համար մեզի բաւականաչափ մօտեցած վտանգէն:

Հայոց Հայրապետին խօսքը միայն ղեկավար մարմիններուն ու մտաւորականներուն չէ ուղղուած, այլ՝ Սփիւռքի մէջ ապրող իւրաքանչիւր հայորդիի: Ամէն մէկս իր դերը ունի, որմէ պէտք չէ փախուստ տալ: Ինչպէս, որ անձ մը մեղաւոր եւ գործակից կը նկատուի, երբ ոճիրի մը ականատես ըլլայ եւ պետութիւնը չտեղեկացնէ, այնպէս ալ իւրաքանչիւր սփիւռքահայ, որ փախուստ կու տայ Սփիւռքի վերականգման գործընթացէն, մեղաւոր եւ գործակից է Սփիւռքի քայքայման:

«Սփիւռքի Տարի»-ն միայն 2022-ի նեղ սահմաններուն մէջ պէտք չէ մնայ: Վա՛յ մեզի, հազա՛ր վայ, եթէ 2023-ին «Սփիւռքի Տարի»-ն մոռնանք: Սփիւռքահայերուս համար ամէն օր պէտք է «Սփիւռքի Տարի» ըլլայ: Եթէ այդպէս չմտածենք, «Սփիւռքի Տարի»-ն պարզապէս օդին մէջ տատանող գաղափար մը կը մնայ, իսկ «դանակը մեր ոսկոր»-ին մէջ աւելի խոր կը մտնէ:

Սփիւռքը վերականգնելու համար պէտք չէ սպասենք դուրսէն մեզի «խելք տուող»-ներու կամ «օժանդակող»-ներու: Սփիւռքը Սփիւռքով միայն կարելի է վերականգնել: Այդ մէկը իրականացնելու համար պէտք է միաբանիլ, համագործակցիլ, քննել, զննել, խորհրդակցիլ եւ գործել:

Արդէն ուշացած ենք: Սթափի՛նք, միաբանի՛նք եւ աշխատի՛նք վասն Սփիւռքի փըրկութեան եւ բարօրութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՍՓԻՒՌՔԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

Խ. Տէր Ղուկասեան

«Գրականութիւնը եւս մտածողութեան ձեւ մըն է, եւ ամէնէն հիմնականներէն, եւ չեմ կարծեր որ աշխարհը անկէ կրնայ հրաժարիլ, յատկապէս որովհետեւ գրական մտածելակերպը,– պատումներու, պատմուածքներու, չափածոյի, երկխօսութեան կամ մենախօսութեան ձեւով,– արդէն շատ դարերէ ի վեր մեզի հետ է: Բաներ կան որ գիտենք միայն որովհետեւ գրականութիւնը մեզի ցոյց տուած է, կամ թոյլատրած է որ գիտակցինք անոնց մասին եւ ճանչնանք զանոնք»: Խավիէր Մարիաս, «Աղքատ Համբնկնում մը», Էլ Փաիս, 15 Դեկտեմբեր 1997 (Javier Marias, «Un pobre cerillo», El Pais, 15 de diciembre 1997)

«Բա՛ւ է աշխարհում անվերջ թափառող
Հարազատներին
Հայրենի երկրում տալ մի պատառ հո՛ղ.
Թէկուզ եւ փոքրիկ, թէկուզ եւ խոպան,
Թէկուզ եւ լինի նա մութ գերեզման,
Տալ մի պատառ հո՛ղ,
Որպէսզի օտար ու ցուրտ հողերում
Մեր մեռելների հոգին չմսի.
Տալ մի պատառ հո՛ղ,
Որպէս զի դողդոջ մեր մանուկների
Վարդ շրթների վրայ,
Չսառի մեր բարբա՛ռը հնօրեայ...» (Անդրանիկ Ծառուկեան, Թուղթ առ Երեւան, 1945)

«Ամբողջ երեսուն տարի Սփիւռքը իր կարելին եւ անկարելին ըրաւ Հայաստանի համար, շատ յաճախ «իր բերնէն կտրեց» Հայաստան ղրկելու, ինչպէս էր պարագան կարգ մը անգլերէն հանդէսներու, որոնք թէեւ շատ կարեւոր էին հայ գրականութիւնը տարածելու առումով (RAFT, Ararad), բայց դադրեցան:

Փոխարէնը ի՞նչ ուզեց Սփիւռքը Հայաստանէն. ուզեց որ իր հայրենիքը բարգաւաճ ըլլայ, ուզեց որ ապահով ըլլայ այսօրուան եւ գալիք սերունդներուն համար,– մանաւանդ որ երեք կողմէ թշնամիներով շրջապատուած է,– ուզեց որ այս երկիրը լաւագոյնը ըլլայ իրեն եւ բոլոր հայերուն համար, առանց մենք-դուք-ի, ներս-դուրս-ի, ախպարներու թէ արեւելա-արեւմտա-ի տարբերութիւններուն:» (Մարուշ Երամեան, «Շարունակուող աղէտներ», «Գանձասար», 23 Սեպտեմբեր 2022)

Եօթանասունեօթ տարիներ կը բաժնեն այս երկու պարբերութիւնները երկու տարբեր գրութիւններու մէջ, առաջինը ընդարձակ քերթուած, երկրորդը՝ յօդուած, բայց երկու գրութիւններն ալ միեւնոյն միտք ի բա-

նին կ՚արտայայտեն՝ «ի՞նչ ուզեց Սփիւռքը Հայաստանէն», ինչպէս բառացի բանաձեւուած է երկրորդ գրութեան մէջ:

Թուղթ առ Երեւանը Անդրանիկ Ծառուկեանի պատասխանն է Գէորգ Աբովի «Մենք չենք մոռացել» չափածոյ գրութեան, որ խորհրդահայ հակադաշնակցական ամբողջ գրականութեան մէջ թերեւս ամենէն Ստալինաբոյր կտորն է: Բայց ճիշդ չէ Ծառուկեանի պատասխանը ընկալել նեղ կուսակցական պարունակին մէջ: Թուղթ առ Երեւանը գրուած է ոչ միայն որպէս պաշտպանութիւն Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութ-

եան, միաժամանակ արտայայտած է նաեւ Սփիւռքեան ամբողջ էթոս մը, որ Ցեղասպանութեան վերապրած սերունդին եղած է. հայրենիք վերադառնալու իրաւունք եւ կարելիութիւն, առանց որուն «մեռելների հոգին» կը մսի օտարութեան մէջ, իսկ մատղաշ սերունդները կը մոռնան իրենց լեզուն:

Թուղթ առ Երեւանը լոյս տեսած է Խորհրդային Հայաստանի ղեկավարութեան նախաձեռնած Ներգաղթէն մէկ տարի առաջ: Որեւէ սփիւռքահայ որ փափաքէր արձանագրուիլ ներգաղթողներու ցանկին պարտաւոր էր փաստել որ կապ չէ ունեցած կամ կապերը խզած է Դաշնակցութեան հետ, յաճախ հրապարակային կերպով: Իսկ եթէ այդ պայմանաւորումը չըլլար, եթէ Ներգաղթը խտրականութիւն չդնէր Դաշնակցականի եւ ոչ-Դաշնակցականի միջեւ, արդեօ՞ք աւելի զանգուածային կրնար ըլլալ այն, արդեօ՞ք կրնար նուազ թշուառ եւ մինչեւ իսկ ողբերգական ըլլալ ներգաղթածներուն հետագայ ճակատագիրը, եւ արդեօ՞ք Դաշնակցութեան եւ իր համակիր լայն զանգուածին համար իրականացած կ՚ըլլար Ծրագրային առնուազն մէկ դրոյթ՝ հայահաւաքը: Հարցումներ են որոնց պատասխանը միայն հակաիրողական (counterfactual) մտամարզանք կրնայ ըլլալ:

Յատկանշականը սակայն Ծառուկեանի քերթուածին մէջ Սփիւռքին համար հայրենադարձութեան իրաւունքէն եւ կարելիութենէն անդին հայրենիքէն ոչինչ ուզելն է: Սփիւռքի մէջ արեւմտահայերէնով գրականութեան ամենէն կարկառուն դէմքերէն Ծառուկեան, քերթուածը գրած է արեւելահայերէն, շատ հաւանաբար զայն ընկալելի դարձնելու համար Աբովին, օրուան խորհրդահայ մտաւորականութեան ընդհանրապէս, եւ թերեւս օր մը այն հասնէր հայրենի լայն զանգուածներու: Արեւմտահայերէնը, փաստօրէն, այնքան ալ հրամայական չէր թուեր սփիւռքահայ մտաւորական-բանաստեղծին որքան հայրենադարձութիւնը, հոգ չէ թէ այն «հնօրեայ բարբառը», որ հայրենադարձուած մատղաշ սերունդին շրթերուն պիտի հնչէր ըլլար արեւելահայերէնը: «Սփիւռք» հասկացութիւնն ինքնին որպէս յղացք, որ պիտի կազմաւորէր իր ուրոյն յարացոյցը, հազիւ թէ շրջագայութեան մէջ դրուած էր Երկրորդ Աշխարհամարտի աւարտին:

Մարուշ Երամեան կը գրէ անկախութեան երեսունմէկ տարիներու փորձառութեամբ, ընդ որում Սփիւռքը ոչ միայն անշահախնդիր այլեւ յաճախ ի վնաս իրեն անկախ Հայաստանին ղրկեց ամէն ինչ, եւ փոխարէնը ոչինչ ուզեց բացի որ հայրենիքը ապահով եւ բարգաւաճ ըլլայ, ըլլայ հայրենիքը համայն հայութեան: «Չեղաւ», դիտել կու տայ յօդուածին մէջ, քանի որ հայրենիքը բարգաւաճ ու ապահով չէ, իսկ ներազգային ոլորտին մէջ չկան միասնականութիւնն ու փոխադարձ վստահութիւնը: Հետեւաբար՝ «ի՞նչ ընենք» հարցումը ինքզինք կը պարտադրէ:

Կը մնայ որ առաջին դէմք յոգնակի այդ «մենք»-ը, որուն ուղղուած է արդէն կայացած Սփիւռքի արեւմտահայերէն գրականութեան ամենաներկայացուցիչ դէմքերէն մէկուն բանաձեւած հարցումը, խնդրայարոյց է տակաւին: Պիտի ենթադրել որ Մարուշ Երամեան «մենք»-ով կը հասկնայ համայն հայութիւնը, այնպէս ինչպէս Սփիւռքը տասնամեակներ իտէալականացուցած էր իր ազգային-հաւաքական ինքնութիւնը՝ *«առանց մենք-դուք-ի, ներս-դուրս-ի, ախպարներու թէ արեւելա-արեւմտա-ի տարբերութիւններուն»*, կրկնելու համար իր բառերը:

«Շարունակուող աղէտներ» յօդուածի լոյս ընծայումէն մէկ ամիս անց, Հոկտեմբեր 28-31, 2022-ին, տեղի ունեցաւ ՀՀ Սփիւռքի Գործերու Գլխաւոր Յանձնակատարի կազ-

մակերպած Համաշխարհային Հայկական Գագաթնաժողովը: «Նոր ձեւաչափ»-ով, ինչպէս Գլխաւոր Յանձնակատարի Գրասենեակը ամիսներ առաջ ծանուցեց, այս միջոցառումը ինքզինք ներկայացուց որպէս 1999-էն ի վեր կազմակերպուող Հայաստան-Սփիւռք Խորհրդաժողովներէն խզում, որպէս «առաջին» գագաթնաժողով: Ընդորում, Սփիւռքէն հրաւիրուած մօտ 600 մասնակիցները ստացած էին անհատական հրաւէրներ, իսկ սփիւռքեան կառոյցները, որոնք սփիւռքեան համայնքներու հիմնասիւներն են, անտեսուած էին, եւ այս՝ ոչ թէ պայմանական այլ որպէս քաղաքականութիւն: Այլ խօսքով, պաշտօնականացուած է Սփիւռքի հանդէպ թիրախաւորուած խտրականութեան նորագոյն դրսեւորում մը, ոչ այքան «մենք-դուք» կամ «ներս-դուրս» կտրուածքով որքան Երեւանէն «Սփիւռք»-ը (վերա)սահմանելու փորձով համաձայն օրուան իշխանութիւններու պահանջներուն եւ ուղղութիւններուն:

Առ այդ, թերեւս ժամանակն է, որ կայացած Սփիւռքը, աշխարհացրիւ համայնքները որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի իր կազմաւորման եւ զարգացման պատմական եզակի գործընթացը եւ, շնորհիւ իր կառոյցներուն եւ կազմակերպութիւններուն կը շարունակէ յարատեւել, «մենք»-ը սահմանէ ուրոյն, Սփիւռքեա՛ն, օրակարգի մը տրամաբանութեամբ, եւ Մարուշ Երամեանին հարցումը վերաբանաձեւէ ներկայի եւ մօտիկ ապագայի համար.

- Ի՞նչ կ՛ուզէ/կրնայ ուզել Սփիւռքը Հայաստանէն:

Այս եղանակով բանաձեւուած հարցումը նախ կ՛ենթադրէ կոտրել «մենք»-ը բացառաբար ազգային հաւաքական ինքնութեամբ սահմանելու *թակոյն*: Սփիւռք ըլլալու գիտակցութիւն մը եղած է գոյավիճակային ինքնութեան իմաստով 1960-1980 թուականներուն, կազմաւորուած է օրին իրենց մտահորիզոնը բաց պահած, աշխարհի իմաստասիրական թէ քաղաքական յառաջդիմութեանց հաղորդակից ու մասնակից մտաւորական ընտրանիի մը կողմէ, որ վանեց ուծացման ու «ճերմակ ջարդ»-ի ուրուականը, եւ չվախցաւ ընդունիլ փոփոխութեան անհրաժեշտութիւնը, որ յատուկ է ամէն կենդանի ինքնութեան: 1988-1994 տարիներուն, Ղարաբաղեան Շարժումը, երկրաշարժը, Հայաստանի անկախացումն ու Արցախեան առաջին պատերազմը «միացում» կարգախօսին տուին անխնդրայարոյց իրականութեան մը յատկանիշը, որ հիմնականին մէջ հետեւանք էր Սփիւռքի մէջ տիրող համատարած խանդավառութեան: Առ այդ, Սփիւռքի կառոյցները պահող կազմակերպութեանց ղեկավարութիւնները Սփիւռք ըլլալու գիտակցութիւնը պայմանաւորեցին Հայաստանի մէջ որոշուած Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններով, եւ ոչ թէ ուրոյն օրակարգով:

Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններու զարգացումը քննական/քննադատական մօտեցումով արդէն արծարծուած է բազմիցս, սակայն այդ արդէն աւելի քան երեսնամեայ զարգացման մէջ Սփիւռքին «ուզած»-ը ոչ իսկ բանաձեւուած է քննարկումի դրուելու համար: Աւելի պարզ՝ Հայաստան վերադարձած սփիւռքեան կազմակերպութիւններէն ոչ մէկը առ այսօր համարձակած է վերլուծել թէ ինչ եղած է Հայաստանի մէջ իր ներկայութեան եւ գործունէութեան անդրադարձը սփիւռքեան կառոյցներուն մէջ իր դերակատարութեան վրայ: Դրական ի՞նչ տեղաշարժ եղած է նախ Սփիւռքի մէջ սեփական հաստատութեան զարգացման համար, ապա նաեւ Սփիւռքի լայն իմաստով զօրաշարժի կազմակերպումի մէջ իր դերակատարութեան ու վարկի յաւելման իմաստով: Այդ նախանձախնդրութիւնը չկայ երկու պատճառով: Առաջին, Սփիւռքեան ոչ մէկ կազմակերպութիւն ինքզինքին թոյլ տուած է հարց տալ թէ հայրենիքը ի՛նչ կընայ տալ Սփիւռքին, եւ երկրորդ, Սփիւռքեան օրակարգի բացակայութեան ոչ իսկ մտածած է թէ ի՛նչ կրնայ ուզել հայրենիքէն: Հետեւաբար, զարմանալի չէ բնաւ, որ համաձայն Հայկական Սփիւռքի Հարցախոյզին, Սփիւռքի մէջ տեսլական ունեցող ղեկավարութեան բացակայութիւնն է ամէնէն մեծ բացթողումը: Ինչ որ սկզբունքով պէտք է մտահոգէ համայնքային կառոյցներու մէջ ղեկավար դիրք ու դերակատարութիւն ստանձնած բոլոր կազմակերպութիւնները:

Հայաստանէն Սփիւռքի ակնկալածին եւ ակնկալիքին մասին վերը բանաձեւուած հարցումը նաեւ կ՛ենթադրէ Քոփերնիկեան յեղաշրջում մը՝ Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւնները վերախմբագրելու որպէս Սփիւռք-Հայաստան յարաբերութիւններ: Առաջին հայեացքով տարբերութիւն չկայ, եւ իտէալական է որ չըլլայ: Բայց երկու խմբագ-

րումներու տարբերութիւնը միայն շարադրական բնոյթի չէ: Կ'ենթադրէ աշխարհահայեցք, դիտանկիւն եւ հարցի մօտեցման մեկնակէտ: Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւնները միշտ եղած են եւ կը մնան: Մինչեւ հիմա այդ ուղղութեամբ սահմանուող յարաբերութիւններն էին, որոնք Սփիւռքի օրակարգը կը ճշդէին, եւ այսօր, ի դէմս Սփիւռքի Գործերով Յանձնակատարի մշակելիք ռազմավարութեան (ուրիշ մը եւս...),

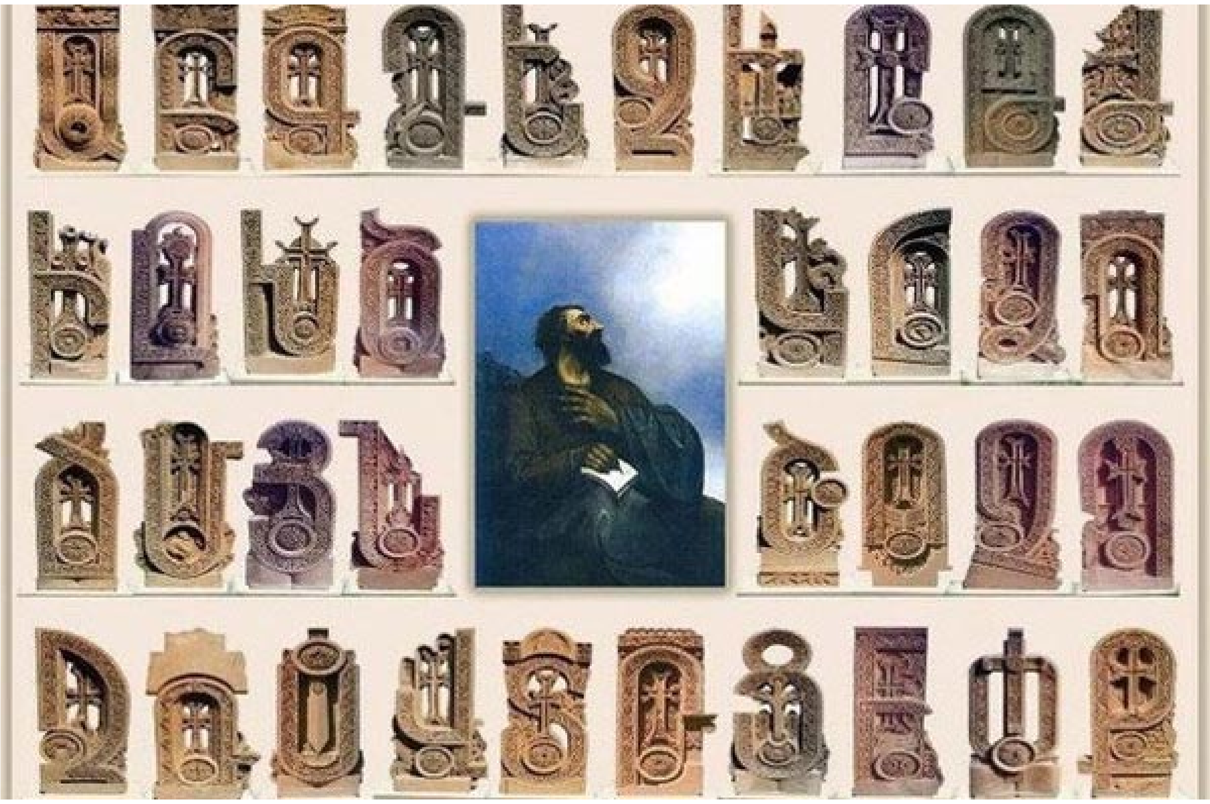

այդ մէկը առաւել ներկայ է իշխանապետական օրակարգին վրայ, իր հետապնդած յայտնի եւ թաքուն նպատակներով: Սփիւռք-Հայաստան յարաբերութիւնները ցարդ չեն բանաձեւուած, որովհետեւ Սփիւռքը երբեք չէ դրած Հայաատանէն իր ակնկալածին եւ ակնկալելիքին մասին հարցումը: Այդ մէկը ոչ միայն պէտք չէ սպասել որ Հայաստանէն որոշուի, այլ խիստ վերապահութեամբ պիտի վերաբերիլ նման որեւէ առաջարկի: Հայաստանի մէջ անկախ պետականաշինութիւնը ոչ միայն իր աւարտին չէ հասած, այլ յետընթաց ապրած է:

Աւելին, անկախութենէն ի վեր պետականաշինութեան գործընթացը երբեք չէ յաջողած պետութիւնն ու օրուան իշխանութիւնը իրարմէ բաժնել, ստեղծել կայուն եւ գոյատեւող պետական հաստատութիւններ, ինչպէս նաեւ ապահովութեան եւ զարգացման ազգային ռազմավարութիւն, ուր Սփիւռքին տեղը հայեցակարգուած ձեւով ամրագրուած ըլլայ: Ամէն ինչ եղած է հռետորաբանութեան մակարդակով, ներառեալ երբ փաստաթուղթեր պատրաստուած են: Ինչպէս նախկին խորհրդային տարածքի երկիրներու եւ ընկերութիւններու մեծ մասին պարագան է, Հայաստանի մէջ եւս օրուան իշխանութիւնն է, որ կը պայմանաւորէ պետականութիւնը: Փաստօրէն, 1996, 1998, 2008 եւ 2018 տարիները կը վկայեն որ պետական մեքենային տիրացած որեւէ քաղաքական ուժ պատրաստ չէ կամովին հեռանալու իշխանութենէ առանց սահմանադրական կարգի խախտումի: Ընդհակառակն՝ պատրաստ է բռնաճնշումներու գնով, ընդհուպ մինչեւ արիւնահեղութիւն, վտանգի տակ չդնել իշխանութեան մեքենային տիրապետումով իր ձեռք բերած առանձնաշնորհումները, եւ ի մասնաւորի, տնտեսութեան տիրապետած մեծ կապիտալի վրայ վերահսկողութիւնը:

Այս պայմաններուն մէջ Սփիւռքի մասնակցութիւնը պետականաշինութեան կամ երկրի քաղաքական զարգացման ոչ միայն ինքնախաբէութիւն է, այլ իր արդէն սակաւ մարդուժի թէ ֆինանսական աղբիւրներու մսխում: Սփիւռքը շատ կարեւոր մասնակցութիւն բերաւ անկախութենէն յետոյ պետականաշինութեան գործին: Առաջին ար-

տաքին գործոց նախարարին սփիւռքահայ ըլլալը ինքնին ամբողջ խորհրդանիշ մըն է, եւ եթէ միայն ի մտի ունենանք թէ անկախութենէն յետոյ որքան արագօրէն Հայաստանը դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններ բացաւ աշխարհի չորս կողմը, թերեւս հասկնանք պետականաշինութեան մէջ տարբեր համայնքներու շատ ճշգրիտ ներդրումներէն մէկը: Բայց այդ այսօր հազիւ թէ արձանագրուած է հայրենի քաղաքական վերնախաւի գիտակցութեան մէջ: Անոնցմէ ոչ ոք մինչեւ Քառասունչորսօրեայ Պատերազմ եւ անկէ յետոյ ալ կը նշէ Սփիւռքը որպէս փոքր, աշխարհաքաղաքականօրէն մեկուսացած, խոցելի ու դէպի աշխարհ բացուելու շատ սակաւաթիւ ճամբաներ ունեցող երկրի ու տկար պետութեան մը համար, միայն համաշխարհային մասշտապով կայացած եւ զօրաշարժի ատակ համայնքներն են, որոնք միջազգային յարաբերութիւններու մէջ այդ երկրի հանդէպ հետաքրքրութիւն կրնան ստեղծել: Կը նշուի Արցախը, Զանգեզուրը, թերեւս Մեծամօրի ատոմակայանը, մինչ Սփիւռքի գործօնը կը նկատուի ինքնստինքեան հասկնալի: Կը մնայ անդրադառնալ, որ այդ «ինքնստինքեան հասկնալի»-ն իր մէջ կը ներփակէ Սփիւռքի կարեւորութեան ակամայ թէ հաշուարկուած անտեսում… Ոմանք նոյնիսկ չեն վարանիր յայտարարելու որ Սփիւռքի գործօնը «գերարժեւորուած» է:

Կրնայ առարկուիլ որ Քառասունչորսօրեայ Պատերազմի պարտութեան շարունակուող աղէտի պայմաններուն մէջ, երբ հայրենի պետականութիւնը բառացիօրէն անհետացման վտանգի դէմ յանդիման կը գըտնուի, պետութեան փրկութիւնը առաջնահերթային կը դառնայ: Թերեւս: Բայց երբ այդ «փրկութեան» գործին մէջ Սփիւռքի դերին մասին մտածենք, չենք կրնար շրջանցել ինքզինք պարտադրող հարցում մը. Հայաստանի պետական մեքենային մէջ խօսքով եւ քուէով ներկայացուցչական մասնակցութեան ոչ մէկ լծակ ունեցող Սփիւռքը գործնական ի՞նչ ներդրում կրնայ ունենալ եւ այլընտրանքային առաջարկներով հանդէս գալ: Աւելի՛ն, անկախութենէն ի վեր ինքզինք պարտադրած պետականաշինութիւն յղացքը այնքան *փէթիշացած* է, որ թոյլ չէ տուած տեսնել ազգակերտումի անհրաժեշտութիւնը, ընդ որում՝ Սփիւռք-Հայաստան համարկումը ամենալայն իմաստով, թէ՛ հայրենիքի եւ թէ՛ ալ Հայաստանէն տնտեսական պատճառներով արտագաղթած հայրենակիցներուն ընդունած երկիրներու տեղւոյն կայացած հայ համայնքներուն մէջ: Սփիւռք-Հայաստան համարկումը անպայմանօրէն պետական հովանաւորութեան պէտք չունի, եւ ինչ որ չափով անկախ է պետականաշինութենէն: Սփիւռքի դասական կառոյցներէն դուրս արդէն բազմաթիւ ոչ- կառավարական կազմակերպութիւններու, ֆոնտերու, յատուկ օրակարգով առաջացած խմբաւորումներու թէ ակադեմական նախաձեռնութիւններու աշխուժացումը կու գան յուշելու որ ազգակերտումը առաջին հերթին հարկ է ընկալել ոչ-պետական մակարդակով, քաղաքացիական հասարակութեան շրջանակներու մէջ, ուր եւ Հայաստան-Սփիւռք համարկումի ամենէն յաջող փորձերը կատարուած են:

Շատ կարեւոր է որ ասոր գիտակցին Սփիւռքի կառոյցներու պահպանման ու զարգացման պատասխանատուութիւնը ունեցող կազմակերպութիւնները, որոնց մօտ կարծես տիրական է «պետականօրէն մտածել»-ու հակում մը, որ անխուսափելիօրէն հետամուտ պիտի ըլլայ «կեդրոն»-ի մը փնտռտուքին: Այդ մէկը տեսանելի է Սփիւռքի արդէն ժամանակավրէպ ու ձանձրացուցիչ խօսոյթին մէջ, ուր երբեմնի հայապահպանման հայեցակարգի յատուկ պատկերաւոր բանաձեւումներ կը շարունակեն յամենալ: Մարտահրաւէրը, սակայն, Սփիւռքի ընկալումն է իր բազմազանութեան մէջ որպէս համաշխարհային ցանց, եւ այդ տրամաբանութեամբ հաւաքական գիտակցութեան կերտումը եւ, աւելի ճշգրիտ, ուրոյն օրակարգի հասարակաց նուազագոյն յայտարարներու բանաձեւումը: Միայն Սփիւռքի օրակարգի առկայութեան կարելի է Սփիւռք-Հայաստան յարաբերութիւնները սահմանել որպէս այդ օրակարգի կէտերէն մէկը:

Աւելի քան երեսուն տարիներու ընթացքին Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններու տրամաբանութեամբ մտածող սփիւռքեան կառոյցներու ղեկավարութիւններուն համար թերեւս դժուարանայ արմատական փոփոխութիւն մը անմիջական կերպով: Գրականութիւնը, իմացական թէ երեւակայական, կրնայ ըլլալ մեկնակէտ գոնէ կազմաւորելու եւ զարգացնելու համար Սփիւռքի օրակարգի խօսոյթ մը, «մենք»-ի վերասահմանում մը՝ որպէս Սփիւռք ըլլալու գիտակցութիւն:

ՈՒՇԱՑԱԾ ԵՆՔ՝ ԱՅՈ՛, ԱԿԱՅՑ ՏԱԿԱՒԻՆ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՉԷ...

Մարիա Գաբրիէլեան

Տակաւին կը շարունակենք որոնումները, կը շարունակենք ելքեր գտնել կացութիւններու որոնց նմանօրինակները յաճախ կրկնուած են մեր պատմութեան մէջ: Կը շարունակենք կազմել պատճառաբանութիւններու էջեր, յանցապարտներու ու անպարտներու ցուցակներ, անդորրագիրներ եւ դատավճիռներ, եւ այսքան... Այստեղ մեր աշխատանքը կանգ կ'առնէ ու ալ չենք մտածեր յաջորդ անգամ այս կացութեան չմատնուելու, այս անդունդը չիյնալու, այս սխալները չգործելու համար հարկաւոր ուղին բռնելու համար ծրագիրներ մշակելու մասին: Յանկարծ նոր ծագող արեւուն հետ վարագոյր կը քաշենք մեր անցեալին վրայ ու բան մը չեղածի նման նոր կեանք կը սկսինք: Այո՛, շատ լաւ բաներ են երէկուան փորձանքին վրայ ողբալու փոխարէն յուսադրութեամբ լիցքաւորուելով կրկին ոտքի ելլելն ու շարունակել ապրիլը, սակայն ոչ նոյն ճամբայէն, որ մեզի պիտի առաջնորդէ դէպի նոյն խորխորատը:

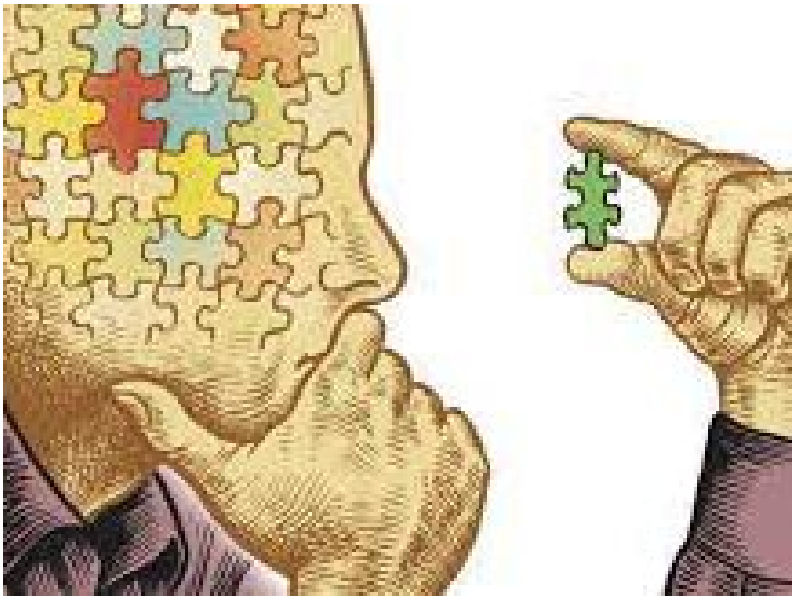

Յաճախ կը մտածէի, որ ինչպէս շարունակած ենք Ապրիլ 1916-ին, 1917-ին, 1918-ին եւ յաջորդող քանի մը տարիներուն: Կը մտածէի, որ հաստատ այդ օրերուն տօնախմբութիւններ չենք կազմակերպած, տօնաճառեր չենք զարդարած, սեղաններ չենք պատրաստած, այլ յարգած ենք նահատակներու յիշատակը եւ հողի ու հոգիի կորուստները չեն արտօնած, որ խրախճանքներով զբաղինք: Սակայն անցնող երկամեակին մեր կացութեան ականատես ըլլալէ ետք նոյն բանը չեմ կրնար մտածել այսօր: Չեմ կրնար մտածել նոյնը երբ կը տեսնեմ, որ մէկ օր հող ու հոգի կը յանձնենք եւ յաջորդ օրը ամանորեան մըթնոլորտ կը պատրաստենք, մէկ օր անճանաչ դիակներով կը զբաղինք, յաջորդ օրը տօնաճառ կը յարդարենք, մէկ օր անհող ու անտուն մնացած հայրենակիցի ցասումով կը տանջուինք, յաջորդ օր ցասումն ու անոր պատճառ դարձողը մոռնալով խրախճանքներու մանրամասնութիւնները կը քննարկենք:

Սփիւռքը կ'այպանէ հայրենիքը, հայրենիքը կը մեղադրէ Սփիւռքը, եւ անոնց միջեւ վերջին տարիներուն գոյացած վիհը աւելի կը խորանայ, կը խորանայ եւ կը հեռացնէ հազիւ իրար մօտեցած մատները...

Կը հիանաս Սփիւռքի տարածքին գոր-

ծող ազգանուէր ե՛ւ կազմակերպութիւններով, ե՛ւ անձնաւորութիւններով, կը մտածես, որ երբ ասոնք կողք կողքի կենան, լեռներ կրնան բարձրացնել իրենց գիտութեամբ, գաղափարներով, նորարարութիւններով, հմտութիւններով ու հանճարով, սակայն իրականութիւնը այլ իրողութեան դիմաց կը դնէ քեզ:

Տարիներու թաւալումին հետ մազաչափ անգամ չենք փոխուած, չենք ուղղած մեր սխալները, չենք կոփած մեր կոպտութիւնները ու չենք խոստովանած մեր սխալները:

Շուրջ վեց դար անկախութենէ զրկուած ենք, մենք մեր հողերուն վրայ օտարացած ենք, սակայն չենք գնահատած պահուան ծանրութիւնը եւ մեր եսերը յանուն ընդհանրական շահին զիջելով՝ միասնականութեան փողը չենք հնչեցուցած: Ունեցած ենք հզօր ղեկավարներ, անկոտրում կամքով, անյաղթ բազուկով, անմրցելի իմաստութեամբ ղեկավարներ, սակայն ձախողած ենք երկիրն ու ազգը միաւորելու սրբազան առաքելութեան մէջ եւ արդիւնքով կորսնցուցած ենք սրբութեան սըրբոցները:

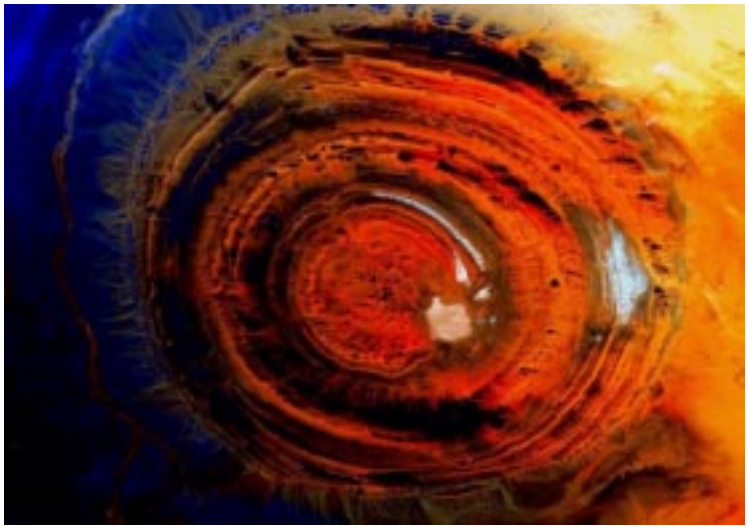

Այսօր նոյն վիճակին մէջ ենք, կը կորսընցնենք հայրենիք ու սերունդ, չենք սթափիր ու ուշքի չենք գար եւ հետզհետէ կը մօտենանք ընկրկումի եզրին:

Մեր արձակած որակումները եւ կատարած գնահատականները անհետեւանք կը մնան, չեմ գիտեր վաղը ինչ պատասխան կրնանք տալ այն սերունդին, որ հարց պիտի տայ արեամբ վերադարձուած հողը օր ու գիշերուան մէջ թշնամուն նուիրողին հանդէպ մեր որդեգրած կեցուածքին մասին: Պիտի կրնա՞նք նայիլ անոր աչքերուն եւ պատասխանել, որ կեցուածք ունեցանք, սակայն խօսքի սահմաններէն չանցանք... Պիտի կրնա՞նք նայիլ անոր աչքերուն եւ հողի արժէքին մասին խօսիլ: Պիտի համարձակի՞նք Խրիմեանի «Պապկէ Պսակ Ի Դաշտ»-ը յորդորել անոր...

Թէեւ չյանձնուեցանք, չյուսալքուեցանք, սակայն անզօր մնացինք: Հայրենիքի մէջ անզօր մնացինք, իսկ Սփիւռքի մէջ կուտակուած ուժը սկսանք վատնել: Սփիւռքի պայմանները փոխուեցան, իսկ մենք մնացինք հին անտառի փայտահատը:

Բեմերէն, ամպիոններէն, բարձրախօսերու դեմէն կը խօսինք Միջին Արեւելքի Սփիւռքի կարեւորութեան մասին, կը հաստատենք, որ այստեղ է, որ մարդուժ կը պատրաստուի, այստեղ է, որ կը պատրաստուի հայու մեր ցանկացած տիպարը՝ նկարագրով, կերտուածքով, բարքերով, սովորութիւններով ու աւանդութիւններով, սակայն ի՞նչ ծրագիրներ կը մշակուին այս առաքելութիւնը յարատեւելի դարձնելու համար, ի՞նչ ռազմավարութիւններ կ՛որդեգրուին եւ ինչ մարտավարութիւն ի գործ կը դրուի:

Գետնի վրայ նշելի ոչ մէկ յառաջխաղաց: Առաւել մտահոգիչը այն է, որ Միջին Արեւելքի ծանր պայմաններուն մէջ տակաւին տոկացող մտաւորականութիւնը ամիսներէ ի վեր այս օրակարգով կը հրապարակէ քննարկումներ եւ լուծումներ, սակայն ձայն բարբառոյ յանապատի...

Մեր պատմութեան տարբեր ժամանակաշրջաններուն ծանր կացութիւններու մէջ գտնուած ենք, համապատասխան կենսափորձը ունինք, սակայն կարիք ունինք համախմբուելու, զիրար լսելու, կարիք ունինք անսալու ատակութեան, կարիք ունինք ձեռքերը իրարու կամրջելու, կարիք ունինք ազգը միաւորելու եւ որպէս միասնական ազգ նպատակասլաց ծրագիրներ մշակելու: Հակառակ պարագային յաջորդ սերունդը պիտի այպանէ մեզ, այնպէս ինչպէս մենք այսօր կը մեղադրենք նախորդները:

Ուշացա՞ծ ենք՝ այո՛, սակայն տակաւին ամէն բան կորսուած չէ, տակաւին կարելի է կառուցել փրկութեան լաստը եւ թիավարել դէպի մեր ցանկացած ուղղութիւնը, որպէսզի աւելի ուշ այլք չթիավարեն ու իրենց ցանկացած ուղղութեամբ առաջնորդեն մեզ:

Հարցազրոյց

ՅԱԿՈԲ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ. «ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ԱՐՑԱԽ ԿԱՊԸ ԱՄՐԱԿՈՒՌ ՇՂԹԱՅ ՄԸՆ Է: ԵՐԲ ԱՅԴ ՇՂԹԱՅԻՆ ՕՂԱԿՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ ՏԿԱՐԱՆԱՅ, ԱՄԲՈՂՋ ՇՂԹԱՆ ԿԸ ՔԱՅՔԱՅՈՒԻ»

Հարցազրոյցը վարեց
Շարմիկ Պօղիկեան

Ստորեւ կը ներկայացնենք «Գանձասար»-ի հարցազրոյցը ՀՅԴ Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ, Լիբանանի խորհրդարանի երեսփոխան Յակոբ Բագրատունիի հետ՝ Միջին Արեւելքի քաղաքական զարգացումներուն եւ տեղւոյն հայ համայնքներու մարտահրաւէրներուն ու Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններուն շուրջ:

«Գանձասար»- Միջին Արեւելքի քաղաքական զարգացումները որքանո՞վ կ՛ազդեն Լիբանանի եւ Սուրիոյ վրայ: Նշեալ երկու երկիրներու հայ համայնքները ինչպիսի՞ մարտահրաւէրներ կը դիմագրաւեն այս զարգացումներուն լոյսին տակ:

Յակոբ Բագրատունի- Անտարակոյս, Միջին Արեւելքի ամբողջ քաղաքական իրավիճակը կախեալ է այս տարածքի երկիրներու փոխյարաբերութիւններէն եւ անոնց արտաքին աշխարհին հետ, յատկապէս արեւմտեան աշխարհի, Միացեալ Նահանգներու եւ Ռուսիոյ հետ յարաբերութիւններէն:

Միջին Արեւելքի երկիրներն ու Իրանը ներքին յստակ հակասութիւններ ունին արդէն. այս իրողութիւնը կը պարզուի երբ կը տեսնենք մէկ կողմէն Սուրիա-Լիբանանի ներքին հիւսուածքով դէպի Իրան, Ռուսիա

եւ Չինաստան ուղղուածութիւնը, միւս կողմէ Ծոցի երկիրներուն վարած փրօ-արեւմտեան քաղաքականութիւնը:

Պէտք է ըսել, որ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի բախումները քաղաքական իմաստով բնականաբար կ'ազդեն մեր վրայ: Դժբախտաբար վերջին տասնամեակին «արաբական գարուն»-ը, որ «ձմեռ» մը եղաւ արաբական աշխարհին, նոյնիսկ ժողովրդավարութեան մօտ եղող երկիրներուն համար, ոչ մէկ փոփոխութիւն յառաջացուց: Ընդհակառակն. առաջնորդեց յաւելեալ քանդումի եւ արտաքին ուժերէ առաւել կախեալ մնալու:

Ինչ կը վերաբերի ճակատագրակից երկու համայնքներուն՝ Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայութեան, ըսեմ, որ բնականաբար այս երկու շրջանները այն շրջաններն են, որոնք հայութեան, յատկապէս սփիւռքահայութեան ուժեղացման կեդրոնները եղած են անցեալին եւ ուժի պահպանման կեդրոններն են այսօր, հակառակ իրենց դժուարութիւններուն:

Ուժեղացման կեդրոններ եղան, որովհետեւ այս երկու գաղութները, փաստօրէն, ապրեցուցին արեւմտեան գաղութները կամ երկարաձգեցին անոնց կեանքը թէ՛ մտաւորականներու արտածումով՝ ուսուցիչ, տնօրէն, գործավար, խմբագիր, գործիչ եւ այլն, եւ թէ արտագաղթի բերումով. այս գաղութները վնասուելով մէկտեղ հարստացուցին արեւմտեան համայնքները: Եթէ այսօր այդ համայնքներուն մշակութային եւ հասարակական կեանքին, ինչպէս նաեւ կուսակցական եւ այլ մարզերու մէջ յաւելեալ աշխուժութիւն կը նկատենք, այդ մէկը կը վերագրենք նաեւ Միջին Արեւելքէն եղած գաղթին: Ուստի Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ գաղութները պէտք է գոյատեւեն, անկասկած պիտի գոյատեւեն, որովհետեւ անոնք անհրաժեշտ են մեր ժողովուրդի այսօրուան կեանքին եւ մեր դատին համար: Այս երկու գաղութները անհրաժեշտ են Հայաստանի եւ Արցախի համար: Չմոռնանք, որ այս երկու գաղութները սահմանակից են Թուրքիոյ: Լիբանանը քիչ մը հեռու, Սուրիան անմիջական սահմանակից է: Թուրքիան միշտ ալ իր լծակները օգտագործած է այս գաղութները տկարացնելու՝ գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար: Ես կը կարծեմ գիտակցաբար, որովհետեւ Լիբանանի պատերազմէն սկզբեալ, թրքական գաղտնի սպասարկութիւնները թէ՛ օրին, եւ թէ աւելի ուշ, հայահոծ շրջաններու ռմբակոծումներուն, հայերու առեւանգումներուն մասնակից էին՝ երկրի քաղաքական զինեալ խմբաւորումներուն տարբեր ձեւերով զէնք հայթայթելով, տեղեկութիւններ տրամադրելով եւ այլն: Նոյնիսկ Սուրիոյ մէջ նկատելի էին այս բոլորը պատերազմի օրերուն: Վերջին հաշուով զինեալ հաւատադրժողական կազմակերպութիւններու կողմէ Տէր Զօրի Հայոց Ցեղասպանութեան յուշահամալիրին պայթեցումը թրքական ձեռագիր էր, նոյնպէս ալ՝ Հալէպի հայահոծ թաղամասերու անխնայ ռմբակոծումը: Նոյնն է պարագան Քեսապի գրաւման ու թալանին. թուրքերն ու իրենց ենթակայ խմբաւորումներն էին, որոնք մտան եւ գրաւեցին: Նոյնն է Գամիշլիի կացութիւնը:

Հետեւաբար այսօրուան կացութեան մէջ վիրաւոր այս երկու գաղութները պիտի ոտքի կանգնին, ոտքի պիտի կանգնինք ներքին մեր ներուժով, մեր կարողութիւններով, նաեւ Սփիւռքի համահայկական ճիգերով, որովհետեւ այդ մէկը նաեւ Սփիւռքի պարտաւորութիւնն է: Սփիւռք-Հայաստան-Արցախ կապը նմանցուցած եմ հսկայական շղթայի մը: Երբ այդ շղթային օղակներէն մէկը տկարանայ, քայքայուի, ամբողջ շղթան կը քայքայուի: Սուրիան, Լիբանանը այդ կարեւոր օղակներէն են խորքային, ոչ նիւթական իմաստով: Այսինքն՝ հայապահպանման գաղափարի զարգացման եւ Սփիւռքի ուժեղացման իմաստով կարեւոր կեդրոններ են: Ուստի, այո՛, անհրաժեշտ է համահայկական ճիգ, որպէսզի այս կեդրոնները պահպանուին: Երբեք չերեւակայենք, որ Լիբանանի կամ Սուրիոյ գաղութներու քանդումը շահաւէտ է արեւմտեան աշխարհի մեր Սփիւռքին համար: Արեւմտեան պետութիւններուն համար, այո՛, շահաւէտ է, բայց ո՛չ արեւմուտքի մէջ ապրող հայութեան համար, ոչ ալ Հայաստանի ու Արցախի համար: Լիբանանի մէջ, մենք սահմանադրականօրէն ճանչցուած ենք որպէս երկրի եօթ գլխաւոր համայնքներէն մէկը, հետեւաբար մեր իրաւունքները պահել հո՛ն, բնականաբար շատ մեծ նպաստ պիտի բերէ համահայկական մեր ճիգերուն առումով:

«Գ.»- Նախքան Հայաստանի երկրորդ անկախութիւնը, եօթանասուն տարի շարունակ Սփիւռքը Հայ Դատի դրօշակիրը եղաւ ՀՅ Դաշնակցութեան գլխաւորութեամբ: Ան էր որ սփիւռքահայութեան մօտ ազգային արժէքները պահեց եւ սերունդներ այդ ոգիով դաստիարակեց: Հայաստանի անկախացումով Սփիւռքը եւ զայն կազմակերպած ու առաջնորդած հիմնական ու-

ժերէն մէկը՝ ՀՅ Դաշնակցութիւնը, ներգործօն դերակատարութիւն ունեցան նաեւ Հայաստանի մէջ: Այսօր, հայկական հարցին մէջ ընդհանրապէս, Հայաստանի իշխանութիւններուն դիրքորոշումները մասամբ մեր ազգային իրաւունքներէն զիջելու ուղղութեամբ կ՚ընթանան: Սփիւռքը պարտաւորուած է դարձեալ Հայ Դատի պահանջատիրական պայքարը շարունակել առանձին: Սփիւռք-Հայրենիք գործակցութեան օրինական եղանակը ի՞նչ կրնայ ըլլալ, որպէսզի համահայկական շահերուն մէջ փոխ-ազդեցիկ դերեր ունենալով մէկը միւսը լրացնէ ու զիջումներու փոխարէն համախմբուած ճիգերով ե՛ւ պետական ե՛ւ ազգային մեր շահերը պահպանուին ամրօրէն:

Յ.Բ.- Դժբախտաբար ցարդ մեքանիզմ չկայ այս բոլորը համադրելու: Նախ անհրաժեշտ է համոզում ունենալ: Հայաստանի իշխանութիւնը պէտք է գիտնայ, որ Հայաստան համայն հայութեան հայրենիքն է: Սփիւռքահայութիւնը կ՚ըսէ Հայաստանը հայրենիքս է, բայց ատիկա չի նշանակեր որ սփիւռքահայութիւնը Հայաստանի արտասահմանեան գաղութներն են պարզապէս, այնպէս ինչպէս որեւէ երկրի քաղաքացիները արտերկրի մէջ: Հայաստանի պարագային նոյնը չէ, Սփիւռքը կազմաւորուած իրավիճակ է, եւ չմոռնանք որ Սփիւռքը Արեւմտահայաստանի բնակչութենէն կազմուած է առաւելաբար, հետագային, դժբախտաբար Հայաստանէն ալ արտագաղթողները միացան Սփիւռքին ու պատկերը գունեղ դարձաւ: Կրնայ պատահիլ որ Հայաստանի իշխանութիւնները Հայաստանէն արտագաղթող քաղաքացիները հայաստանեան սփիւռք համարեն, բայց չի կրնար Լիբանանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Իրաքի, Պաղեստինի մէջ արեւմտեան Հայաստանի բռնագրաւումէն ու Հայոց Ցեղասպանութենէն ետք բնակութիւն հաստատած հայերը Հայաստանեան սփիւռք նկատել: Նախ այս իրողութիւնը պէտք է ըմբռնել երկուստեք: Հայաստանի պետութեան տարբեր վարչակարգեր չկրցան ցարօք գործակցութեան օրինակելի մեքանիզմ մը ճշդել: Պէտք է հասկնալ, որ Հայաստանի ու հայ ազգի հետ կապուած ճակատագրական որեւէ որոշում չ՚ազդեր միայն Հայաստանի ու տեղւոյն մեր հայրենակիցներուն վրայ, այլ կ՚ազդէ նաեւ Սփիւռքի վրայ, հետեւաբար հոս անհրաժեշտ է, որ գործակցութիւն հաստատուի, որովհետեւ Ցեղասպանութեան ճանաչում, Թուրքիոյ հետ սահմաններու բացում, բախտաւոր օր մը արեւմտեան Հայաստանի ազատագրում եւ կցում ներկայ Հայաստանին եւ այլն կը վերաբերին ողջ ազգի մը:

Խորհրդային Հայաստանի օրերուն մենք ըսած էինք, որ մեզի համար կարեւոր չէ վարչակարգը, կարեւորը արեւմտահայաստանը Հայաստանին կցուիլն է, եւ այդ էր մեր պահանջքը, իսկ հոն Սփիւռքը իր ըսելիքը ունէր: Վերջին հաշուով Արեւմտահայաստանի ժառանգորդը Սփիւռքն է, որ իր կամքով կը ձգտի այդ բաժինը կցել Հայաստանին, հասնելու համար ամբողջական Հայաստանի, ամբողջական հայութեան մեր տեսլականին: Դժբախտաբար

այս մտածողութիւնը չէ ընդհանրացած տակաւին: Հայաստանի իշխանութիւնը չ՚ըմբռներ ցարդ, որ իր իւրաքանչիւր քայլ, ինչպիսի՞ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ սփիւռքահայութեան ու մեր ազգային շահերուն վրայ:

Վերջին օրինակը քառասունչորսօրեայ պատերազմին արդիւնքով յառաջացած ահաւոր հիասթափութիւնն էր: Աշխարհով մէկ, ամբողջ հարիւր տարի, ազգային մեր իտէալներու իրականացման ճամբան հարթելու երազով մեծցած ենք, այսօր մեր զաւակներուն ի՞նչ երազի մասին խօսինք: Խօսինք ա՞յն իրողութեան մասին, որ եօթը հազար քառակուսի քիլոմեթր յանձնուեցաւ, խօսինք ա՞յն իրողութեան մասին, որ այսօրուան իշխանութիւնները հայկական մայր հողամասերէն կամայ թէ ակամայ, ուրիշ բաներ չըսելու համար, կը զիջին Ատըրպէյճանի եւ վաղը հաւանաբար նաեւ Թուրքիոյ: Հարցը լոկ հողային զիջումը չէ, կայ տնտեսական զիջումը, կայ քաղաքական զիջումը, կայ ճանապարհային զիջումը, կայ իրաւունքէ զիջումը եւ այլն:

Շատ խօսուած է, Սփիւռքի ներկայացուցչական խորհուրդի մը, երկպալատ խորհրդարանի մը մասին, որպէսզի Սփիւռքը ներկայացուցչութիւն ունենայ, բայց այդ բոլորը ձեւակերպութիւններ են, կարեւորը հիմնական հարցերու շուտ համաձայնիլն է եւ կարեւորը համոզուիլն է, որ Հայաստանի իշխանութիւնները առանձին իրաւունք չունին որոշելու ամբողջ հայութեան ճակատագիրը: Սփիւռքահայութիւնն ալ, նոյն ձեւով, իրաւունք չունի ենթադրելու որ միայն ինք կրնայ որոշել այս բոլորը: Հոս է փոխներգործութեան կարեւորութիւնը:

Երկրորդ՝ անհրաժեշտ է դերերու բաժանում կատարել. այն ինչ որ Հայաստանի պետութիւնը կրնայ չընել կամ իր շահերէն չի թելադրուիր ընել, Սփիւռքին կը յանձնէ, փաստօրէն հայ-թրքական հաշտութեան ցիւրիխեան այդ համաձայնութիւնը չիրականացաւ օրին, որովհետեւ Սփիւռքը դէմ կանգնեցաւ: Ես չեմ գիտեր, թէ ատիկա որոշուած էր Հայաստանի պետութեան նախագահ Սերժ Սարգիսեանի կողմէ, որ պաշտօնապէս սփիւռքահայ կազմակերպութիւնները ոչ պէտք է ըսէին, որպէսզի ինք ներքնապէս զօրացներ իր դիրքը կամ ոչ: Բայց երբ Սերժ Սարգսեան այցելեց Սփիւռքի հայ գաղութներ, աշխարհով մէկ յայտնի դարձաւ որ Սփիւռքը կը մերժէ ստորագրութիւնը: Հոն արդէն պարզուեցաւ, որ Հայաստանի իշխանութիւնը Սփիւռքը մասնակից կը նկատէ իր գործունէութեան, այսօր դժբախտաբար այդպէս չէ իրողութիւնը:

Մենք Սփիւռքի մէջ լծակ չենք Հայաստանի իշխանութեան համար, ոչ ալ կամակատարն ենք անոր, տակաւին չենք խօսիր Սփիւռքը պառակտելու, մասնատելու մասին կամ աւանդական Սփիւռքը պահող կազմակերպութիւնները անտեսելու մասին: Եւ հարցը միայն Դաշնակցութեան անտեսումը չէ, այլ բոլոր հայկական կողմերուն՝ կաթողիկոսութիւններուն, կուսակցութիւններուն, որոնք Սփիւռքի կեանքը կազմակերպած ու զարգացուցած են տասնամեակներ շարունակ: Վկան՝ վերջին համահայկական գագաթնաժողովի կազմակերպման ոճն էր:

Մեր հասկացութեամբ գագաթնաժողով կը նշանակէ՝ երկիրներու, թագաւորներու եւ նախագահներու հանդիպում: Հիմա կը յիշեմ հետեւեալ երգը՝ *«ամէն մի հայ մի գագաթ է»*: Ի՞նչ գագաթներու մասին է խօսքը: Համազգային շահերուն դիմաց հսկայ գործի մէջ գագաթ չկայ, բոլորս ալ հաւասար ենք, նման հիւանդագին տրամաբանութիւն կը շոյէ անհատներ, որոնք շատ յարգելի ըլլալով մէկտեղ իրենց աշխատանքի մարզին, ասպարէզին, բարերարութիւններուն մէջ, առանձնաբար քաղաքական ուղղութիւն ճշդելու իրաւասութիւն չունին: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Էջմիածնի Կաթողիկոսութեան, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան, Աւետարանական համայնքի ղեկավարութեան, Դաշնակցութեան, Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան, Հընչակեաններուն, Բարեգործականի ղեկավարութեան, տասնամեակներու փորձառութիւն ունեցող այս կառոյցներու բազմակարծիք ներդրումը չես կրնար հաւասարեցնել անհատներու ներդրումին հետ, ինչքան ալ սիրելի, ինչքան ալ յարգելի անհատներ ըլլան անոնք, զորս կը կոչես նաեւ գագաթներ: Ասիկա ըստ էութեան այսօրուան համաշխարհայնացման, օտարացման, ազգերու քայքայման, արժէքային համակարգերու քանդումին լաւագոյն արտայայտութիւնն է: Այն ինչ որ տարբեր-տարբեր աշ-

խարհի կեդրոններու մէջ կը ծրագրուի եւ կ'իրականանայ, որպէսզի ազգեր քանդուին, եւ վերածուին անհատներու հաւաքականութեան, որպէսզի բաժնելով տիրել կարենան անոնց: Կ'ենթադրեմ որ այդ գաղափարը ... Կ'ենթադրեմ որ այդ գագաթնաժողովը անպտուղ դուրս եկաւ, նկատուեցաւ որ ապարդիւն էր ան եւ պիտի չհասնէր իր նպատակին: Ես կը հաւատամ, որ անտեսման նման վերաբերմունք արդիւնք պիտի չտայ ու դատապարտելի պիտի ըլլայ: Ամբողջ 70 տարի Սփիւռքի մէջ մենք ինչպէ՞ս ապրեցանք. Հայաստան մեկնիլը դժուար էր, խորհրդային իշխանութիւնները ընտրովի հայեր կը տանէին, սակայն մենք Հայաստանը ապրեցանք եւ հայութիւնը ապրեցանք իւրաքանչիւր տան մէջ, Արարատի նկարով: Ես յաճախ ըսած եմ թէ՛ պետական յարաբերութիւններու ընթացքին Հայաստանի պատասխանատուներուն հետ թէ՛ հրապարակային ելոյթներով, որ մենք Հայաստանը ճանչցած եւ սիրած ենք Արարատով, ազգային երգերով:

«Գ.»- Բայց այս պարագային կ'ըսուի թէ զգացական էք, իրատես քաղաքականութենէ հեռու...:

Յ.Բ.- Այո՛, զգացական ենք եւ մեր ժողովուրդը ատած են իր զգացականութեան համար: Այլապէս հայութիւնը չէր ապրէր: Այսօր, եթէ ամէն ինչ իրապաշտօրէն պիտի գրենք, եթէ պիտի ըսենք իբր մարդ պիտի ապրինք միայն ու հայ ըլլալը մեզի նպաստաւոր չէ, պիտի կործանինք ազգովին:Այլապէս ինչո՞ւ կը շարունակենք ապրիլ Սուրիոյ մէջ, Լիբանանի մէջ, Միջին Արեւելքի մէջ աւելի քան հարիւր տարիէ ի վեր: Եթէ զգացական չըլլանք, եթէ Արարատով չապրինք, չենք դիմանար, կ'ըսենք որ մեր հայրենիքը մեր ճամպրուկին մէջ է, իմ մականունը եան ունի, իմ դրամատնային հաշիւը այսպէս է, աշխարհաքաղաքացի եմ, ուր հաց, հոն կաց...: Այսպէս է որ կործանումի ճամբան կը բռնենք ազգովին:

Պէտք է այնպէս ապրինք, որ մեր արժէքները պահենք, պահպանենք բազմազանութեան մէջ, առանց ծայրայեղութեան, սակայն ամուր դիմադրականութիւն ցուցաբերելով ու կառչելով մեր ազգային ինքնութեան, որովհետեւ փոքր ածու ենք:

«Գ.»- Երկար տարիներ վերջ Հալէպ կ'այցելէք, հրաւիրուած ըլլալով որպէս բանախօս: Ի՞նչ կ'ակնկալէիք տեսնել եւ ի՞նչ տեսաք այստեղ:

Յ.Բ.- Անկեղծօրէն ըսեմ՝ նախ անհանգիստ կը զգայի որ երկար ատենէ ի վեր չեմ այցելած Հալէպ: Ժամանակին տարին երեք-չորս անգամ կ'այցելէի, բայց թէ՛ Հալէպի եւ թէ Լիբանանի պայմաններուն բերումով վերջերս չէի կրնար տեղաշարժիլ: Հալէպի քանդումի ահաւորութիւնը կը պատկերացնէի, որովհետեւ պատերազմ ապրած ենք, գիտենք: Այս իմաստով տեսայ այն ինչ կ'ակնկալէի, բայց ոգեղէն անկումի առումով, ամենայն անկեղծութեամբ ըսեմ եւ թող ներեն ինծի հալէպահայ իմ ազգակիցները, ես կը մտածէի որ պիտի տեսնեմ յուսահատ, հիասթափուած, տկար, անտարբեր հաւաքականութիւն մը Հալէպի մէջ: Սակայն տեսայ այն Հալէպը, որ թէեւ թիւով փոքրացած է, սակայն ինչպէս ութսունականներուն էր, 90-ականներուն էր, 2000-ականներուն էր, աննկուն է: Մէկ գիշերուան մէջ հարիւրաւոր ժողովուրդ կը հաւաքուի, համայնքը շարժումի մէջ է, ամրութիւնը պահած է, այս հողին փարած է, կը հաւատայ տակաւին Սուրիոյ ապագային: Ճիշդ է, կը տառապի, տնտեսական խոր տագնապի մէջ է, կը տառապի, որովհետեւ նահատակներ տուած է Սուրիոյ պաշտպանութեան համար եւ ատիկա դափնեպսակ է մեր ժողովուրդի գլխուն, որովհետեւ քու ընտրած հայրենիքդ կը պաշտպանես: Ու այս հայրենիքիդ պատասխանատուները գիտեն, թէ ինչպիսի՛ տիպար քաղաքացիներ են սուրիահայերը, տիպար քաղաքացին վիզը ծուռ քաղաքացին չէ, այլ հպարտ քաղաքացին է: Լիբանանի մէջ ալ քաղաքական դաշտի իմ գործընկերները Լիբանան հաստատուած սուրիահայ քաղաքացիները բարձր կը գնահատեն:

Ես կը հաւատամ, որ հաւաքական, համասփիւռքեան եւ ինչու չէ նաեւ Հայաստանի ճիգերով Հալէպը Հալէպ պիտի մնայ: Ես կը հաւատամ, որ այս գաղութը գոյատեւելու հիմքերը ունի: Հաւանաբար պիտի չվերադառնան «Երազային Հալէպ»-ի օրերը, բայց Հալէպ պիտի մնայ այն ամուր բերդը, իսկ սուրիահայերը պիտի կարենան գոյատեւել Թուրքիոյ սահմանակից այս երկրին մէջ, որպէս առաջին խրամին մէջ ապրող եւ պայքարող հաւաքականութիւն:

«ՍՓԻՒՌՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆ Է»

Դոկտ. Հրայր Ճեպէճեան

Վարդան Մարաշլեանը երիտասարդ տնտեսագէտ է: Ծնած է Երեւան, ուսանած է Մոսկուայի պետական համալսարանի տընտեսագիտութեան բաժանմունքին մէջ եւ ստացած է դոկտորական վկայական: Ան ներկայիս «Վերադարձ Հայաստան» հասարակական կազմակերպութեան գործադիր տնօրէնն է: Թէեւ կը մտածէ, կը ծրագրէ ու կ՚աշխատի հայրենադարձութեան տեսլականով, բայց միեւնոյն ժամանակ գիտէ Սփիւռքը եւ լաւ ճանչցած է զայն: Հասկցած է Սփիւռքը ու կ՚արժեւորէ անոր կարողականութիւնները: Վարդան տեսած է Սփիւռքի մտաւոր եւ մասնագիտական ներուժը, կը գիտակցի անոր եւ կ՚արժեւորէ զայն: Այս բոլորը իմանալով ան հաստատեց թէ. *«Սփիւռքը Հայաստանի դաշնակիցն է»:* Ըստ բացատրական բառարանի, «դաշնակից» եզրոյթը կը բացատրուի որպէս «զինակից», «կողմնակից», «դաշինքով մէկու մը հետ կապուած», «ուխտակից», «համախոհ» եւ «համերաշխ»:

Վարդան լաւ տեսած եւ սորված է տարածաշրջանի ռազմաքաղաքական իրավիճակը՝ յատկապէս ներկայ օրերու բարդ ու կնճռոտ կացութիւնները: Ան կը տեսնէ Հայաստանի դիրքը տարածաշրջանի եւ միջազգային իրադարձութիւններու եւ անոնց քաշքշուքներուն մէջ եւ այս իրավիճակներէն մեկնելով հաստատ է իր համոզմունքներուն մէջ: Բայց քիչ մըն ալ աւելին. *«Սփիւռքը Հայաստանի միակ դաշնակիցն է: Դաշնակից հասկացութիւնը երկուստեք եւ փոխադարձ հասկացողութեան եւ փոխ ըմբռնումի վրայ պէտք է կայանայ»*, կ՚ըսէ ան:

Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւնները ունին պատմական ենթահող:

Պատանեկան տարիներուս, սովետական համակարգի ժամանակ, կը գործէր *«սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապերի կոմիտէն»*, որ մշակութային, գրական, կրթական եւ գեղարուեստական իսկայական առաքելութիւն կը տածէր: Հայաստանի անկախութենէն ետք, Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւնները շարունակուեցան Սփիւռքի Նախարարութեան միջոցով: Նախարարութիւնը ունեցաւ լաւ գործունէութիւն եւ Հայաստանն ու Սփիւռքը սկսան զիրար աւելի լաւ ճանչնալ: Ներկայիս նախարարութիւնը ստացած է յանձնակատարի կարգավիճակ եւ կայ աշխատանքը եւ երեւի որոնումը, թէ ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ պիտակի տակ պիտի դնել Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւնները, ինչպէ՞ս ա՛լ աւելի լաւ պիտի ճանչնալ զիրար:

Կ՚ապրինք տարբեր կեանքերով, ունինք կենցաղային, մտածողութեան, գործելակերպի եւ ապրելակերպի տարբերութիւններ: Սփիւռքը ունի իր բարդութիւնները: Բարդ է իր կազմուածքով եւ մշակութային տարբերութիւններով: Սփիւռքի մէջ հայ ենք, իւրաքանչիւրս տարբեր է միւսէն, բայց օտար չենք: Իւրաքանչիւրս մէկ երկրի մը մէջ

ծնած եւ մեծցած է, եւ այս ալ մեր պատմութեան եւ անոր բերած աղէտներուն հետեւանքն է: Բայց այս բոլորին առընթեր կայ միացնող օղակը: Սփիւռքը սփիւռքին, Հայաստանի հետ եւ Արցախի հետ: Հակառակն ալ ճիշդ է:

Ի՞նչ է այս միացնող օղակը:

Ծնած եւ մեծցած եմ հայրենասէր ու հաւատացեալ ընտանիքի մը մէջ: Պատանեկան եւ երիտասարդական տարիներուս, Հայաստան սովետական համակարգի մէջ էր: Ընտանիքիս համար Հայաստան հայրենիք էր եւ վեր էր գոյնէ, կարգավիճակէ եւ ղեկավարութենէ: Հայրենիքը եւ անոր մշակութային արժէքները մեր ինքնութիւնը կազմեցին, երբ յատկապէս Հայաստանէն արուեստագէտներ կու գային Պէյրութ եւ կը հմայէին մեզ իրենց ելոյթներով: Ու տակաւին ի՛նչ խօսք հայրենի «Արարատ» ֆութպոլի խումբին եւ անոր հերոս տղոց մասին: Անոնք դարձան մեր ազգային ինքնութիւնը կերտող տիպարներ: Այս բոլորը աւելիով ամրապնդուեցան երբ 1980-ին առաջին անգամ ըլլալով այցելեցի Հայաստան: Զբօսաշրջիկ էի եւ միայն այդքան: Երբ կը մեծնայի, բոլոր սորվածներս սկսան ամրագրուիլ մէջս: Միայն այդքան: Պէտք էր սպասէի մինչեւ 1991 տարին, որպէսզի սորվէի ինչպէս կամրջեմ ինքնութիւնս Հայաստանի քոյրերուս եւ եղբայրներուս հետ:

1991-ին, երբ սովետական համակարգը փուլ եկաւ, բոլոր այն երկիրները, որոնք կը գտնուէին անոր մէջ, ներառեալ Հայաստան, ստացան իրենց անկախութիւնը: Անկախութեան հետ սկսաւ արտասահմանեան արժէքներու եւ անոնց հմայքին հոսքը դէպի այս երկիրները: Միացեալ Աստուածաշունչի Ընկերութիւններու կողմէ ղրկուեցայ որպէս խորհրդատու, հաստատելու Հայաստանի Աստուածաշունչի Ընկերութեան գրասենեակը:

Ճիշդ է, որ հայ էինք եւ հայերէն կը խօսէինք, բայց զիրար չէինք հասկնար: Արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի հարցը չէր միայն: Կային մտածողութեան, կենցաղի ու աշխատանքային ոճի տարբերութիւններ: Անհրաժեշտ էր, որ գիտակցէի այս բոլոր տարբերութիւններուն, եթէ պիտի յարմարէի եւ աշխատանքը յաջողէր:

Ու տակաւին այդ տարիները Հայաստանի համար շատ դժուար օրեր էին: Երկրաշարժ, պատերազմ, շրջափակում եւ ելեկտրականութեան, հացի եւ քարիւղի տագնապ: Կարիքը կար համբերելու, զիջելու եւ կամաց-կամաց ժամանակին առիթը տալու, որպէսզի հասկցուէինք իրարու հետ: Ժամանակը իր ներդրումը ունեցաւ: Ժամանակի ընթացքին տեսայ եւ միասին տեսանք մեր տարբերութիւնները, ապրեցայ եւ միասին ապրեցանք մեր դժուարութիւնները եւ սորվեցայ ու միասին սորվեցանք, թէ բոլորս հայ ենք՝ անկախ մեր տարբերութիւններէն եւ պայմաններէն: «Դաշնակից» բառը սկսաւ իր բոյնը շինել իմ եւ գործընկերներուս մէջ:

Կեանքի փորձը ցոյց տուած է, թէ Հայաստան լաւ ճանչնալու եւ ըմբռնելու համար պէտք է հանրային ինքնաշարժներու եւ անոնց վարիչներուն հետ գրուցես:

Արմէնը միջին տարիքի վարորդ մըն էր, որ գիս պիտի տանէր Արշակունեայց փողոցէն մինչեւ Բաղրամեան: Նշմարեցի, թէ անոր ատամները փշրուած են: Չեմ գիտեր ինչպէս եւ առանց ամչնալու իրեն հարց տուի, թէ ի՛նչ պատահած է իր ատամներուն: Արմէնին պատմութի՞ւնը...:

«Սովետական բանակին հետ կռուած եմ Աֆղանիստանի մէջ», ըսաւ Արմէն: *«Ատկէ ետք, 90-ական տարիներուն, արցախեան պատերազմներուն մասնակցած եմ»:*

Հոս սկսայ նշմարել Արմէնին դէմքին վրայ գծուած հպարտութիւնը: *«Արցախի պատերազմին հարուած ստացայ եւ ակռաներս փշրուեցան»,* ըսաւ Արմէն:

«Դուն ալ իրենց հատ մը չխփեցի՞ր», հարցուցի Արմէնին, քիչ մը ծիծաղով եւ կատակի մթնոլորտի մէջ:

«Պա՛, ինչ», եղաւ Արմէնին կտրուկ եւ վստահ պատասխանը:

Արմէնը ունէր թիկնեղ եւ ամուր մարմին: Յայտնի էր, թէ զինուորական եղած էր եւ ունէր տոկուն կազմուածք:

–Ամուսնացա՞ծ ես,– հարցուցի:

–Վեց զաւակ ունիմ եւ երեք թոռնիկ,– եղաւ Արմէնին ուրախ պատասխանը: Բայց ուրախութիւնը միայն դէմքին վրայ չէր: Կը զգայի այդ ուրախութիւնը, որ կու գար իր ներսէն՝ սրտէն եւ հոգիէն:

–Աշխատասէր մարդ ես եղեր, Արմէ՛ն,– ըսի դարձեալ կատակով:

–Չորս մանչ զաւակ ունիմ եւ երկու աղջիկ,– ըսաւ,– Չորս տղաքս ալ մարմնակըրթանքի կը հետեւին եւ տարբեր մարզաձեւերու մէջ են: Իսկ աղջիկներս ամուսնացած են եւ ունին երեք զաւակներ:

Արմէն մէկ կողմէն ինքնաշարժը կը վարէր, միւս կողմէն բջջային հեռախօսին մէջէն ցոյց կու տար իր զաւակներուն, թոռներուն

եւ տիկնոջ նկարները: Ուրախ էր Արմէն, հպարտ եւ գոհունակ իր ընտանիքով ու կեանքով: Այդ բոլորը շատ ակներեւ էին, երբ ցոյց կու տար նկարները:

–Ես իմ գործը շատ կը սիրեմ: Իմ օրապահիկը կը վաստկիմ եւ ընտանիքիս հետ կը վայելեմ,– գոհունակութեամբ եւ հոգեկան հանգստութեամբ ըսաւ Արմէն:

Հասայ Բաղրամեան: Արմէն գիտէր, որ սփիւռքահայ եմ:

–Ես իմ հայրենիքը շատ կը սիրեմ,– ըսաւ կարծէք որպէս մնաք բարով: Ապա աւելցուց,– Ուրախ եմ որ հայրենիք եկած ես:

–Ես ալ կը սիրեմ,– ըսի:

Այս սիրոյ արտայայտութիւնը հայրենիքի նկատմամբ մեր այդ օրուան հաղորդակցութեան եւ խօսակցութեան միացնող օղակը եղաւ՝ սէրը հայրենիքին, զոր Արմէնն ու ես փոխանակեցինք:

Դարձեալ Վարդանը...:

«Սփիւռքը Հայաստանի դաշնակիցն է»: Դաշնակիցը եւ դաշնակցութիւնը կ'ենթադրէ կապուածութիւն, համախոհութիւն, եւ համերաշխութիւն, իսկ միացնող օղակը սէրն է: Այս այն սէրն է, որ երկայնամիտ է: Աստուածաշունչին մէջ «երկայնամիտ սէր»-ը կ'ընդգրկէ լման կեանք: Կեանքը, որ կ'ապրիս, ոչ թէ միայն առանձին, այլ հաւաքական իմաստով: Կ'ապրիս կեանքը միասին, զիրար հասկնալով, համբերելով եւ զիրար քաջալերելով: Երկայնամիտի բացատրութիւնը խորունկ է եւ խորքային:

Եթէ Հայաստան-Սփիւռք դաշնակից են, այս պիտի նշանակէ, թէ այս դաշնակցութեան համար անհրաժեշտ է համախոհութիւն եւ համերաշխութիւն՝ երկու կողմանէ: Այս բոլորին միացնող օղակը երկայնամիտ սէրն է: Այս սէրը կը շինէ: Երկայնամիտ սէրը կեանք կը կերտէ եւ ուր որ ալ հայը ապրի, անոր հաւատքը կ'ամրապնդէ: Հաւատք մը, որով մեր անձերը կը շինուին եւ կը շինուի նաեւ հողը, տունը, հաւաքականութիւնը եւ հայրենիքը՝ հայուն ամբողջական կեանքը եւ անոր պատմութիւնը:

Այս սէրն է, որ տեսայ Արմէնին մէջ եւ այս սէրն է որ մենք բաժնեկցեցանք միասին: Այս սէրն է, որ կը հաստատէ մեր դաշինքը, դաշնակցութիւնը, բայց անպայմանօրէն հայրենիքը:

«Երկայնամիտ սէրը»:

«Սփիւռքը Հայաստանի դաշնակիցն է»:

Դաշինք մը, որ կը կերտէ մեզմէ իւրաքանչիւրը, բայց անպայմանօրէն նաեւ՝ Հայաստանը, Արցախը եւ Սփիւռքը:

Քուէյթ, Դեկտեմբեր, 2022

ԵՌԱՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆ...

Միհրան Քիւրտօղլեան

Ցեղասպանութեան յաջորդող առաջին տասնամեակներուն, գաղթականութեան ողբերգութեան մէջ իսկ տարտամ «յոյս» մը կար հայրենիք վերադարձի, մինչ կը հանգրուանէ այլեւս հետզհետէ ձեւաւորուած ներկայ Սփիւռքը, որուն վրայ մեծ թիւերով կ'աւելնան հայրենաթող հայեր:

Թէ՛ առաջին տարիներուն, թէ՛ Սփիւռքի կազմաւորման նախնական հոլովոյթին՝ կացութիւնը լաւ-գէշ կը հակակշռուէր: Մինչ

հիմա արդէն տարածո՛ւն, աշխարհով մէկ ցրուած դժուար հակակշռելի Սփիւռքն է, որուն նորահաս սերունդը հետզհետէ կ'օտարանայ ազգէն ու ազգային իղձերէն: Առաջին ու մեծ զոհը լեզուն է, հայերէնը:

Հաստատում (խտացուած)

Սփիւռքահայութիւնը տարբեր ինքնութիւններով զարգացող, բազմամշակութային ազդեցութիւններու ենթակայ բազմաշերտ իրականութիւն մըն է: Իր անչափելի կարելիութիւններով եւ մասնագիտական տարբեր բնագաւառներու մէջ աճող իբրեւ մարդուժի հսկայ աղբիւր՝ կարեւոր ազդակ է ան եւ ունի ուժականութիւնը՝ գործնապէս նպաստելու ինքզինքին, Հայաստանին, ազգային պետականութեան ամրապնդման, Հայոց Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման, ղարաբաղեան դատին եւ ազգային-քաղաքական ներկայ ու հեռահար նպատակներու իրականացման պայքարին...:

Սակայն մտքերու մէջ անհրաժեշտ է նախ ամրագրել, որ

ա) Հայաստանն ու հայրենիքի գաղափարներն են Սփիւռքի տեւելիութեան երաշխիքը,

բ) Սփիւռքի ցրուածութիւնը գէթ գիտակցական մակարդակի վրայ համախմբելու խնդիրը մտային փնտռտուքի մե՛ծ, մնայո՛ւն ու մասնագիտական ճիգ կը պահանջէ...:

Ներկայ պատկեր

Օտար դիւանագէտ ու քաղաքական գործիչ Շեւարնաձէ ժամանակ մը առաջ յայտարարած էր, թէ Ատրպէյճան քարիւղ ունի, Հայաստան՝ Սփիւռք, իսկ մենք (Վրաստան) զրկուած ենք այդ մեծ բարիքներէն...: Իսկ Հրանոյշ Յակոբեան դիպուկ յաւելում մը կատարած էր. *«քարիւղը կը սպառի, իսկ մարդուժը կ'աւելնայ...»:*

Սփիւռքը, իբրեւ մեծ չարիքէ յառաջացած իրականութիւն, կարելի է օտար դիւանագէտի բանաձեւած «մեծ բարիք»-ի վերածել:

Սա ճշմարտութիւն է, անվիճելի՛...:

Օտար դիւանագէտին բանաձեւած ճշմարտութեան գիտակցութիւնը ազգովին չունէի՞նք, չունի՞նք:

Ունէինք նախապէս, ունինք նաեւ հիմա: Ահա թէ ինչո՛ւ Հայաստանի վերանկախացման օրերէն, հայ ժողովուրդի ամբողջ ներուժը համախմբելու եւ կենսաւորելու առաջադրանքով եւ իբրեւ իրագործելի քաղաքական մեծ նպատակ հրապարակ նետուեցաւ հմա-

յիչ կարգախօսը՝ «ԵՌԱՄԻԱՍՆՈՒԹԻ՛ՒՆ», որուն իրականացումը մեզի պիտի ապահովէր բարգաւաճում, Սփիւռքի եւ հայրենի հայութեան կարողականութեան լիարժէք կենսագործում, հայրենիքի մէջ ժողովրդավար պետականութեան ամրապնդում եւ վերջապէս՝ ազգային իղձերու իրականացման ճամբան պիտի հարթէր եւ այլն, եւ այլն:

Այսօր, երեսուն տարի վերջ ի՞նչ կը վկայենք: Ոչ միայն չէ իրականացած եռամիասնութիւնը, ոչ միայն աւելիով խախտած է իրարու հանդէպ վստահութիւնը, ոչ միայն անյուսօրէն տկարացած ենք ազգովին, այլ նաեւ ինկած ենք պառակտումի տիղմին մէջ, որմէ ելքը տեսանելի չէ տակաւին: Բռնած ենք ուղի մը, որ մեզ առաւել եւս կը հեռացնէ եռամիասնութեան նպատակէն: Ահաւոր ու աններելի յանցանքներով զիրար կ'ամբաստանեն Հայաստանի քաղաքական ղեկավար այրերը: Խորհրդարանական ընդդիմութիւնը «դաւաճանութեամբ» կ'ամբաստանէ իշխանութիւնը, որ իր կարգին «հինգերորդ շարասիւն» եւ պետական հիմքերուն դաւադրող շարժում կը համարէ ընդդիմութիւնը, իսկ արտախորհրդարանի բաժան-բաժան խմբաւորումներն ալ դէմ են թէ՛ ընդդիմութեան, թէ՛ իշխանութեան...:

Երեսուն տարի վերջ, ահա մեր «եռամիասնութեան» խայտաբղէտ պատկերը...:

Մռայլ ու յուսալքիչ պատկեր, զոր կը պարզէ մեր հայրենիքը եւ որ կը շարունակուի ժամանակ մը ի վեր՝ յատկապէս մարդկային ու հողային ահաւոր կորուստի պատճառ դարձած 44-օրեայ անիծեալ պարտութենէն ետք: Բոլորս դարձած ենք պառակտումի կողմ: Ցարդ չգտնուեցաւ ոչ մէկ հեղինակութիւն, որ կողմերէն վեր՝ «կո՛ղմ» ըլլար եռամիասնութեան, եւ գէթ փորձ մը կատարէր կողմերը կամրջելու, որպէսզի համահայկական ներուժով դիմագրաւուի պարտութեան արհաւիրքը ու անոր հետեւելիք տեսանելի վտանգները:

Եւ այս մռայլ խորապատկերին վրայ, շուար ու կամակոր (կամքը կորսնցուցած) եւ գրեթէ գինաթափ Սփիւռքը:

Անշուշտ պիտի խոստովանինք, որ Սփիւռքի կամակորութիւնը նոր չէ: Աւելի քան երկու տասնամեակէ ի վեր Սփիւռքը կորսնցուցած է իր քաղաքական ջիղը, որ կենսագործ ու մղիչ ուժն է բոլոր տեսակի աշխուժութիւններուն: Պարտութենէն եւ տխրահռչակ Նոյեմբեր 9-էն ետք՝ աւելի՛ կամազուրկ եւ գրեթէ ուժաքամ եղած է Սփիւռքը: Ըստ մտաւորական ընկերոջ մը, մեր որդեգրած Հայաստանակեդրոնութիւնն էր պատճառը, որ Սփիւռքը ինքզինք լքէ...: Չեմ գիտեր, թէ որքան իրաւացի է ընկերս, բայց կ'ենթադրեմ, թէ Հայաստանի վերանկախացման սկիզբէն, բացայայտ թէ քօղարկուած ձեւերով Սփիւռքի ղեկավարման տէրը դառնալու խնդիրը սակարկութիւններու ենթակայ դարձաւ Հայաստանի ղեկավար տարրին կողմէ՝ ներքին քաղաքական խմորումներու եւ հաշիւներու մէջ: Սփիւռքեան կառոյցներու ենթակայութիւնը ապահովելու համար որդեգրուած ոճն էր հայրենի կառավարութեան, կառավարման նկատմամբ այդ կառոյցները մշտատեւ ուղղորդելու եւ զանոնք հսկողութեան տակ պահելու գործադրուած մեթոտն էր պատճառը, որ ամլանալու աստիճան ցամքի Սփիւռքի քաղաքական ջիղը:

Կը կարծեմ, թէ «հայաստանակեդրոն»-ութիւնը չէր սխալը այնքան, որքան Սփիւռքի կառավարելիութիւնը սակարկելու մեթոտաբանութիւնը...:

Ուրե՞մն

Յաճախ կ'առարկուի, որ Սփիւռքը չունի ներկայացուցչական մարմին մը, որ ըստ պարագայի որոշումներ գոյացնէ ու հանդէս գայ յանուն Սփիւռքի: Անհրաժեշտ կը համարուի նման մարմինի մը յառաջացումը, առանց յստակացնելու, նոյնիսկ թեթեւակի պատկերացումով, թէ ի՛նչ բովանդակութեամբ որոշումներ գոյացնելու իրաւունք պիտի վերապահէր ինքզինքին եւ կամ՝ խօսքը ո՛ր ատեաններու մասին է, որոնց դիմաց հանդէս պիտի գայ ան եւ յանուն ի՞նչ նպատակի եւ իրաւական ո՞ր հանգամանքով...:

Նորութիւն չէ, եթէ ըսուի, թէ Սփիւռքը ամբողջութիւն մըն է, բայց միա՛յն, կրկնենք, միա՛յն ու միա՛յն գիտակցական մակարդակի վրայ, իսկ խորքին մէջ տարբեր երկիրներու մէջ տեղաբաշխուած եւ տարբեր ու ինքնավար միաւորներու իրականութիւն մըն է ան, տուեալ երկիրներու օրէնքին ենթակայ, տարբեր կարելիութիւններով ու դժուարութիւններով: Ամէն միաւոր ինք պիտի դիմագրաւէ իր դժուարութիւնները եւ ինք պիտի արժեւորէ իր կարելիութիւնները: Նոյնիսկ եթէ պահ մը երեւակայենք, թէ Ռուսիայէն Ամերիկա եւ այլուր տեղաբաշխուած Սփիւռքի հայագաղութները միաձոյլ ամբողջութիւն են եւ գործնապէս ալ յաջողինք

Սփիւռքի ներկայացուցչական մարմին առաջացնել, անտեսենք նաեւ անոր իրաւական հանգամանքի պարագան, ի՞նչ կ՚ունենանք. պարզապէս կառավարման կամ որոշումներ կայացնող նոր կեդրոն-կոտորակ մը՝ արդէն իսկ կոտորակուած հայ ազգի տխուր ճակատագրին վրայ: Կարծէք չի բաւեր Արեւելեան-Արեւմտեան Հայաստան, Հայրենիք-Սփիւռք, եւ Սփիւռքը իր կարգին բազմաշերտ, երկու պետութիւն, երկու կաթողիկոսութիւն, արեւելահայերէն-արեւմտահայերէն, երկու ուղղագրութիւն եւ այլ կոտորակուածութիւնը:

Նման մարմինի մը ստեղծման գաղափարը հականիշն է ԵՌԱՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆ կարգախօսի նպատակին:

Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ

Նախ զօրաշարժի ենթարկենք գիտակից միտքը: Անդրադառնանք, որ որքան ալ անզսպելի ու արդար՝ ատելութիւնն ու կիրքը օգտակար խորհրդատուներ չեն եղած երբեք ու չեն: Որքան խորը ատենք, այնքան աւելի կը կրքոտինք, կը բորբոքինք ու կ՚իյնանք անյուսութեան գիրկը: Արհաւիրքը, որուն մէջ ազգովին ինկած ենք, հրամայական կը դարձնէ կացութեան իսկական ծանրութիւնը ազգովի՛ն կշռել, զոր կարելի է թերեւս գէթ մեղմացնել միա՛յն ԵՌԱՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՄԲ: Հայկական իրականութեան մէջ գործող ոչ մէկ ուժ ի վիճակի է առանձինն կամ մասնակի դաշինքներով իր ուսերուն վերցնել արհաւիրքին ծանրութիւնը...:

Ուրեմն, պիտի կառչինք Հայոց Ցեղասպանութեան 100-ամեակի յաջողած փորձին, որով կարելի եղաւ զօրաշարժել ողջ հայութիւնը:

Յառաջացնել համահայկական մարմին կամ խորհուրդ մը,(համախոհութեամբ , ո՛չ նշանակովի եւ տեսադաշտ ունենալով Սփիւռքի ողջ տարածքը), որուն պայմանական կերպով եւ ի պաշտօնէ մաս պիտի կազմեն ՀՀ-ի նախագահը, հայ եկեղեցին ներկայացնող երկու կաթողիկոսները՝ միւս անդամներու հաւասար իրաւունքով : Այս մարմինը կամ խորհուրդը քաղաքական հանգամանքէ ու փառասիրութիւններէ զերծ՝ պիտի դառնայ երաշխիքը եւ խորհրդանիշը եռամիասնութեան: Նպատա՞կը. կենսագործել գիտական, արհեստագիտական, դիւանագիտական թէ նիւթական ողջ ներուժը հայութեան՝ կարենալ զսպիչ ուժի վերածելու համար Հայաստանը՝ տարածաշրջանին մէջ: Աշխարհագրական ու հարեւանութեան այն միջավայրը, որուն մէջ կը գտնուի մեր հայրենիքը, պարտադրական կը դարձնէ, որ իր վերապրումին համար իսկ Հայաստան վերածուի զսպիչ ուժի: Սա իբրեւ գլխաւոր նպատակ:

Միամիտ չենք կարծելու, որ նման գաղափար մը կը ժողովրդականանայ կամ կ՚իրականանայ պարզ յօդուածագրութեամբ, յորդորներով կամ բարոյախօսութեամբ: Կը պատկերացնենք նաեւ գործնական դժուարութիւնները, թէ ի՞նչ մեքենականութեամբ պիտի յառաջանայ այդ մարմինը, ի՞նչ հետագծով ու բարեմասնութեամբ մարդիկ անոր անդամակցելու թեկնածու պիտի նկատուին եւ այլն, եւ այլն: Կարեւոր մանրամասնութիւններ են, որոնք սակայն կարելի է յստակացնել, անշուշտ եթէ ուժերը հաւաքագրելու, համախմբելու-համախմբուելու քաղաքական կամք ու համոզում գոյանան...:

Յետգրութիւն

Սփիւռքին սպառնացող մեծագոյն վտանգը նորահաս սերունդներու ազգային ինքնութեան կորուստն է : Առաջին ու գլխաւոր զոհը լեզուն է, որ բանալին է ազգային մշակոյթին, կռուանը՝ լեզուամտածողութեան եւ ինքնութեան կազմաւորման...: Այս տեսակէտով, ընկերային ցանցերը օրհնութիւն են «համաշխարհայնացած» մեր ազգին համար այն պարագային, որ հայագաղութները կազմակերպուին, օգտուին անոր ընձեռած բարիքներէն ու կազմակերպուած աշխատանք ծաւալեն:

Մեր գերխնդիրը սերունդին հայակերտումի աշխատանքն է, զայն ազգային ինքնութեամբ կազմաւորելու հսկայ գործը եւ այնպիսի պայմաններու մէջ, ուր գրեթէ զըրկուած ենք հայերէն լեզուի նեցուկէն, ազգային մշակոյթի կենարար սնունդէն , հայրենի հողի աւիշէն ու համախումբ կեանքի բարիքէն: Կը նշանակէ, թէ կեանքի չափ կարեւոր մեր դպրոցները ըստ հնարաւորի բազմացնելու եւ որակաւորելու ջանքերու կողքին, եւ ճակատագրի «պարտադրանք»-ով՝ «հայերէն լեզու»-ի այնքան հիմնական կռուանը այլ ազդակով փոխարինելու լրջագոյն խնդիր ունինք Սփիւռքի մէջ՝ յատկապէս (եւ ոչ միայն) նախկին Խորհրդային Միութեան, ամերիկեան եւ եւրոպական երկիրներու պարագային...:

Աթենք, 18 Դեկտ. 2022

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔԸ 2023-Ի ՍԵՄԻՆ

Կարօ Վ. Մանճիկեան

Սուրիոյ 11-ամեայ տագնապը պատճառ դարձաւ, որ սուրիահայութիւնը թիւի եւ որակի առումով նօսրանայ:

Այս նօսրացման գլխաւոր պատճառը պատերազմին առթած անապահովութիւնն էր, երբ ահաբեկիչներու անխնայ ռմբակոծումներուն հետեւանքով հայաշատ թաղերը, ինչպէս Նոր Գիւղը, դատարկուեցան ու

բնակչութիւնը տեղափոխուեցաւ աւելի ապահով թաղեր: Շատեր երկրէն հեռացան դէպի Լիբանան, Հայաստան ու արեւմտեան երկիրներ (ԱՄՆ, Քանատա, Շուէտ... ու այլուր):

Երիտասարդներու այլ խումբ մը զինուորական պարտադիր ու երկարաժամկէտ ծառայութենէն խոյս տալով անվերադարձ մեկնեցաւ երկրէն:

Երրորդ խումբ մը՝ թիւով աւելի նուազ, ուսման ու աշխատանքի փնտռտուքի, անորոշութեան դիմաց ըլլալով... եւ այլ պատճառներով լքեց երկիրը:

Ոչ ոք կը կռահէր, որ տագնապը 11 տարի կրնայ տեւել (ու արդեօ՞ք աւելի):

Որպէս եզրակացութիւն՝ մարդկային այս տեղաշարժը իր ժխտական անդրադարձը թողուց մանաւանդ երիտասարդութեան վրայ:

Վերոյիշեալ ընդհանրական, թէ այլ մասնակի պատճառներու (երբեմն ալ պատրուակներու) արդիւնքը հանդիսացաւ այն, որ սուրիահայութիւնը (ի Հալէպ, Դամասկոս, Գամիշլի եւ Քեսապ) կորսնցնէ իր հմուտ, պատրաստուած, խոստմնալից ու մանաւանդ երիտասարդ մարդուժին մեծամասնութիւնը:

* * *

Տագնապի 10-րդ տարուան աւարտին, ՆՍՕՍՏ Արամ Ա. Վեհափառ Կաթողիկոսը 2022-ը հռչակեց «Սփիւռքի Տարի», ի տես Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք եռամիասնութեան անմխիթար ու վտանգուած իրավիճակին, որուն յաջորդեց 2022-ի Յունուարին Սփիւռքահայ Մտաւորականներու Խորհրդաժողովը, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան վեհարանին մէջ, նախաձեռնութեամբ ու նախագահութեամբ Վեհափառ Հօր:

Խորհրդաժողովը հրապարակեց համապատասխան հռչակագիր, ամփոփելով 2022-ը «Սփիւռքի Տարի» հռչակելու դրդապատճառներն ու ժողովէն բխած առաջադրանքները:

Առանց խորանալու մանրամասնութիւններու մէջ, խուսափելով վերլուծական մօտեցումէ (այժմ), միայն նշենք որ Հայաստանն ու Արցախը կ'անցնէին դժնդակ իրավիճակներէ, իսկ տեղաշարժող Սփիւռքը կը հիւծէր արեւմտեան ոստաններուն մէջ խարխաբելով ու ձուլուելով, իսկ արեւելեան, իմա՝ Ռուսաստանի մէջ հաստատուած հայ Սփիւռքը, կտրուած էր հայկական իրականութենէն, անտեղի անծայրածիր անհունին մէջ կը կորսուէր՝ ֆիզիքական թէ հոգեմտա-

ւոր առումներով: Մէկ խօսքով Սփիւռքը կը հիւծէր ու կը մաշէր: Մինչդեռ, Վեհափառ Հօր ընդգծումով, Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք եռամիասնութիւնը կրնար մեր ազգի հզօրացման հիմնական ազդակը դառնալ: Ուստի վերոյիշեալ իրավիճակներէն թելադրուած 2022-ը հռչակուեցաւ «Սփիւռքի Տարի»:

Հռչակագիրին մէջ Սփիւռքի իրավիճակին առնչութեամբ կ'ընդգծուէր հայ դպրոցներուն ներկայ վիճակը, երիտասարդութեան պատկերը, արեւմտահայերէնի նահանջն ու նոր գաղութներու՝ սփիւռքներու կազմութիւնը:

Մեր օրերուն, հետեւեալ հարցումը ինքզինք կը պարտադրէ, մանաւանդ նկատի ունենալով (7 եւ 8 Դեկտեմբեր 2022-ին) Անթիլիասի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան վեհարանին մէջ գումարուած Ազգային Ընդհանուր Ժողովը, որ քննեց թէ ի՛նչ տեղաշարժներ արձանագրուեցան 2022-ի «Սփիւռքի Տարուան» ընթացքին:

Այս ժողովի նման բազմաթիւ հարցեր արծարծելով առարկայական քննարկումներ կատարեց:

Սակայն սուրիահայութեան իրականութենէն մեկնած, կ'ուզենք առանձնացնել կարգ մը բնագաւառներ (անշուշտ խուսափելով խորանալու Ազգային Ընդհանուր Ժողովի մանրամասնութիւններուն մէջ):

Առաջին կալուածին անդրադառնալով հետեւեալը հարցումը կ'ուղղենք.

Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք եռամիասնութեան ամրապնդման, մանաւանդ Հայաստանի ու Արցախի տագնապալի իրավիճակի մեղմացման ի նպաստ ի՛նչ ներդրում բերած է տակաւին սուրիական տագնապին մէջ կոտտացող ու չսպիացած վէրքերով տառապող սուրիահայութիւնը:

Անշուշտ որ մեծ ակնկալիքներ ունենալը պատրանք պիտի նկատուէր:

Գաղտնիք չէ Հայաստանի իշխանութիւններուն վարած երկդիմի ու ապազգային քաղաքականութիւնը, մանաւանդ այս եռամիասնութիւնը քակտելու, ջլատելու ու բախտաւոր պարագային անտեսելու վարքագիծը: Սակայն Հայաստանն ու Արցախը հայրենիք են մնայուն ու ոչ գնայուն ինչպէս իշխանութիւնը:

Ազգային տեսանկիւնէն միասնականութիւնը ակնկալելի էր անցնող տարուան մէջ ու է առնուազն համահայկական բնոյթ ունեցող հիմնահարցերուն գծով: Միասնական, ազգային կեցուածք ունենալով սատար հանդիսացած պիտի ըլլայինք Հայաստանին ու Արցախին: Սակայն այդ միասնութիւնը խարխաբումներ ապրեցաւ շարք մը պատճառներով:

Իսկ մեր ներքին միասնութիւնը որքա՞ն ուժգին ու կենսատու էր արդեօք:

Հարցադրումը կատարելով չեմ սպասեր անպայման արդիւնքին ու պատասխանին: Սակայն սուրիահայութեան խճանկարին մաս կազմող իւրաքանչիւր կողմ, կրնայ կը կարծեմ, այդ հարցադրումը կատարել ինքնիրեն ու պատասխանել անոր:

Երկրորդ բնագաւառը կրթականն է: Սուրիահայ գաղութին հիւծումով հիւծեցան ու տժգունեցան հայկական վարժարանները: Հայկական վարժարանները թուական թէ որակական անկում ապրեցան: Աշակերտութեան թիւի անկում, հմուտ ու փորձառութիւն վաստկած կրթական մշակներու ասպարէզէն թէ երկրէն հեռացում:

Տակաւին չենք ուզեր մանրամասնել կըրթական համակարգին անբաւարար թէ անայժմեական իրավիճակը, իսկ ամենայոռին՝ հայ ուսուցիչին վարձատրութեան խեղճ ու անմխիթար պատկերն է, մանաւանդ այս օրերու տնտեսական սուր տագնապին լոյսին տակ:

Հայ ուսուցիչը, ի՛նչ դասանիւթով որ պարապի ան, իր ստացած վարձատրութեամբ անկարող է գոյատեւել ու ապրիլ որպէս մարդ արարած, կամայ-ակամայ պիտի լքէ ասպարէզը, որքան ալ նուիրական ըլլայ անոր կոչումը:

Մեր համեստ տեղեկութիւնները կ'ըսեն, որ ցարդ կատարուած լուծումները կարկըտան իսկ չեն կրնար ըլլալ, հակառակ անոր որ հարկ էր լաւապէս ըմբռնել, որ հայ դըպրոցը, հայ ընտանիքէն ետք, կը մնայ այն վայրը, ուր հայ մարդուն միտքն ու նկարագիրը կը կերտուին: Այստեղ շեղելով, փոքր փակագիծ մը կը բանամ ու դրուագ մը կը յիշեմ:

Օգտուելով սուրիական պետութեան կըրթական օրէնսդրական համակարգին մէջ կատարած բարեփոխումներէն, Քեսապի Ազգ. Ուսումնասիրաց Միացեալ վարժարանի (նախակրթարան էր այն ատեն) պատասխանատու կողմերը նախաձեռնեցին նախակրթարանը փուլային կերպով միջնակարգի ու երկրորդականի՝ Ճեմարանի վե-

րածելու:

Օրինական տնօրինումին յաջորդեց նոր, 21-րդ դարու պատշաճ շէնքի մը շինութեան գործընթացքը, որ իրականացաւ քեսապահայութեան Սփիւռքի արքայավայել նպաստներով:

Այդ օրերը զուգադիպեցան Սարամազեան Վերապատուելի եղբայրներուն՝ Եսայի եւ Յովհաննէս (վերջինս այժմ հանգուցեալ) Քանատայէն Քեսապ այցելութեան:

Վերապատուելի Եսայի, ի տես մեր նախաձեռնութեան, ուրախութեամբ պատգամ մը տուաւ մեզի, երբ հանդիպեցանք:

– Տեսէ՛ք, տղա՛ք, նախ կը շնորհաւորեմ ձեզ ու կ՛ըսեմ, որ եթէ եկեղեցին կոչուած է մարդոց հոգին ազնուացնելու, մշակելու, հայ դպրոցը կոչուած է հայ մարդը կերտելու, անոր նկարագիրն ու միտքը մշակելու ու գինք կեանքին պատրաստելու: Ձեր վարձքը կատա՛ր: Ձեզի յաջողութիւն կը մաղթեմ:

2023-ի շեմին, երբ տնտեսական տագնապը օրէ օր կը սրի, հայ ուսուցիչին ամսական վարձքը կը մնայ նոյնը, իսկ հայ վարժարանը հազիւ թէ կը յաջողի աշակերտին կրթաթոշակին չնչին մէկ մասը գանձել ծնողներէն:

Երրորդ բնագաւառը, որուն կ՛ուզենք անդրադառնալ հայ երիտասարդութիւնն է:

Վերի տողերուն մէջ անդրադարձանք հայ երիտասարդութեան վրայ սուրիահայութեան տագնապի ազդեցութեան:

Տեղաշարժ կատարած երիտասարդութիւնը գնաց մասնաւորապէս արեւմտեան սփիւռքները հարստացնելու: Մնացեալ երիտասարդութեան ուսերուն բարդուեցաւ ծանր պատասխանատուութիւն: Անոր մասսան, պատերազմի ռումբերուն տակ, չհեռացաւ իր եկեղեցիէն, դպրոցէն, միութենէն ու ակումբէն: Սակայն ընկերա-տնտեսական պայմաններուն բերումով, երիտասարդութեան ստուար թիւ մը բաւական հեռու կը մնայ տակաւին հայ կեանքէն:

Ի՞նչ ճիգ թափուած է զանոնք ներգրաւելու, գէթ մօտեցնելու հայ իրականութեան, յատկապէս նկատի առած, որ անոնք ունին բաւականաչափ ներուժ, որմէ կարելի է օգտուիլ համայնքային իմաստով:

Մեզի կը թուի, թէ պէտք է անպայման վստահիլ հայ երիտասարդին, որպէսզի ան հայ կեանքը վարէ: Հարկ է օգտուիլ անոնց ներուժէն, ուսումէն, գիտութենէն, երէցներուս խորհուրդներուն եւ փորձառութեան փոխանցումով: Վերջապէս անոնց ուսերուն դնել պատասխանատուութիւն՝ ժամանակակից մարտահրաւէրները իրենց ոճով ու ձեւով դիմագրաւելու:

Անոնք ե՞րբ պիտի հանդիսանան հայ, սուրիահայ կեանքի նոր դրօշակիրները՝ հնամենի բարդոյթներէ զերծ, 21-րդ դարու վայել հայավարի մեր կեանքին:

* * *

Վերոյիշեալ մտահոգութիւններն ու մտորումները ու ասոնցմէ շատ աւելին, վըստահաբար առարկայականօրէն քննեց Ազգային Ընդհանուր Ժողովը:

Այդ ժողովի բացման ՆՍՕՍՏ Արամ Ա. Վեհափառ կաթողիկոսին պատգամը աւելի քան խօսուն էր: Պատգամին յաջորդեց 11 Դեկտեմբեր 2022-ին Կաթողիկոսարանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ մա-

տուցուած Ս. Պատարագին Վեհափառ Հօր պատգամ-քարոզը՝ տպաւորիչ իր ամբողջականութեամբ ու թափանցիկութեամբ:

* * *

2023-ը մեր առջեւն է արդէն: Մարտահրաւէրները նոյնն են, աւելի ծանր ու խորունկ:

Արդեօ՞ք չէ հասած պահը զանոնք յաղթահարելու ու մեր օրհասական իրավիճակը յեղափոխելու միասնական, համահայկական ուժերով:

Արդեօ՞ք մեր ճակատագրին տէրը մենք չենք՝ գոյատեւելու ու վերապրելու զայն:

Կը յուսամ, որ 2023-ը անկիւնադարձային կ՛ըլլայ ե՛ւ սփիւռքեան մեր տագնապներու յաղթահարման ուղղուած քայլերու, ե՛ւ Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք եռամիասնութեան համար:

Վերոյիշեալ տողերս 2023-ի Ամանորին առիթով բոլորին ուղղուած բարեմաղթութիւններ թող ըլլան:

ՀԱ՞Յ, ԹԷ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ

Դոկտ. Գէորգ Յակոբճեան

Խորագիրը ընթերցողին առաջին պատասխանը հաւանաբար «բնականաբար հա՛յ» ըլլայ: «Բնականաբա՛ր հայ» պատասխանելու են ոմանք, ազգային հաւաքական կեանքը պառակտումէ հեռու պահելու, հայաստանցի-սփիւռքահայ, արեւմտահայ-արեւելահայ, հայախօս-օտարախօս, սուրիահայ-լիբանանահայ, ֆրանսահայ-ռուսահայ բաժանարար գիծերը մերժելու եւ «անկախ տարբերութիւններէն, բոլորը հայ են»-ի «մենք մէ՛կ ազգ ենք»-ի ճշգրիտ պարունակին եւ հասկացութեան մէջ մնալու համար: Սոյն յօդուածը այս մօտեցումին մասին չէ, այլ կը փորձէ սփիւռքեան պարունակին մէջ խորագիրին հարցադրումը քննարկման ենթարկել: Խորագիրին հարցադրումը կը վերաբերի բոլոր անոնց, որոնք մեր օրերու հայ աշխարհի ֆիզիքական սահմաններէն դուրս կ՛ապրին, իսկ այսօրուան «հայ աշխարհը» միայն Հայաստանի Հանրապետութիւնը չէ, այլ՝ Արցախի Հանրապետութիւնը, Ջաւախքն ու բռնագրաւեալ Արեւմտահայաստանը: Հարցումը այս սահմաններէն դուրս ապրող հայութեան մասին է:

Ուրեմն, հայ աշխարհի ֆիզիքական սահմաններէն դուրս հայ ըլլալու պայմաններն ու միջոցները բազմաթիւ են՝ ծննդական-կենեթիկ ժառանգութիւն, անուն, արտաքին ֆիզիքական կերպար, հայ ըլլալու ինքնագիտակցութիւն, թերեւս հայախօսու-

թիւն, ոմանց համար հայ եկեղեցւոյ պատկանելիութիւն, պատմութեան ու մշակոյթի իմացութիւն, Ապրիլէ-Ապրիլ Ցեղասպանութեան ոգեկոչում եւ այլն, եւ այլն: Գալով «սփիւռքահայ» ըլլալուն, նախ պէտք է պարզել, թէ ըստ ընկերաբանական գիտական սահմանումի, որեւէ ազգի սփիւռքին պատկանելու, «սփիւռքցի» դառնալու եւ մնալու առաջին ու հիմնական նախապայմանը հայրենի հողին, հայրենիքի՛ն հետ ֆիզիքական, մտաւոր, հոգեւոր կապ ունենալն է: Այսինքն, սփիւռքահայ դառնալու եւ մնալու նախադրեալը հայրենիքով մտահոգուելու ու տագնապելու, հայրենիքին մէջ ապրող հայրենակիցներուն հետ հաղորդակցելու, անոնց աջակցելու, հայրենաշինութեան նպաստելու մէջ կը կայանայ եւ ոչ թէ պարզապէս հայրենի սահմաններէն դուրս ապրելու:

Վերոնշեալ յստակացումէն ետք, հիմա կ՛արժէ խորագիրին հարցադրումը ընդլայնուած ձեւով կրկնել՝ այսօր Սփիւռքի մէջ ապրող հայութեան քանի՞ տոկոսը (իր տարատեսակ ու բազմաթիւ շերտաւորումներով) պարզապէս «հայ» է ու քանի՞ տոկոսը՝ «սփիւռքահայ»: Փակագիծ մը բանալով այստեղ պէտք է աւելցնել, որ հարցադրումին մէջ նկատի չէ առնուած այն զանգուածը, որ ծագումով հայ ըլլալով հանդերձ, չ՛ուզեր հայու հրապարակային ինքնութիւն կրել: Վերադառնանք հարցադրումին՝ այսօր Սփիւռքի մէջ ապրող հայութեան քանի՞ տոկոսը ներգրաւուած է հայկական հաւաքական կեանքին մէջ ու մնայուն կապի մէջ է, իսկապէ՛ս կը տագնապի ու մանաւա՛նդ կը գործէ՛ հայ աշխարհին, հայրենիքին համար, ու քանի՞ տոկոսը հայ աշխարհի կամ նոյնիսկ իր ապրած սփիւռքեան միջավայրի հայ կեանքին անցուդարձերէն գրեթէ անտեղեակ ու անտարբեր իր բնականոն կեանքը կը շարունակէ:

Այս հարցադրումին ճշգրիտ պատասխանը լայնածաւալ հետազօտութիւններ եւ գիտական ուսումնասիրութիւններ կը պահանջէ, ու այս յօդուածը յաւակնութիւն չի կրնար ունենալ քանակի ու ծաւալի գծով պատասխան առաջարկելու, սակայն յատկապէս Արցախեան վերջին պատերազմէն ետք, որոշ ցուցիչներ կան, որոնց համար կ՛արժէ լուսարձակի տակ բերել այս հարցադրումը՝ Սփիւռքի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքական օրակարգով զբաղողները քննարկման հրաւիրելու:

2020-ի Արցախեան պատերազմի աղէտալի ու խայտառակ պարտութենէն ետք, Հայաստանի Հանրապետութեան ներքաղաքական զարգացումներու լոյսին տակ, Սփիւռքի մէջ համատարած յուսալքութեան, յուսաբեկութեան, անտարբերութեան մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ: Շատեր ցաւէ, զայրոյթէ, անճարութենէ ու անորոշութենէ առաջնորդուած դադրեցան հայ աշխարհի իրադարձութիւններուն հետեւելէ: Նկատի առած համազգային *շոքի* ու *դրաւումայի* տարողութիւնը, այս հակազդեցութիւնը հասկնալի ու արդարացի կրնար ըլլալ եթէ ժամանակաւոր մնար ու կացութիւնը երկու տարի անց փոխուած ըլլար: Ըստ երեւոյթի, յուսալքութեան եւ անտարբերութեան փոթորիկը մինչեւ օրս կ՛ալեկոծէ մեր իրականութիւնը: Մարդիկ չեն ուզեր լսել կամ խօսիլ հայ աշխարհի տագնապներուն մասին, ինչ որ խիստ մտահոգիչ է: Հասարակութիւններուն յոյսը սպանելը ամէնէն վտանգաւոր ու կործանարար զէնքն է, որմէ պէտք է պաշտպանուիլ ամէն գնով: Յուսահատութիւնը պէտք է արմատախիլ ընել ու առաձգականութեամբ (resilience), վճռականութեամբ պայքարիլ: Յուսահատութիւնը բնաւ պէտք չէ պատճառ ըլլայ հայ աշխարհի հետ կապերը խզելու կամ տկարացնելու: Որովհետեւ Հայրենիքին հետ կապը պորտալարի նման է. երբ խզուի պորտալարը, պտուղը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ: Այսինքն՝ երբ հայ աշխարհէն հեռու ապրող մարդն ու հասարակութիւնը խզեն իրենց կապը հայրենիքին հետ, երկար ժամանակի վրայ որպէս հայ մարդ ու հասարակութիւն գոյութիւն ունենալէ կը դադրին: Սփիւռքի ու հայ աշխարհի միջեւ ստեղծուած վիհը կը խորանայ, Սփիւռքի հայութեան վստահութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան նկատմամբ առաւել կը նուազի ու ՀՀ-ի ներկայ իշխանութիւնները փոխանակ կացութիւնը բարելաւելու, իրենց պետականակործան եւ ապազգային քաղաքականութեամբ ու գործունէութեամբ կը շարունակեն Սփիւռքը ու Սփիւռքի կայացած կառոյցներն ու հաստատութիւնները լուսանցքայնացնել ու անտեսել, ինչ որ անխուսափելի հետեւանքներ կընայ ունենալ Սփիւռքի մէջ ապրող հայ մարդու ներաշխարհին վրայ:

Միւս կողմէ, պէտք է ընդունիլ նաեւ, որ Սփիւռքի մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան վերանկախացումէն ետք, Սփիւռքի

շարք մը համայնքներ չկրցան հաւասարակշռութիւն պահել իրենց սփիւռքեան կառոյցներու եւ ՀՀ-ի կարիքներուն ու առաջնահերթութիւններուն միջեւ: Վերջինին հաշուոյն ու երբեմն ալ վերջինին պատրուակով, նոր ձեւաւորուած Սփիւռքի մէջ հայակերտումի նուիրուած ժամանակակից կառոյցներ ու կազմակերպուած համայնքներ չստեղծուեցան, իսկ աւանդականօրէն գոյութիւն ունեցող կառոյցները չթարմացան, չարդիականացան, անտեսուեցան, նօսրացան, ժամանակավրէպ դարձան ու տկարացան: Նկատի ունենալով որ անուրանալի եւ գերկարեւոր դեր ունին սփիւռքեան կառոյցները (դպրոց-մամուլ-ընկերամշակութային կառոյցներ եւ այլն), այս յօդուածի տրամադրութեամբ հայ աշխարհէն դուրս ապրող «հայ» մարդն ու հասարակութիւնները «սփիւռքահայ» դարձնելու համար հրատապ օրակարգ կը համարուի հաւասարակշռուած մօտեցումով առաջ տանիլ հայ աշխարհին ու Սփիւռքին կարիքներու բաւարարման գործը:

Անհրաժեշտ է բաւարար ժամանակ ու միջոցներ տրամադրել սփիւռքեան կառոյցները հզօրացնելու: Առանց հզօր սփիւռքեան կառոյցներու, Սփիւռքի կապը հայրենիքին հետ դժուար թէ հզօր ու արդիւնաւէտ դառնայ, հետեւաբար դժուար թէ «սփիւռքահայեր» կերտուին:

Այս երեւոյթներու մատնանշումը պէտք չէ շուքի տակ պահէ, սակայն, հայ աշխարհին ու սփիւռքեան կառոյցներուն նպաստելու բոլոր այն ճիգերն ու ջանքերը, որոնք կը գործադրուին Սփիւռքի մէջ ապրող զանազան անհատներու, կառոյցներու եւ հաստատութիւններու կողմէ: Հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն, պէտք է տեսնել ու գնահատել այն բոլոր նախաձեռնութիւնները, որոնք Սփիւռքի մէջ ապրող հայը հայ աշխարհին կը կապեն ու այդ կապը կ'ամրապնդեն:

Բոլոր անոնք, որոնք գիտակցաբար մտադիր են հայ աշխարհէն դուրս հայ մարդ մնալ եւ հայու ինքնութիւն կերտել, պէտք է հայ աշխարհը ու նաեւ սփիւռքեան իրականութիւնը իրենց լաւով ու վատով, իրենց ցաւով ու ողբով, իրենց լոյսով ու յոյսով ընդունին եւ զանոնք բարելաւելու համար գործեն:

Պարզ է. հայ աշխարհէն հեռու ապրող մարդուն հայ պահելու ու ինքնութիւնը կերտելու լաւագոյն միջոցը հայրենադարձութիւնն է: Սակայն, այնքան ատեն որ համատարած հայրենադարձութիւնը իրատեսական ու իրականանալի չէ, հայրենադարձութեան կողքին, բայց անկէ նուազ ազդեցութեամբ, սփիւռքահա՛յ դառնալը անհրաժեշտ է:

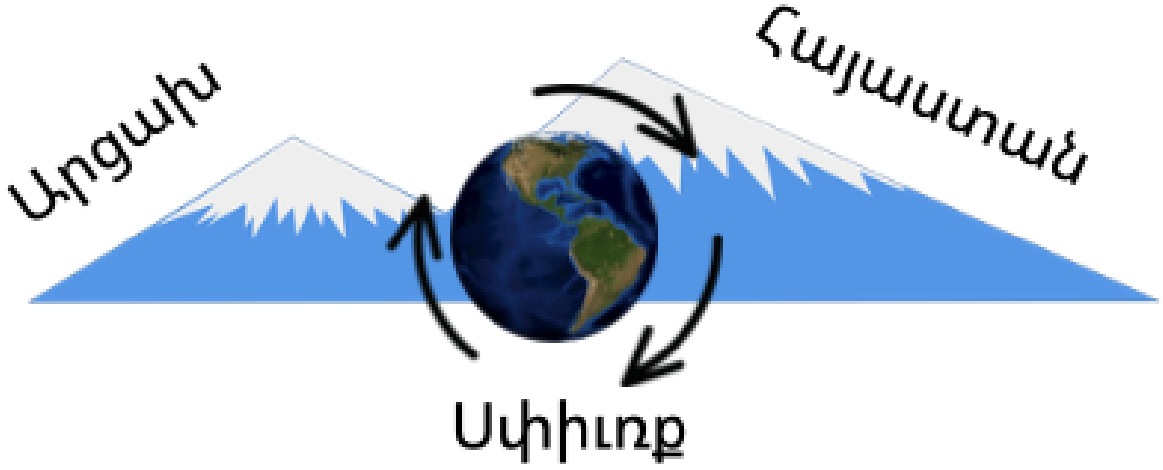

Վերջապէս՝ ձեւաւորուող հաւաքական յուսահատութեան ու հայ աշխարհէն հեռաւորութիւն պահելու տրամադրութիւններու լոյսին տակ, հայ քաղաքական մտքի ներկայացուցիչներուն հիմնական առաքելութիւնը սփիւռքեան ժամանակակից, ինքնաբաւ, բազմաբնոյթ առաքելութիւն ունեցող կառոյցներու ճամբով հայրենիքին հետ մնայուն կապ պահող, հայրենիքին նպաստող սփիւռքահայ անհատ ու հասարակութիւն ձեւաւորելը պէտք է ըլլայ:

Լիզպոն, 21 Դեկտեմբեր 2022

ԱՐԵՒՈՐԴԻՆԵՐ

Լալա Միսկարեան-Մինասեան

«Գրասեղանիս վրայ, սա
Սկաւառակին մէջ կայ բուռ մը հող, բերուած հոն
Հայրենիքի դաշտերէն:
Նուէր է ան.-Զայն ինձ ձօնողը կարծեց
Սիրտն իր տրուած, առանց երբեք գիտնալու,
Թէ կու տար իր պապերունն ալ միասին»:
Դ. Վարուժան

Քարի ափաչափ կտորը, այդ սեւ փոքրիկ զանգուածը որքա՞ն ժամանակէ ի վեր ինկած էր հոն-հազարամեակնե՞ր, թէ՞ միլիոնաւոր տարիներ: Հաւանաբար վերջինը, քանի որ լեռը միլիոնաւոր տարեկան է: Ան նաեւ հրաբխային է, ուրեմն ո՞ր մէկ կործանիչ ժայթքումն է որ, միլիոնաւոր կտորնե-

րու հետ, դուրս նետած է հրահեղուկին նաեւ այս կայլակը: Հրէ զանգուածը այն ատեն ձեւ չունէր եւ կրնար ստանալ որեւէ ձեւ: Ստացաւ յատկապէս այս ձեւը: Ու ահա ան հազարամեակներով, թերեւս ալ միլիոնաւոր տարիներ ինկած հոս, զինք սպասած է. յատկապէս ան է որ խօսեցաւ իր սրտին. կարծես լռութեամբ կանչեց զինք ու ինք մօտեցաւ, առաւ նախ ձախ ձեռքով. աջով բըռնած էր գաւազանը. ապա կեցաւ, շրջեց, շուռումուռ տուաւ զայն ափին մէջ, արմենոիտ կոչեց: Խնդաց ներքուստ, բայց քարին փորագրուած գիծերը այդ կը յուշէին: Ու ջերմութիւնը, որ ժայթքումէն ի վեր քարը պահած էր իր ծոցը, խօսեցաւ իրեն. թէեւ առանց բառերու, լռութեան լեզուով խօսեցաւ քարը, ու ինք գիտցաւ, որ զայն պիտի վերցնէ ու տանի հեռաւոր այն երկիրը, ուր ան ոչ ոք է, ոչինչ, նոյնիսկ քար ալ չէ, այլ ափաչափ սեւ զանգուած մը՝ անձեւ ու ոչինչի ծառայող:

Մէկ հոգի միայն կար այդ հեռաւոր երկրին բազմամիլիոն քաղաքի մը մէջ, ով տարիներ երազած էր այս քարը: Ան գիտէր այս քարի մասին, գիտէր նաեւ, որ երբ ու շուրջդ բազմամբոխի ամայացնող ժխորն է, որ առաւել կը շեշտէ միայնութիւնդ՝ ան քու ներսիդիդ անդորր կը տարածէ ու ապա ինք է որ կը խօսի: Չի խօսիր, անոր խորքերէն շղթաներու զրնգոց, շուներու կաղկանձ ու նաեւ վիշապներու գալարուելու ձայներ կ'ելլեն, կը տարածուին շուրջդ: Անոր խորշերը նիրհող հողմեր կ'արթնանան, կը գալարին, պտոյտ կու տան հոգիիդ տարածքին բոլոր,

կ՚ելլեն ու կը պատեն երկինքը՝ կլլելով արեւը: Մանկութեան հեքիա՞թ է, թէ՞ ապրուած կեանքեր բազում սերունդներու, որ ձգուեր, քալեր դարերու փոշիներուն մէջէն ու հասեր էր իրեն:

Բայց ան, բազմամիլիոն քաղաքի այդ միայնակ բնակիչը գիտէր, կը լսէր քարին կանչը, կ՚ընկալէր անոր խորքերէն եկող հազարամեայ ձայները՝ իր շուրջի աղմուկը լռեցնող:

Պապո՛ւկը: Ձառամեալ իր աչքերով ան միայն այդ ուղղութեամբ կը նայէր այլեւս, կը տեսնէր լուսաճառագ գագաթներ՝ արեւի կարմրա-մանուշակագոյն շողերուն մէջ վեհասլաց՝ գերութեան մէջ իսկ: Ու փոխանցած, վարակած էր իրեն ալ, մանկութեան կաթին հետ ինք այս լերան կանչին ունկընդիր էր: Պապին հեքիաթներուն դիւցազունն էր ինք, որ նախանշուած օրը պիտի գար ու լերան խորխորատները դարանած վիշապներէն պիտի փրկէր Արեւորդին գերեալ:

* * *

Խումբը երիտասարդ էր ու անոնց մէջ իր ներկայութիւնը զարմանքի ու հիացքի արժանացած էր: Առարկեցին, թէ իրենք ամիսով մարզուած, պատրաստուած են վերելքին, թէ դժուար մատչելի լեռ է: Ինք պատասխանեց. *«Ես ձեզմէ երեք անգամ զոնէ մեծ եմ, ուրեմն երեք անգամ ձեր տարիքը պատրաստուեր եմ այս վերելքին»*: Չհասկցան, խնդացին:

Հայքէն Հայք մուտքը այլ պետութեան տարածքէն եղաւ: Պայազէտէն ելան, մտան գիւղ մը, որ Արծափ կը կոչուէր: Այնուհետեւ պիտի սկսէր քայլարշաւը: Վեհանիստ լեռը ծածկած էր հորիզոնը: Ո՞վ ըսեր է, թէ Արարատը Փոքր Հայաստանի կողմէն միայն գեղեցիկ է. սրտի մխիթարանք է: Երբ կորսընցուցեր ես տաճարը, հրաշքով փրկուած բուրվառը կծու մխիթարանքի աղբիւր է:

Անցան գիւղի գերեզմանոցի կողմէն. Հայո՛ւ գերեզմանոց մը, քանզի քիւրտերը տակաւին խաչքարէ շիրիմներ չունին: Մօտեցան ու ծանօթացան անոնց, որոնք հարիւր տարիէ աւելի հարազատի ձեռքի ջերմութիւն չէին զգացած: Քիւրտ մը հոն խաչքար մը գլորեր, փոս կը փորէր: Ծերը մօտեցաւ.

–Ի՞նչ կ՚ընես, եղբա՛յր, մեղք կը գործես, աս գերեզման է...

–Գիտեմ, հայու գերեզման է, ոսկի կայ մէջը:

–Բայց ի՞նչ ոսկի, մեռեալին հետ ոսկի չեն թաղեր հայերը, իր հողին արժանանալը հայու համար արդէն ոսկի է:

Քիւրտը ոչ գլուխ, ոչ ալ մանր մաղելու կարիք ունէր, պատասխանեց.

–Ակռայ կ՚ըլլայ, ոսկի ակռայ...

–Բայց սրբապղծութիւն կ՚ընես, Աստուծոյ դէմ է, ձեր գիւղապետը կը կանչեմ:

Քիւրտը հողի մէջ խրեց բահը, բերնէն հանեց ծխիկը, թքեց գետնին, ապա գլուխը վեր առաւ ու սեւցած ակռաները բանալով քմծիծաղեց.

–Ձանգէ՛, կ՚ուզես ա՛ռ հեռաձայնս, անոր թիւը ունիմ...

Ուրիշ գիւղացիներ ալ կը մօտենային: Խումբը խաչքարերուն ներողութիւն ըսաւ ու հեռացաւ: Ծերը կը քալէր գլխիկոր, կը լսէր պապուն ձայնը.

«Մեր գեղի գերեզմնոց սարի փէշերուն ի, իմ պապու շիրիմին վրայ խաչին տակը սուր մը փորագրուած ի, ան ֆիտայի էր ու մեռնելէն անանկ ապսպրեց, ըսաւ՝ խաչ առանց սուրի կ՚իյնայ, սուր պէտք ի, որ խաչ իր սրբութեան մէջը մնայ, իմ շիրմիս սուրս փորագրեցէք»:

Չէ, բոլորը չէ որ կը խօսէին խաչքարերուն հետ: Խումբին մէջ օտարներ ալ կային՝ եւրոպացիներ, ամերիկացի զոյգ մը: Անոնք ալ իրենց ուխտը ունէին՝ Ս.Գրոց Արարատը կ՚ելլէին՝ Նոյեան տապանին հաղորդակցելու: Անոնք արեան կանչ ու լքուած շիրիմներ չունէին այս հողին կապող: Անոնք կը վայելէին բոլոր գեղեցկութիւնները առանց լեղիի ու խաղաղ սիրտով կը տանէին մագլցելու դժուարութիւնը:

–Պարո՛ն Արտօ, ի՞նչ կեցեր էք, ետ մի մնաք, օգնե՞մ,– անմիջապէս առջեւէն քալող երիտասարդն էր:

–Արտօ չէ, ձգո՛ւկ, Արտաւազդ է իմին անունս, այս սուրբ հողին վրայ ինչո՞ւ կ՚աղաւաղես արքայական անունս, կու գամ,– ըսաւ, ապա կամացուկ շշնջաց,– ինծի օգնութիւն պէտք չէ, դուն մոռցա՞ր ուր ենք մենք, ան արդէն մէջս է՝ իմին ուժս, քո՛ւ ալ ուժդ:

Հանեց պապուն մետաքսէ կարմիր թաշկինակը, զոր խնամքով ծալած պահած էր ծոցագրպանը, անոր մէջ փաթթեց մինչ այդ ափը պահած սեւ քարի բեկորը ու տեղադրեց հոն՝ սիրտին վրայ: Սիրտը արձագանգեց քարի ջերմութեան ու արագ տրոփեց: Ծեր մարդը նոր կայտառութեամբ շարունա-

կեց մագլցել քարքարոտ ու լերկ լանջն ի վեր:

«Մըր էրկիր կանանչ էր, մըր լեռներ մախմուր կանանչ էր», խօսեցաւ պապուկը:

– Ո՛ւր է հոս կանաչ, սե՛ւ է ամէնուր, սեւ քար ու չո՛ր, չո՛ր:

«Արեւորդին որ զվիշապ գլխատեց, էնոր ջանդաք նետեց անդունդ, էնժամ ջուրեր բխեցան մունջ ակերէն, ու էրգիր իր ծոցէն խոտ ու ծաղիկ ծլեցուց»:

«Այդ քո՛ւ լեռներուն վրայ էր, պապու՛կ, այդ քո՛ւ հեքիաթին մէջ էր, պապու՛կ, հոն մախմուր կանաչ էր, հոս վիշապը կը գալարի դեռ լերան խորխորատին մէջ ու կը ցնցէ լեռը, հոս Արեւորդին քարայրէն չէ ելած դեռ պապու՛կ, ներէ գիս, ես շղթայուածը տակաւին չեմ ազատած, ես զէնք չունիմ, պապու՛կ, քու զէնքիդ ժամանակը անցեր է, ինծի ուրիշ պէտք է: Տե՛ս, վտիտ ու ճարպիկ քիւրտ առաջնորդը դեռ սրաշեղբ դանակ ունի ու շեղբի պէս հայեացք՝ երբ կը ժպտի: Արարատին տէրն է ան, ու սրբազան լեռը իր շահին աղբիւրն է»:

* * *

Քալող աղջիկ մը երգել սկսաւ՝ *«Տըլէ եամա՛ն, Արեւ դիպա՛ւ Մասիս սարի՛ն...»:* Աւագ Մասիսին գագաթը կ'երեւէր հեռուն: Փոքր Հայաստանը համբուրած՝ Արեւը այս կողմի մշուշները ցրելու կու գար ու Աւագ Մասիսի լանջերէն կը ծագէր: Շողերը կ'անցնէին շեղակի, իսկ անոր կրտսեր եղբայրը հաւատարմօրէն կ'ուղեկցէր խումբը՝ հրավառութեան մէջ լողալով:

– Պարո՛ն Արտօ, նայէ՛, նայէ՛, Փոքր Մասիսը որքա՛ն գեղեցիկ է, արեւը ետեւէն կը զարնէ ու կարծես երազային է,– կանչեց ետեւէն եկող երիտասարդ կինը:

– .....

Որքա՛ն աղքատիկ կը թուին այս հարուստ լեզուին շտեմարանները՝ հոս Գեղեցիկը սահմանելու համար: Հեքիաթ էր շուրջը. հեքիաթ կը մաղուէր երիտասարդ հայորդիներու հոգիներուն մէջ եւ մեղր ու լեղի՝ հայեացքներուն: Անոնք՝ մանչ ու աղջիկ, երբեմն խորասոյզ՝ մեքենայօրէն կը հետեւէին առաջնորդի հրահանգներուն, երբեմն հեքիաթէն կ'արթնային պահիկ մը, հոգեցունց կերպով զգալու համար, թէ ո՛ւր էին, թէ լեռ չէր այդ ուր կ'ելլէին իրենք...բայց ո՞վ էին իրենք լերան համար եւ ո՞վ էր ան իրենց համար. ինչո՞ւ եկած էին հոս, ինչո՞ւ որեւէ լեռ, որ մագլցած էին՝ հոգիի այս տաժանքն ու խայտանքը չէր տուած իրենց, ինչո՞ւ իբրեւ ուխտաւո՛ր ու հի՛ւր եկած էին իրենց ապուպապերուն այս սրբազան հողը, որուն ամէն մէկ քարն ու բոյսը կը խօսէր իրենց հոգիներուն, ինչո՞ւ կը փորձէին անգիտանալ քիւրտին ինքնամատոյց ներկայութիւնը հոն, եւ մանաւանդ՝... ինչո՞ւ հեռացած էին հոնկէ... ու բառեր չունէր շարունակութիւնը:

Ծերը, այդ գիտելիքի ամբողջ բեռով կեանքի ուղի քալած ու կքած անոր տակ՝ հոն իր երազը կ'որոնէր: Իսկ չէ՞ որ երիտասարդներուն յատուկը երազանքն է ու ոչ՝ երազը: Ու ծերը երբեմն գորովով կը նայէր իրմէ առաջ քալող երիտասարդին, որ բանաստեղծ հոգի էր անկասկած: Ան ամէն վայրկեան կ'արձագանգէր լերան խորքերէն եկող տրոփիւնին, մերթ կը խնդար, կը քըրքջար ու մերթ կը պարուրուէր իր երազանքով: Ան ալ հեռաւոր երկրէ մը եկած էր իրեն պէս ու հոս իր հեքիաթի Արեւորդին կը փընտռէր:

«Մըր էրգիր կ'երթաս, իմ հօր ու մօր գերեզման կը գտնիս ու էնտեղուց ինծի ափ մը հող կը բերես, էնդուց ալ Մասիս կ'երթաս, Արեւորդին կ'ազատես իւր շղթաներէն, էնոր հետ կատար կ'ելլես, արեւուն ծնունդը կը դիտես ու մեր մենծ էրկիր կը տեսնաս: Ապա կու գաս ու էն հող, էն քար վըր իմ շիրմիս կը թալես»,– երդուեցուցեր էր պապը ու ինք հիմա, իր եօթանասունին անոր տուած իր երդումին ետեւէն կ'ելլէր: Ծոցագրպանին մէջ զիրար գտեր էին քարն Մասեաց ու հողն Էրգրի:

* * *

Առաջին գիշերուան բանակավայրը երեք հազար երկու հարիւր մեթր բարձրութեան վրայ էր: Խումբը վար դրաւ ուսաբեռները. քիւրտ ուղեկցորդը արձակեց բեռնակիր ձիերը: Նստոտեցան գահավիժած քարերէ ազատած փոքր հարթութեան վրայ: Մինչ կիներ «սեղան կը շտկէին»՝ տղաքը զուռնայի զիլ նուագին տակ սկսան լեռնական դիւցազուններուն պարը: Մայրամուտի շողերէն գունագեղուած՝առասպելական ոգիներ էին անոնք, որ կարծես նոր արթնցած հողին մէջ իրենց դարաւոր քունէն՝ դանդաղ ու առաձգական շարժումներով սըրբազան ծէս կը կատարէին՝ լերան աստուածներուն իբրեւ պաշտամունք: Ձսպանակուած ճօճումով առաջացող, ծունկերը թեթեւակի ճկող, ապա խրոխտաբար իրարու եկող երիտասարդ ու շքեղ մարմիննե-

րու առնացի գեղեցկութիւնն ու ներուժը, ափերու բախումին բոմբիւնը, հեւքը, որով կու գային իրարու վրայ, կորովի ու նոյն ատեն զուսպ հրայրքը անսովոր ու տարօրինակ էր օտարներուն, որոնք «ճամբար» բառին տակ հանգիստ ու քուն կը հասկնային: Թէ՛ անոնց ու թէ՛ քիւրտ ուղեկցորդին հասու չէր, որ հրաբուխներ կը ժայթքէին այդ երիտասարդ մարմիններուն մէջ, հոն իբրեւ պարտք նստած ապառաժներ իբրեւ հրահեղուկ կը գահավիժէին ու իրենց ջերմութեամբ կը հալեցնէին անոնց խրոխտ հոգիները: Քիւրտը կը կրկնէր, թէ միայն հայերը այսպէս կը պարեն ու խենթ բացագանչութիւններ կ՚ընեն վերելքին…միւսները դժուար լեռը կը բարձրանային լրջութեամբ:

Գիշերեցին վրաններուն տակ: Երիտասարդներ կը խօսակցէին, կ՚երգէին, կը խընդային կրակին շուրջ: Աղջիկ մը լերան հետ կը խօսէր Շիրազին լեզուով ու խարոյկի լոյսին տակ ան մայր դիցուհի էր: Ծերը կը փորձէր լերան զրոյցը լսել, բայց լեռը լուռ էր, ան իրեն ծանօթ լեզուն կը լսէր ու կը սպասէր հրաշքը: Արեւորդւոյն շղթաներուն փըշրուիլը կը սպասէր ու վիշապներուն արտաքսուիլը: Բայց Ծերը իր կարօտէն զատ այլ զէնք չունէր, իսկ երիտասարդներու զէնքերուն ժամը դեռ չէր հնչած:

Ու կրկին գորովի տաք ալիք մը ողողեց ծեր մարդուն էութիւնը: Այդ երիտասարդները Աղթամարի վանքին մէջ աղօթեցին այնպէս հանգիստ ու հպարտ, որ զիրենք լռեցնել ջանացող թուրք ոստիկանները անոնց համար բացարձակ թափանցիկ էին ու անտեսանելի: Թուրք պաշտօնեան անոնց առջեւ կեցած՝ կը ծափէր, ձեռքերով լռելու նշան կ՚ընէր ու իր գիտցած հաւանաբար միակ անգլերէն բառը կը կրկնէր՝ «Proble՛m olr… Proble՛m olr…», առանց հասկնալու, որ այդ երիտասարդներուն համար հոն եթէ կար Proble՛m, այդ ինք էր միայն, իր ներկայութիւնը հայոց սրբարանին մէջ, իսկ աղօթքը ամէնէն բնական բանն էր որ կ՚ըլլար: Մինչ ան երգողներէն մէկէն միւսը կ՚անցնէր լռեցնել փորձելով՝ անոնք, առանց զինք նկատելու, հպարտութեան խորհրդանիշ անդրիներու նման՝ կ՚ոգէին աղօթքը ու անոնց հայեացքները, հոգիներուն հետ՝ կը սաւառնէին գերի վանքին կամարներուն տակ, հոն գտնելով նախնեաց հոգիները:

… Ծեր մարդը յոգնած պառկեցաւ, բայց երկար ատեն երիտասարդական ձայներ կը լսէր ու կը ժպտէր մութին մէջ:

Ու խորախորհուրդ գիշերին երկունքէն ծնաւ այգաբացի ցօղաթաթախ հմայքը: Աւդին-անդին ամպեր գրկած ու մշուշներէն յառնող սարակներ, ճերմակ լիճեր դարձած ծործորներ, մշուշներէն լոգանք առած փոքր Մասիսին գագաթին բազմերանգ շողշողիւնը դիմաւորեցին արթնցողները. ո՞վ նընջել կրցած էր:

* * *

Երկրորդ ճամբարը չորս հազար երկու հարիւր բարձրութեան վրայ էր, ուրկէ կը սկսէր յաւերժական սառոյցին իշխանութիւնը:

Լուսնին լոյսը անբնական պատկերներ կ՚ուրուագծէր, ժայռաբեկորներ դեւի կերպարանք կ՚առնէին: Հեռուն երեւցող Պայազէտին լոյսերը Ծերին միայն «Խենթ»-ին խօսքերուն արձագանգը կը բերէին, ժանգոտած սուրի մասին կը խօսէին: Վարը, դաշտին վրայ սփռուած աստղերուն նայելով կը խորհէր, թէ յիշատակներով շնչող այս հողին վրայ խաղաղ ննջող քիւրտեր իրենց երազներուն մէջ երբեք հոն շրջող հայերու հոգիները չէի՞ն տեսներ, թէ՞ հոգիները եւս լքեր էին պապերուն հողը: Բնաւ չէին երեւեր Արարատեան դաշտի այն փոքրիկ շերտին լոյսերը, ուր քնացածները ամէն առտու իրենց հայեացքը երբ բարձրացնեն Արարատին վեհութեան դէմ՝ պապերու հոգիներուն կը հանդիպին ու Արարատի սպասողական հայեացքին:

Սառցադաշտը, որ ցերեկուան արեւէն հասցուցեր էր տաքնալ, կը սեղմուէր կրկին արտասովոր ձայներով, ճայթիւններով:

–Պապի՛կ, այս ի՞նչ ձայներ են,– հարցուց աղջիկ մը ու պապիկը կարծես այդ կը սպասէր:

– Ընդերքին մէջ պայքար է, աղջիկս, վիշապներ ու օձեր կը սուլեն, կը ֆշշան, խեղդել կը ջանան բարի արքայորդին, որ անոնց դրած շղթաները կտրտել կը փորձէ :

– Օ՛, պապիկ, դուն առասպել կը պատմես,– խնդաց աղջիկը:

– Ո՛չ, առասպել չէ, Արքայազնը վիհէն ելլել կը ջանայ արդէն դարեր, բայց տակաւին շատ են վիշապազուն դարբինները.անոնք կը զարնեն սալերուն, որ ամրացնեն շղթաները, քանի որ Արեւորդիին ազատագրումը իրենց խաւարումը պիտի ըլլայ:

Աղջիկը, գլուխը ծերին ուսին յենած, կը ժպտէր մութին մէջ:

* * *

Վերջին վերելքը՝ մութով, արեւածագը գագաթին դիմաւորելու համար: Լապտերները-ամրացուած իւրաքանչիւրի գլխունգիշերուան ահասարսուռ խաւարին մէջ հազիւ անմիջական շրջապատը կը լուսաւորէին ու լռութեան մէջ քայլող մարդիկ ուրուականներու կերպ ունէին: Մինչդեռ աստղերը գլխավերէն կ՚ուղեկցէին: Վերելքը հետզհետէ կը դժուարանար, ու մութին մէջ, քայլերու խշրտիւնին հետ, ոմանց ծանր հեւքը կը լսուէր: Վերջին կամքն է որ կը լարուէր, վերջին ուժերն է որ ոգին կը ծնէր ու առաջ կը մղէր նոյնիսկ յուսահատները:

Ծերը ոտքերը դժուարաւ կը շարժէր. ծունկերը կարծես կաւէ ըլլային: Երբ լեռնագնացի կատուիկները դժուարաւ կը հանէր սառոյցէն յաջորդ քայլը դնելու համար, կը զգար, որ իւրաքանչիւր քայլ կրնար մարմնի վերջին ճիգը ըլլալ. շունչը առաւել կը դժուարանար. օդը կը պակսէր: Քամին երեսին բաց մասերը կ՚այրէր. հակառակ կրկնակի ձեռնոցներուն՝ մատներուն ծայրերը կը սառչէին: Կը հեւար. կուրծքը կը սեղմուէր. գլխուն մէջ անտանելի ցաւ սկսաւ. իւրաքանչիւր քայլը փոխելուն մտքին մէջ կը կշռէր, թէ դեռ որքան կրնար տոկալ. ու սակայն կը շարունակէր վերելքը. Պապուկին հոգին իր վերադարձը կը սպասէր. այն հեռու երկրին խորթ հողին մէջ մարմինը հանգիստ պիտի չ՚ըներ, մինչեւ որ հայրենի հողէն պտղունց մը, ափ մը գար ու հարազատ բոյրեր բերէր:

– Եթէ շունչս չբաւէ, եթէ ոտքերս մերժեն առաջ երթալ, կը խնդրեմ, զիս դուք վեր հանեցէք, ես ուխտ ունիմ, ես գագաթ պիտի հասնիմ,– կը դիմէր «բանաստեղծին»:

– Դուք կրնաք, հայրի՛կ, չէ՞ որ այս հողը ձեզի ուժ կու տայ,– արդէն լուրջ պատասխանը կը լսէր ու կը շարունակէր գագաթն ի վեր մագլցել:

Ու յանկարծ աղաղակի նմանող երգը՝ *«Երկնէ՛ր երկին, երկնէ՛ր երկիր, երկնէ՛ր եւ ծո՛վն ծիրանի…»*: Վահագն կը ծնէր… Առջեւէն գացողը թեւերը լայն բացած՝ աւետիսը կը հնչեցնէր. քանի մը քայլի վրայ էր գագաթը: Ու այդ քանի մը քայլը իրեն հետ բերաւ ամենէն շքեղ արեւածագը, որ երբեւէ կըրնայ գոյութիւն ունենալ երկրագունդին վրայ: Լեռը բաց էր մինչեւ փէշերը, մինչդեռ Հայոց աշխարհի հեռաստանները մշուշուած էին: Արեւը կը ծագէր Երեւանէն ու լերան հսկայական շուքը սքանչելի բուրգի տեսքով՝ բազմեր էր իր իսկ փէշերուն, ստեղծելով կրկնակ գագաթներ: Փոքր Մասիսը այնքան մօտ էր, որ բարեւի մը ձայնը կը հասնէր հոն՝ եթէ Զէնով Օհանը կանչէր:

Պահ մը ամէնքը քարացան. սրբազան դող մը կը փոխանցուէր մէկէն միւսին. լռութեան մէջ, առանց հաղորդակցուելու ամէն ոք հասկցաւ զինք յուզող հարցին պատասխանը՝ ի՞նչ էր այս վերելքը իրեն համար: Երիտասարդ մը, որ բարձրագոյն կէտին կոխած էր, յանկարծ այնպէս աղաղակեց, որ կրնար ստորոտէն լսուիլ, ապա խենթի պէս թաւալգլոր տուին երկուքը, ամուր փաթթուեցան իրարու եւ անոնց սեւ մօրուքներուն վրայ իջան սեւ աչքերէն բխող առուակներ: Ոմանք լուռ ու ներհուն՝ կը դիտէին հեռուները, ուրիշներ անմիջապէս հանեցին դրօշակներ, ու Հայոց խորհրդանիշը տէր դարձաւ գագաթին, թերեւս խոստում ունենալով պարզողին համար: Ամերիկացիին հածող հայեացքը տակաւին տապանը կ՚որոնէր, եւրոպացիներ չափումներ ու հաշուարկներ կ՚ընէին: Իսկ Հայեր ծագող Արեգակի շողերով պլլուած, լիցքաւորուելով սառոյցներու տակէն իրենց փոխանցուող ջերմութեամբը հողին, գինովցած, վերացած ու աներկրային՝ լուռ կամ լսելի ձայներով օրհներգ կը մրմնջէին իրենց աստուածներուն:

Ի վերջոյ Ծերը ոտք կոխեց գագաթին. վերջինը: Իջաւ ծունկերուն վրայ, հակեց գլուխը սառոյցին ու քարացաւ.կ՚աղօթէ՞ր, թէ՞ կուլար: Ապա կեցաւ շիփ շիտակ, լայնօրէն բացաւ թեւերը ու հեթանոսական ջերմեռանդութեամբ ողջունեց ծագող Արեգակը: Հովէն թեթեւ երերալով՝ ծոցէն հանեց ճերմակ լաթ մը, զոր խլեց քամին ու բացաւ լայնօրէն: Ու լերան քամին լերան ոգիին համար ծածանող լաթին վրայ կարդաց ծուռումուռ գիրերով գրուածը՝ *«Մը՛ր Էրգիր»:*

Այդպէս ուղղաձիգ կեցած՝ ան մրմունջով կը խօսէր Պապուկին հոգիին հետ, կը լսէր իր հոգիին նուագը ու կը զգար, թէ անեզր բերկրանքին հետ՝ ծիրանափողի մեղեդին թախիծ կը մաղէր իր հոգիին վրայ: Նոյնը կարդաց արիւնակիցներու աչքերուն մէջ ալ՝ արցունքներ բերկրանքի ու լուսեղէն թախիծ՝ երազի: Մասիսով մի էին իրենք: Երգն ու արցունքը միաձոյլ. գագաթին պարզելը…

… Շղթայուածին խուլ մռնչիւնը կը զրնգար վիհերէն ու լսելի էր միայն Արեւորդիներուն …

ԵՐԱԶԱՅԻՆ ՀԱԼԷՊԻ «ՆԱՅԻՐԻ»-ԵԱՆ ԵՐԱԽԱՅՐԻՔԸ

Լենա Նազարեան

Համարեա՛ ութ տասնամեակ առաջ, երկրորդ աշխարհամարտի համատարած սեւ ու սուգի, տագնապալի հաց ու ջուրի օրերուն, Հալէպի մէջ կ՚առկայծէր գիր ու գրականութեան կենարար քուրայ մը, որուն ծննդոցը այսպէս կ՚աւետէ խմբագիր Անդրանիկ Ծառուկեան.- *«Նայիրի ունի նպատակ մը. Վառ պահել գրականութեան հանդէպ սէրն ու հետաքրքրութիւնը, նոյնիսկ այս մռայլ օրերուն: Այս նպատակին իրագործումը կը կազմէ իր միակ յաւակնութիւնը»*: 1941 Նոյեմբերի Ա. պրակով իսկ կը խոստանայ իր շուրջ համախմբել *«հին եւ նոր սերունդի բոլոր գրողները»* եւ կը նշէ աշխատակցիլ խոստացած քսաներեք գրողներու անուններ: Մինչ «Նայիրի»-ի Ա. տարուան հինգ պրակներուն մէջ կը ստորագրեն քառասունչորս աշխատակիցներ՝ Եգիպտոսէն 13, Լիբանանէն 10, Երուսաղէմէն 4, Սուրիայէն 12, Իրաքէն 2, Կիպրոսէն 1 եւ երկու ուրիշներ, որոնց կը հանդիպինք միայն մէկ անգամ եւ որոնց բնակութեան վայրը չէ նշուած:

«Նայիրի»-ի ծննդոցի մթնոլորտը, նախապայմաններն ու ակնկալիքները լաւագոյնս կը ցոլացնեն մեր մեծագոյն գրաքննադատ Օշականի եւ արեւմտահայերէնի խնկարկու Շուշանեանի տողերը, զորս կը մէջբերենք Ծառուկեանի յղուած նամակներէն.-

«Գիտէ՞ք արդեօք, թէ գրականութեան մը կարելիութեան համար ամէնէն յարմար, եթէ ոչ անհրաժեշտ պայմանները լրացնող կեդրոնն էք, վասնզի կը հաւատամ թէ արուեստի ամէն ձեռնարկ իր սնունդը, իր թաքուն ուժը կ՚առնէ հաւաքական գգայնութեանց մթերքէն, որուն ամէնէն ծանօթ մարմինը ժողովուրդն է դարձեալ: Սփիւռքի մէջ ոչ մէկ տեղ այս պայմանը այնքան

կատարեալ կը ներկայանայ մեզի, որքան Սուրիոյ մէջ: ... Կը ստեղծուի կենդանի գրականութիւն, եթէ Սուրիոյ ամբողջ երիտասարդութիւնը յաջողիք համախմբել մէկ եւ նոյն հոգիի մէջ: Պակասը հոգին է: Մնացեալը դիւրաւ հայթայթելի»: (Յակոբ Օշական, Երուսաղէմ, 1942)

«Մասնաւոր հաճոյքով է, որ կը կարդամ առհասարակ Սուրիա մեծցածներուդ գրու-

թիւնները, քանի որ հայ գաղութներու ընդհանուր վիճակը նկատի առնելով՝ լոկ հոն է, որ դեռ կարելի է հաւաքական շարժման մը կարելիութիւնները նշմարել: Անշուշտ ուրիշ գաղութներու մէջ եւս կրնան անհատ գրողներ հասնիլ, տաղանդաւոր գրագէտներ զարգանալ՝ բայց Սուրիան կը մնայ միակ վայրը, ուր հայրենազուրկ Արեւմտահայութիւնը կրնայ, եթէ ուզէ եւ կամենայ, կազմակերպուիլ ու ստեղծագործել»: (Վազգէն Շուշանեան, Փարիզ, 1933)

Օշական աչքերը փակեց Հալէպ եւ թաղուեցաւ օշականավայել փառահեղութեամբ...

Շուշանեանի մանկապատանեկան տարիները անցան Հալէպէն եւ ուրուագծուեցան իր էջերէն...

Ճակատագրական դիպուա՞ծ...

«Նայիրի»-ի Ա. պրակի Իմացական շարժում էջը կ'եզրափակուի «Յաջորդ թիւով՝ Յակոբ Օշական» ազդով, իսկ Բ. պրակը կը բացուի «Թուղթ՝ Օշականէն» նամակով, ուր կը կարդանք.- *«Ինք իր խղճմտանքին առջեւ՝ իր պարտքը կատարած մարդու որոշ խռովքով մը Օշական կը դիմաւորէ այս նոր պարտականութեան սպառնալիքը: Ինծի միշտ դժուար եղած է երիտասարդութիւնը մերժել, ու թերեւս այդ զգացումին գինն են այս տողերը»*: Այնուհետեւ Օշական կը ստորագրէ «Արեւելահայ 14-ը» (Գ. – Դ. պրակներ) եւ «Ալպոմ (Քորֆուի տպաւորութիւններ)» (Ե. պրակ):

Շուշանեանի գրիչէն եւս անմասն չէ «Նայիրի»-ն: Ա. պրակով կը կարդանք «Գարնանային»-էն քանի մը էջ՝ «Կը յիշե՞մ, մա՛յր իմ...» պարագայական խորագրով, որուն կցուած խմբագրական նօթը կը նշէ.- *«Որպէս յուզիչ անակնկալ մը, յայտնենք, թէ Նայիրիի խմբագրութիւնը ունի քանի մը անտիպ էջեր Շուշանեանէն»*: Այսպէս՝ Գ. պրակը կու տայ «Անտիպ էջեր՝ Շուշանեանէն», 1936-37 տարիներուն Սուրիա ապրող բարեկամի մը յղուած նամակներէն: Դ. պրակը եւս կու տայ պատառիկ մը, այս անգամ Ծառուկեանի յղուած նամակէն՝ «Ձայն Մը Գերեզմանէն» պարագայական խորագրով:

«Նայիրի» Գրականութեան եւ Արուեստի Պարբերագիրքը Ա. տարին լոյս կը տեսնէ հինգ պրակներով: Ա. պրակը վարչական ազդով կը յայտարարէ թէ «Նայիրի» ամսաթերթ մը չէ, այլ՝ պարբերագիրք, նոյնը կը յիշեցնեն նաեւ Բ. եւ Ե. պրակներու վարչական զեկոյցները: Առ այդ կը խոստանայ ընթերցողին մատուցել ոչ թէ որոշ թիւով պրակներ, որոնց քանակն ու ծաւալը կըրնան տարբերիլ, այլ որոշ թիւով էջեր՝ 350 էջ: Արդարեւ, «Նայիրի»-ի Ա. տարուան հինգ պրակները կը հաշուեն 312 էջեր, հետեւեալ պատկերով.-

Ա. պրակ՝ (Նոյեմբեր 1941) 36 էջ
Բ. պրակ՝ (Յունուար 1942) 48 էջ
Գ. պրակ՝ (Մարտ 1942) 52 էջ
Դ. պրակ՝ (1942) 92 էջ
Ե. պրակ՝ (1942) 84 էջ

Ի դէպ Դ. եւ Ե. պրակներու տարեթիւերն են միայն յիշուած: «Նայիրի»-ն կը նշէ թէ Դ. պրակի տպագրութիւնը վերջացած է 20 Սեպտեմբեր 1942-ին, իսկ Ե. պրակինը՝ 20 Մարտ 1943-ին, նախատեսուած «տարեգլխին» փոխարէն:

Ամսաթիւերու, վերջինին պարագային նաեւ տարեթիւի, այս անճշդութիւնը պէտք չէ վերագրել խմբագրի կամ աշխատակիցներու անփութութեան, այլ չնախատեսուած թուղթի տագնապին, որ կը պարտադրէ յաւելեալ նիւթական յանձնառութիւն: Ե. պրակի վերջաբանով խմբագիրը կ'անդրադառնայ «առտնին հոգերու».- *«Մեր կատարած ամբողջ գանձումը հազիւ բաւած է միայն թուղթին: 4 ս. ոսկի բաժնեգին նշանակած էինք, երբ յանկարծ թուղթը սղեց: Կարծեցինք դարմանած ըլլալ կացութիւնը 4-ը բարձրացնելով 5-ի: Թուղթը շարունակեց իր խելագար բարձրացումը: Բոլոր թերթերը կիսեցին իրենց ծաւալը եւ կըրկնապատկեցին բաժնեգինը: Մենք չհամարձակեցանք նոր յաւելումի խօսք ընել: Ու անկէ վերջ, այլեւս ամբողջ տարին ծրար մը թուղթի արշաւ եղաւ մեր ամբողջ մտահոգութիւնը»*:

Տնտեսական այս տագնապալի թոհուփոհին դիմակայող «Նայիրի»-ի երթին կ'անդրադառնայ Գահիրէի «Յուսաբեր»-ի 7 Մարտ 1942 թուակիր խմբագրականը.- *«Սուրիոյ մէջ նոր պարբերական մը լոյս կ'ընծայուի, Նայիրի, հայ ամենահոծ գաղութի ծոցէն, հակառակ նիւթական մղձաւանջին, որ կը ճնշէ յատկապէս նոյն գաղութը: Յոյս ունինք, որ գրականութեան*

նուիրուած այս ձեռնարկը սփոփանքի շունչ մը կրնայ տարածել Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան համար, այս մութ օրերուն»:

Ուշագրաւ է յատկապէս «Նայիրի»-ի բովանդակային այլազանութիւնը՝ բանաստեղծութիւն, պատմուածք, գրախօսական, ուսումնասիրութիւն, վերլուծական էջեր, իմացական շարժում, նամականի, հայրենի գրականութիւն, թարգմանութիւն եւ խըմբագրական նօթեր:

ԱՆՁԱՅՏ, ԱՆԹԻՐԻՄ...

Բանաստեղծութեամբ հանդէս եկող քսաներկու աշխատակիցներէն ոմանք (տասնհինգը) կ'երեւին միայն մէկ անգամ, ուրիշներ՝ (երկուքը) երկու անգամ, իսկ հինգը՝ չորս անգամ: Հատորներու հեղինակ բանաստեղծներու կողքին, ինչպէս Մ. Իշխան, հարթակ տրամադրուած է արդէն առանձին հատորով հրատարակուելու պատրաստ Եղիվարդին եւ նախափորձերով յուսադրող Նուարդ Յովսէփեանին:

Պատմուածքներ ստորագրած են տասնվեց արձակագիրներ, որոնցմէ Եդուարդ Պոյաճեան եւ Սահակ Պալըգճեան՝ չորս անգամ, Բիւզանդ Եղիայեան՝ երեք, Սմբատ Փանոսեան, Հայկ Ժամկոչեան, Զարեհ Մելքոնեան, Արիս Շաքլեան, Եդուարդ Տարօնեան, Պարոյր Մասիկեան եւ Անահիտ Ասպետեան՝ երկու, իսկ մնացեալը՝ մէկ անգամ:

«Նայիրի»-ն հարստացնող էջերէն են գրախօսականները, որոնցմէ երեքը կը կարդանք Բ. պրակին, իսկ հինգը՝ Ե. պրակին մէջ: Ութ հատոր հրատարակութիւն մէկ տարուան ընթացքին, պատերազմի օրերուն... եւ այդ երկերը ընթերցողին հրամցնելու նախանձախնդիր պարբերագիրք մը...

Գրախօսուած հատորներն են՝

«Մինչեւ Ամերիկա», Սահակ Պալըգճեան, Գահիրէ, 1941:

«Մագթաղինէն Մեղրամոմէ», Եղիվարդ, Երուսաղէմ, 1941:

«Ճամբուն Մէջ Որ Հոռոմ Կը Տանի», Հայկ Ժամկոչեան, Գահիրէ, 1941:

«Հայ Գրականութիւն», Յ. Օշական, Երուսաղէմ, 1942:

«Օտարուհին Ճամբուն Վրայ», Սահակ Պալըգճեան, Գահիրէ, 1942:

«Մեծ Նախերգանքը», Առաքել Պատրիկ, Գահիրէ, 1942:

«Գասա-Պելլա», Արսէն Աճէմեան, Պէյրութ, 1942:

«Աստղերուն Տակ», Գէորգ Չէքիճեան, Պէյրութ, 1942:

Ուսումնասիրութիւններն ու վերլուծական էջերը ծանր հրետանին են «Նայիրի»-ի: Յ. Օշական կը ստորագրէ «Արեւելահայ 14-ը» (Ամփոփ մատենագրութիւն) Գ. եւ Դ. պրակներուն մէջ, Եդուարդ Տասնապետեան՝ «Սայաթ Նովա» վերլուծական ուսումնասիրութիւնը Դ. եւ Ե. պրակներուն մէջ, իսկ բժիշկ Խ. Պօղոսեան՝ «Անմահներու Շուքին Մէջ. ա.Տիրան Չրաքեան, բ. Հռչակաւոր Հայ «մուրացիկներ», գ. Աւետիս Ահարոնեան» Գ., Դ. եւ Ե. պրակներուն մէջ:

Իմացական շարժում էջի մասին Ա. պրակին մէջ այսպէս կ'արտայայտուի խմբագիրը.- *«Մեր այս Բաժինը, որ աւելի լայն տեղ պիտի ունենայ Նայիրիի էջերուն մէջ, յատուկ է գրախօսականներու, գրական խնդիրներու եւ առհասարակ գեղարուեստական եւ իմացական կեանքի հետ կապ ունեցող երեւոյթներու պարզաբանումին»*: Այսպէս, Գ. եւ Դ. պրակներով կը կարդանք Ռայնըր Մարիա Ռիլքէի նամակները՝ երիտասարդ բանաստեղծի մը: Սեզա կը ներկայացնէ «Ստեֆան Ցըւայք», Շաւասպեան՝ «Թատերագիր Սարոյեանը», Բ. Թաշեան՝ «Երկու Պատերազմներու Միջեւ» (մտորումներ), Վահան Շահպազ՝ «Նշմարներ- Նիւթն ու Ոճը» եւ «Նուիրական Իրաւունքը» խորհրդածութիւններու շարքը: «Բացառիկ Տեսակցութիւն Ուիլիըմ Սարոյեանի հետ» (թարգմանութիւն), «Երիտասարդ տաղանդ մը՝ Կալենց» եւ բազմաթիւ նշմարներ նոր մտահորիզոններով կ'օժտեն ընթերցողը:

Հետաքրքրաշարժ եւ ուսանելի է «Նայիրի»-ի նամականին: Յակոբ Օշականի, Վազգէն Շուշանեանի, Մատթէոս Զարիֆեանի, Ռուբէն Որբերեանի, Արշակ Չօպանեանի եւ Նշան Պէշիկթաշլեանի անտիպ նամակները, ոչ միայն խօսուն վկայութիւններ են յետ-եղեռնեան սփիւռքեան ժամանակաշրջանի, այլեւ՝ խոկումներ գրականութիւնը յուզող այլազան, երբեմն նաեւ իրարամերժ հարցերու շուրջ:

«Նայիրի»-ի պրակները կը հիւրընկալեն նաեւ հայրենի գրականութեան մշակներէն Հրաչեայ Քոչար, Յովհաննէս Շիրազ, Գուրգէն Մահարի եւ Եղիշէ Չարենց: Ստալինեան մաքրագործումներու մահասարսուռ ոդիսականը կ'ապրի նաեւ սփիւռքահայը: Երկաթեայ վարագոյրէն անդին գըրչակիցներու անողոք ու անորոշ ճակատագիրը կը տուայտէ Սփիւռքի մտաւորականութիւնը: «Ո՞ղջ են թէ մեռած» խմբագրական նօթով կը կարդանք.- *«Վերջերս հիանալի լուր մը սկսաւ շրջան ընել հայ մամուլին մէջ: Թէ՝ Հայաստանի գրողները ողջ են, թէեւ բանտը, թէ միայն Չարենցն է մեռնողը, այն ալ բնական մահով, թէ ողջ է նաեւ Գուրգէն Մահարին ու ազատօրէն կը շրջի Հայաստանի մէջ: ...Յամենայնդէպս, ճիշդ կամ սխալ՝ նախընտրելի է կենդանի պատրանքներով սնանիլ, քան մեռեալ ճըշմարտութիւններով...»*: Վերոնշեալ տողերուն կցուած կը գտնենք Ծաղկաքաղ մը Մահարիի «Մրգահաս» հատորէն:

Եղերաբախտ Չարենցի կարապի երգ «Գիրք Ճանապարհի» երկէն քանի մը օրինակ միայն հասած էր արտասահման. «Նայիրի»-ի պրակները կը տրամադրեն պատառիկներ *«Կրկնապէս արժէքաւոր եւ հեղինակին եղերական վախճանովը նուիրականացած այս մատեանէն»*:

«Նայիրի»-ն է՛ նաեւ արուեստի տարբեր բնագաւառներու մտահոգութիւններ արծարծող եւ լուծումներ որոնող հարթակ: *«Դաշնա՛կ մը Կանաչեանին: Ո՛չ, սխալ ըսինք- դաշնակ մը հայ երաժշտութեան»* կը յայտարարէ եւ կ'աւելցնէ.- *«Կ'արձանագրենք երեւոյթը՝ պատմութեան համար: Հարիւր տարի վերջ, Կանաչեանի Օրօրն ու Ուռին երգող սերունդները- մեզմէ աւելի երջանիկ, կը հաւատա՛նք- թող գիտնան թէ այդ գոհարները յղացող արուեստագէտը դաշնակ չունէր»*: Այս կոչ-պահանջին կ'արձագանգէ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան անդամ պրն. Մկրտիչ Մսրլեան, եւ ...վերջապէս Կանաչեան կ'ունենայ ի՛ր դաշնամուրը:

«Նայիրի» իւրօրինակ տեղ կը գրաւէ սփիւռքահայ մամուլի պատմութեան մէջ: Պատերազմական եւ տնտեսական անբարենպաստ պայմաններու մէջ հրատարակուող այս պարբերագիրքը յաջողեցաւ համախմբել մայրենիի մշակներու հոյլ մը եւ գիր ու գրականութեան բագինին նուիրաբերել հոգեթով երախայրիքը նայիրեան բերրի Բանին...:

ՄԵՂԱ՛Յ

Պերճուհի Աւետեան

Ականջակալները տեղաւորած գլխուս վրայ, կ՚ունկնդրեմ Մոփասանի գործը, սիրահարուած կնոջ՝ Քրիստիանի, զգացական ու յուզիչ պատմութիւնը: Հեղինակը ներթափանցած է կնոջ զգացական աշխարհ զարմանալի հմտութեամբ, որ միայն տառապած կինը կրնայ զգալ:

Ուշքս՝ ընթերցման, աչքերս հեռատեսիլի պաստառին են, ուր դերասանուհին խարտեաշ, սիրուն, նրբակերտ, նման ըլլալու է Քրիստիանին:

Հերթական ֆիլմաշարերէն մէկն է, ո՞ր «սերիալ»-ը, ինչ ուշագրաւ վերնագրով չեմ գիտեր, բոլորն ալ այնքան նման են իրարու:

Նիւթը՝ դաւաճանութեան ու սպանութեան մասին, յաճախ ալ ծիծաղաշարժ տեսարաններով ու խօսքերով զաւեշտ, ուր անխուսափելի խնդուքը կը հնչէ թելադրելով.

«Հոս պիտի խնդաս, չըլլայ որ մոռնաս»:

Այս «սերիալ»-ներու ուշագրաւ բաժինը, պերճանքը՝ վստահուած է զարդարուն գեղեցկուհիներու փաղանգին (ուռուցիկ շրթներով, մագիլանման եղունգներով): Իսկ պաստառի վրայի այս աղջիկը ըստ հեղինակի նկարագրականին, Քրիստիանն է՝ դեղձանիկի գոյն ներկած մազերով, ցից քթիկով ու մսոտ շրթներով ... սխալած եմ, հայուհի դերակատար է, ան չի տառապիր, այլ քմծիծաղով երկրպագու հետեւորդի մը ցոյց կու տայ իր գեղեցիկ սրունքները:

Փոխե՞մ ալիքը, բոլոր ալիքներու սփռածը նոյնն է՝ «ցնցող սերիալներ» կամ անվերջանալի հարցազրոյցներ «խօսքի վարպետ» մեր քաղաքագէտներու կարծիքները ներառնող... ընթացքին լուրեր, որոնք վերնագրեր ունին «Իրական լուրեր», «Թարմ լուրեր», «Նոր Հայաստանի լուրեր»... իրաւունք ալ ունին, լուրերու մէջ այնքան ձեւակերպուած ստախօսութիւններ ու ժամկէտը անց տեղեկութիւններ կան, որոնք կարելի չէ որպէս

պաշար ամբողջ ձմեռ մը սառցարանը պահել եւ թարմութեան երաշխիք տալ անոնց:

Նոր Հայաստանի լուրերը նոյնքան նման են մնացեալին, հոն ո՛չ հինը կարելի է զատորոշել, ո՛չ նորը յայտնագործել... անխուսափելի հիներն ու նորերը նոյն հրապարակի վրայ են, որո՞ւն հաւատալ, ո՞ր մէկուն վըստահիլ:

Վերջերս ամենացնցող լուրը *«Ֆրանսայի Ծերակոյտի Հայաստանի աջակցող եւ Ազրպէյճանի նկատմամբ պատժամիջոցներ առաջարկող բանաձեւն է... 295 կողմ եւ 1 դէմ ձայներու յարաբերակցութեամբ»*.-

Հայաստանին նաեւ Արցախին զօրավիգ կանգնելու պահանջ-կոչ- առաջարկ պարունակող այս բանաձեւի մասին լուրը ռումբի նման պայթեցաւ ու բեկորները ողողեցին լրատուամիջոցներն ու ֆէյսպուքը: Խորհրդարանի ներկայացուցիչները, քաղաքա-

գէտներ շնորհակալական խօսքերով դրուատեցին Ֆրանսայի ասպետական կեցուածքը... վարդագոյն յոյսեր, վարդի բոյրով ու գե-

ղեցիկ տեսքով: Սակայն առայժմ բոլորը՝ թուղթի վրայ...

Տարիներ առաջ Ցեղասպանութիւնը ճանչցող պետութիւններ յաջորդաբար ի յայտ կու գային, մեծ ցնծութիւն ու ոգեւորութիւն պատճառելով համայն հայութեան, յատկապէս սփիւռքահայութեան: Տետրակ մը յատկացուցած էի, ուր մեծ բաւարարութեամբ կ՚արձանագրէի Հայկական կոտորածը որպէս «Ցեղասպանութիւն» ընդունող երկրի անունը, ընդունման տարեթիւը, ամիսը.. առաջինը Ուրուկուէյն էր... իսկ վերջինը եղաւ անցեալ տարի Միացեալ Նահանգները, որուն բոլոր նախագահները անխտիր նախագահական ընտրապայքարի ընթացքին խոստացան, ձայներ կորզեցին ու դըրժեցին իրենց տուած խոստումը... միայն ներկայ նախագահն էր, որ տէր եղաւ իր խոստման ու ճանչցաւ հարիւր տարի առաջ իրագործուած Ցեղասպանութիւնը... պատմական իրողութիւն մը, որուն ընդունման ի խընդիր չեմ հասկնար ինչո՞ւ այնքան տառապեցանք, երախտապարտ զգացինք, գովերգեցինք գերպետութիւնը ակնկալիքներով ու... արդիւնքը՝ կրկին թուղթի վրայ արձանագրուած հաստատում:

Ես այդ տետրակը կորսնցուցի տեղափոխութիւններու ընթացքին, ըլլար իսկ այլեւս խանդավառութեամբ չէի արձանագրեր:

Հասկնալի է, Ցեղասպանութեան գաւազանը արդէն պիտանի չէ, իրարայաջորդ սերունդները փոխուած են, մերուած, համակերպած, նոյնիսկ անտարբեր դարձած հայ ապրելու ծանր լուծը թօթափելով:

Պահանջատիրութեան պայքարը աստիճանաբար տեղի կու տար, թերեւս տուա՞ծ է, պիտի յանձնուի՞նք:

Ժամանակը կ՚ընթանայ, տարիները

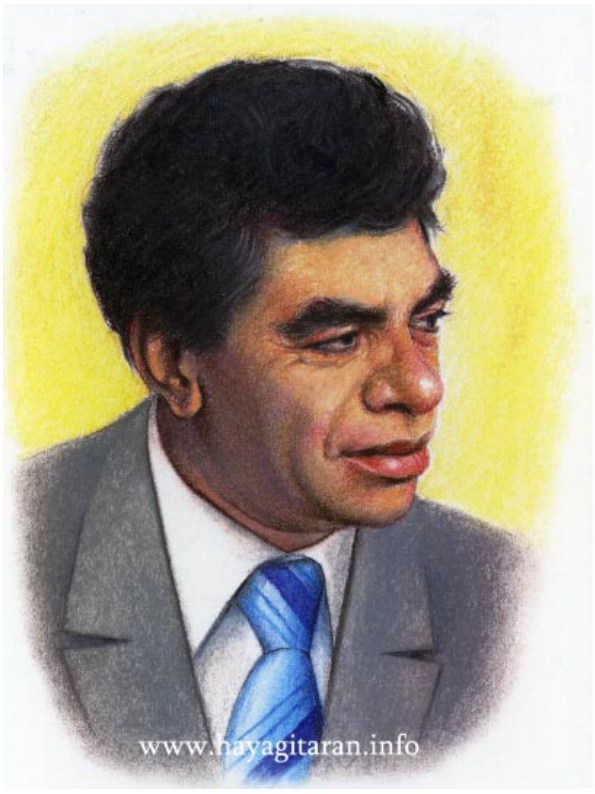

կը գլորին, մարդը կ՚ընտելանայ ցաւին, նոյնիսկ կ՚անտեսէ ցաւալի իրողութիւններ... փաստ՝ ներկայ վիճակը:

Ապրի հայը, որ գիտէ լռել միայն-
Օտարին դիմաց
Որ գիտէ կրել միայն-
Օտարին համար
Մինչդեռ անոնք մէկ բառ գիտեն
Մէկ բառ կ՚ուզեն-
Տիրել միայն

Չարեհ Խրախունի

Ֆրանսական բանաձեւը անսպասելի-օրէն ցնցող էր ու խռովութիւն ստեղծեց, թըշ-

նամին նեղացաւ, բողոքեց, յուխորտաց, մատ թափ տուաւ, կրակեց, վիրաւորներ, նոր զոհեր եղան, սակայն իր զօրքը մնաց նոյն տեղը, «ոչ կարեւոր» բարձունքներու վրայ:

Եւ ամէն գնով խաղաղութիւն ձեռք ձգելու իշխանութեան վերաբերմունքը մնաց անսասան:

Մենք ուզում ենք
Սին երազի երկար կապը քաշե՜լ-քաշե՜լ
(ինչպէս երկար թել ունեցող փուչիկների
Թելն են քաշում մանուկները)
Պարոյր Սեւակ

Լուրերը ընդհանրապէս «թարմ» չէին, ոչ ալ «իրական»: Տողատակեր ունէին, որոնց խաչբառային լուծումը համաձայնագրի յատուկ հանդիպումներէ ետք ի յայտ կու գար ու… կ'արդարացուէր:

Պարտուած երկիր, ջախջախուած բանակ, բռնագրաւուած տարածքներ…

«Օկուպացուած» հայերէն նոր բառ, որ կը հնչէ ճղճղան ձայնով Ազգային ժողովէն, հեռատեսիլի ալիքներէն, մամուլով…

«Օկուպացուած» այսինքն «բռնագրաւուած» տարածքներ բառի ծանրութիւնն ու պատճառած կոտտանքը թեթեւցնէ՞լ, թէ ոսկեղնիկը աղաւաղել: Նման լատինարմատ բառերով կարելի է երկար ցանկ պատրաստել, ինչպէս զուր աշխատանք կը տանէր «Լեզուի կոմիտէ»-ն յաջորդական յորդորակներ հրապարակելով.

«Կը նախանձեն ծնողք, որդի, քեռի, փեսայ, կը նախանձեն բառք, ըմբռնում, բարոյական, սէր: Կը նախանձէ լեզուն, կը նախանձէ լեզուն, կը նախանձէ լեզուն»:
Շահան Շահնուր

Հայկական տարածքները կծկուելով, սեղմուելով պիտի դառնան 29500 մեթր քառ. … ներողութիւն քիլոմեթր քառ., պաշտօնական յայտարարութիւն է իւրաքանչիւր հայի սիրտը խոցող:

Պատմութեան անիւը հակառակ ուղղութեամբ շրջելով՝ եւս կրկնութիւն. հարիւր տարի առաջ, հինգհարիւր տարի առաջ նոյն ցաւալի պատկերը:

Այս օրերուն ո՞վ գիրք կամ պատմութիւն կը կարդայ:

Այս օրերուն մայրաքաղաքի կեդրոնի ճամբաները փակ են, տօնածառը հրապարակի վրայ կանգնեցնելու, գլխաւոր փողոցները լաւագոյնս զարդարելու տարերքը քաղաքապետարանի միակ մտահոգութիւնն է:

Նոր Տարի, Մանկական Եւրոտեսիլ:

Զարդարանքի համար մսխուած միլիոններ…

Սահմանին ամէն օր թշնամիի կրակոցէն զոհուող զինծառայող: Պաշտօնական բողոքներ, «ձայն բարբառոյ յանապատի» ու համայն անտարբերութիւն:

Ես այս երգը երգում եմ սկզբից,
Որովհետեւ դու նա ես, որին կորցնելուց յետոյ
Էլ ոչինչ չենք ունենայ կորցնելու,
Յովհաննէս Գրիգորեան

Ես այդ երգի աւարտին չեմ ուզեր սպասել.

ՄԵՆՔ
Անմիաբան ենք
Անտարբեր ենք
Անուշադիր ենք

Եւ մենք կը նախանձենք բանիւ եւ գործով, կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ, մեղա՜յ, մեղա՜յ Արարատին:
Շ. Շահնուր

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԱՊՐԻԼ

Լեռնա Գարագիւթիւք

Ճամբաները ո՞ւր կը տանին մեզ, դէպի ո՞ւր…

Կը ճամբորդենք. մութ են ճամբաները:

Անյայտը միշտ ներկայ է եւ բանտարկուած է տուփի մը մէջ: Չաստուածներ հոն կ՛ապրին, այն երկիրներուն մէջ, եւ մարդիկ կը ճամբորդեն դէպի հոն, գտնելու համար լոյսն ու խաւարը… խաւարն ու լոյսը:

Փախուստ՝ երկրէն… հարթակը այն լերան ետեւ տարածուած է:

Լերան ճակատին կը փայլի լոյսը, իսկ ետեւի մասը խաւար է: Խաւարն է, որ անդադար կը դառնայ լոյսին շուրջ, որպէսզի ծածկուի անով:

21-րդ դարուն բացուած է տուփը… Փանտորրային Տուփը: Հոն է խաւարը, չարը եւ դաժանը, որոնք անվերջ կը սպառնան մարդկութեան:

Նաւ մը նստած կը ճամբորդենք. ճամբորդութիւն մը՝ որ փախուստ է երկրէն:

Չարն ալ ունի իր աստղափոշին՝ որ գողցած է այն աստղէն՝ թափառաշրջիկ ու անտէր: Ան կը ցանէ երկիրներուն վրայ, որպէսզի մարդը՝ մարդուն, եղբայրը՝ եղբօր ըլլան թշնամի: Աչք փորեն, գլուխ պատռեն, կախաղան հանեն, փճացնեն: Արարածներ կը պատերազմին՝ հողի՞, ճամբո՞ւ, թէ տունի համար: Ուրկէ՞ կը բխի խառնակութեան ակը: Ո՞ր ուժերը կամ ուժը շարժման անցած են, եթէ ոչ բացուած է տուփը չարութեան: Ի՞նչ է սա սպառնալիքը, որ ամէն պահ գոյ է մարդուն համար:

Մենք՝ աշխարհի ներկաներս, վկայ ենք, այս ակը կը բխի արեւելքէն: Սկզբնակետն է հոն եւ կը տարածուի դէպի արեւմուտք: Արեւը հոն մար կը մտնէ ու խաւարը կը տիրէ. խորթ են այն հողերը, եթէ կը լափեն ինքնութիւնը: Լոյսը դարձեալ պիտի ծագի ու խաւարը ծածկուի:

Պատմութեան ո՞ր էջին մէջ տեղ կը գրաւեն մարդիկ կամ աշխարհ եւ քանի՞ անգամ կը կրկնուին դէպքեր, որոնց նմանները ապրուած էին դարեր առաջ: Բարբարոս ազգեր միջոցի մը համար պահուըտած էին, նոյնիսկ բանտարկուած՝ Փանտորրային Տուփին մէջ, բայց պատմութիւնը իր սրտնեղած անկիւնէն դուրս ելած 21-րդ դարուն կը խաղայ խաղեր: Ճամբայ ելած են ազգեր հասնելու համար նոր հորիզոններ. արդեօք ո՞ր կողմէն պիտի ծագի արեւը անոնց համար, եթէ ոչ այն լերան ետեւէն: Անյայտը կը կանչէ զանոնք նոր անյայտութիւններու ծնունդ տալու համար: Ամէն ինչ պիտի սկսի ծայրէն ու պատմութիւնը պիտի վերսկսի արձանագրել պատահարները, այս անգամ օդին մէջ՝ առկախ:

«Քաղաքակրթութիւն» կը կոչուի արարածը. լոյս է լերան ետեւը: Նոր քաղաքներ կը բարձրանան, նոր ուղեղներ շարժման կ՛անցնին: Սակայն ի վերջոյ ամէն բան կը դատապարտուի մոռացութեան: Մինչեւ որ փակուի կափարիչը Տուփին եւ մնայ քաղաքակրթութիւնը մոխիրին տակ, չարը պիտի գործէ իր աւերը ու ճամբորդները պիտի ցրուին ասդին-անդին: Ահա հո՛ն է երկիրը, ուր կը բարձրանան գմբէթներ եւ կը լսուի այն ձայնը, որ է *«Հայր Մեր…»*-ը:

ՃԵՐՄԱԿ

Յարսի հագո՞ւստ - թէ ամպ,
Մեռելի պատա՞նք - թէ շերամ.
Ինչ որ ճերմակ, ճերմակ հագուի,
Օր մը պիտի հանուի:

Յարսը - հասուն ամպի պէս
Վրան միօրեայ զգեստ.
Փարաւոննե՛ր - դարձան դիեր,
Նորեկը - միօրեայ թիթեռ:

Ըլլայ պատանք, ըլլայ բոժոժ*,
Ե՛ւ դրախտ է ե՛ւ դժոխք:
Երբ որ ճերմակ, ճերմակ հագուի,
Ամէն ինչ կը սրբուի:

*

Յարսի հագո՞ւստ - թէ ամպ,
Թէ՞ պատանք - թէ շերամ...

Յարվարդ
14.09.2022
Հալէպ

**շերամի պատեան (cocoon), շերամը՝ մետաքսէ թել հիւսող որդ է (silkworm) որ կը վերածուի թիթեռի:*

ՌՕՆՏՕ

Ծառը կը հարցնէ
– Կոթդ ինծմէ է
զի՞ս կը կացնահարես

Կացինը թէ
– Ուր հաց
 հոն կացին

Ծառը լալագին
– Մեռնողը ես
 մահս ինծմէ

Կացինն անձնուրաց՝
– Ուր հաց, հոն՝ ես
(զի՞ս կը կացնահարես)

Յարվարդ
01.10.2022
Հալէպ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ԵՒ ՍԱՌՆԱՐԱՆԻ ՕՐ

Յարվարդ

– Ինչքան բարկութիւն կ’ուտէինք մանկուց. *«Սառնարանէն առածնիդ ետ տեղը դնելը չսորվեցաք, գնաց»*, կ’ըսէր մայրս: *«Սառնարանը սինեմա չէ, բանալով մի՛ զմայլիք, արագ որոշեցէ՛ք, առէ՛ք ու դուռը փակեցէ՛ք»*: Զարմանալի չէ որ շուկան սառնարանի կղպանք կը ծախուի շատուոր տուներու համար:

– Մարտ 21 է, սառնամանիք տօն, կերակուրները դուրսը մոռցած ըլլամ՝ թէ ներսը դրած՝ ոչ մէկ տարբերութիւն: Նաեւ՝ օրդ է Մամա՛: Իրարմէ հեռու ենք, բայց ձայնդ խոհանոցէն ներս դեռ զիս կը զգուշացնէ:

Կը նայիմ սառնարանէն դուրս մոռցածս կերակուրներուն եւ լուռ ժպիտով զանոնք ուզածիդ պէս «ետ տեղը» կը դնեմ, ոչ մէկ վէճ:

– Անոնց մէջ, փոքրիկ կաթօ մը՝ որ քու առաքինազարդ բարեսրտութեանդ պատուոյն կ’ուտեմ այսօր: Չէ՞ որ տեսակ մը որբութիւն կ’ապրիմ, չնայած որ ողջ-առողջ ես, Աստուած ալ երկարէ այդ ոսկի թելը որ կեանքդ կը հիւսէ: Կամքէ անկախ, պատերազմը մեր ուղիները իրարմէ խզեց, բեւեռացուց, վիրաւոր թողլով մեր Հալէպը, աստ. Արցախը՝ հոն:

– Բայց, ի մօտոյ, ձիւները պիտի հալին, գարնամառը պիտի գայ (Գարնան եւ Ամրան խառնուրդ մը նոր): Այդ ատեն սառնարանին սառերն ալ պիտի հալիլին հոսանքի մշտական չգոյութենէ. ուրեմն տե՛ս, արդէն բարիք մը կը վայելենք այսօր, շնորհիւ ցուրտի չարիքին ու կը մոռնանք փառք տալու անոր՝ ուտելիքները ձրիաբար պահպանելուն համար, ուր ալ ըլլան անոնք: Մեզի պէս, ըլլայ սառնարանէն ներս՝ հայրենիք, ըլլայ խոհանոցին մէջ՝ Սփիւռք, ոչ մէկ տարբերութիւն կամ վէճ:

– Քով քովի չենք, բայց կարօտախտը կ’աղէ վէրքը, կը պահպանէ մեր հոգին փըտտելէ, բորբոս կապելէ, բեւեռային Սվալպարտ կղզիի սառնարանին մէջ պահուած հունտի մը պէս, որ պարարտ հողին հետ հանդիպման պիտի ծլի, նոյնիսկ դար մը կարօտէ ետք: Գաղտնիքը մեր միջուկներուն մէջն է, սիրով ընդելուզուած:

– Ատրաշէկօրէն գեղգեղող սիրտս քեզի համար կը բանամ այսօր, Մամա՛. սառնարանի դրան մը պէս որ հոսանքէ զուրկ է՝ (ես քեզմէ հեռու) բայց նոյն ջերմաստիճանն ունի որքան խոհանոցը (քանի որ բաց դուռը կը հերքէ սահմանները). երբ որ ընդերքը կը նոյնանայ՝ կը լիանայ արտաքինին հետ, թէկուզ զեռոյէն վար, ստորադաս պահով…

– Սառնարան ըսուածն ի՞նչ է որ. երբ որ երկարաժամկէտ մեկնինք տունէն, անոր դարպասները բաց պիտի ձգենք, օր մը օրանց, հոսանքն անջատ. սառած մեռելը մի քանի օր եւս պահպանող բժշկատունի դիարանի պէս, կամ բաց գերեզմանաքարէ յարութիւն առնելու նման… Սառնարանի դրան վրայ լուսանկարդ՝ մագնիսով:

– Խոհանոցի զարդերէն մին վերէն աչքիս կը զարնէ յանկարծ, Մարիամ Աստուածածինն է հրսիրտ՝ գիրկը մանչուկ ու անոնց առջեւ՝ նարնջավարդ լամբ մը վտիտ, մութին մէջ ճամբորդող ջահակիրներու նման. ես քեզի հետ այսօր եւ ամէն օր: *«Առածդ «յարութիւն»-ը ետ տեղը դնելու չմոռնաս, տղա՛ս»*:

ՎԵՐՅԻՇԵԼՈՎ «ՀԱՅԵՐՈՒՍ ԹՈՒՔԸ» ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Կիրակոս Գույումճեան

Հեռու անցեալին, այսինքն՝ մօտ 45 տարի առաջ, մեր տան մէջ յաճախ կը լսէի Քամառ Քաթիպայի այս իմաստալից բանաստեղծութիւնը, որ կը հնչէր մեր ընտանիքի տաղանդաւոր աղջնակներէն մէկուն մեղմիկ շրթներէն: Ան իր տպաւորիչ առոգանութեամբ կ՚արտասանէր զայն, մեր ընտանիքին յաճախակի փափաքին ընդառաջելով, ամէն անգամ արժանանալով մեր բոլորին ծափողջոյններուն եւ *«ապրիս, շա՛տ ապրիս...»* գնահատական խօսքերուն:

Ռափայէլ Պատկանեանի, գրական անունով Քամառ Քաթիպայի, «Հայերուս Թուքը» բանաստեղծութիւնը վաղ երիտասարդութեանս շրջանէն դարձած է տպաւորիչ պատգամ մը՝ ոչ թէ միայն իր բանաստեղծական գեղեցիկ կառոյցին, երաժշտականութիւն պարունակող յանգերուն ու ժողովրդային բառերուն շնորհիւ, այլեւ իմ վրայ թողած ազդեցութեան համար: Այս բանաստեղծութիւնը ամէն լսելուս, ես ալ իմ կարգին խանդավառուած ու բանաստեղծին նման թքել ցանկացած եմ նման անտարբեր մարդոց երեսն ի վեր՝ կրկնելով անոր հետեւեալ տողերը.-

Դուն խելօք, հաշուով վաճառական ես,
Միւլք, փող ու ապրանք, կ՚ասեն, շատ ունես.–
Բայց թէ փողէդ շահ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, փողիդ ալ վըրան:

Այս բանաստեղծութեան տողերը, իրենց անկեղծութեամբ, մեր ազգային կեանքին մէջ շատ մը հարցեր փորձած են լուծել անցեալին, սակայն Քաթիպայի ստեղծագործութիւնը արդի ժամանակներուն մէջ եւս հնչեղ կը համարուի, որովհետեւ կ՚ուղղուի ներկայ մեր ազգային-հայկական կեանքի այն մարդոց, որոնք խորթացած են, կրաւորական դարձած են մեր ազգին ու հայրենիքին նկատմամբ ու կորսնցուցած իրենց ազգային յիշողութիւնը:

Ցաւով եւ ամօթով կ՚ըսեմ, որ մեր ձախողութիւններն ու նոյնիսկ ամօթալի պարտութիւնները կրած ենք այն պահուն, երբ մեր ազգին զաւակները անտարբեր գըտնուած են ու ժամանակին չեն հասած օգնութեան: Աշուղ Ֆարհատ եւս նոյնքան հարազատ կոչ կ՚ուղղէր մեր ազգի զաւակներուն երբ կ՚ըսէր.

Ով որ քաջ է, ի՞նչ կը սպասէ,
Արդէն ժամանակն է, թող գայ,
Մահ պատերազմի օրհաս է,
Ով որ անվախ քաջ է, թող գայ:

Բոլոր ազգեր մեզ ատել են,
Քանզի չունինք իրար հետ սէր,
Չունենալ Եւրոպից յոյսեր,
Այսպէս հասկացողը թող գայ:

Հինգ դար է, որ մեզ կը սպանեն,
Բռնի կրօնից կը հանեն,
Կին ու աղջիկներս կը տանեն,
Պատիւ ունեցողը թող գայ:

Այսօր, ինչպէս անցեալին, այս բանաս-

տեղծութիւնները պատգամաբեր են ազգիս զաւակներուն համար: Բանաստեղծին խօսքով՝ պատիւ ունեցողը կու գայ, օգնութեան ձեռք կ'երկարէ իր ազգի զաւակներուն ամէնուր:

Արցախեան վերջին պատերազմի երկրորդ կիսուն, մամուլին ընդմէջէն թախան-

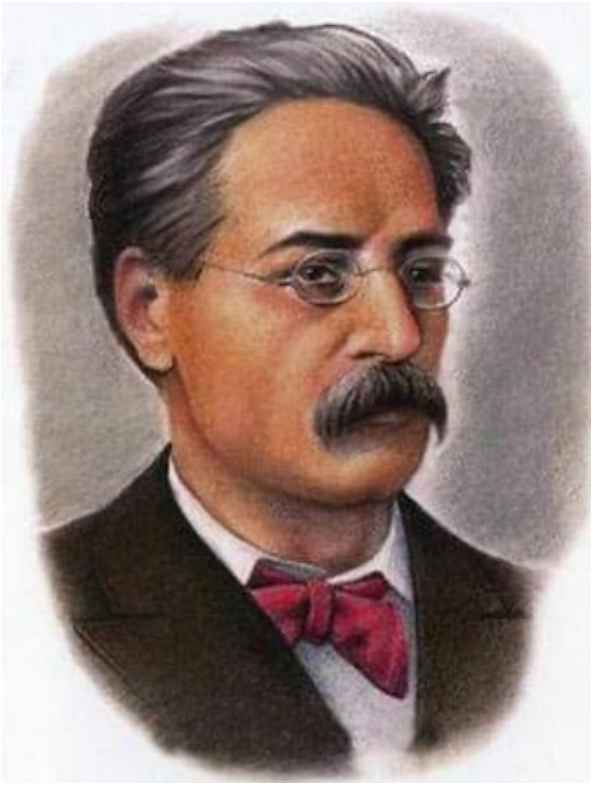

ձագին կոչ ուղղեցի ազգակիցներուս՝ *«այսօ՛ր տուր, վաղը ուշ կ'ըլլայ»* ըսելով: Յիշեցի ու յիշեցուցի մեր բանաստեղծներուն ամէն ժամանակներու հնչող պատգամը: Յիշեցուցի Արցախի իմ հայրենակիցներուն նիւթական օժանդակութեան ծայր աստիճան կարեւորութիւնը:

Պահ մը խորհինք, թէ ինչպէ՞ս կարելի է յարգել կարեւոր համարուող անձնաւորութիւն մը, օրինակ, որ ըլլալով գլխաւոր տնօրէնը մեծ հաստատութեան մը, հազարաւոր գործաւորներ կ'աշխատցնէ իր գործարանին մէջ, ինք ալ իր կարգին հարիւրհազարներ կը շահի, սակայն հեռու կը մնայ հայկական շրջանակէն եւ օգտակար չի դառնար իր ազգին, հայրենիքին: Դըժբախտաբար բազմաթիւ օրինակներ կան այս առումով: Որեւէ բազմաշնորհ կամ հըռչակաւոր հայ անհատ, ինչքան ալ հարըստացած ըլլայ, իր փառքը նուազ արժէք պիտի ունենայ իր միջավայրին համար, իր համբաւին արժանի փայլքը, համն ու հոտը պիտի չապրի, եթէ զլանայ իր պարտականութիւնները կատարել նախ՝ եկեղեցւոյ, ապա նաեւ իր ազգին հանդէպ: Բարեսիրութիւնը իւրաքանչիւր մարդու սրտին ու հոգիին բալասանն է, հպարտութիւն առթող ու խաղաղութիւն շնորհող պերճանքն է, անոյշ բոյրն է, որ շրջապատին մէջ տարածուելով ջերմութիւն կը ստեղծէ:

Քամառ Քաթիպա նրբանկատօրէն որակաւորած է տաղանդաւոր ու հարուստ անձնաւորութիւնները, որոնք ցաւօք սրտի մեր ազգին մէջ շատ են: Ուստի պէտք է դիմենք անոնց, յիշեցնենք, մանաւանդ այսօրուան վատ ժամանակներուն, Գաթիպայի «Հայերուս Թուքը» բանաստեղծութիւնը եւ անոր կարեւորութիւնը ազգին մեծագոյն շահերուն ապահովման ճամբուն:

Բանուկ ու ճարտար դուն ունիս ձեռքեր,
Շատ կը յօրինես թանկագին բաներ.
Բայց թէ ձեռքէդ շահ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, ձեռքիդ ալ վըրան:

Երկինք շնորհեցին քեզ լեզու ճարտար,
Քարոզչի ստացար հըռչակ ու հանճար.
Բայց թէ լեզուէդ շահ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, լեզուիդ ալ վըրան:

Մեծ ուսում առիր, եղար գիտնական,
Գովքովըդ լըցուած է մարդոց բերան.
Թէ ուսումէդ շահ չունի Հայաստան,
Թըքել ենք քու ալ, ուսմանդ ալ վըրան:

Իմ կարծիքով որեւէ անհատ, թէկուզ վերոյիշեալ տաղանդներով եւ հարստութեամբ, պիտի չզգայ լիարժէք գոհունակութիւն, հպարտութիւն եւ իր խղճին հետ ներդաշնակօրէն հաշտուած հոգի, եթէ մեծ հարստութիւն կուտակած ըլլալով մէկտեղ չունի իր ազգին ու հայրենիքին հանդէպ խղճի խաղաղութիւն:

Հարցը միայն նիւթական օժանդակութիւնը չէ անշուշտ: Եթէ պատահէր որ նման անճարակ անձնաւորութիւն փոխան նիւթականի իր ոչ-նիւթական ծառայութիւնը մատուցէր ազգին, անկասկած որ իր նպաստը բերած պիտի ըլլար հայրենիքին ու ազգին:

Քաթիպայի կոչը եւ ընտրած տիպարները, աւելին՝ իւրաքանչիւր համարի խորհուրդը եւ իւրաքանչիւր համարի տիպարէն ակնկալուածը յստակ եւ հասկնալի են որեւէ սովորական ընթերցողի համար: Արժանապատուութիւն ունեցող որեւէ հայ դժուարութիւն պիտի չունենայ հասկնալու բանաստեղծի կոչին իմաստն ու արժէքը, եթէ պատրաստակամութիւն ունի նախ

լսելու եւ ըմբռնելու : Այս է առաւելաբար բանաստեղծին ցաւը եւ պահանջը՝ լսել եւ ըմբռնել: Լսողներուն թիւը մեծ է անկասկած, սակայն ըմբռնողներուն թիւը՝ ոչ այնքան: Հոս է մեր ցաւին արմատը: Բանաստեղծին պահանջը ըմբռնելը պիտի ստիպէ նման անհատներ անդրադառնալու իրենց սխալ ընթացքին ու գործի լծուելու:

Իրականութեան մէջ ազգին գումար նուիրելը, կամ ծառայելը որեւէ ազգայինի համար նուիրական պարտք ըլլալու է, որովհետեւ ազգին նուիրելով նուիրատուին ստացուածքէն բան չի պակսիր, ոչ ալ կ՛ազդէ անոր հարստութեան վրայ:

Նուիրելով անհատը փոխադարձաբար կը ստանայ բարոյական արժէքներ, ինք եւս օգուտը կը քաղէ իր նուիրածին, որովհետեւ նոյն ազգին կը պատկանի: Պարզ օրինակ մը՝ եթէ բարերարը իր զաւկին յաճախած դպրոցին որեւէ առիթով գումար մը կը նուիրէ, վստահ պէտք է ըլլայ որ ատիկա պիտի ծառայէ ի՛ր իսկ զաւկին կըրթական մակարդակի բարելաւման, որովհետեւ իր նուիրած գումարով, օրինակ, դպրոցի տնօրէնութիւնը պիտի կարենայ իր աշակերտներուն համար դպրոցական արդիական սարքեր դիւրաւ ապահովել, աւելի որակեալ ուսուցիչներ գործի հրաւիրել, բնականաբար աւելի բարձր աշխատավարձով. ուսուցիչներ, որոնք մանկավարժական արդի միջոցներով պիտի կարենան դաստիարակել աշակերտները: Եւ այսպէս, կարուսելի նման, նուիրատուութիւնը հանրային օգուտի վերածուելով՝ աւելի յառաջադէմ եւ զարգացած սերունդի մը պատրաստման նպաստելով, պիտի վերադառնայ նուիրատուին՝ հպարտութիւն առթելով իր իսկ անձին: Կարելի է յիշել նմանօրինակ տասնեակ պարագաներ, որոնք ոչ միայն կրթական ասպարէզին կը վերաբերին, այլեւ ազգի հազարաւոր կարիքներուն՝ մասնաւորաբար պաշտպանութեան, նոյնպէս կրթութեան, առողջապահութեան, գիտութեան, կրօնքի եւ մշակոյթի ոլորտներուն, հասնելով ազգի զաւակներուն ի Հայաստան, Արցախ եւ ի Սփիւռս աշխարհի: Միշտ հաւատալով, որ այս բացերը չեն գոցուիր լոկ մեր ներկայ հնարաւորութիւններով, այլ մեր բոլորին ներդրումներով, մեր պարտաւորութիւններու լիուլի կատարումով: Պարտաւորութիւններ, որոնք ճիտին պարտքն են արդար ու պատուաւոր որեւէ մարդու եւ ժողովուրդի:

Եւ այսպէս կ՛աւարտէ բանաստեղծը իր պատգամը.

Կու տամ քեզ պատիւ, կ՛ունենաս դու յարգ,
Ու կը դընեմ քեզ ազնիւ մարդոց կարգ,
Երբ օրօրանէդ մինչ ի գերեզման
Միակ ձըգտումնըդդ լինի Հայաստան:

ՍՈՒՐԲ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻՒ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 850-ԱՄԵԱԿԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

Յակոբ Աւագ Սարկաւագ Պարսումեան

Առաւօ՛տ լուսոյ,
Արեգա՛կն արդար,
Առ իս լոյս ծագեա՛:
Բղխու՛մն ի հորէ,
Բղխեա՛ ի հոգւոյս
Բան քեզ ի հաճոյս...
Ս. Ներսէս Շնորհալի

«Ս. Ներսէս Շնորհալի իմաստութեամբ աւելի մեծ էր, քան իր ժամանակի բազում վարդապետներ, եւ ոչ միայն հայոց, այլեւ յոյներու ու ասորիներու մօտ, այնքան, որ անոր իմաստութեան համբաւը տարածուեցաւ բոլոր ազգերու մէջ»:
Կիրակոս Գանձակեցի

Պահլաւունիներու տոհմը մեծ դեր ունեցած է հայ կեանքին մէջ: Ան աչքի ինկած է ոչ միայն ռազմի եւ պետութեան կառավարման շրջանակներու մէջ, այլեւ հոգեւոր-մշակութային մեծ գործունէութիւն ծաւալած է: Պահլաւունիներու հոգեւոր-մշակութային եւ գիտական շրջանակներու մէջ մեծ ներդրում ունի հայոց կաթողիկոս Ներսէս Դ. Կլայեցին (1166-1173), որ յայտնի է նաեւ Երգեցող, կամ Շնորհալի պատուանուններով: Հայ եկեղեցին իր մատուցած ծառայութիւններուն համար զինք սրբադասած է:

Ներսէս Շնորհալին ծնած է 1102-ին, Հայոց Միջագետքի Անձիտ գաւառի Ծովք ամրոցի մէջ: Հայրը իշխան Ապիրատ Պահլաւունին էր, որ միջնադարեան յայտնի ռազմաքաղաքական գործիչ, զօրավար եւ գիտնական Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունիի թոռն էր:

1045-ին, հայոց Բագրատունիներու թագաւորութեան կործանումէն յետոյ, Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունին, իր տոհմական կալուածները յանձնելով Բիւզանդիային, ծառայութեան անցաւ թշնամի երկիր, որտեղ կայսրը անոր շնորհեց Միջագետքի դուքսի տիտղոս եւ բազում կալուածներ շնորհեց Հայոց Միջագետքին: Ապիրատ իշխանը ժառանգեց իր պապէն Ծովք ամրոցը:

XII դարու վերջաւորութեան, Պահլաւունիներու տոհմը կառավարման եւ ռազմի ասպարէզներու մէջ աստիճանաբար զիջեցաւ իր դիրքերը, փոխարէնը Պահլաւունիները իրենց տոհմի ձեռքին մէջ գրեթէ մենաշնորհային դարձուցին հայոց կաթողիկոսական գահը, ինչ որ առաւել ապահով ու ազդեցիկ էր…

Ներսէս Շնորհալի կաթողիկոսը եղբայրն էր Գրիգոր Գ. Վկայասէր կաթողիկոսին, որ կաթողիկոսական գահը զբաղեցուցած է 18 տարեկանին: Ներսէս Շնորհալի ինքն ալ 16 տարեկանին օծուեցաւ կուսակրօն քահանայ եւ որպէս խորհրդական միշտ եղբօր կողքին մնաց:

Անոնք որոշեցին հայոց կաթողիկոսական աթոռը դարձեալ տեղափոխել Անի: Սակայն քաղաքական իրադրութիւնը թոյլ չտուաւ: Անոնց ընդդիմացան Կիլիկիոյ իշխող ուժերը՝ Ռուբինեանները, որոնք, հայ քաղաքական միտքը եւ ուժը կենդրոնացնելով իրենց ձեռքին մէջ, Կիլիկիոյ մէջ կը ձըգտէին թագաւորութեան, ինչ որ յաջողեցաւ ընել 1198-ին Լեւոն Բ. Մեծագործ արքան:

Եւ 1150-ին Պահլաւունիները ստիպուած էին Անիի փոխարէն կաթողիկոսական աթոռը հաստատել Հռոմկլայի մէջ:

Ներսէս Շնորհալին, ձեռնադրուելով կուսակրօն քահանայ, ուսում ստացաւ Կիլիկիոյ Կարմիր վանքի վարդապետանոցին մէջ եւ ուսանելով ժամանակի անուանի կրթական, գիտական գործիչ Ստեփանոս Մանուկի մօտ, տակաւին երիտասարդ, ստացաւ վարդապետի տիտղոս:

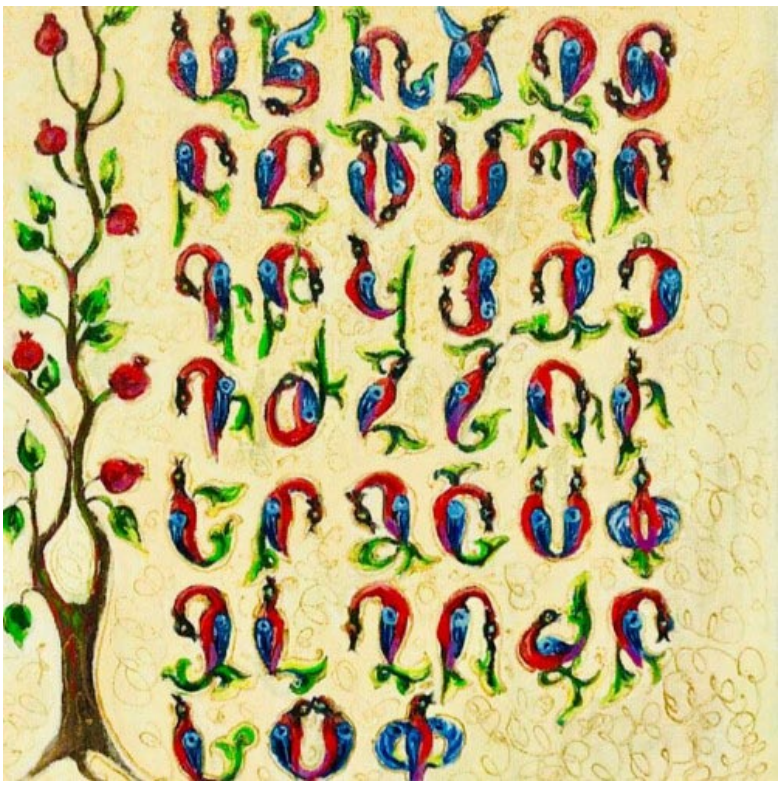

1166-ին, Ներսէս Շնորհալի իր մահացած եղբօրը կաթողիկոսական գահը ստանձնեց: Որպէս կաթողիկոս ան բանակցած էր կաթոլիկ եւ ուղղափառ եկեղեցիներու հետ՝ շօշափելով այդ եկեղեցիներու հետ հայ եկեղեցւոյ միասնութեան խնդիրները: Սակայն դէմ չըլլալով եկեղեցիներու միութեան՝ ան հայ եկեղեցւոյ համար դաւանաբանական եւ ծիսական մեծ արտօնութիւններ ու առանձնաշնորհումներ կը պահանջէր:

Շնորհալիի պատկերացումներով, ազգը համախմբողը ուղղակի հայ առաքելական եկեղեցին պէտք է ըլլար: Ան եկեղեցին վեր կը դասէր ամէն բանէ՝ նոյնիսկ հայոց պետականութեան գաղափարներէն:

Իր կաթողիկոսութեան օրօք ան անհաշտ պայքար ծաւալեց Հայաստանի լեռնային բարձր շրջաններու շուրջ 800 տարի ծուարած արորդիներու համայնքներուն, ինչպէս նաեւ քրիստոնեայ-հաղորդավարական շարժումներուն դէմ:

Ներսէս Շնորհալին, հայ եկեղեցւոյ առաջնորդ ըլլալով, կը ջանար երկիրը, նոյնիսկ զինուորականութիւնն ու աշխարհիկ իշխանաւորները դնել եկեղեցւոյ ծառայութեան տակ եւ հաստատել հայ առաքելական եկեղեցւոյ գերագահութիւնը բոլոր շրջանակներու մէջ:

Պահպանուած է Ներսէս Շնորհալիի նամակը Կեսարիոյ Ալեքս եպիսկոպոսին՝ «Թուղթ առ Ալեքս», որուն մէջ հայոց կաթողիկոսը կը բողոքէ ըսելով, որ հայ զինուորականը այնքան յղփացած է, որ ինքն իրեն թոյլ կու տայ... պահքի ժամանակ ձէթ օգտագործել: Ահա նման միջոցներով հայ եկեղեցւոյ առաջնորդը կը ձգտէր հաստատել իր գերագահութիւնը՝ պարտադրելով զինուորականին խստագոյնս պահք պահել, նոյնիսկ՝ ձէթ չօգտագործել: Միթէ՞ նման կենսակերպով զինուորականը ի զօրու կ'ըլլար զէնք գործածելու:

Շնորհալին հայ հանրութիւնը կը բաժնէր հինգ դասերու՝ հոգեւոր, իշխանական, զինուորական, քաղաքային կամ առեւտրական եւ երկրագործ: Եւ հանրութեան գլուխը կը տեսնէր, բնականաբար, հոգեւորականութիւնը:

Միաժամանակ ան հանճարեղ բանաստեղծ էր, երաժիշտ, երգահան, աստուածաբան եւ պատմիչ:

Ներսէս Շնորհալին անուրանալի աւանդ ունի հայ միջնադարեան մշակոյթի զարգացման մէջ: Անոր ստեղծագործութիւնները համամարդկային արժէք ունին:

1146-ին ան գրեց «Ողբ Եդեսիոյ» բանաստեղծութիւնը՝ հայոց պատմութեան, մասնաւորապէս Եդեսիայի հայութեան մասին: Ան քնարավիպերգական պոեմ է: Հեղինակը ողբը շարադրած է Եդեսիոյ դէպքերէն ճիշդ մէկ տարի անց, որպէս դէպքերու ականատես, երբ հայկական քաղաքը գրաւեց Հալէպի Զանգի ամիրան, աւերեց զայն եւ հազարաւոր հայերուն սրի ճարակ դար-

ձուց:

1152-ին Շնորհալին պիպլիական նիւթերով գրեց «Յիսուս որդի» բանաստեղծութիւնը, որ աննախադէպ երեւոյթ էր միջնադարեան համաշխարհային հոգեւոր գրականութեան մէջ:

1166-ին ան գրեց «Վանական ուղերձ» գործը, որուն մէջ պարզաբանումներ կը մտցնէր հայ հաւատացեալի վարք ու կանոնին մասին. ան կը բացատրէր եւ կը մեկնաբանէր Աւետարանը: Այս աշխատութիւնը երկար ժամանակ իւրատեսակ կանոնագիրք հանդիսացաւ հոգեւոր-եկեղեցական կեանքին մէջ:

Նոյն թուականին գրուած «Թուղթ Ընդհանրական» գործը, որ մեծ հետք թողուց հայոց միջնադարեան մտածողութեան վրայ, կը համարուէր Շնորհալիի արձակին պսակը: Սակայն աւելորդ չէ նշել, որ այս աշխատութեան մէջ Շնորհալին կը դժգոհէր եւ կը քննադատէր այն հոգեւորականները, որոնք զինավարժութեամբ կը զբաղէին: Շնորհալիի աշխարհընկալմամբ՝ եկեղեցին պէտք չէ մասնակցէր հայրենիքի պաշտպանութեան:

Ներսէս Շնորհալի մեծ ներդրում ունի նաեւ հայ միջնադարեան երգարուեստի բնագաւառին մէջ: Ան դասակարգած է հայ հոգեւոր երգերը, մանաւանդ՝ շարականները: Ան հեղինակ է բազում շարականներու, որոնք մինչ օրս կը կիրարկուին հայ հոգեւոր կեանքին մէջ:

Առանձնակի արժէք ունի Շնորհալիի «Նորահրաշ Պսակաւոր» շարականը, որուն մէջ հեղինակը գովերգած է Աւարայրի հերոսները: Իսկ «Հաւատով Խոստովանիմ» նշանաւոր աղօթքը, որ գրուած է 1151-ին եւ բաղկացած է օրուան 24 ժամերուն համապատասխան տուներով, համաշխարհային հոգեւոր գրականութեան չգերազանցուած գոհարներէն է: Աղօթքը թարգմանուած է 36 լեզուներու:

Ներսէս Շնորհալիի չափածոյ ստեղծագործութիւններու պսակն է անկասկած «Առաւօտ Լուսոյ»-ն :

Ան մտերիմ էր միջնադարեան հայ բժշկապետ Մխիթար Հերացիի հետ, կը հովանաւորէր բժշկապետին եւ անոր խնդրանքով գրած էր «Յաղագս երկնի եւ զարդուց նորա» տիեզերագիտական բանաստեղծութիւնը:

Արժէքաւոր է յատկապէս Շնորհալիի «Վիպասանութիւն» բանաստեղծութիւնը, որ գրած է 1121-ին: Ան առաջին չափածոյ պատմագրական երկն է համաշխարհային գրականութեան մէջ: Ան անդրադարձած է հայոց Տրդատ Գ. արքային, Աշխէն թագուհիին, Եդեսիոյ երեւակայական Աբգար թագաւորին, որ, իբրեւ թէ, ժամանակակից էր Յիսուս Նազովրեցիի եւ նամակագրական կապ ունեցած էր անոր հետ:

Աւելորդ չէ նշել նաեւ, որ Ներսէս Շնորհալի հեղինակն է աւելի քան 300 բանաստեղծական ոճով գրուած հանելուկներու, որոնցմով ան դարձած էր հայ գրականութեան մէջ այդ ժանրի հիմնադիրը:

Ներսէս Շնորհալին նաեւ հայ առաջին մանկագիրն է: Մանուկներու համար գրած է չափածոյ խրատներու երկու շարք՝ անձնաւորելով հայոց այբուբենի տառերը:

Ներսէս Շնորհալի կաթողիկոսը վախճանեցաւ 13 Օգոստոս 1173-ին, Հռոմկլայ: Ան թաղուած է նոյն վանքին մէջ:

Մահէն յետոյ Հայ առաքելական եկեղեցին սրբադասեց Շնորհալին: Անոր յիշատակը կը նշուի ամէն տարի, Թարգմանչաց տօնին:

Նշմար

ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ՈՒԺ

Յակոբ Միքայէլեան

Կը կարդամ. *«Ո՛վ հայրեր, ո՛վ պապեր, այս գաւաթը խմում եմ, բայց առանց նուիրելու ձեր ոսկորներին: Եթէ դուք այս վանքերի տեղ, որոնցմով լիքն է մեր երկիրը, բերդեր շինէիք,– եթէ դուք սուրբ խաչերի եւ անօթների փոխարէն, որ սպառեցրին ձեր հարստութիւնը, զէնքեր գնէիք,– եթէ դուք այն անուշահոտութեանց տեղ, որ խնկում են մեր տաճարներում, վառօդ ծխէիք, այժմ մեր երկիրը բախտաւոր կը լինէր: Այլեւս քիւրտերը մեր երկիրը չէին քանդի,– մեր որդիքը չէին կոտորի եւ մեր կանայքը չէին յափշտակի... Այս վանքերից ծագեց մեր երկրի կործանումը, նրանք խլեցին մեր սիրտն ու քաջութիւնը. նրանք ձգեցին մեզ ստրկութեան մէջ, սկսած այն օրից, երբ Տրդատը թողեց իր սուրը եւ թագը, առաւ խաչը եւ մտաւ Մանիայ այրը ճգնելու համար...»*

Րաֆֆին է «Ձալալէդդին» վէպին մէջ. կրակոտ, խի՛ստ քննադատութիւն, տողատակ պատգամ զգաստութեան, որ ամենայն անկեղծութեամբ փոխանցած է սերունդներուն: Սակայն բան մը փոխուա՞ծ է: 145 տարի անցած է այս կոչին վրայէն, ու բան չէ փոխուած: Հաւանաբար Րաֆֆիէն առաջ ու իրմէ ետք ալ շատեր խօսած, բարձրաձայնած ու քննադատած են հայերը, որոնք նախընտրած են հաւատքը, քան երկրի պաշտպանութիւնը, ու բերդերու փոխարէն եկեղեցիներ կառուցած, բայց հայը մնացած է անդրդուելի: Անոր գերազանց հաւատքը տրամաբանութիւն չէ ճանչցած, ընդհակառակը. հաւա՛տքը եղած է իր տրամաբանութիւնը, նոյնիսկ անընդհատ ասպատակուելով, կոտորուելով, տեղահանուելով ու բռնաբարուելով:

Եթէ եկեղեցիներուն տեղ բերդեր կառուցէինք, զէնքեր գնէինք, վառօդ ծխէինք... կը յաղթէի՞նք: Ես կը կարծեմ, որ այս քընննադատութիւնը եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդի հասցէին, քիչ մը շատ ծանր է, այրած սիրտէ կու գայ, իր ժամանակշրջանի ազգային-քաղաքական իրավիճակէն դրդուած: Սակայն ինչո՞ւ մեր պարտութիւններուն պատճառը, մեր տկարութեան ու անկարողութեան յանցանքը եկեղեցւոյ եւ եկեղեցասիրութեան վրայ բարդած ենք: Թերեւս հակառակն է ճիշդը, որ հաւատքն ու եկեղեցին խթան հանդիսացած են բանակին ու ժողովուրդին, հայրենիքի պաշտպանութեան սիրոյն անվախօրէն թշնամիին դէմ

կենալու, առանց երկմտելու, մահուան գուպարին մէջ նետուելու:

Անին բազմաթիւ եկեղեցիներ ունեցած է, այնքան շատ, որ *«1001 եկեղեցիներու քաղաք»* անուանած են զայն: Չեմ գիտեր թէ իրականութեան մէջ քանի եկեղեցի ունեցած է Անին, սակայն թիւը մեծ եղած է հաւանաբար, քանի Աշոտ Բագրատունի թագաւորի ժամանակ Անի քաղաքը, որպէս Հայաստա-

նի ոստան, շրջան մը 100.000 բնակչութիւն ունեցած է: Բայց ո՞վ կառուցած է այդ եկեղեցիները, իշխանութի՞ւնը, թէ ժողովուրդը:

Բերդեր, զինանոցներ, զէնք ու զրահ պատրաստելը օրուան իշխանութեան պարտականութիւնն է, թագաւոր, իշխան, նախարար, կամ կուսակալ իրենք իրենց հովանաւորութեան տակ գտնուող տարածքն ու բնակչութիւնը պաշտպանելու համար կ'ընեն այդ, որուն անուղղակիօրէն կը մասնակցի նաեւ ժողովուրդը պարտադիր հարկերու ճամբով: Եկեղեցիները ընդհանրապէս ժողովուրդը կը կառուցէ, հաւանաբար հարուստ անձի մը մեկենասութեամբ եւ իր անունով ալ կը կոչուի եկեղեցին:

Անշուշտ անտեղի կերպով դրամ մսխելը նոր եկեղեցիներ կառուցելու, երբ մեր ունեցածները բաւարար են, դատապարտելի է: Պատմական եւ ճարտարապետական արժէք ներկայացնող քանդուած եկեղեցի մը նորոգելը երբեք անտեղի մսխում չէ, երբ զէնքին յատկացուելիք գումարին հաշուոյն չըլլար այդ:

Այսօր Երեւանի մէջ ընդամէնը 22 գործող եկեղեցի կայ, Կիւմրիի մէջ՝ 12: Ըսել ուզածս այն է, որ անդադար քննադատելը ճիշդ չէ: Ուրիշ ազգեր մեզմէ նուա՞զ կրօնական կեդրոններ ու աղօթարաններ կառուցած են, ո՛չ, անոնք ալ իրենց հաւատքի կեդրոնները ունեցած են եւ այդ կեդրոններէն հիչեած ոգեշունչ քարոզներով ու կոչերով բանակներ շարժած են: Օրինակ, իսլամական մեծագոյն քաղաքներէն՝ Գահիրէի մէջ 1000 մզկիթ կայ, Իսթանպուլի մէջ՝ 3000... Այդ երկիրները քննադատուա՞ծ են այդքան մեծ թիւով մզկիթներ կառուցած ըլլալնուն համար:

Ուրիշ բան մը՝ եթէ մեր եկեղեցիները չըլլային, ո՛չ գիրերու գիւտ կ'ըլլար, ո՛չ թարգմանչական աշխատանք, ո՛չ իւրօրինակ եկեղեցական ճարտարապետութիւն, ո՛չ խաչքար, ո՛չ հոգեհմայ երաժշտութեամբ շարականներ կ'ունենայինք, ոչ ալ մանրանկարուած ու գեղազարդուած ձեռագիր մատեաններ:

Մեր ամբողջ մշակոյթը եկեղեցիներու մէջ ու շուրջը ստեղծուած է եկեղեցականներու կամ հաւատացեալներուն կողմէ: Ես իտէալական հաւատացեալ մը չեմ, սակայն ամենայն գիտակցութեամբ Հայ եկեղեցիին պաշտպանն եմ:

ՅՈՒՇԵՐ ՀՄԸՄ-Ի ՀԱԼԷՊ ՄԱՄՆԱՁԻՒՂԻ ԿԵՄՆՔԷՆ

(ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ)

Վիգէն Գէորգեան

ՀՄԸՄ-ը իր համագաղութային կառոյցով ունի հարիւրտասէ աւելի մասնաճիւղեր աշխարհով մէկ: Ան, սակայն, որպէս մարզական միութիւն, միայն Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ կը մասնակցի տեղական շարք մը մարզական խաղերու մրցաշարքերուն, հա-

մապատասխան քայլեր ու որոշումներ առնելով, իսկ երբեմն ալ միջոցներ որոնելով:

Ինիսունական թուականներու կիսուն, Սուրիոյ մարզական կեանքը արագօրէն նոր փուլ կը թեւակոխէր, հետզհետէ մարզական մասնագիտացումի ուղղուիլը նիւթական յաւելեալ պարտաւորութիւններու տակ կը դնէր ակումբները, միաժամանակ օտարերկրացի մարզիկներու միութեան կողմէ խաղերու մասնակցութեան առիթը ընծայելով:

Այդ օրերուն, ՀՄԸՄ-ի ֆութպոլը կը մըրցէր Սուրիոյ Բ. դասակարգի մէջ, իսկ պասքեթպոլը Ա. դասակարգի շարքերուն: Օրուան գործող յանձնախումբերը ապաւինելով սեղմ, անմիջական, մօտիկ շրջապատի, կը փորձէին ամսական դրութեամբ 500 ս.ո.-ի արժողութեամբ նուիրատուութիւն ձեռք ձգել համակիրներէ, սակայն դժբախտաբար այդ փորձերը հետեւողականութեան իմաստով յաջողութիւն չէին գտներ:

Արդարեւ, զարգացաւ նոր միտք մը՝ քիչ թող ըլլայ, մշտական, սակայն մնայուն թող ըլլայ, եւ յառաջ եկաւ գէթ 100 ս.ո.-ով սկսելու միտքը՝ ապահովելով հարիւրաւոր ՀՄԸՄ-ականներու երկարաժամկէտ ներդրումը:

1995-ի աւարտին, նոր տարուան առիթով, ՀՄԸՄ-ի Սուրիոյ Շրջանային Վարչութիւնը հրաւիրած էր բոլոր մարզախաղերու յանձնախումբերն ու սկաուտական խորհուրդները հանդիպումի, որուն ընթացքին առաջին անգամ բացայայտուեցան տնտեսական մարմին յառաջացնելու գաղափարն ու նպատակը: Ներկաները անվարան յայտնեցին իրենց մասնակցութիւնը, կը մնար այս միտքը լաւագոյն ձեւով ներկայացնել ՀՄԸՄ-ի շարքերուն ու համակիրներուն: Շնորհիւ օրուան ողջմիտ Շրջանային Վարչութեան, յաջորդական լայնածաւալ երեք հանդիպումներ տեղի ունեցան համակիրներու հետ, որոնց ընթացքին խարսխուեցաւ միտքը տնտեսական մարմինի մը յառաջացման, որ հետագային պիտի գոյատեւէր յաջորդական 17 երկար տարիներ, սակայն ցաւօք պիտի ընդհատուէր Սուրիոյ պատերազմին հալէպ թափանցումով:

Օրուան յառաջացած տնտեսական մարմինը, կազմուած փորձառու միութենականներէ, կարեւոր գործելաձեւ մը որդեգրեց, ամսական դրութեամբ համակիրներէն նուիրուած գումարները գանձելով գործավար պաշտօնեայի մը միջոցաւ: Ան ամսական դրութեամբ պիտի շրջէր գործատեղիներն ու գրասենեակները ու գանձէր խոստացուած նուիրատուութիւնները: Պատրաստուեցան իւրաքանչիւր նուիրատուի յատուկ կտրոնով տետրեր, իսկ աշխատանքի նախօրէին բոլորին նամակ առաքուեցաւ:

Յանձնախումբը առաջին այցելութեան

ընկերակցեցաւ պաշտօնեային, արձանագրելով մասնակցելու փափաք յայտնող նուիրատուներու անունները: Առաջին ամիսները ունեցանք մօտաւորապէս 800 նուիրատու, սակայն յառաջիկայ շրջաններուն, շնորհիւ վճարովի պաշտօնէութեան դրութեան, ընդհանուր թիւը հասաւ 600-650-ի: Ամսական նուազագոյն մասնակցութեան սակ որոշուած էր 100 ս.ո.: Ունեցանք մինչեւ 1000 ս.ո. նուիրող համակիրներ: Յանձնախումբը իւրաքանչիւր տարեմուտին խորհրդանշական յուշանուէր կը բաշխէր մասնակիցներուն: Անոնց կը տրամադրէր նաեւ «Նաւասարդ» պարբերաթերթիկը, որուն շնորհիւ համակիրները իրազեկ կը դառնային միութեան գործունէութեան:

Սոյն նախաձեռնութիւնը շատ բան փոխեց ՀՄԸՄ-ի կեանքին մէջ, յատկապէս ամրագրեց նիւթական պարտաւորութեան եւ հոգատարութեան զգացումը միութենականներու միջեւ եւ եղաւ ցայտուն օրինակ հաւաքական աշխատանքի արդիւնաւորման:

Թերեւս այս աշխատանքը եզակի եւ օրինակելի էր իր ձեւին ու խորհուրդին մէջ, կը միտէր հաւաքական ներուժը դրամագլուխի վերածելով հարթել կարգ մը դժուարութիւններ:

Այսօր եւս նմանօրինակ տարբեր ձեւաչափերով իւրաքանչիւր ազգային կառոյց կրնայ կազմել իր հոգատար համակիրներու եւ շրջանաւարտներու օղակը՝ ապահովելու տուեալ հիմնարկին կամ միութեան կարիքները, միաժամանակ նուիրատուները մասնակից դարձնելու միութեան վերելքին: Տակաւին կարելի է շարք մը միտքեր յղանալ նիւթական ապահովելու ազգանպաստ բազում աշխատանքներու համար՝ նման յանձնախումբերու ճամբով:

Այլապէս, ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ, նիւթի անբաւարարութեան եւ ժամանակի հարկադրանքին առաջ պիտի ամլանան շարք մը նախաձեռնութիւններ եւ ծրագիրներ:

Նպատակը տկարութիւն չի ճանչնար, բաւարար է ստեղծել գործակցելու թափանցիկ, ազնիւ ու առողջ մթնոլորտ:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՍԵՄԻՆ

Անի Մինասեան

ԻՆՉՊԷ՞Ս ՅԱՐԴԱՐԵԼ ԿԱՂԱՆԴԻ ՍԵՂԱՆԸ

Կաղանդի սեղանին վրայ ոսկեգոյնի եւ արծաթագոյնի երանգները շատ հրապուրիչ ազդեցութիւն կ՚ունենան, մանաւանդ, եթէ զանոնք համադրենք լուսաւոր մոմերով:

Մոմը տօնական սեղաններու խորհրդաւոր զարդերէն է: Քրիստոնեայ ժողովուրդներուն մօտ կը խորհրդանշէ՝ խաղաղութիւն, ներողամտութիւն, ուրախութիւն եւ մանաւանդ Քրիստոսի ծննդեան լոյս: Ամանորի մոմերը ընդհանրապէս կ՚ըլլան ոսկեգոյն կամ կարմիր. զանոնք կարելի է տեղադրել փայտեայ զարդարանքի մէջ, շրջապատուած գոց կանաչ բանջարեղէնով ու կարմիր հատապտուղներով կամ մեծ ու փոքր կարմիր ծաղիկներով: Տան մէջ կաղանդի բոյրն ալ ապահովելու համար կըրնանք անոնց կողքին տեղաւորել նարինջ մը, որուն մէջ պէտք է մխրճել կասիայի փայտիկներ ու մեխակի գամիկներ: Լաւ տարբերակ է նաեւ ապակի պարենաշիշ օգտագործելը, որուն մէջ կարելի է տեղադրել մոմը՝ կարմիր ու կանաչ ժապաւէններով զարդարելէ ետք կամ նոյնիսկ գունաւոր ու փայլուն մեծ ու փոքր գնդակներ լեցնելով անոր մէջ:

ԻՆՉՊԻՍԻ՞ ՄՈՅԿԵՐ ԸՆՏՐԵԼ

Ձմրան ցուրտը յաճախ կը ստիպէ մեզ հագնիլ տաքուկ երկարաճիտ մոյկեր (պօթ), որոնց ընտրութիւնը պէտք է ըլլայ մարմնի կառուցուածքին համապատասխան: Երկարաճիտ մոյկերը պէտք է սեղմ ձեւով կրեն ոտքերը, բայց ոչ սրնքամկանները:

Բարակ ոտքեր ունեցող կանայք պէտք է ընտրեն բաց գոյնով, մինչեւ ծունկ հասնող երկարաճիտ մոյկեր՝ հարթ ու շիտակ կրունկներով: Կարճ ու լայնաճիտ մոյկերուն մէջ անոնց ոտքերը աւելի բարակ պիտի երեւին: Կարճ եւ հաստ ոտքեր ունեցող կանայք պէտք է ընտրեն սրնքամկանի մինչեւ ամենահաստ մասը եւ ոչ աւելին հասնող մոյկեր՝ կարճ վերարկուներով: Կրունկները պէտք է ըլլան բարձր, առանց աւելորդ զարդերու,

որովհետեւ զարդերը կ'ընդգծեն ոտքերուն հաստութիւնը: Նախընտրելի է մոյկին գիծերը ըլլան ուղղահայեաց եւ ոչ հորիզոնական: Եթէ կանանց ոտքերը կորացած են դէպի դուրս ստանալով (O) տառի ձեւը, անոնց ընտրանքը պէտք է ըլլայ ցած ճիտով մոյկեր, միջին բարձրութեամբ կրունկներով, որովհետեւ շատ բարձր կրունկները կրնան աւելի ընդգծել ձեւը, իսկ շատ ցածերը՝ կը դժուարացնեն քայլերը:

(X) տառի նմանող ոտքերուն կը վայելեն սրունքին երեք քառորդին հասնող մոյկերը:

Գիտէ՞ք թէ...

Նեղ կօշիկը լայնցնելու համար՝ եռացած ջուրին մէջ թաթխուած կտաւը քամելէ վերջ դնել կօշիկին ճնշող մասին վրայ քանի մը անգամ: Իսկ կօշիկի կաշիին փայլքը վերականգնելու համար՝ կակուղ լաթի կտորով մը քիչ մը կլեսերին քսեցէ՛ք ձեր կօշիկներուն ու չորնալէն 10 վայրկեան ետք անոնք պիտի փայլին: Արժէ՛ նշել թէ հասուն լոլիկն ալ կօշիկներուն քսելով կրնանք փայլեցնել զանոնք:

ՓԱՓՈՒԿ ՁԵՌՔԵՐԸ

Յաճախ երբ աշխատանքի լծուինք, կը մոռնանք խնամել մեր ձեռքերը, մանաւանդ տօնական օրերուն: Ձեռքի մաշկին թարմութիւնը պահելու համար կը թելադրուի կիտրոնի հիւթի եւ կլեսերինի հաւասար յարաբերութեամբ խառնուրդը քսել ձեռքերուն: Կիտրոնի կեղեւ մը ուղղակի ձեռքերուն քսելով կարելի է հեռացնել ամէն տեսակի հետքեր, նոյնիսկ կարելի է զայն օգտագործել սխտորի, սոխի եւ ձուկի հոտերը վերացնելու համար: Ամանները լուալէ ետք, ձեռքերը անպայման մերսել քսուկներով: Գործողութիւնը պէտք է կատարել նուրբ ու թեթեւ շարժումներով, մատներու ծայրերէն մինչեւ դաստակ, իւրաքանչիւր մատ անհրաժեշտ է մշակել առանձին-առանձին: Կրնանք նոյնիսկ խոզանակ օգտագործել մերսումի ատեն, պաղ ջուրի տակ, կանոնաւորելու համար արեան շրջանառութիւնը, նուրբ ու փափուկ դարձնելու համար մաշկը:

Ջուրի հետ գործ ունենալէ ետք անմիջապէս պէտք է ձեռքերը չորցնել անձեռոցով, այլապէս ժամանակի ընթացքին կը ճաքճաքին ու կը թեփոտին: Հականեխիչներու չափազանց օգտագործման պարագային գրգռուած ձեռքերը թաթխել քացախի մէջ: Բանջարեղէն եւ պտուղներ մաքրելէ ետք, ձեռքերը հինգ վայրկեան պահել քացախով տաք ջուրի մէջ, որուն մէջ նախապէս լուծուած կ'ըլլայ մէկ դգալ կիտրոնի հիւթ կամ կիտրոնի աղ: Նախորդ լուծոյթը գերազանց է նաեւ ընկոյզի սեւութիւնը եւ հատապտուղներու գոյները վերացնելու համար:

Վերջապէս երբ խթման երեկոյեան ձուկ եւ սոխ մաքրելը աւարտէք, անմիջապէս ձեր ձեռքերը տրորեցէ՛ք աղով ու լուացէ՛ք տաք ջուրով եւ օճառով:

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հրանդ Նազարեանց

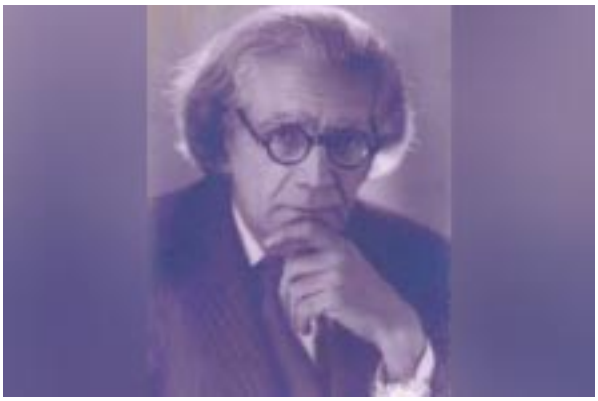

Վարդ մը տեսայ փայլուն, աղուոր,
Քիչ վերջ, աւաղ, խամրեր էր,
Արշալոյս մը տեսայ բոսոր,
Իրիկուան դէմ մարեր էր:

Գեղեցկութիւնը մարմնական,
Վաղանցուկ է, կը ցնդի.
Ինչ որ յարգ է, տեւական,
Գեղեցկութիւննն է սրտի:

2023 ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ ՏԱՐԻ

Գէորգ Պետիկեան

Համաձայն չինական լուսնային օրացոյցին, տարուան անունը կը կրկնուի իւրաքանչիւր 12 տարին անգամ մը, նոյն կենդանիին կամ անասունին անունով: Այլ խօսքով, չինական աստղագիտութիւնը տարիները բաժնած է 12 կենդանիներու անուններով: Այսպէս չինական առաջին տարին սկսած է մուկով, անոր յաջորդած են ցուլը, վագրը, ճագարը կամ նապաստակը, վիշապը, օձը, ձին, ոչխարը, կապիկը, աքլորը, շունը եւ խոզը: Այս ձեւով իւրաքանչիւր 12 տարին անգամ մը նոյն անասունը կը յիշուի չինական օրացոյցին վրայ: 2023 տարին «Նապաստակ»-ի տարի է:

Չինական աստղաբաշխութեան մէջ նապաստակը կը գրաւէ չորրորդ տեղը:

Կը կարծենք, որ շատեր հաւանաբար պիտի կարդան այս էջին խորագիրը միայն եւ թերեւս ալ անտարբերութեամբ պիտի դարձնեն զայն: Իսկ ասոնց ճիշդ հակառակը՝ ուրիշներ ալ, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս խանդավառութեամբ պիտի ուզեն գիտնալ, թէ ինչ կամ ինչե՞ր պահած է իրենց կենդանակերպը:

Առ ի տեղեկութիւն նախ ըսենք, որ չինական աւանդութեան համաձայն, երբ Պուտտան երկինք պիտի բարձրանար, ուզած էր իր հետ իր աստուծոյն տանիլ 12 կենդանիներ: Անմիջապէս իր խընդրանքին ընդառաջած էր մուկը կամ առնետը եւ ապա անոր յաջորդած էր ցուլը, վագրը, ճագարը կամ նապաստակը, վիշապը, օձը, ձին, ոչխարը, կապիկը, աքլորը, շունը եւ խոզը:

Աւանդութիւնը կ'աւելցնէ նաեւ, որ ամէնէն առաջ կատուն հասած էր, բայց մուկը զինք խաբելով, անոր տեղը գրաւած էր ու այսպիսով կատուն դուրս մնացած էր այս շարքէն:

Իր կարգին Պուտտան իւրաքանչիւր անասունի անունը տարուան մը անունով մկրտած է: Ուրեմն չինական առաջին տարին սկսած է մուկով եւ անոր յաջորդած են միւսները: Այս ձեւով է, որ ամէն 12 տարին անգամ մը կրկնուած է անասունին անունը:

2023 տարի-Նապաստակի կամ ճագարի տարի

Երկար եւ հին ժամանակներէ ի վեր, չինացի ժողովուրդին համար նապաստակը յոյսի խորհրդանիշը դարձած է: Իրենց աստղաբաշխութեան լուսին աստուածը իր գիրկին մէջ միշտ նապաստակ ունեցած կամ պահած է: Այս կը նշանակէ, որ նապաստակը չինացի աստուծոյն շատ մօտիկ կենդանի մը եղած է:

Պէտք է աւելցնել նաեւ, թէ նապաստակը արագութեան եւ հեռաւորութեան չափանիշն ալ է: Իրենց յղիութեան ժամանակ չինացի կիներուն արգիլուած էր նապաստակի միս ուտել: Ընդհակառակն. երբ անոնք ծննդաբերած են, նորածինին աշխարհ գալէն ետք նոյն այդ կիները միշտ մէկական նապաստակ նուէր ստացած են: Որովհետեւ ըստ այս ժողովուրդի աւանդութեան, նապաստակը խաղաղութիւն եւ երջանկութիւն բերող կենդանի մըն է:

Անոնք, որոնք նապաստակի նշանին տակ ծնած են կամ այս տարի պիտի ծնին, կ'ըլլան ազնիւ եւ զգայուն, լաւ յիշողութեան տէր անձեր: Կը սիրեն ուրիշներու հետ հաղորդակցիլ եւ գործակցիլ: Շատ կը սիրեն կեանքն ու իրենց կեանքի ընկերը: Կ'ուզեն շատ զաւակներ կամ ժառանգորդներ ունենալ: Յաճախ կ'ըլլան արկածախնդիր:

Նապաստակի տարիներուն ծնածները կ'ըլլան նաեւ ստեղծող, հնարիչ: Ընկերասիրութեան կողքին անոնք զգուշաւոր ալ են: Իրենց զգայուն իրավիճակէն մեկնած անոնք համարձակ եւ միաժամանակ պաշտպանողական են: Անոնք չեն սիրեր վտանգաւոր որոշումներ կամ քայլեր առնել:

Այս նշանի տակ ծնածները նաեւ կը սիրեն մշակութային կեանքն ու օտարները: Իրենց համար կեանքի մէջ տուն ու տնեցիները ամէնէն ապահով բաներն են:

Այսպէս, ըստ չինական աստղագիտութեան, նապաստակի տարին ծնածները կ'ըլլան մարդասէր, ընկերասէր եւ ընտանիքին համար զոհուած անձեր: Անոնք, մարդու հետ հանդիպման առաջին իսկ վայրկեանին, առանց դիմացինը լաւ ճանչնալու կը վստահին անոր:

Յաճախ արագ որոշումներ կ'առնեն: Այս մէկը նոյնիսկ իրենց առողջութիւնը կը խանգարէ: Շատ պահպանողական ըլլալով իրենց զգացումները դիւրաւ չեն բացայայտեր: Անոնք նաեւ իրենց ցաւը պահելու արժանիքը ունին: Դարձեալ այս մէկը պատճառ կը դառնայ որ իրենց առողջութիւնը տուժէ:

Նապաստակի տարիներուն ծնածները կ'ըլլան լաւ դիւանագէտներ, բժիշկներ, դերասաններ, քաղաքագէտներ, գրողներ, մտաւորականներ եւ կրթական մշակներ:

Բարի բնաւորութեան տէր են եւ կը սիրեն վստահիլ իրենց ընկերներուն: Կը սիրեն լաւ հագնիլ եւ զարդարուիլ: Ճաշակաւոր կ'ըլլան եւ միշտ իրենց արտաքին տեսքին հոգատար: Զգայուն են եւ շատ ռոմանթիկ: Անոնք կը սիրեն նաեւ խմբային աշխատանքն ու ընկերային կեանքը: Ընտանիքը իրենց համար սրբութիւն է:

Նապաստակի լաւ ամիսներն են Փետրուար, Ապրիլ եւ Դեկտեմբեր:

Բախտաւոր թիւերն են՝ 8-13-24-40

Նապաստակի տարիներն են՝ 1903- 1915-1927-1939-1951-1963-1975-1987-1999-2011

Նապաստակի տարիներուն ծնած նշանաւոր դէմքեր են՝ Ալպըրթ Այնշթայն, Պապ Պենետիքթ, Անժելինա Ժիւլի, Պրատ Փիթ, Ճոնի Տէփ, Տէյվիտ Պեքհըմ, Թայկըր Ուըտ եւ Ուիթնի Հիւսթըն:

ԻՆՉ Կ'ԸՍԵՆ 2023 ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՍՏՂԵՐԸ

Խոյ- (Մարտ 21-Ապրիլ 19)

Աստղերու դասաւորման մէջ Խոյը կը գրաւէ առաջին դիրքը: Հին եգիպտացիներու մօտ խոյը առաջնորդի, քաջութեան եւ իշխողի խորհրդանիշ եղած է: Խոյը իբրեւ վահան կը ներկայացուի: Ան ընկերասէր ըլլալով հանդերձ նաեւ անձնասէր մըն է:

Նախընտրած գոյնն է՝ կարմիրը, պտուղը՝ միշտ լեռնայինը, իսկ ուտելիքը՝ կանաչեղէնը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 1 եւ 9, իսկ բախտաւոր օրը՝ Երեքշաբթի:

Աշխատասիրութեան կողքին իմաստասէր է Խոյը:

Իրեն համար 2023 թուականը պիտի ըլլայ ծրագիրներու արդիւնաւորման տարի մը, լի բազմատեսակ աշխատանքներով:

Ցուլ- (Ապրիլ 20-Մայիս 20)

Աստղերու դասաւորման մէջ Ցուլը կը գրաւէ Բ. դիրքը: Իր նկարագրի գլխաւոր յատկանիշերէն են քաջութիւնն ու անվախութիւնը, պատրաստակամութիւնը, պատասխանատուութիւնն ու ինքնավստահութիւնը:

Նախընտրած գոյնն է՝ մանիշակագոյնը, պտուղը՝ խնձորը, իսկ ուտելիքը՝ ցորենը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 4 եւ 6, իսկ բախտաւոր օրը՝ Ուրբաթ:

Այս տարուան ամբողջ տեւողութեան արմատական որոշումներ յաճախ պիտի խանգարեն իր հեզասահ կեանքին ընթացքը: Կը թելադրուի ըլլալ շրջահայեաց: Տարուան վերջին յաջողութիւնը պիտի գինովցնէ զինք:

Երկուորեակ- (Մայիս 21-Յունիս21)

Աստղերու դասաւորման մէջ Երկուորեակը կր գրաւէ Գ.դիրքը: Իր նկարագրի գլխաւոր յատկանիշերէն են մարդասիրութիւնն ու հաղորդակցութիւնը: Խելացի է, իմաստուն եւ հետաքրքիր:

Նախընտրած գոյնն է՝ դեղինը, պտուղը՝ կիտրոնը, իսկ ուտելիքը՝ հաւկիթը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 5 եւ 9, իսկ բախտաւոր օրը՝ Չորեքշաբթի:

Տրամաբանող, սրամիտ է Երկուորեակը: Կամաւոր գործելու իր պատրաստակամութիւնը զինք դէպի յաջողութիւն պիտի առաջնորդէ տարուան բոլոր ամիսներուն: Երբեմն կարճ ճամբորդութիւններ պիտի ծրագրուին:

Խեցգետին- (Յունիս 22-Յուլիս 22)

Աստղերու դասաւորման մէջ Խեցգետինը կը գրաւէ Դ. դիրքը: Այս աստղին տակ ծնածները կ'ըլլան նաեւ զգայուն, մարդասէր, բարերար, սնուցանող եւ գթասիրտ:

Նախընտրած գոյնն է՝ մոխրագոյնը, պտուղը՝ սեխը, իսկ ուտելիքը՝ կաթնեղէնը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 3 եւ 7, իսկ բախտաւոր օրը՝ Երկուշաբթի:

2023 տարուան երկրորդ կիսուն անոր ծրագիրներուն մեծ մասը յաջողութեամբ պիտի պսակուին: Զգուշութիւն եւ ինքնավըստահութիւն կը թելադրուի:

Առիւծ- (Յուլիս 22-Օգոստոս 22)

Աստղերու դասաւորման մէջ Առիւծը կը գրաւէ Ե. դիրքը: Իր նկարագրի գլխաւոր յատկանիշերն են.- առատաձեռնութիւնը, ստեղծագործ ոգին, խանդավառ պատրաստակամութիւնը, ինչպէս նաեւ վեհանձնութիւնն ու տիրապետող գիծը:

Նախընտրած գոյնն է՝ նարնջագոյնը, պտուղը՝ խաղողը, իսկ ուտելիքներու մէջ՝ արմաւը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 8 եւ 9, իսկ բախտաւոր օրը՝ Կիրակի:

Ղեկավարներուն համար, 2023-ը պիտի ըլլայ յաջողութիւններով լեցուն տարի մը: Առիւծը իմաստասէր է, միեւնոյն ատեն գաղափարապաշտ: Կը թելադրուի ըլլալ նաեւ տնտեսող:

Կոյս- (Օգոստոս 23-Սեպտեմբեր 22)

Աստղերու դասաւորման մէջ Կոյսը կը գրաւէ Զ. դիրքը: Այս աստղին տակ ծնածները կ'ըլլան խղճմիտ, կազմակերպող, ամօթխած, մաքրասէր, ուժական եւ ճշմարտախօս:

Նախընտրած գոյնն է՝ մոխրագոյնը, պտուղը՝ նարինջը, իսկ ուտելիքը՝ կանաչե-

ղէնը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 3 եւ 5, իսկ բախտաւոր օրը՝ Չորեքշաբթի:

Աշխատանքին շնորհիւ բաւական նիւթականի տէր պիտի դառնան տարուան վերջին քառորդին: Կը թելադրուի հոգ տանիլ առողջութեան՝ զանազան մարզանքներու ճամբով:

Կշիռք- (Սեպտեմբեր 23-Հոկտեմբեր 23)

Աստղերու դասաւորման մէջ Կշիռքը կը գրաւէ Է. դիրքը: Ան կը յատկանշուի ընկերասիրութեամբ եւ իրապաշտ կեանքով: Գաղափարապաշտ է, ինչպէս նաեւ արուեստագէտ:

Նախընտրած գոյնն է՝ կապոյտը, պտուղը՝ խնձորը, իսկ ուտելիքը՝ լուբիան: Բախտաւոր թիւերն են՝ 6 եւ 9, իսկ բախտաւոր օրը՝ Ուրբաթ:

Կշիռքը զգացական ըլլալուն եւ դիւանագիտութեան շնորհիւ 2023-ին անպայմանօրէն պիտի իրականացնէ իր բոլոր ծրագիրները, ապահովելով որոշ նիւթական գումար:

Կարիճ- (Հոկտեմբեր 24-Նոյեմբեր 21)

Աստղերու դասաւորման մէջ Կարիճը կը գրաւէ Ը. դիրքը: Ան գաղտնապահ, միեւնոյն ատեն վտանգաւոր անձնաւորութիւն է: Զգոյշ է եւ յաճախ՝ անգութ:

Նախընտրած գոյնն է՝ մութ կարմիրը, պտուղը՝ թթու համ ունեցող միրգերը, ուտելիքը ՝ շողգամը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 2 եւ 4, իսկ բախտաւոր օրը՝ Երեքշաբթի:

Կարիճը հետախոյզ մը ըլլալով հանդերձ աւելիին ձգտող եւ հասնող անձ մըն է: Ամուսնական կեանքէն ներս խաղաղութիւնը պահպանողն է: 2023-ին ան նոր բարեկամութիւններ պիտի հաստատէ եւ յաջողութիւններ ձեռք ձգէ:

Աղեղնաւոր- (Նոյեմբեր 22-Դեկտեմբեր 21)

Աստղերու դասաւորման մէջ Աղեղնաւորը կը գրաւէ Թ. դիրքը: Ան իր շրջապատին մէջ աչքի կը զարնէ ինքնավստահութեամբ, բարձր ուսման տենչով: Այս յատկանիշներուն շնորհիւ միշտ բախտաւոր կ'ըլլայ:

Նախընտրած գոյնն է՝ մանիշակագոյնը, պտուղը՝ ջրոտ միրգերը, իսկ ուտելիքը՝ բանջարեղէնը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 5 եւ 7, իսկ բախտաւոր օրը՝ Հինգշաբթի:

2023-ին իր ցուցաբերած անկեղծութիւնը զինք պիտի դարձնէ յաջողակ եւ ինքնաբաւ: Հետաքրքրական ու հաճելի ճամբորդութիւններ պիտի ունենայ:

Այծեղջիւր- (Դեկտեմբեր 22-Յունուար 19)

Աստղերու դասաւորման մէջ Այծեղջիւրը կը գրաւէ Ժ. դիրքը: Ան ներշնչող, ձըգտող եւ մեծ պատասխանատուութիւն ստանձնող է: Ինքնավստահութեան կողքին աւանդապահ է ու գործնական:

Նախընտրած գոյնն է՝ սրճագոյնը, պտուղը՝ տանձը, իսկ ուտելիքը՝ մսեղէնը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 2 եւ 8, իսկ բախտաւոր օրը՝ Շաբաթ:

2023-ին նիւթական մեծ յաջողութիւններ ձեռք պիտի ձգէ շնորհիւ իր գործնական ըլլալուն եւ յարատեւ աշխատանքին:

Ջրհոս- (Յունուար 20-Փետրուար 19)

Աստղերու դասաւորման մէջ Ջրհոսը կը գրաւէ ԺԱ. դիրքը: Ան իմաստուն է եւ մարդկային: Իր շրջապատը զինք կը ճանչնայ որպէս գթասիրտ ու հաճելի ներկայութիւն ունեցող անձ:

Նախընտրած գոյնն է՝ երկնագոյն կապոյտը, պտուղը՝ դեղձը, իսկ ուտելիքը՝ ձըկնեղէնը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 1 եւ 3, իսկ բախտաւոր օրը՝ Չորեքշաբթի:

2023-ին իր իմաստութեան ու աշխատանքին շնորհիւ պիտի բարելաւէ իր նիւթական վիճակը ու բարգաւաճ կեանք ապրի:

Ձուկ- (Փետրուար 20-Մարտ 20)

Աստղերու դասաւորման մէջ Ձուկը կը գրաւէ ԺԲ. դիրքը: Ան երազկոտ է, առանձնութիւնը սիրող, ազնիւ, յարգալիր, զգայուն եւ զգուշաւոր:

Նախընտրած գոյնն է՝ բաց կանաչը, պտուղը՝ սեխը, իսկ ուտելիքը՝ սուր համեմներով աղցանը: Բախտաւոր թիւերն են՝ 2 եւ 6, իսկ բախտաւոր օրը՝ Ուրբաթ:

2023-ը պիտի ըլլայ իր բոլոր երազներուն իրականացման տարին՝ շնորհիւ իր պարտաճանաչութեան եւ հարուստ ներաշխարհին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ամանորեան Պատգամ

- Յոյսով Դիմաւորել Ամանորն ու Ս. Ծնունդը

Մակար Եպս. Աշգարեան

Առաջնորդ Բերիոյ Հայոց Թեմին **1**

Խմբագրական

- Տիրութիւն Ընել Հողին, Իրաւունքին ու Միասնութեան Գաղափարին

Զարմիկ Պօղիկեան **3**

Տեղեկագիրներ

- Միամեայ Տեղեկագիր Բերիոյ Հայոց Թեմի
(1 Յունուար 2022- 31 Դեկտեմբեր 2022) **5**
- Սուրիահայ Օգնութեան Խաչ՝ Գթարար Մայրը Մարդկութեան **23**
- Տեղեկագիր ՀՄԸՄ-ի Սուրիոյ Շրջանային Վարչութեան **29**

«Գաճաճար» 30-ամեակ

- Գաղափարակիր Շաբաթաթերթի մը 30-ամեակը **Խաժակ Մկրտիչեան** **35**
- Մամուլի Երկունք **Զեփիւռ Պապիկեան-Աւագեան** **37**
- Ազատութիւն եւ Մամուլ **Խաչիկ Շահինեան** **39**
- Թղթակիցի մը Յուշերէն **Սեւան Ա. Մանճիկեան** **43**
- Ջերմ Շնորհաւորանքներ **Գէորգ Պետիկեան** **45**

Հայաստան-Արցախ

- Պատմագիրը Պիտի Չարձանագրէ **Սարգիս Մահսերէճեան** **48**
- Համակշիռ **Արամ Աւագեան** **55**
- ՀՀ Անկախութեան Նախադրեալներէն՝ Դէպի Ապագայի Մարտահրաւէրները

Դոկտ. Հուրի Ազէզեան **57**

«Սփիւռքի Տարի»

- Մեր Օրակարգը **Վրէժ-Արմէն** **67**
- Սթափի՛լ եւ Աշխատի՛լ **Առաքել Աբղ. Գատեհճեան** **69**
- Հայաստանը Սփիւռքի Օրակարգին Վրայ **Խ. Տէր Ղուկասեան** **72**
- Ուշացած ենք՝ Այո՛, Սակայն Տակաւին Ամէն Բան Կորսուած Չէ **Մարիա Գաբրիէլեան** **77**
- Հարցազրոյց Յակոբ Բագրատունիի Հետ **Ձարմիկ Պօղիկեան** **79**
- Սփիւռքը Հայաստանի Դաշնակիցն է **Դոկտ. Հրայր Ճեպէճեան** **84**
- Եռամիասնութիւն **Միհրան Քիւրտօղլեան** **87**
- Սուրիահայ Սփիւռքը 2023-ի Սեմին **Կարօ Վ. Մանճիկեան** **90**
- Հա՞յ, Թէ Սփիւռքահայ **Դոկտ. Գէորգ Յակոբճեան** **93**

Գրական-Գեղարուեստական

- Արեւորդիներ **Լալա Միսկարեան-Մինասեան** **96**
- Երազային Հալէպի «Նայիրի»-եան Երախայրիքը **Լենա Նազարեան** **101**
- Մեղա՛յ **Պերճուհի Աւետեան** **105**
- Պատմութեան Մէջ Ապրիլ **Լեռնա Գարագիւթիք** **108**
- Բանաստեղծութիւններ
- Մայրերու եւ Սառնարանի Օր **Յարվարդ** **109**
- Վերյիշելով «Հայերու Թուքը» Բանաստեղծութեան Խորհուրդը **Կիրակոս Գույումճեան** **111**

Հրապարակագրական

- Սուրբ Ներսէս Շնորհալիի Վախճանման 850-Ամեակին Ընդառաջ **Յակոբ Աւագ Սարկաւագ Պարսումեան** **114**
- Հաւատք եւ Ուժ **Յակոբ Միքայէլեան** **117**
- Յուշեր ՀՄԸՄ-ի Հալէպ Մասնաճիւղի Կեանքէն **Վիգէն Գէորգեան** **119**

Խճանկար

- Ամանորի Սեմին **Անի Մինասեան** **121**
- 2023 Նապաստակի Տարի
- Ինչ Կ՚ըսեն 2023 Տարուան Աստղերը **Գէորգ Պետիկեան** **123**